

รายงานฉบับสมบูรณ์

การวิจัยและพัฒนาชุดการเรียนรู้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์เรื่องวิธีการดำเนินชีวิต
เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบสำหรับครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐาน

**Project for Research and Development of e-Learning Module on How to Live
System Sufficiency Economy Life for Basic Agriculture Household**

โดย ดร.สุมาลี พงศ์ติยะไพบูลย์ และคณะ

7 พฤษภาคม 2559

สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

ประจำปีงบประมาณ 2552

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สถาบันฯ ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

รายงานฉบับสมบูรณ์

การวิจัยและพัฒนาชุดการเรียนรู้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์เรื่องวิถีการดำเนินชีวิต
เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบสำหรับครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐาน

Project for Research and Development of e-Learning Module on How to Live
System Sufficiency Economy Life for Basic Agriculture Household

คณะผู้วิจัย		สังกัด
1. ดร.สุมาลี	พงศ์ติยะไพบูลย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
2. ศ.ดร.เฉลียว	บุรีภักดี	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
3. นางสาวฐิติรัตน์	คล่องดี	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
4. นางสาวสิริลักษณ์	เกิดหนู	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
5. นางสาววิชญา	มณีชัย	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
6. นายบัณฑิตพงษ์	ศรีอำนาจ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

ประจำปีงบประมาณ 2552

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของคณะผู้วิจัย สถาบันฯ ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

ชื่อเรื่อง การวิจัยและพัฒนาชุดการเรียนรู้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์เรื่องวิธีการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบสำหรับครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐาน ผู้วิจัย ดร.สุมาลี พงศ์ดิยะไพบุลย์ และคณะ พ.ศ. 2559

บทคัดย่อ

จากสภาพปัญหาของสื่อการเรียนรู้วิธีการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบสำหรับครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐาน ที่ยังไม่สามารถนำเสนอเนื้อหาที่หลากหลายรูปแบบและปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียนแต่ละบุคคลได้ ในการวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์ เพื่อ พัฒนาชุดการเรียนรู้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์เรื่องวิธีการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบสำหรับครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐาน รวมถึงการประเมินการยอมรับชุดการเรียนรู้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์และผลการเรียนรู้เรื่องวิธีการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบจากชุดการเรียนรู้ที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น แผนแบบการวิจัยเป็นแบบการวิจัยและพัฒนา ขั้นแรกเป็นการพัฒนาชุดการเรียนรู้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์เรื่องวิธีการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบสำหรับครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐาน ขั้นตอนที่ 2 เป็นการหาประสิทธิภาพชุดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรในจังหวัดเพชรบุรีและประจวบคีรีขันธ์ ที่ประกอบอาชีพทำนาข้าว ทำนาเกลือ ปลูกชมพู ปลูกมะนาวผลิตน้ำตาลโตนด และเลี้ยงโคเนื้อ จำนวน 100 ครอบครัว ขั้นที่ 3 เป็นการนำชุดการเรียนรู้ที่ปรับปรุงแล้ว ไปทดลองสอนกับกลุ่มเกษตรกรทั้ง 6 กลุ่ม ที่อาสาสมัครเข้าร่วมการเรียนรู้และปรับวิถีชีวิตตามแผนการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตลอดโครงการวิจัยเป็นเวลา 2 ปี จำนวน 20 ครอบครัว

ผลการวิจัยพบว่า

1. ชุดการเรียนรู้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์เรื่องวิธีการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบสำหรับครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐานที่เหมาะสมสำหรับเกษตรกรแบบพื้นฐาน ควรเป็นสื่อประสมมีทั้งรูปภาพ และเนื้อหาต้องมีความสอดคล้องกับการดำเนินวิถีชีวิตสภาพจริงตามปกติของกลุ่มตัวอย่าง สะดวกต่อการใช้งานของทั้งกลุ่มเป้าหมายและผู้ใช้งานทั่วไป ด้านการนำเสนอควรอยู่ในรูปแบบวีดิทัศน์สำเร็จรูป หรือนำเสนอด้วยรูปแบบของพาวเวอร์พอยน์พร้อมการบรรยาย ระยะเวลาในการนำเสนอไม่เกิน 20 นาที เพราะเกษตรกรเหล่านี้ต้องทำงานอยู่ในพื้นที่ตลอดวัน

2. กลุ่มเกษตรกรที่อาสาสมัครเข้าร่วมการเรียนรู้และพร้อมที่วางแผนเพื่อเปลี่ยนการดำเนินชีวิตแบบวิถีพอเพียงแต่ละครอบครัวมีความรู้ชัดเจนมากขึ้นเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากการฝึกทำบัญชีรับจ่ายของครอบครัว ทำให้ทุกครอบครัวมีรายจ่ายในเรื่องที่ไม่จำเป็นน้อยลง มีการหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อเพิ่มผลการผลิตในอาชีพของตน แต่เนื่องจากรูปแบบการลงทุนการผลิตในอาชีพการเกษตรเปลี่ยนแปลงไปตามตลาดทุนนิยมและมีการใช้เทคโนโลยีแทนแรงงานคนและ

สัตว์ ทำให้การลดต้นทุนในส่วนนี้ไม่สามารถทำได้ ส่วนในมิติด้านดำรงวิถีชีวิตแบบพอประมาณ และ
คุณธรรมในอาชีพนั้นเป็นวิสัยทัศน์ของกลุ่มเกษตรกรพื้นฐานเหล่านี้อยู่แล้ว

จากผลการวิจัยทำให้ได้ชุดการเรียนรู้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์เรื่องวิธีการดำเนินชีวิต
เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบสำหรับครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐานที่เหมาะสมสำหรับเกษตรกร
แบบพื้นฐาน กรณีศึกษาเกษตรกรพื้นฐานจังหวัดเพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ที่สามารถนำเสนอ
เนื้อหาที่หลากหลายรูปแบบและสามารถปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน เหมาะสำหรับนำไปใช้ประกอบใน
กระบวนการจัดการเรียนรู้เรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ความรู้ที่ได้รับสามารถนำไป
ประยุกต์ใช้ในการปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตแบบวิถีพอเพียงได้จริง

คำสำคัญ : ชุดการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์ การดำเนินชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ ครัวเรือน
เกษตรกรรมแบบพื้นฐาน

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยและพัฒนาชุดการเรียนรู้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์เรื่องวิถีการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบสำหรับครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐาน สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่ให้ทุนอุดหนุนการวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณ ครอบครัวเกษตรกรรมพื้นฐาน ประกอบด้วย กลุ่มทำนาข้าว ทำนาเกลือ ปลูกชมพู่ ปลูกมะนาวผลิตน้ำตาลโตนด และเลี้ยงโคเนื้อ ในจังหวัดเพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ที่กรุณาให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม การวิจัย ร่วมสะท้อนคิด วิเคราะห์วิจารณ์และให้ข้อมูลต่างๆ แก่คณะผู้วิจัย

ขอขอบพระคุณ องค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบุรี องค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเพชรบุรี ประชาชนท้องถิ่นที่เชี่ยวชาญด้านการเกษตรของเพชรบุรี ที่ให้ความอนุเคราะห์ในด้านแหล่งข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้จะไม่สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีถ้าปราศจากการสนับสนุนและอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการทำกิจกรรมการวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี และคณะบุคคลที่เกี่ยวข้องและมีส่วนช่วยเหลือที่ผู้วิจัยไม่สามารถเอ่ยนามได้หมด คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

สุมาลี พงศ์ดิยะไพบุลย์ และคณะ

7 พฤษภาคม 2559

Research Topic: Project for Research and Development of e-Learning Module on How to Live System Sufficiency Economy Life for Basic Agriculture Household. **Researcher:** Dr. Sumalee Pongtiyapaiboon and others **Year:** 2016

Abstract

Of the problems of learning how to live a system sufficient economic system for basic agricultural households. There are not wide varieties of content and interaction with individual learners. In this research aimed to develop the e-learning module on how to live system sufficiency economy life for basic agriculture household. Including the assessment of learning in the adoption of electronic media. The research design was research and development. The first step was to develop the e-learning module on how to live system sufficiency economy life for basic agriculture household. Step 2 was to find effective learning packages implemented with 100 families sample; in Phetchaburi and Prachuap Khiri Khan provinces; farmers occupations rice farming; planting apple lime, salt, palmyra production and beef cattle. Step 3 was the e-learning module experimental conduction with a group of farmers (20 families) who volunteered to join the learning and lifestyle plan to live under the philosophy of system sufficient economy through research program for 2 years.

The results showed

1. The e-learning module on how to live system sufficiency economy life for basic agriculture household was basic fundamental right. The content should be consistent with the implementation of the real life of normal samples. Ease-of-use of the target groups and end users. The presentation should be in the form of video feeds or presented with some form of Power Point and lecture and presentation no more than 20 minutes because these farmers had worked in the area all day.

2. Farmers who volunteered to join the learning and planning to change the way of life, each family has sufficient knowledge more clearly on the philosophy of sufficiency economy. Practice of accounting for expenses of the family. Make every family in unnecessary expenditure less. To learn more, to increase production in their careers. However, as a form of investment in production agriculture vary according to market capitalism and the use of

technology to replace human labor and animal. Thus reducing costs in this section are not available. The dimension of the Peak to sustain a modest lifestyle and moral career that included a regular basis, these farmers already.

Based on the findings made in the learning via the e-learning module on how to live system sufficiency economy life for farmers' basic fundamental right in case study based farmers in Phetchaburi and Prachuab Khiri Khan Province; that can offer a variety of styles and content that can interact with learners; suitable to be included in the process of learning about the philosophy of sufficiency economy. The knowledge gained can be applied to modify lifestyle sufficiency actually.

Keyword : the e-learning module, how to live system sufficiency economy life, basic agricultural households

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ.....	
Abstract.....	
สารบัญ.....	
สารบัญตาราง.....	
สารบัญภาพ.....	
บทที่ 1 บทนำ.....	
ความสำคัญและที่มาของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
คำนิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	5
ประโยชน์ของการวิจัย.....	7
บทที่ 2 ทฤษฎี เอกสารแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย.....	8
ความเป็นมาและความสำคัญของหลักเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับประเทศ ไทยและสำหรับโลก.....	9
ความจำเป็นของหลักเศรษฐกิจพอเพียงภายหลังยุคฟองสบู่.....	41
ข้อดีของการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเกษตรกรรมพื้นฐาน.....	43
หลักพุทธธรรมกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง.....	45
การทำความเข้าใจหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้กรอบความคิดเชิง ระบบ.....	55
ทฤษฎีความเชื่อมโยงระหว่างความเข้าใจ (Cognition) กับความรู้สึกนิยม ชื่นชอบ (Affection) และกับการปฏิบัติตามความเข้าใจ (Action).....	58
ความหมายและความสำคัญของสื่ออิเล็กทรอนิกส์.....	68
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง.....	77
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	99
กลุ่มเป้าหมายของการวิจัย.....	99
แผนแบบการวิจัย.....	100

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
การพัฒนาชุดการเรียนรู้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์.....	100
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	104
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	106
บทที่ 4 ผลของการวิจัย.....	107
ผลการพัฒนาชุดการเรียนรู้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์.....	107
ผลการทดลองใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์เรื่องวิธีการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจ พอเพียงเชิงระบบสำหรับครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐาน กรณีศึกษา กับกลุ่มเกษตรกร.....	107
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	123
สรุปผลการวิจัย.....	123
อภิปรายผล.....	123
ข้อเสนอแนะ.....	128
บรรณานุกรม.....	129
ประวัตินักวิจัย.....	134

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
3.1	ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยในขั้นตอนการพัฒนาสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง วิถีดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจเชิงระบบสำหรับครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐาน.....	103
3.2	สรุปผลการประเมินความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่องวิถีดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจเชิงระบบสำหรับครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐาน.....	104
4.1	ผลการนำความรู้ เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปวางแผนการทำงานในอาชีพของตนเอง จำแนกตามอาชีพ และองค์ประกอบของมโนทัศน์เศรษฐกิจพอเพียง.....	108
4.2	รายได้ของผู้ผลิตและรายจ่ายโดยเฉลี่ยของเกษตรกรหลังจากนำวิถีคิดแบบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปวางแผนการทำงานในอาชีพของตนเอง จำแนกตามอาชีพ.....	113
4.3	ข้อค้นพบจากการสะท้อนความคิดเห็นของเกษตรกรหลังจากนำวิถีคิดแบบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปวางแผนการทำงานในอาชีพของตนเองที่จำแนกตามอาชีพ.....	121

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1.1	กรอบแนวคิด เรื่อง ขั้นตอนการปฏิบัติในการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบไปปฏิบัติใช้ในครัวเรือน.....	2
1.2	กรอบแนวคิดว่าด้วยลำดับขั้นตอนของการวิจัยและพัฒนาชุดการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์เรื่อง วิธีดำเนินชีวิตเศรษฐกิจเชิงระบบสำหรับครัวเรือน เกษตรกรรมแบบพื้นฐาน.....	6
2.1	โครงสร้างทางความคิดที่แสดงคุณสมบัติของหนึ่งหน่วยระบบ.....	55
2.2	วงจรแห่งวัฒนธรรม (Circuit of Culture).....	61
2.3	แนวคิดการจัดจำแนกระดับความรู้สึกตามแนวเศรษฐโวลและคณะ.....	62
2.4	สรุปความเข้มข้นความรู้สึกของมนุษย์.....	66
2.5	แนวคิดการจัดจำแนกความรู้สึกตามลำดับของไอแซงค์.....	66
2.6	สรุปแนวคิดการจัดจำแนกความรู้สึกของไอแซงค์.....	67
2.7	กรอบแนวคิด เรื่อง ขั้นตอนการปฏิบัติในการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบไปปฏิบัติใช้ในครัวเรือน.....	75
3.1	แสดงขั้นตอนการพัฒนาชุดการเรียนรู้ในรูปอิเล็กทรอนิกส์ด้วยตัวแบบน้ำตก....	101
5.1	วัฏจักรของการเรียนรู้ท่ามกลางประสบการณ์.....	127

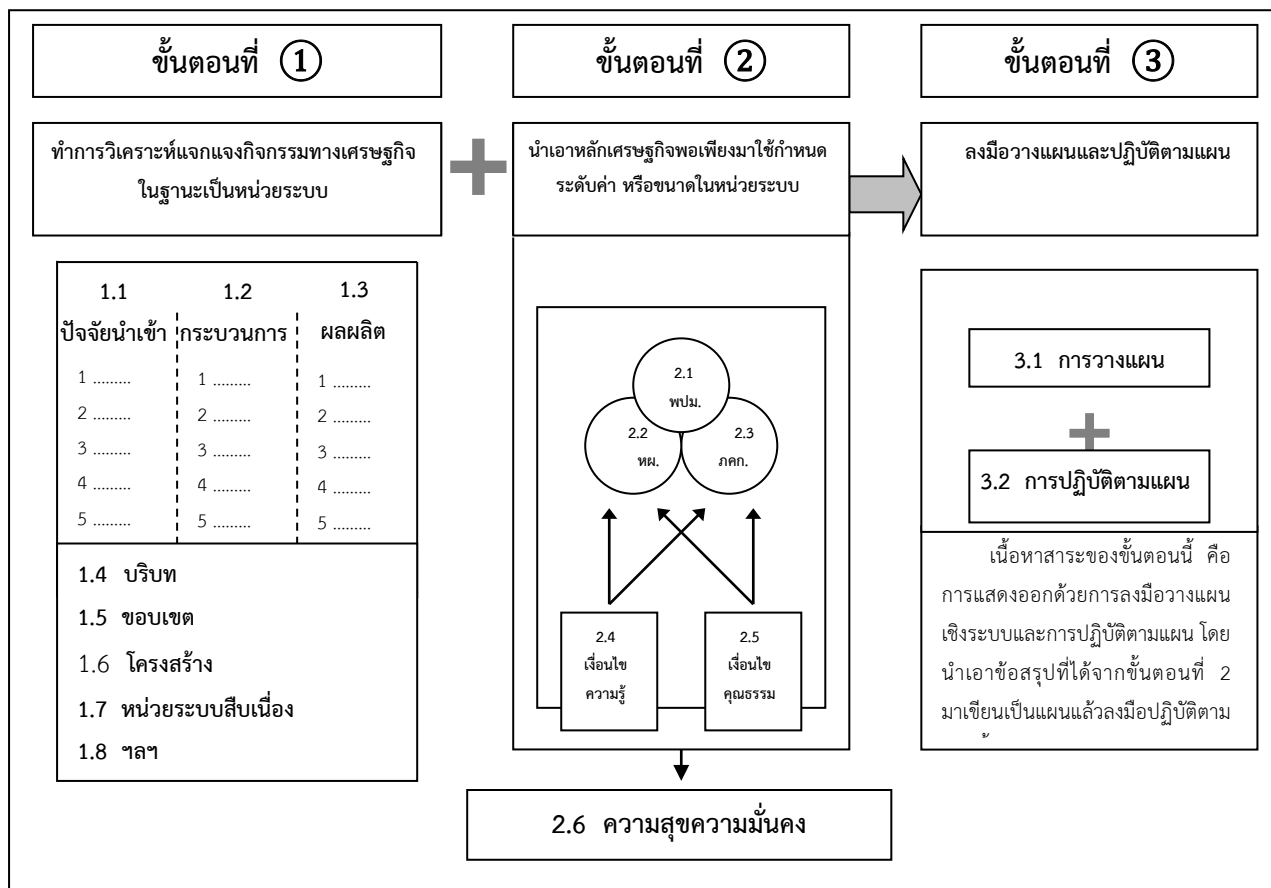
บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

โครงการวิจัยและพัฒนานี้มุ่งที่จะสร้างนวัตกรรมชิ้นสำคัญ คือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สำหรับใช้ในการเรียนรู้วิถีดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ ซึ่ง นวัตกรรมดังกล่าวยังไม่เคยมีมาก่อน คณะผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนรู้ให้เกิด การดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงกับบุคคลในระดับต่างๆ พบว่าอุปสรรคสำคัญที่สุดของการ ขับเคลื่อนหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะระดับครัวเรือนของเกษตรกรพื้นฐาน ได้แก่ การที่ หัวหน้าครัวเรือนไม่มีความเข้าใจชัดเจนว่าการประพฤติปฏิบัติที่เรียกว่าพอเพียงนั้นคืออย่างไร ควร กระทำตรงจุดใดในการดำเนินชีวิตการงานแต่ละอย่าง และมีเกณฑ์อย่างไรจึงเรียกว่าพอเพียง คณะผู้วิจัยจึงพัฒนารูปแบบการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้กับกลุ่มเป้าหมาย ดังปรากฏอยู่ใน Model เรื่อง “วิธีนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบไปปฏิบัติใช้ในครัวเรือน” ดังแสดงในแผนภาพ ข้างล่างนี้

แผนภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิด เรื่อง ขั้นตอนการปฏิบัติในการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ
ไปปฏิบัติใช้ในครัวเรือน

ความหมายของอักษรย่อและเครื่องหมาย : พปม. = ความพอประมาณ , ทพ. = ความมีเหตุผล , ภคก. = ความมีภูมิคุ้มกัน ,
เครื่องหมายบวก (+) = รวมกับ , ลูกศร (→) = นำไปสู่

แหล่งที่มา : ศาสตราจารย์ ดร.เจดีย์ บุรีภักดี

คำอธิบายประกอบแผนภาพ

กรอบแนวคิดนี้เป็นแผนภาพทางความคิดที่มุ่งชี้แนะให้เห็นว่าการที่ครัวเรือนใดจะนำ
“หลักเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ” ไปปฏิบัติใช้ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สำหรับแต่ละ
กิจกรรม ควรต้องกระทำเป็น 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 ทำการวิเคราะห์แจกแจงกิจกรรมทางเศรษฐกิจในฐานะเป็นหน่วยระบบ ทั้งนี้เพื่อจะได้ทราบว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจอันนั้นมีปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต บริบท ขอบเขต โครงสร้าง และหน่วยระบบสืบเนื่องเป็นอย่างไร

ขั้นตอนที่ 2 นำเอาหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้กำหนดระดับค่า หรือขนาดในหน่วยระบบคือ ทำการกำหนดระดับค่าหรือขนาดสำหรับแต่ละประเด็นที่ได้ทำการวิเคราะห์แจกแจงไว้แล้ว ของหน่วยระบบกิจกรรมนั้น เช่น กำหนดว่าผลผลิตควรเป็นเท่าใด กระบวนการควรทำมากน้อยเท่าไร ปัจจัยนำเข้าควรรวมเข้ามากน้อยเท่าใด ตลอดจนบริบท ขอบเขต โครงสร้าง และหน่วยระบบสืบเนื่อง ควรจะเล็กหรือใหญ่เพียงใด จึงจะเป็นการเหมาะสม ทั้งนี้โดยอาศัยการกะประมาณอย่างพอดีตามหลักที่เรียกว่า “ความพอประมาณ” ไม่ใช่ปล่อยให้เป็นไปตามความปรารถนา หรือความโลภฝ่ายเดียว

ขั้นตอนที่ 3 ลงมือวางแผนและปฏิบัติตามแผน คือ ทำการวางแผนการดำเนินงาน สำหรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจอันนั้นตามที่วิเคราะห์แจกแจงและกำหนดระดับค่า หรือขนาดที่พอเหมาะไว้แล้วในขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 และเมื่อทำการวางแผนเสร็จแล้วจึงลงมือปฏิบัติตามแผนจนครบถ้วนตามที่ได้ออกวางแผนไว้นั้น

เมื่อได้ดำเนินการครบตาม 3 ขั้นตอนดังกล่าว ถือว่าเป็นการได้ปฏิบัติใช้ “หลักเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ” สำหรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจอันนั้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาชุดการเรียนรู้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง วิธีดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจเชิงระบบสำหรับครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐาน

ทฤษฎี สมมติฐาน และหรือกรอบแนวคิดของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ไม่ใช่เป็นการตั้งต้นจากข้อสงสัยในตัวทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่ง แต่เป็นการตั้งต้นจากสภาพปัญหาและความต้องการที่ปรากฏอยู่ในสภาพจริงก่อน จึงต้องแสวงหาทฤษฎีมาช่วยในการแก้ปัญหาและความต้องการนั้น ซึ่งปัญหาในที่นี้ คือ หลักเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นหลักการที่ดีและเหมาะสมสำหรับการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจของคนไทยในปัจจุบันนั้น คนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจชัดเจนและไม่สามารถปฏิบัติตามได้อย่างตรงประเด็น ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึง

พยายามและแสวงหาทฤษฎีที่คาดว่าจะช่วยให้แก้ปัญหาดังกล่าวได้ และโดยอาศัยแนวคิดของทฤษฎีเหล่านั้นจึงได้กำหนดกรอบแนวคิดและขั้นตอนของการวิจัย ตลอดจนกำหนดสมมติฐานที่คาดว่าจะน่าจะเป็นประโยชน์ในบางขั้นตอนของการวิจัย ดังจะกล่าวถึงต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

1. **ขอบเขตในด้านเนื้อหาสาระ** คือ ชุดการเรียนรู้ที่ใช้สำหรับครัวเรือนเกษตรกรรมภาคพื้นฐาน

2. **ขอบเขตด้านลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจ** คือ ใช้สำหรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจประเภทการหาทรัพย์ ประกอบด้วยอาชีพดังนี้ คือ การทำนาข้าว การทำนาเกลือ การทำน้ำตาลโตนด การเลี้ยงโคเนื้อ การปลูกมะนาว และการปลูกชมพู

3. **กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย** คือ เกษตรกรในจังหวัดเพชรบุรีและประจวบคีรีขันธ์ ที่ประกอบอาชีพทำนาข้าว ทำนาเกลือ ปลูกชมพู ปลูกมะนาว ผลิตน้ำตาลโตนด และเลี้ยงโคเนื้อ จำนวน 100 ครอบครัวยุ่เป็นตัวอย่างในการหาประสิทธิภาพชุดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น ขั้นตอนในการทดลองใช้ชุดการเรียนรู้ที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองสอนกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรทั้ง 6 กลุ่ม คือ การทำนาข้าว การทำนาเกลือ การทำน้ำตาลโตนด การเลี้ยงโคเนื้อ การปลูกมะนาว และการปลูกชมพู ซึ่งเป็นชาวนา 5 ครอบครัวยุ่ และอีก 5 กลุ่ม กลุ่มละ 3 ครอบครัวยุ่ จำนวนทั้งสิ้น 20 ครอบครัวยุ่ ที่อาสาสมัครเข้าร่วมการเรียนรู้และปรับวิถีชีวิตตามแผนการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตลอดโครงการวิจัยเป็นเวลา 2 ปี

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

ชุดการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์ หมายถึง สื่อการเรียนรู้เรื่อง วิธีการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบสำหรับครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐาน ซึ่งถูกออกแบบให้ใช้กับเครื่องคอมพิวเตอร์ทั่วไป โดยใช้โปรแกรมไมโครซอฟท์พาวเวอร์พอยท์ประกอบเสียงบรรยายเนื้อหาตัดแปลงมาจากแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

การดำเนินชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ หมายถึง การทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพของเกษตรกรกลุ่มทำนาข้าว ทำนาเกลือ ปลูกชมพู ปลูกมะนาว ผลิตน้ำตาลโตนด และเลี้ยงโคเนื้อ ที่อยู่บนฐานของการคิดเชื่อมโยงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช โดยเรียนรู้แนวคิดวิธีการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบจากชุดการเรียนรู้

อิเล็กทรอนิกส์ที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น การปฏิบัติในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจสำหรับแต่ละกิจกรรม มี 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 ทำการวิเคราะห์แจกแจงกิจกรรมทางเศรษฐกิจในฐานะเป็นหน่วยระบบ ทั้งนี้เพื่อจะได้ทราบว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจอันนั้นมีปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต บริบท ขอบเขต โครงสร้าง และหน่วยระบบสืบเนื่องเป็นอย่างไร

ขั้นตอนที่ 2 นำเอาหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้กำหนดระดับค่า หรือขนาดในหน่วยระบบ คือ ทำการกำหนดระดับค่าหรือขนาดสำหรับแต่ละประเด็นที่ได้ทำการวิเคราะห์แจกแจงไว้แล้วของหน่วยระบบกิจกรรมนั้น เช่น กำหนดว่าผลผลิตควรเป็นเท่าใด กระบวนการควรทำมากน้อยเท่าไร ปัจจัยนำเข้าควรใช้มากน้อยเท่าใด ตลอดจนบริบท ขอบเขต โครงสร้าง และหน่วยระบบสืบเนื่อง ควรจะเล็กหรือใหญ่เพียงใด จึงจะเป็นการเหมาะสม ทั้งนี้โดยอาศัยการกะประมาณอย่างพอดีตามหลักที่เรียกว่า “ความพอประมาณ” ไม่ใช่ปล่อยให้เป็นไปตามความปรารถนา หรือความโลภฝ่ายเดียว

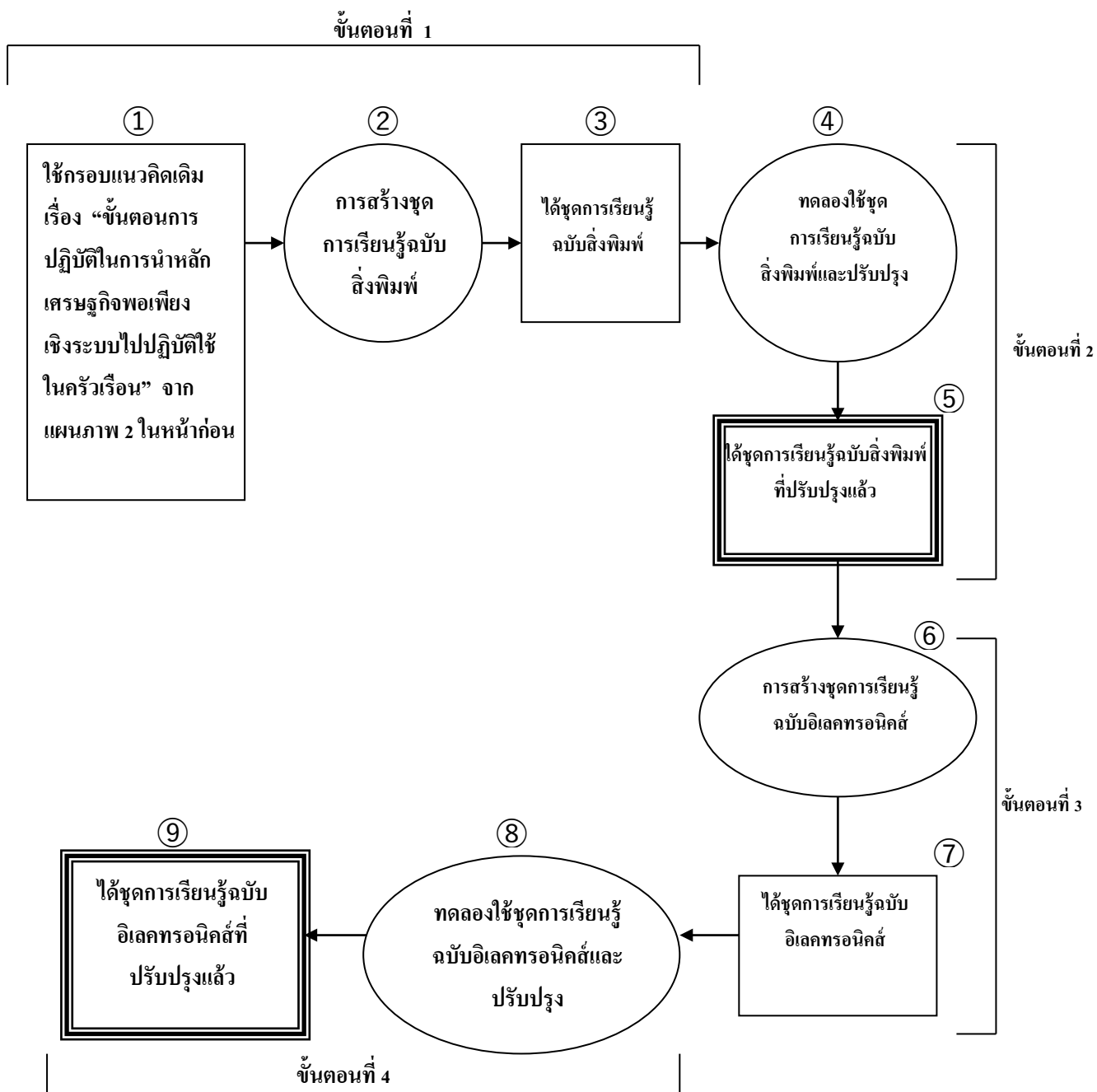
ขั้นตอนที่ 3 ลงมือวางแผนและปฏิบัติตามแผน คือ ทำการวางแผนการดำเนินงานสำหรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจอันนั้นตามที่ได้อธิบายวิเคราะห์แจกแจงและกำหนดระดับค่า หรือขนาดที่พอเหมาะไว้แล้วในขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 และเมื่อทำการวางแผนเสร็จแล้วจึงลงมือปฏิบัติตามแผนจนครบถ้วนตามที่ได้อ้างแผนไว้

ครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐาน หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีการหาเลี้ยงชีพของตนเอง ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดเพชรบุรีที่มีอาชีพ ทำนาข้าว ทำนาเกลือ ปลูกชมพู่ ปลูกมะนาว ผลิตน้ำตาลโตนด และเลี้ยงโคเนื้อ

กรอบแนวคิดการวิจัย

เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยและแก้ไขปัญหา หรือสนองความต้องการที่กล่าวแล้ว และโดยอิงอาศัยเทคนิควิธีวิจัยและพัฒนา การวิจัยครั้งนี้จึงได้วางกรอบแนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนของการดำเนินการวิจัยโดยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ดังได้แสดงไว้ข้างล่างนี้

แผนภาพที่ 1.2 กรอบแนวคิดว่าด้วยลำดับขั้นตอนของการวิจัยและพัฒนาชุดการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง วิธีดำเนินชีวิตเศรษฐกิจเชิงระบบสำหรับครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐาน

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ด้านวิชาการ

1.1 ในหลักการด้านการสร้างสื่อ และหลักการในการนำเสนอสื่อเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มเกษตรกรระดับพื้นฐาน

1.2 ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับความคิด ความเข้าใจ การวางแผนการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงของกลุ่มเกษตรกรระดับพื้นฐานอาชีพการทำนา การทำนาเกลือ การปลูกมะนาว การปลูกชมพู การทำน้ำตาลโตนด และการเลี้ยงโคเนื้อ

1.3 ได้ข้อสรุปในมิติต่างๆของผลดีจากการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มเกษตรกรระดับพื้นฐานในเขตพื้นที่ที่ศึกษา

2. ด้านการนำไปใช้

2.1 เป็นองค์ความรู้ในการวิจัยต่อไป ในด้านการสร้างสื่อ และในการนำเสนอสื่อเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มเป้าหมายอื่นๆ

2.2 ได้ข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนการช่วยเหลือหรือการยกระดับคุณภาพชีวิตเกษตรกรระดับพื้นฐาน

บทที่ 2

ทฤษฎี เอกสารแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ไม่ใช่เป็นการตั้งต้นจากข้อสงสัยในตัวทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่ง แต่เป็นการตั้งต้นจากสภาพปัญหาและความต้องการที่ปรากฏอยู่ในสภาพจริงก่อน จึงต้องแสวงหาทฤษฎีมาช่วยในการแก้ปัญหาและความต้องการนั้น ซึ่งปัญหาในที่นี้ คือ หลักเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นหลักการที่ดีและเหมาะสมสำหรับการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจของคนไทยในปัจจุบันนั้น คนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจชัดเจนและไม่สามารถปฏิบัติตามได้อย่างตรงประเด็น ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงพยายามและแสวงหาทฤษฎีที่คาดว่าจะช่วยให้แก้ปัญหาดังกล่าวได้ และโดยอาศัยแนวคิดของทฤษฎีเหล่านั้นจึงได้กำหนดกรอบแนวคิดและขั้นตอนของการวิจัย ตลอดจนกำหนดสมมติฐานที่คาดว่าจะจะเป็นประโยชน์ในบางขั้นตอนของการวิจัย ดังจะกล่าวถึงต่อไป

คณะผู้วิจัยของโครงการนี้ ล้วนเป็นผู้ที่ได้ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาโดยตลอด ได้ทำการสอนในรายวิชาต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างกว้างขวาง จึงกล่าวได้ว่าเป็นผู้มีความรอบรู้เกี่ยวกับแนวความคิดและข้อมูลสถิติ ตลอดจนเหตุผลและความจำเป็นที่เป็นไปได้ในการที่เกษตรกรจะดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวบุคคลที่เป็นที่ปรึกษาโครงการ คือ ศาสตราจารย์ ดร.เนลิยว บุรีภักดี เป็นผู้ที่ได้ศึกษาค้นคว้าและพัฒนา “ทฤษฎีระบบ” (Systems Theory) อย่างเป็นผลสำเร็จด้วยตนเอง ได้นำเสนอผลสำเร็จนี้แพร่หลายในรูปของการสอนระดับปริญญาโท ปริญญาเอก และการเผยแพร่ลักษณะอื่นๆ โดยได้แสดงให้เห็นว่าสามารถประยุกต์ใช้ในกิจการงานต่างๆ เป็นอย่างดี และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ยิ่งกว่านั้นบุคคลที่คณะนักวิจัยและมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีขอเชิญมาเป็นที่ปรึกษาพิเศษให้แก่โครงการ คือ ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดอย่างมากและมีความลึกซึ้งอย่างยิ่งเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ท่านผู้นั้นคือ ท่านองคมนตรี พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ผู้เป็นประธานสภามหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีในปัจจุบันด้วย

ผลการทบทวนวรรณกรรม / สารสนเทศ (Information) ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ แม้จะไม่มีปรากฏละเอียดถี่ถ้วนภายใต้หัวข้อที่ 9 เนื่องจากมีเวลาจำกัดสำหรับการเขียนเรียบเรียง แต่ส่วนหนึ่งก็ปรากฏในรายงานการวิจัยที่ได้ทำเสร็จแล้ว เช่น เรื่อง “ทฤษฎีระบบ” และ “หลัก

เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นต้น สำหรับในที่นี้ขอก้าวโดยย่อว่า ประเด็นเนื้อหาสาระของวรรณกรรม และสารสนเทศที่เกี่ยวข้อง ซึ่งคณะนักวิจัยได้ศึกษาแล้วและกำลังศึกษาเพิ่ม ได้แก่ประเด็นต่อไปนี้

1. ความเป็นมาและความสำคัญของหลักเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับประเทศไทยและสำหรับโลก
2. ความจำเป็นของหลักเศรษฐกิจพอเพียงภายหลังยุคฟองสบู่
3. ข้อดีของการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเกษตรกรรมพื้นฐาน
4. หลักพุทธธรรมกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง
5. การทำความเข้าใจหลักเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้กรอบความคิดเชิงระบบ
6. ทฤษฎีความเชื่อมโยงระหว่างความเข้าใจ (Cognition) กับความรู้สึกนิยมชื่นชอบ (Affection) และกับการปฏิบัติตามความเข้าใจ (Action)
7. ความหมายและความสำคัญของสื่ออิเล็กทรอนิกส์
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความเป็นมาและความสำคัญของหลักเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับประเทศไทยและสำหรับโลก

หลักแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เริ่มจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังนี้

“... การจะเป็นเสียได้นั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้น หมายความว่าอุ้มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง อันนี้ก็เคยบอก ว่าความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวจะต้อง ทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียง พอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายในที่ที่ไม่ ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก...” (พระราชดำรัส เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540) และอีกตอนที่สำคัญมีความว่า

“เศรษฐกิจพอเพียง แปลว่า Sufficiency Economy... คำว่า Sufficiency Economy นี้ ไม่มีในตำราเศรษฐกิจจะมีได้อย่างไร เพราะว่าเป็นทฤษฎีใหม่... Sufficiency Economy นั้น ไม่มีในตำรา เพราะหมายความว่าเรามีความคิดใหม่ ... และโดยที่ท่านผู้เชี่ยวชาญสนใจ ก็หมายความว่าเราก็สามารถที่จะไปปรับปรุง หรือไปใช้หลักการเพื่อที่จะ ให้เศรษฐกิจ ของประเทศและของโลกพัฒนาดีขึ้น.” พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิม พระชนมพรรษา 23 ธันวาคม 2542

จากแนวพระราชดำริข้างต้น คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้สรุปพระราชดำรัสเกี่ยวกับ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีรายละเอียดดังนี้

ความพอประมาณ

“ในการดำรงตนในภายหน้านั้น ท่านจะต้องประพฤติให้ดีให้เหมาะสมแก่ฐานะ รู้จักผิดและชอบ ประกอบอาชีพโดยสม่ำเสมอใช้ชีวิตไม่เสเพลและไม่ปล่อยคนให้เป็นทาสแห่งอบายมุขต่างๆ ดังนี้แล้วท่านก็จะสามารถเป็นที่พึ่งแก่ตนเองและครอบครัวของท่าน และจะเป็นที่นับถือของบุคคลอื่น” (พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 24 มิถุนายน 2496)

“การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกินพอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้วจึงค่อยสร้าง ค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป” (พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 18 กรกฎาคม 2517)

“ในการพัฒนาประเทศนั้นจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น เริ่มด้วยการสร้างพื้นฐาน คือ ความมีกินมีใช้ของประชาชนก่อนด้วยวิธีการที่ประหยัด ระวังแต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อพื้นฐานเกิดขึ้นมั่นคงพอควรแล้ว...การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพและตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ก่อนอื่นเป็นพื้นฐานนั้น เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งยวด เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าระดับที่สูงขึ้นต่อไปได้โดยแน่นอน ส่วนการถือหลักที่จะส่งเสริมความเจริญให้ค่อยเป็นไปตามลำดับด้วยความรอบคอบ ระวัง และประหยัดนั้น ก็เพื่อป้องกันความผิดพลาดล้มเหลว” (พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 19 กรกฎาคม 2517)

“ต้องทำแบบ “คนจน” เราไม่เป็นประเทศร่ำรวย เรามีพอสมควร พออยู่ได้ แต่ไม่เป็นประเทศที่ก้าวหน้าอย่างมาก เราไม่อยากจะประเทศก้าวหน้าอย่างมาก เพราะถ้าเราเป็นประเทศก้าวหน้าอย่างมากก็จะมีแต่ถอยหลัง ประเทศเหล่านั้น ที่เป็นประเทศที่มีอุตสาหกรรมก้าวหน้า จะมีแต่ถอยหลัง และถอยหลังอย่างน่ากลัว แต่ถ้าเริ่มมีการบริหารแบบเรียกว่า แบบ “คนจน” แบบที่ไม่ติดกับตำรามากเกินไป ทำอย่างมีสามัญสำนึกนี้แหละ คือ เมตตากัน ก็จะอยู่ได้ตลอดไป คนที่ทำงานตามวิชาการจะต้องดูตำรา เมื่อพลิกไปถึงหน้าสุดท้ายแล้วในหน้าสุดท้ายนั้นเขาบอก “อนาคตยังมี” แต่ไม่บอกว่าจะให้ทำอะไร ก็ต้องปิดเล่มคือปิดตำรา ปิดตำราแล้วไม่รู้จะทำอะไร ลงท้ายก็ต้องเปิดหน้าแรกใหม่ เปิดหน้าแรกก็เริ่มต้นใหม่ ถอยหลังเข้าคลอง แต่ถ้าเราใช้ตำราแบบ “คนจน” ใช้

ความอะลุ่มอล่วยกัน คำรานั้นไม่จบ เราจะก้าวหน้า “เรื่อย” ..” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา, 4 ธันวาคม 2534)

“พอมีพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนพอมีพอกินก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี... ให้พอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจจะดูฟุ่มเฟือย แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ อันนี้ก็ความหมายอีกอย่างของเศรษฐกิจหรือระบบพอเพียง. ...แต่พอเพียงนี้มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คือคำว่าพอก็เพียงพอ เพียงนี้พอดังนั้นเอง คนเราถ้าพอใจความต้องการก็มี ความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิด “อันนี้ไม่ใช่ เศรษฐกิจ” มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า **พอประมาณ** ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมากอาจจะมีของหรูหราก็ได้แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องให้**พอประมาณ**ตามอัตภาพ พุดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง...” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา, 4 ธันวาคม 2541) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550 : 21-28)

ความมีเหตุผล

“ถ้าแต่ละคนทำหน้าที่ทั้งในหน้าที่ที่มีทั้งหน้าที่ที่ได้ตั้งไว้กับตัวหรืออาชีพ ทั้งในหน้าที่ที่มีในทางที่เป็นคนไทยเป็นมนุษย์ ที่จะต้องมีความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน ถ้ามีความคิดที่เที่ยงตรง ที่มีเหตุผล ไม่ได้หมายความว่าต้องเห็นด้วย เห็นพ้องกันเสมอ ไม่หมายความว่า ถ้าใครพูดอะไรไป ต้องถือว่าใช่แล้ว ยกมือแบบที่เขาล้อกันในสภาพมีความคิดความเห็นต่างกันได้ แต่ถ้าพูดกันด้วยเหตุผลแล้ว ไม่ใช่มีจรรยาวิธ คือไม่ถือเอาเหตุผลลับๆ ล่อๆ มาใช้ เชื่อว่าเราอยู่ด้วยกันได้อย่างดี...” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา, 4 ธันวาคม 2517)

“ความไม่พอใจนี้เป็นของไม่ดี มีความไม่พอใจที่โหนความเดือดร้อนก็เกิดขึ้นนั้น... เป็นข้อสังเกตว่า คนเราความพอใจแก่ๆ จะไม่ได้สักคนเดียว เพราะว่าถ้าคนไหนมีความพอใจแก่ๆ ผู้นั้น พุดขี้ปดเพราะว่าไม่มีใครที่มีความพอใจแก่ๆ แม้จะเป็นพระอรหันต์ จะเรียกว่า จะมีความพอใจแก่ๆ ก็ไม่ได้ เพราะว่าพระอรหันต์มีความสำเร็จ ไม่ใช่ความพอใจ มีความสำเร็จว่าไม่ต้องพอใจแล้ว ฉะนั้นคนที่มีความพอใจไม่พอใจนี้ ก็ลำบากที่จะให้พอใจจริงๆ ทุกคนแม้แต่คนเดียวก็มีความพอใจลำบาก นี่เป็นความคิดที่เกิดขึ้นอย่างนี้ จึงมาคิดว่าถ้าใครในที่นี่เกิดมีความไม่พอใจขึ้นมา ก็ขอบอกว่า ขอบอกว่า แต่ว่าแก้ยากแล้ววิธีที่จะทำให้พอใจที่ดีที่สุดก็คือระงับความไม่พอใจ จะระงับความไม่พอใจของแต่ละคนได้อย่างไร **คิดให้ดีๆ** ว่าเราว่าวันนี้มาทำอะไร ได้สำเร็จประโยชน์แล้ว คือได้มาและได้ กล่าวให้พร โดยวิธีการมีผู้รับมอบฉันทะเป็นผู้กล่าว อย่างนี้ก็เป็นวิธีอย่างหนึ่งที่จะทำให้ระงับ

ความไม่พอใจ ถ้าระงับความไม่พอใจแล้ว ก็จะเกิดความพอใจพอสมควร อันนี้เป็นข้อสังเกตอีกอย่างหนึ่ง...” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา, 4 ธันวาคม 2520)

“...มีเงินเดือนเท่าไร จะต้องใช้ภายในเงินเดือน. ...การทำแชร์นี้เท่ากับเป็นการกู้เงิน การกู้เงินนี้นำมาใช้ในสิ่งที่ไม่ทำรายได้ นั่นไม่ดี อันนี้เป็นข้อสำคัญ เพราะว่าถ้ากู้เงินและทำให้มีรายได้ ก็เท่ากับจะใช้หนี้ได้ ไม่ต้องคิดหนี้ ไม่ต้องเดือดร้อน ไม่ต้องเสียเกียรติ.กู้เงิน เงินนั้นจะต้องให้เกิดประโยชน์ มิใช่กู้สำหรับไปเล่นไปทำอะไรที่ไม่เกิดประโยชน์” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา, 4 ธันวาคม 2540)

“...ในเมืองไทยนี้ถ้าทำกิจการ หมายความว่า ปกครองหรือดำเนินกิจการทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ ทั้งในด้านธุรกิจ ในด้านอาชีพ มีทฤษฎีเมืองไทยพัง ของเราเมืองไทยนี้ที่ยังไม่พังก็เพราะว่าเมืองไทยนี้นับว่าแข็งแรงมาก แต่ว่าเดี๋ยวนี้ถ้าหากว่าทำไม่ระวัง เช่นให้พัง มันก็เหมือนบ้านที่กำลังคลอน บ้านกำลังคลอนอะไรสั่นนิดเดี๋ยวก็ถล่ม เมื่อถล่มแล้วก็จะแย... เมื่อทำอย่างนั้นคือโครงการมันไม่ดี เห็นมาากแล้วว่า ระหว่างหน่วยราชการจะมีกรมทาง กรมชลประทาน กรมป่าไม้ เป็นต้น ไม่ได้สอดคล้องกัน โครงการไม่ทำให้สอดคล้องก็เกิดเรื่องแก้ไข ก็แก้ไขได้ไม่สู้ยากนัก แต่จะต้องไม่มีทิฐิ จะต้องร่วมกัน แต่ถ้ามีทฤษฎีมาเพิ่มในกิจการเหล่านี้แล้ว มันก็ทำให้ร้ายแรงขึ้นเป็น 2 เท่า 3 เท่า...” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 23 ธันวาคม 2542)

“...เศรษฐกิจพอเพียงนี้ ขอย้ำว่า เป็นทั้งเศรษฐกิจ หรือความประพฤติ ที่ทำอะไรเพื่อให้เกิดผลโดยมีเหตุและผล คือเกิดผลมันมาจากเหตุ ถ้าทำเหตุที่ดี ถ้าคิดให้ดี ให้ผลที่ออกมา คือสิ่งที่ติดตามเหตุ การกระทำก็จะเป็นการกระทำที่ดี และผลของการกระทำนั้นก็จะเป็นการกระทำที่ดี แปลว่ามีประสิทธิผล ดีแปลว่ามีประโยชน์ ดีแปลว่าทำให้มีความสุข...” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2543) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550 : 32-42)

การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี

“...ท่านทั้งหลายคงจะตระหนักอยู่แล้วว่า การศึกษาเล่าเรียนเป็นเรื่องที่ไม่มีสิ้นสุด ผู้ปรารถนาความเจริญในการประกอบกิจการงานจะต้องหมั่นเอาใจใส่แสวงหาความรู้ให้เพิ่มพูนอยู่เสมอ มิฉะนั้นจะกลายเป็นผู้ที่ล้าสมัยสมรรถภาพไป...” (พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 22 กุมภาพันธ์ 2504)

“การสร้างสรรคความเจริญก้าวหน้าทุกด้านทุกระดับต้องใช้เทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญ เพื่อความรวดเร็วและถูกต้องมั่นคง บัณฑิตที่เรียนสำเร็จออกไป จึงนับว่าจะได้เป็นกำลังและเป็นหลักในการงานพัฒนาประเทศและชุมชนในทุกๆ วงการ การใช้เทคโนโลยี นั้นย่อมกระทำได้หลายแง่หลายมุม แง่หนึ่งที่ควรพึงเล็งเป็นพิเศษ ก็คือใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านประหยัด เพราะการประหยัดเป็นสิ่ง

ที่พึงประสงค์อย่างยิ่งในทุกแห่งและในกาลทุกเมื่อ เท่าที่ปรากฏแล้ว เทคโนโลยีช่วยให้ประหยัดได้อย่างดีเลิศ ในการสร้างเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ แต่ก่อนเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ทำได้ยากยิ่งและมีราคาสูงมากคนส่วนน้อยเท่านั้นที่ได้รับประโยชน์จากเครื่องมือดังกล่าว แต่ปัจจุบันเทคโนโลยีช่วยให้สร้างและผลิตได้โดยง่ายและสะดวกด้วยราคาต่ำอย่างเครื่องรับวิทยุทรานซิสเตอร์ เวลาที่ใช้กันได้อย่างแพร่หลายทำให้คนทั่วไปได้รับประโยชน์ในด้านข่าวสาร และการบันเทิงโดยทั่วถึงในด้านอื่น ๆ เช่น เกษตรกรรม อุตสาหกรรม แม้จะเป็นเพียงงานระดับชาวบ้านเทคโนโลยีก็อาจช่วยได้เป็นอย่างดี ยกตัวอย่าง เช่น การทำยางพารา ถ้าทำตามแบบพื้นบ้าน ซึ่งทำกันตามมีตามเกิด ขาดความระมัดระวัง ในความสะอาดเรียบร้อยก็มักได้ยางแผ่นที่มีคุณภาพต่ำ ทำให้ขายไม่ได้เต็มราคา แต่ถ้านำเทคโนโลยีอย่างง่าย ๆ มาใช้ ให้มีการใช้กรรมวิธีที่ถูกต้องและแน่นอนสม่ำเสมอ ก็จะได้ยางแผ่นที่มีคุณภาพได้มาตรฐานขายได้เต็มราคา การใช้ความระมัดระวัง และกรรมวิธีที่ละเอียดแน่นอนเพียงเล็กน้อย โดยมิทำให้ต้องสิ้นเปลืองเกินกว่าปกติแล้วได้ผลประโยชน์เพิ่มสูงขึ้นเช่นนี้ นับว่าเป็นการประหยัดด้วยอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ชาวสวนยางมาก ในการที่ท่านทั้งหลายจะออกไปทำหน้าที่ต่างๆ ทางด้านเทคนิคต่อไป ขอให้คำนึงถึงผลที่ได้เกิดขึ้นจากการประหยัดนี้ให้มาก...” (พระบรมราชาวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า 30 ตุลาคม 2521)

“...Self-sufficiency นั้นหมายความว่า ผลิตอะไรมีพอที่จะใช้ไม่ต้องไปขอซื้อคนอื่น อยู่ได้ด้วยตนเอง (พึ่งตนเอง) บางคนแปลจากภาษาฝรั่งว่า ให้ยืนบนขาตัวเอง คำว่ายืนบนขาตัวเองนี้ มีคนบางคนพูดว่าชอบกล ใครจะมายืนบนขา คนอื่นมายืนบนขาเรา เราก็โกรธ แต่ตัวเอง ยืนบนขาตัวเอง ก็ต้องเสียหลักหกล้มหรือล้มลง อันนี้ก็เป็นการคิดที่อาจจะเฟื่องไปหน่อย แต่ว่าเป็นตามที่เขาเรียกว่ายืนบนขาของตัวเอง (ซึ่งแปลว่า พึ่งตนเอง) หมายความว่าสองขาของเรานี้ ยืนบนพื้นให้อยู่ได้ไม่หกล้ม ไม่ต้องไปขอข้อมือของผู้อื่นมาใช้สำหรับยืน” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2541)

“...ถ้าเข้าใจกันได้แล้ว คนในเมืองไทย 60 เท่าไร่ 62 ล้าน ถึงปานนี้ก็กว่าแล้ว ก็สามารถที่จะปรองดองกัน สร้างความมั่นคงในประเทศ คนอื่นก็ซั่งมันละ ชาวต่างประเทศ ชาวบ้านต่างประเทศเขาก็เข้าๆ ออกๆ เข้าๆ ออกๆ ทุกนาที่ก็เข้ามา แต่ว่าส่วนรวมของคนที่ดีว่าเป็นคนเจ้าของประเทศอย่าให้ขัดแย้งกัน แล้วก็ยอมรับว่าถูกบ้าง ไม่ถูกบ้าง ก็มีความสุข” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2544)

“...ก็ต้องสร้างเขื่อนให้เก็บน้ำดีขึ้น อย่างมากที่สุดก็คือ 2 เมตรกว่าๆ ก็หวังว่าจะดี ได้น้ำเพิ่มเติม 9 ล้านลูกบาศก์เมตร นับว่าไม่เลว ไม่มาก แต่ดีกว่าที่ไม่มีความจริงจวงจะมีอย่างนี้ทั่วประเทศ ให้สามารถที่จะเก็บน้ำแล้วก็ป้องกันไม่ให้ให้น้ำท่วมตอนหน้าฝน หรือมีพายุเข้า ไม่ให้น้ำแล้งให้มีน้ำใช้สำหรับการกสิกรรม หรือการบริโภค เดียวนี้ทั่วโลกบ่นว่า ขาดน้ำๆ ในระหว่างที่ขาดน้ำๆ มีคนเขาตาย

เพราะถูกน้ำท่วม ตายไปเกือบ 10 คนแล้ว ทำไม เพราะเขาไม่ได้ทำ ไม่ได้ทำโครงการระบายน้ำที่ถูกต้อง...” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2546) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550 : 45-58)

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 30 ปี และได้ทรงเน้นย้ำแนวทางพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต การป้องกันให้รอดพ้นจากวิกฤต และให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนา เศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

กล่าวโดยสรุป ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักคิด และหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตเพื่อนำไปสู่ความพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของคนไทย สังคมไทย เพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าไปพร้อมกับ

ความสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านวัฒนธรรม ถ้าใช้หลักความพอเพียงเป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ก็จะสามารถอยู่ได้อย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ปรับตัวและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงได้

ที่น่าสนใจคือ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติจนการดำรงอยู่ แปลว่า เราอยู่อย่างนี้อยู่แล้ว มีผลงานวิจัยที่ศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ทำเสนอสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) พุฒถึงการวิจัยหมู่บ้านในประเทศไทย มีชุดหนังสือออกมา 20 กว่าเล่ม พบว่า หมู่บ้านส่วนใหญ่ในประเทศไทยยังคงอยู่อย่างพอมีพอกิน มีการดำรงอยู่อย่างพอเพียงอยู่แล้วในชนบท ชนบทของไทยที่ต้องพึ่งพิงระบบนิเวศวิทยา เขายังอยู่อย่างพอเพียง มีการพึ่งตนเอง มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันและน้ำใจเป็นพื้นฐานของชีวิต แบ่งกันอยู่แบ่งกันกิน ปัจจุบันก็มีการแลกเปลี่ยนอย่างแพร่หลาย โดยวัตถุประสงค์ของการแลกเปลี่ยน คือเพื่อความพอเพียงยิ่งขึ้น ไม่ใช่กำไร ชาวบ้านเรียกว่า “เปลี่ยนกันกิน” ตลาดในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้ขับเคลื่อนโดยกฎแห่งระบบทุนนิยม กล่าวได้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นความคิดที่สอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรม การดำรงอยู่ และประวัติศาสตร์ความเป็นมาของคนไทย สังคมไทย

ความเป็นมาของคำนิยาม “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในฐานะหน่วยงานหลักในการวางแผนของประเทศ ตระหนักถึงความสำคัญของแนวคิด ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประธานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในขณะนั้น คือท่าน ดร.สิปปนนท์ เกตุทัต จึงได้ริเริ่มเชิญชวนผู้ทรงคุณวุฒิจากสาขาต่าง ๆ มาร่วมกันพิจารณากลับกรองพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง ในโอกาสต่าง ๆ และใช้เวลาประมาณ 6 เดือน สรุปลอกมาเป็นนิยามความหมายปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และได้เชิญเชิญมาเป็นปรัชญานำทางในการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 และฉบับที่ 10 เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนทุกระดับ มีความเข้าใจในหลักปรัชญาฯ และนำไปเป็นพื้นฐานและแนวทางในการดำเนินชีวิต ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ตามที่ขอพระมหากรุณา เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542 และต่อมา ในปี 2546 ก็ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมี ดร.จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา เป็นประธาน โดยยึดหลักคำนิยามนี้ในการขับเคลื่อน

หลักคิดของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระองค์ท่านพระราชทานคำนี้ เป็นครั้งแรกในปี 2540 นั้น แท้จริงแล้ว ได้มีพระราชกระแสรับสั่งและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเรื่องความพอเพียงพออยู่ พอกิน การพึ่งตนเอง การพัฒนาอย่างเป็นขั้นบันได การเสียสละแบ่งปันต่าง ๆ มาก่อนหน้านี้ ตั้งแต่ปี 2517 ทรงมีพระราชดำรัสว่า “...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้าง

พื้นฐาน คือ ความพอดี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน...” และทรงมีพระราชดำริสมาอย่างต่อเนื่องอีกหลายครั้งหลายหน กระทั่งในปี 2544 มีพระราชดำรัสว่า “มีความคิด อันนี้ไม่ใช่เรื่องเศรษฐกิจ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข” จึงอาจกล่าวได้ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นเรื่องเกี่ยวกับความคิดพอเพียง เพราะฉะนั้น การขับเคลื่อนจึงเน้นที่การทำให้เกิดการปฏิบัติ ทั้งกาย วาจา ใจ ที่อยู่บนหลักความพอเพียง

บางคนยังเข้าใจว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องปลูกพืชผัก หรือการทำเกษตรผสมผสาน นี่คือการเข้าใจที่ไม่ถูกต้องนัก จากการทำการสำรวจความรู้ ความเข้าใจของสวนดุสิตโพลล์ในปี 2548 พบว่า มีคนเข้าใจผิดในลักษณะนี้น้อยลง โดยคนไทยประมาณ 70 เปอร์เซ็นต์ รู้จักเศรษฐกิจพอเพียง และส่วนมากเริ่มเข้าใจแล้วว่า ไม่ใช่เรื่องการแบ่งที่ดิน 30 : 30 : 30 : 10 ไม่ใช่เรื่องการปลูกพืช ผักสวนครัว และไม่ใช่เรื่องที่ใช้ได้เฉพาะภาคเกษตรหรือเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจรากหญ้าเท่านั้น แต่เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องการดำเนินชีวิตของคนทั่วไป ส่วนการตีความและนำไปประยุกต์ใช้นั้น มีแนวคิดที่หลากหลาย

คิดและปฏิบัติตนอย่างไรจึงจะเรียกว่าพอเพียง

แล้วอย่างไรถึงจะเรียกว่าพอเพียง มีพระราชดำรัสองค์หนึ่งกล่าวได้ว่า “พูดจาก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง” คำนิยามบอกหลักการไว้ว่า ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว จากผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากทั้งภายนอกและภายใน ภายนอกกระทบเข้ามา ภายในก็เปลี่ยนแปลงด้วย จะพอเพียงได้ ต้องคำนึงถึง 3 หลักการคือ คิดและทำอะไรอย่างพอประมาณ มีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ถ้าครบ 3 หลักการนี้ถึงจะบอกได้ว่า พอเพียง ถ้าไม่ครบก็ไม่พอเพียง และการจะสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้น ได้ต้องใช้ความรู้ควบคู่ไปกับคุณธรรม

พอประมาณคือ การทำอะไรที่พอเหมาะ พอควร สมดุลกับอัตรภาพ ศักยภาพของตนเอง และสภาวะแวดล้อม พอประมาณของแต่ละคน ในแต่ละช่วงเวลาที่ต่างกัน อย่างเช่น บางคนในบางวันทานข้าวจานเดียวอิ่ม แต่บางวันก็ไม่อิ่ม ต้อง 2 จานถึงจะอิ่ม แล้วแต่เหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องในช่วงเวลานั้น ๆ ความพอประมาณสามารถพิจารณาได้จาก 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายใน พอเหมาะกับความชอบ ศักยภาพและความสามารถของแต่ละคนหรือไม่ และปัจจัยภายนอกคือพอประมาณกับภูมิสังคม สิ่งแวดล้อม และสถานการณ์ในแต่ละขณะหรือไม่ ในหลักสัปปริสธรรม 7 สอนไว้ว่า จะสร้างความพอดีให้เกิดขึ้นได้จะต้อง รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน รู้บุคคล ความพอประมาณ จึงครอบคลุมความพอเหมาะ พอควรกับทุก ๆ เรื่อง

แล้วจะรู้ได้อย่างไรว่าพอประมาณหรือไม่ ก็ต้องรอบรู้ในข้อมูล ปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง มีสติ และคิดพิจารณาอย่างรอบคอบ ชื่อสัตย์ต่อตนเอง ต่อความจริง ต่อหน้าที่ ต่อผู้อื่น ต้องใช้หลักเหตุหลักผลในการตัดสินใจ และต้องคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ ที่จะทำลายความพอดี ความพอเพียงด้วย จึงต้องมีการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีให้เกิดขึ้น

ยกตัวอย่าง จะดูหนังสือสอบ หรือเตรียมการสอบอย่างพอเพียงได้อย่างไร เตรียม 1 ชั่วโมงก่อนสอบพอไหม อย่างเราเรียนมาทั้งหมด สมุดโน้ตมี 5 เล่ม ต้องใช้เวลาพอประมาณกับสิ่งที่มี ถึงจะสมเหตุสมผล ถ้าใช้เวลาน้อยเกินไป หรือไม่มีความขยันอดทนในการดูหนังสือ ก็ไม่มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี อาจสอบตกได้ กล่าวคือ จะดูหนังสืออย่างพอประมาณก็ต้องพอดีกับศักยภาพของตนเองที่มีอยู่ ประกอบกับเนื้อหาที่เรียนมา มีเหตุมีผล ดูหนังสือที่เป็นเรื่องหลักสอดคล้องกับวิชาที่เรียน การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีทำอย่างไร คือดูหนังสือให้สอบผ่านได้ด้วย สุขภาพก็ต้องไม่ทรุดโทรม ไม่ทะเลาะเบาะแว้งหรือเอาเปรียบเพื่อนฝูง มีคดโกงในการสอบ เพราะฉะนั้นต้องมีความขยันอดทน ต้องใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของความคิดและการกระทำตลอดเวลา

แล้วทำไมเราต้องใช้ชีวิตอย่างพอเพียง หรือลองคิดในคำถามตรงกันข้ามว่า ถ้าเราใช้ชีวิตอย่างไม่พอเพียงแล้วจะเป็นอย่างไร เช่น ใช้จ่ายไม่พอเพียง ดูแลสุขภาพอย่างไม่พอเพียง บริโภคอย่างไม่พอเพียง ทำงานอย่างไม่พอเพียง มากไป น้อยไป หรือนักศึกษาดูหนังสืออย่างไม่พอเพียง การใช้ชีวิต การปฏิบัติตนอย่างไม่พอเพียง น้อยเกินไป มากเกินไป ไม่พอดี พอเหมาะ พอควรกับความสามารถของเรา กับสถานการณ์สิ่งแวดล้อม มักส่งผลกระทบอะไรบ้างให้กับตัวเราเอง ส่งผลกระทบอะไรบ้างให้กับคนรอบข้าง กระทบกับสังคม กระทบกับสิ่งแวดล้อม ส่งผลถึงอนาคตของตนเองและสังคม

ยกตัวอย่าง การทานข้าวแบบพอเพียงเป็นอย่างไร คือ ให้อิ่มพอประมาณ เพราะเรารู้ว่าถ้าอึดมากเกินไป อึดอัด ถ้าอึดน้อยเกินไป ก็ยังหิวอยู่ แต่ไม่อึดอย่างเดียว เป็นเรื่องเพียงแต่ปริมาณยังไม่พอเพียง ไม่สมดุล ต้องสมดุลด้านคุณภาพด้วย บริโภคอย่างไม่พอเพียง เช่น รับประทานไขมันมากเกินไป หรือว่าอาจจะบริโภคสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์กับร่างกาย เช่น ยาเสพติด เหล้า บุหรี่ต่าง ๆ เพราะฉะนั้นความพอเพียงในการบริโภค ไม่ใช่เฉพาะปริมาณเท่านั้น คุณภาพด้วย ถึงจะบอกได้ว่า เราใช้ชีวิตอย่างพอเพียง สมดุลจริงๆ

หรือยกตัวอย่าง สินค้าที่สุภาพสตรีในกรุงเทพมหานคร ต้องการอยากซื้อมากเป็นอันดับหนึ่ง คือ ทวีจอบเลน เราจะลองเปรียบเทียบระหว่างผู้บริโภคที่ซื้อทวีจอบเลนแบบพอเพียงกับผู้บริโภคที่ซื้อทวีจอบเลนแบบไม่พอเพียง จะซื้อทวีจอบเลนแบบพอเพียงได้อย่างไร สมมุติว่าสุภาพสตรีท่านหนึ่ง คุณวิไล ที่บ้านคุณวิไลทีวีเครื่องเก่าเสีย จอเสื่อม ดูไม่ได้ หรือพอดูได้บ้างแต่จอเสื่อม คุณแล้วเสียดายตา คุณวิไลมีรายได้เพียงพอที่จะสามารถซื้อได้ ไม่ต้องผ่อน หรือผ่อนได้

แต่ไม่ถึงกับเดือดร้อน กระหมัดกระหม่อม คุณวิไลมีความสามารถที่จะทำความเข้าใจโมทต่าง ๆ ของทีวีจอแบนได้ ซื่อมาเสร็จ ก็อาจจะยกทีวีเครื่องเก่าให้ญาติพี่น้องหรือก็อาจจะไปบริจาคที่วัด เป็นการกุศล คนเอาไปใช้ต่อได้ อย่างนี้พอเพียง เพราะไม่ได้เบียดเบียนตัวเอง ไม่ได้เบียดเบียนผู้อื่น ของที่เคยใช้อยู่ก็เอาไปบริจาค เกิดประโยชน์กับผู้อื่น ได้ มีการแบ่งปันเพราะว่ามีเครื่องใหม่ เครื่องเดียวก็พอแล้ว

แต่ถ้าเกิดสมมติว่า เพื่อนคุณวิไลชื่อคุณพิไร คิดว่า เอ๊ะ! เพื่อนเรามีทีวีจอแบน เรายังไม่มีทำอะไรดีละ เงินเก็บ เงินออม ก็ไม่มี ทีวีที่บ้านก็ยังติดอยู่ แต่ไม่ได้ เดียวกลัวหน้าก็น้อยหน้า ก็เลยไปรูดเครดิตการ์ด แล้วก็ต้องมานั่งผ่อนส่ง 6 เดือน แล้วต้องกระหมัดกระหม่อมในการใช้เงินแต่ละเดือนเพราะว่าต้องไปผ่อนทีวี เพียงเพื่อให้มีทีวีจอแบน ให้คุยกับคุณวิไลได้ ส่วนทีวี ที่มีอยู่ก็ยังใช้ได้ ในบ้านเลขที่ทีวี 2 เครื่อง เลขกลายเป็นเกินพอจนกะกะ และถ้าเปิดทีวีพร้อมกัน 2 เครื่องก็ต้องเสียด่าไฟเพิ่มและไม่ประหยัดพลังงานด้วย

เพราะฉะนั้น จะวิเคราะห์ความพอเพียงไม่พอเพียง รายจ่ายพอประมาณไม่มากกับรายได้ มีข้าวของเพียงพอไม่มากกับการใช้สอย การใช้จ่ายมีเหตุมีผลหรือเปล่า ซื่อเพราะอะไร เพราะจำเป็นหรือเพราะเอาอย่างผู้อื่น แล้วมีภูมิคุ้มกันไหม เงินทองก็ไม่มี ต้องไปผ่อนส่งอีก ซื่อมาเสร็จแล้วได้ใช้หรือไม่ ในระยะยาว คุ้มค่าหรือไม่ สามารถนำหลักพอเพียงไปใช้เบื้องต้นในการวิเคราะห์พฤติกรรมต่าง ๆ ได้

เช่น การผลิตสินค้า OTOP แบบพอเพียง กับ OTOP แบบไม่พอเพียง ก็สามารถให้หลัก 3 ห่วงในการวิเคราะห์ การพัฒนาสินค้า OTOP นั้น พอประมาณไม่มากกับศักยภาพของคนในชุมชนเป็นการต่อยอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่หรือเปล่า หรือว่าคนในชุมชนต้องมาเรียนรู้ใหม่หมดในการผลิต แล้วที่ผลิตนี้มีเหตุผลอะไร ผลิตเพราะว่าเจ้าหน้าที่ส่วนกลางบอกให้ผลิตหรือผลิตเพราะว่ามีของติดอยู่แล้วอยากต่อยอดออกมาพัฒนาให้เป็นสินค้าเพื่อสร้างรายได้เพิ่มขึ้น สำหรับการสร้างภูมิคุ้มกันของการผลิตสินค้านั้น มีการวางแผนเรื่องวัตถุดิบอย่างรอบคอบหรือไม่ มีการวางแผนเรื่องตลาดอย่างดีไหม ไม่ใช่ว่าผลิตออกมาเสร็จแล้ว ขายก็ไม่ได้ ผลิตออกมาเสร็จแล้วขายได้ แต่ไม่มีวัตถุดิบ ไม่มีการวางแผนจัดการที่ดี ก็ไม่มีภูมิคุ้มกันที่ดี เพราะฉะนั้น การผลิตสินค้า OTOP ก็มีทั้งแบบพอเพียงและไม่พอเพียง ใช้หลัก 3 ห่วง พอประมาณ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีในการวิเคราะห์ได้เช่นกัน

เงื่อนไขสร้างความพอเพียง

เงื่อนไขและปัจจัยที่จะทำให้การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการแต่ละอย่างนำไปสู่ความพอเพียงหรือไม่พอเพียง ในคำนิยามซึ่งได้พระราชทานมาที่ระบุชัดเจนว่าต้องอาศัยความรู้คู่กับคุณธรรม

เงื่อนไขความรู้ คือความรู้ ความรอบรู้ ความรอบคอบและระมัดระวัง ในการนำเอาหลักวิชาการมาใช้ กล่าวคือ จะเอาหลักวิชาการมาใช้ต้องรู้จริง รอบรู้ ไม่เอามาทดลองใช้อย่างงู ๆ ปลา ๆ เพราะจะมีโอกาสพลาดสูง ถ้ารู้จริงแต่ไม่รอบคอบ ก็ไม่ได้อีก หลายครั้งที่เกิดไม่พอเพียง มาจากความไม่รอบคอบ ยกตัวอย่างเช่น เรื่อง OTOP การวางแผนการผลิต ถ้าไม่รอบคอบตั้งแต่ต้นทาง คือเรื่องวัตถุดิบจนกระทั่งถึงปลายทาง คือการทำการตลาด และจัดส่งสินค้า มีโอกาสที่จะนำไปสู่ความไม่พอเพียงได้อย่างมาก

แต่ความรู้อย่างเดียวไม่พอที่จะสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้นได้ ต้องมีคุณธรรมด้วย คนที่คิดว่าตัวเองฉลาดแต่ไม่มีคุณธรรม ไม่ใช่คนที่ฉลาดจริง เพราะผลของการกระทำของเขาที่อาจจะเห็นแก่ตัว เอาเปรียบผู้อื่น คดโกง ไม่ซื่อสัตย์สุจริต นอกรีต บังหลวง เวลาทำการงาน การกิจ จิตแต่สายไม่ตั้งมั่น ไม่มีสมาธิ ทำอะไรก็ไม่รอบคอบ ไม่ใช่ปัญญาคิดพิจารณาแยกแยะเหตุ และผลต่างๆ ให้ถี่ถ้วน สุดท้ายก็ส่งผลทางลบกับตัวเองในที่สุด เพราะฉะนั้นคนที่มีความสติปัญญาจริง จะต้องเป็นคนที่มีความคุณธรรม รู้ผิดถูกชอบชั่วดี ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีการแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีศีลทั้งทางกาย วาจา และทางความคิด และจิตต้องตั้งมั่นเป็นหนึ่ง เป็นสมาธิจดจ่ออยู่กับภารกิจการทำงานที่ทำงานจึงจะออกมาดีมีคุณภาพ และนำไปสู่การสร้าง ความพอเพียงได้อย่างแท้จริง

คุณธรรมนี้มี 2 ช่วง เริ่มจากการต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจให้มีคุณธรรม แต่ละบุคคลจะต้องมีสำนึกในคุณธรรม กิเลสชั่ว ประพฤติดี ซื่อสัตย์สุจริต ซื่อสัตย์ต่อตนเอง ซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริตไม่ใช่หมายความว่าแต่เพียงไม่คอร์รัปชัน เท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น เวลาจะซื้อของ ถ้าซื่อสัตย์ต่อตัวเอง ก็จะรู้ว่าจริงๆ แล้วจำเป็นหรือเปล่านั้น มีรายได้เพียงพอไหม จะซื่อสัตย์ต่อตัวเองได้ ก็ต้องรู้จักตัวเองก่อน รู้ว่าเรามีรายได้แค่ไหน สถานะอย่างเราทำอะไรได้บ้าง อันนี้จำเป็นไหม แล้วก็มีความรอบรู้ที่เหมาะสมเกี่ยวกับสินค้านั้นๆ

อย่างที่สอง คือ การมีคุณธรรมเป็นหลักปฏิบัติและการดำเนินชีวิต คือต้องมีความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ คุณธรรมข้อนี้เป็นข้อยืนยันว่าเมื่อนำหลักพอเพียงไปใช้ จะไม่เป็นการย้ายอยู่กับที่ แต่กลับจะนำไปสู่ความก้าวหน้าพร้อมกับความสมดุลเป็นขั้นเป็นตอน เช่น ในการบริหารธุรกิจ ถ้ามีความขยันหมั่นเพียร อดทน พัฒนาองค์กร พัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง มีความรอบคอบในการดำเนินการ ธุรกิจการงาน ชีวิตก็จะก้าวหน้าอย่างเป็นขั้นเป็นตอน

เป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

เป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียงในคำนิยามคืออะไร พระปฐมบรมราชโองการ “เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” การจะทำอะไรก็ตามประโยชน์ก็ต้องเกิด ความสุข ก็ต้องมี แต่เวลาพูดถึงการที่จะสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้น จะสร้างความสุขให้เกิดขึ้นกับครอบครัวกับ

ชุมชน กับองค์กรกับประเทศชาติ บางครั้งค่านิยมก็อาจจะต่างกัน แล้วประโยชน์สุขตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงจะวัดได้จากที่ไหน ก็ต้องพิจารณาจากเป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียง คือมุ่งให้เกิดความก้าวหน้าไปอย่างสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ กล่าวคือต้องก้าวหน้าอย่างสมดุล มั่นคงและยั่งยืน

ทำไมเราจำเป็นต้องมีความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง หรือมีภูมิคุ้มกัน หลักพุทธมองโลกว่า ทุกอย่างเป็นอนิจจัง มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา จะรู้ได้อย่างไรว่า ถ้าเราออกจากห้องนี้เดินออกไปข้างนอกจะไม่ถูกรถชน ถ้าเราไม่มีเงินเก็บออมหรือการทำประกันสุขภาพเตรียมไว้ในยามจำเป็น ก็จะทำให้เกิดปัญหาจนถึงกับวิกฤตในชีวิตได้ ฉะนั้นการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี คือ ต้องพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ไม่ประมาท มีสติในการดำเนินชีวิต ใช้ปัญญาในการคาดการณ์ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เพื่อวางแผนรองรับ และรักษาสมดุลได้ ทั้งในปัจจุบันและในอนาคตด้วย สมดุลแปลว่าสมดุลทั้งปัจจุบันและอนาคต วันนี้พอเพียงยังไม่พอ ฟุ้งนี้ต้องพอเพียงด้วย คือ ต้องมีความเพียรอย่างต่อเนื่องที่จะรักษาความสมดุลให้ได้อย่างสม่ำเสมอ ความเพียรในข้อปฏิบัติมรรค 8 นั้น หมายถึง ความเพียรที่จะแก้ไขข้อบกพร่อง เพียรที่จะลดความชั่วที่เคยทำ หรือทำอยู่แล้ว หรือยังไม่เคยทำให้น้อยลงจนหมดไป เพียรที่จะทำความดีที่เคยทำ หรือทำอยู่แล้วหรือยังไม่เคยทำให้ดียิ่งๆ ขึ้น

สมดุลในด้านไหนบ้าง ค่านิยม ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบอกว่าต้องสมดุลทั้งทางด้านวัตถุ/เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม/ค่านิยม ประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง หรือความพอเพียงอย่างสมบูรณ์จริงๆ จะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อเราสร้างความสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงใน 4 ด้าน คือทางด้านวัตถุหรือเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านวัฒนธรรม/ค่านิยม/ความเชื่อ การก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุลในแต่ละอย่างก้าว จะทำให้เกิดความพอเพียงในที่สุด

แม้แต่หลักการในการบริหารจัดการธุรกิจสมัยใหม่ บริษัทก็ต้องมีการบริหารจัดการที่ดี มีความโปร่งใสของการทำบัญชี ภาษาอังกฤษเรียกว่า Corporate Good Governance หรือ CG มีการตรวจสอบภายใน มีการดูแลผู้ถือหุ้น ทุกอย่างอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน อันนี้เป็นเพียงแค่เรื่องเศรษฐกิจ หรือการมีความรับผิดชอบต่อองค์กรต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม หรือ CESR (Corporate Environmental and Social Responsibility) ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกบริษัทควรมี แต่ CESR ก็ยังแคบกว่าพอเพียง เพราะถ้าเอาหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารจัดการองค์กร ก็ต้องคำนึงถึงอีก 4 ด้านพร้อม ๆ กันอย่างสมดุล คือ ด้านวัตถุหรือเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านวัฒนธรรม

หลายองค์กรธุรกิจเอกชนได้ทำ CESR โดยบอกว่า ถ้าไรก่อนแล้วจะคืนถ้าไรสู่สังคม แต่ถ้ามีการบริหารจัดการธุรกิจตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ในระหว่างการจัดซื้อ การผลิต การทำงาน การหากำไร ต้องเป็นไปอย่างสมดุล คือไม่เบียดเบียนสังคม ไม่ส่งผลกระทบต่อผู้อื่นในสังคม ถ้าแบ่งปัน ช่วยเหลือสังคมด้วยก็ยิ่งดี และที่สำคัญต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทำอย่างไรจะแสวงหากำไรทางเศรษฐกิจโดยไม่ส่งผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ยกตัวอย่างเช่น การผลิตสินค้า ตั้งราคาเอาเปรียบผู้บริโภคหรือไม่ สินค้าเป็นภัยต่อผู้บริโภคหรือไม่ เช่น มีข่าวออกมาแล้วว่า มีสารโลหะตกค้างในเครื่องสำอางที่มีชื่อเสียงที่พิสูจน์ได้ แล้วประมาณ 5 ปีหือ ระหว่างการผลิต ถ้าไม่มีความรอบคอบ ทั้งสารตะกอนตกค้างเอาไว้ ก็ถือว่าไม่ดำเนินธุรกิจอย่างพอเพียง เพราะไม่ก้าวหน้าไปอย่างสมดุล แต่เอาเปรียบผู้บริโภค ไม่มีความรอบคอบ ระหว่างการผลิต ทั้งสารตกตะกอนตกค้างเอาไว้ ไม่คำนึงถึงความปลอดภัยของผู้บริโภค ก็ถือว่าไม่พอเพียง

สมดุลทางด้านเศรษฐกิจ ในระดับบุคคล ก็หมายถึงการดำรงชีวิตโดยรายได้สมดุลกับรายจ่าย เราจะใช้จ่ายอย่างพอเพียงได้อย่างไร รายจ่ายพอประมาณกับรายได้ใหม่ มีเหตุมีผลคือว่า ใช้จ่ายเพราะจำเป็นหรือฟุ่มเฟือย การใช้จ่ายอย่างสมดุล ต้องมีภูมิคุ้มกันด้วยคือออมบ้าง การซื้อประกันชีวิต ประกันสุขภาพ หรือสวัสดิการในบริษัทก็เป็นภูมิคุ้มกัน เพราะฉะนั้นสมดุลทางเศรษฐกิจ คือ ทำอย่างไรจะรักษาสมดุลรายรับรายจ่าย มีเงินออม มีประกันด้วย เพราะฉะนั้นอย่าง กทม. ธ.ก.ส. และองค์กรอื่น ๆ อีกมากมายเขาสันับสนุนการทำบัญชีรายรับรายจ่าย เขาบอกว่าเพื่อชีวิตที่พอเพียง อันนั้นเป็นเครื่องมือ การทำบัญชีรายรับรายจ่าย คุณจะ ได้รู้ว่า แต่ละเดือนคุณ ใช้จ่ายอย่างไร พอเพียงไหม การทำบัญชีรายรับรายจ่าย เป็นเครื่องมือเพื่อให้คุณ ใช้ชีวิตอย่างพอเพียง หรือว่าสมดุล

ยกตัวอย่าง การสร้างความสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในการใช้จ่าย ก็อาจจะต้องทำบันทึกรายรับรายจ่าย บัญชีรายรับรายจ่ายเป็นเครื่องมือ เพื่อให้ดูว่าการใช้จ่าย สมดุลไหม ใช้จ่ายมากเกินไปรายรับหรือไม่ และต้องคำนึงถึงความเปลี่ยนแปลงในอนาคตด้วย หมายความว่าต้องมีเงินออม มีหลักประกันต่าง ๆ ในหลายโรงเรียน ครูฝึกให้เด็กเริ่มทำบัญชีรายรับรายจ่าย เพราะอยากให้เด็กได้รู้ว่า พ่อแม่มีรายได้มาจากไหน เวลาจะใช้จ่ายแต่ละบาท แต่ละสิ่ง จะได้ตระหนักถึงความเหนื่อยยากของพ่อแม่ในการหาเงินมา เรื่องนี้ต้องปลูกฝังตั้งแต่เด็ก

แต่ความสมดุลด้านเศรษฐกิจ ความพอเพียงในการใช้เงินทอง ไม่เพียงแต่ดูสมดุลของ บัญชีรายรับรายจ่ายเท่านั้น การใช้จ่ายอย่างพอเพียง คือต้องคุมค่า สร้างประโยชน์และความสุขให้เกิดขึ้น บางท่านบอกว่าพอเพียงคือประหยัด แต่ประหยัดไม่ได้บอกว่า ตระหนี่ถี่เหนียว คำว่าทางสายกลาง หมายความว่าไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ใช้เงินเกินตัว แต่ก็ไม่ใช่ว่าประหยัดจนไม่ใช้จ่ายเงินเลย ก็ไม่

ถูกต้องอีก การใช้จ่ายแบบทางสายกลางก็คือว่า การใช้เงินอย่างเหมาะสมกับอัตราของเรา ศักยภาพของเรา รายได้ของเรา และเหมาะสมกับสถานการณ์ ความจำเป็นรวมทั้งสิ่งแวดล้อมด้วย

การพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิดขึ้นในช่วยทุกขณะ เช่น ทางด้านเศรษฐกิจ เราไม่รู้ว่าพรุ่งนี้ดอกเบี้ยจะขึ้นเท่าไร ราคาน้ำมันขึ้นลงตลอดเวลา รายได้ของเราก็คงอาจจะขึ้นลงด้วย เราอาจจะต้องออกจากงาน เศรษฐกิจพอเพียงบอกว่า ไม่ใช่สมดุลหรือคิดเฉพาะวันนี้เท่านั้น พรุ่งนี้ มะรืนนี้ เดือนข้างหน้า ปีข้างหน้า มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เพราะฉะนั้นต้องพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง ก็นำมาสู่เรื่องกลยุทธ์ เรื่องการออม เรื่องการสร้างหลักประกันทางสังคมต่าง ๆ

สมดุลทางด้านสังคม ถ้าจะบอกได้ว่าเราใช้ชีวิตอย่างพอเพียง เราก็ต้องมีความสมดุลทางด้านสังคมด้วย เช่น ต้องไม่ใช่คนเห็นแก่ตัว เศรษฐกิจพอเพียงนำไปสู่ความรู้รักสามัคคี ความสามัคคีจะเกิดขึ้นได้ในสังคมต้องไม่มีใครเอาใจเปรียบกัน ทุกคนช่วยเหลือกัน แบ่งปันกัน ทั้งกำลังทรัพย์ กำลังกาย กำลังใจ และกำลังความรู้ การใช้จ่ายเงินทองเมื่อสมดุลทางเศรษฐกิจก็ต้องคำนึงถึงการใช้จ่ายเพื่อสร้างสมดุลทางสังคมให้เกิดขึ้นด้วย ถึงจะอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ความสมดุลทางสังคมต้องเริ่มจากการให้คนที่พอแล้วจะรู้จักการให้ รู้จักเอื้อเพื่อเอื้อแผ่ช่วยเหลือมีน้ำใจ แบ่งปัน คนที่ได้รับการแบ่งปันก็จะนึกถึงบุญคุณของผู้ให้ มีความรู้สึกเป็นมิตร หากขัดสนจนคิดจะแย่งชิงจากผู้อื่นในสังคมก็จะระงับยับยั้งชั่งใจไว้ได้ ผู้ให้ก็มีความสุขจากการให้สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ สร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นในสังคม สร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดขึ้นได้ในสังคม ชุมชนเข้มแข็งจะเกิดขึ้นได้ในชุมชนจึงต้องมีความสามัคคี ความสามัคคีเกิดขึ้นได้ ชุมชนต้องมีการแบ่งปันกันช่วยเหลือกันเวลาตกทุกข์ได้ยาก

สมดุลด้านสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างไร การจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติให้สามารถ ใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน เช่น ไม่ตัดไม้ทำลายป่า เราจำเป็นต้องรักษาสมดุลทางสิ่งแวดล้อม เพราะทุกอย่างที่เราเป็น เราใช้ เรามี มาจากธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ถ้าเราไม่รักษาไว้ให้ใช้ได้นานๆ เราจะอยู่อย่างไร เราต้องเห็นความจำเป็นของการอยู่ร่วมกับระบบนิเวศวิทยาอย่างสมดุล ไม่ทำร้าย ไม่ทำลาย ไม่เบียดเบียน องค์การสหประชาชาติตระหนักถึงให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนหมายความว่า การพัฒนาต้องสามารถทำให้คนรุ่นต่อไปดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพในระดับเดียวกันกับคนรุ่นปัจจุบัน แต่ในความเป็นจริงเราทำได้ไหม ในปี พ.ศ.2504 ประเทศไทยเริ่มมีแผนพัฒนาฯ เรามีป่าไม้ครอบคลุมทั่วประเทศประมาณ 74 เปอร์เซ็นต์ ในการประเมินแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ตอนนั้นป่าไม้เหลือเพียง 23 เปอร์เซ็นต์ เขาทำลายป่าไปหมดแล้วประมาณ 50 เปอร์เซ็นต์

หลักเศรษฐกิจพอเพียงชี้ให้เห็นถึงว่าในการใช้จ่าย หรือดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ในด้านต่าง ๆ ของแต่ละคน แต่ละองค์กรนั้น ให้พยายามรักษาสมดุลทางสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นในคราวเดียวกันด้วย จึงจะเรียกได้ว่าพอประมาณกับทรัพยากรที่มีอยู่บนพื้นฐานของความรอบคอบ

ตามหลักวิชาการและเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันด้วย ระหว่างการผลิต ถ้าทำลายสิ่งแวดล้อม ก็ถือว่าไม่มีการผลิตอย่างพอเพียง จะรอบอกว่าทำไรก่อน ค่อยคืนทำไรนั้นสู่การปลูกป่า อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้ไหม ไม่ได้ ระหว่างการผลิตก็ต้องรักษาสมดุลด้านสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กัน

ยกตัวอย่างในระดับบุคคลในชีวิตของเราจนกระทั่งเราเรียนจบหรือแม้แต่ออกไปทำงานแล้ว เราเคยคิดบ้างไหมว่า การใช้ชีวิตของเราใช้กระดาษจำนวนมาก กระดาษมาจากต้นไม้ เราใช้ต้นไม้ไปที่ต้นไม้ และในทางกลับกัน เราเคยปลูกต้นไม้ที่ต้นไม้ในชีวิตของเรา หลายองค์กรหลายโรงเรียน มีกิจกรรมปลูกต้นไม้เพื่อพ่อ เพื่อร่วมรักษาดูแลสิ่งแวดล้อม แต่ที่สำคัญคือ ต้องสร้างจิตสำนึกให้รู้ก่อนว่าทำไมต้องปลูกต้นไม้ ต้องเข้าใจก่อนว่า ต้นไม้ให้อะไรกับมนุษย์บ้าง ออกซิเจนที่เราสูดอากาศ มาจากไหน เบื้องต้นก็มาจากต้นไม้ ทุกคนเคยเรียนจากวิชาชีววิทยา เบื้องต้น

มีโฆษณาของหน่วยงานหนึ่ง เริ่มจากเด็กไปเก็บขวดน้ำเปล่า รวบรวมแล้วเอาไปขาย แล้วก็ได้เงินมา ไปซื้ออาหาร ไปให้คุณปู่คุณย่า แล้วบอกว่า เด็กใช้ชีวิตพอเพียง กิจกรรมต่าง ๆ นี้ เสริมสร้างสมดุลในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เริ่มจากให้รู้จักการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนเริ่มจากการจัดการขยะ แม้แต่ขวดน้ำ ถ้าเรามองเป็นขยะ เราก็โยนทิ้ง ถ้าเรามองเป็นสิ่งที่มีความค่า เอามาล้าง เอาไปเก็บรวบรวม เอาไปขาย ก็เป็นการเสริมรายได้ เพิ่มเงินค่าขนมให้กับเด็ก ทุกสรรพสิ่งที่มีค่าหมด อยู่ที่การที่เรามองโลก

มีโรงเรียนหนึ่งเป็นเครือข่ายโรงเรียนเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนมกุฎเมืองราชวิทยาลัย อยู่ที่ระยอง เขาทำกิจกรรมเสริมสร้างให้เด็กรักสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มต้นที่เด็กก่อน ฝึกให้ใช้สิ่งของอย่างให้เห็นคุณค่า สร้างความพอเพียงด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้เกิดขึ้น มีการจัดการโดยให้เด็กนับชิ้นขยะที่ออกมาจากห้องเรียนทุกวัน แล้วมาวางเปรียบเทียบของทุกห้องเรียนทุกชั้นเรียนในโรงเรียน แล้วแยกประเภทด้วย เพราะฉะนั้น เด็กเขาก็จะเริ่มรู้ว่า เขาควรใช้กระดาษ 2 หน้าเสร็จแล้วเขาก็ฝึกเก็บกระดาษไปชั่งขาย มีกิจกรรมในการรีไซเคิลขยะต่างๆ การปลูกฝังสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม ต้องเริ่มตั้งแต่เด็ก และผู้ใหญ่ก็ต้องทำเป็นตัวอย่าง

เรื่องสุดท้ายสมดุลด้านวัฒนธรรม หากศึกษาพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเรื่องวัฒนธรรมจะพบว่า พระองค์ทรงเน้นย้ำมาโดยตลอดให้ปลูกฝังเด็กและเยาวชนไทยให้เห็นคุณค่าในความเป็นไทย เอกลักษณ์ไทย เห็นประโยชน์และคุณค่าของภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เป็นองค์ความรู้ที่มีประโยชน์ที่สืบทอดต่อกันมา โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่มีกระแสโลกาภิวัตน์ตาโถมเข้ามา การเสริมสร้างความพอเพียงทางวัฒนธรรมจะเป็นเสมือนภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรม ที่จะทำให้เด็กไทย คนไทย มีจุดยืนในชีวิต มีหลักคิด หลักปฏิบัติที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และพัฒนาตนเอง มีความแกร่งในความเป็นไทย

เข้าใจในความเป็นสากลเพื่อให้อยู่รอดได้ในยุคโลกาภิวัตน์ ดำรงตนอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

การปลูกฝังให้เด็กเยาวชน โดยเฉพาะเด็กรุ่นใหม่ ๆ มีภูมิคุ้มกันที่ดี และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทางด้านวัฒนธรรมภายใต้โลกยุคโลกาภิวัตน์ได้ มีความภูมิใจในความเป็นไทย เด็กควรจะต้องรู้จักรากเหง้าประวัติศาสตร์ และความเป็นมาของตนเอง ของครอบครัว ของสังคมไทย และของชาติ ของประเทศ รู้ที่มาที่ไป เหตุผลของการมีวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมต่าง ๆ ที่ยึดเหนี่ยวจิตใจคนไทยให้มีความสามัคคี จะได้รับรักษา เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมในชาติตน คิดถึงบุญคุณของผืนแผ่นดินไทย ตลอดจนรู้จักแยกแยะและเลือกรักวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่ไหลเข้ามาสู่ตนในยุคโลกาภิวัตน์ได้ว่าอะไรเป็นประโยชน์ อะไรเป็นโทษ อะไรเหมาะสม พอประมาทกับการใช้ชีวิตของแต่ละคนในสังคมไทย อะไรควรทำตาม อะไรควรละเว้น

หลักคิดเรื่องวัฒนธรรมพอเพียงจะทำให้คนไทย ชาติไทย สามารถยืนอยู่ได้อย่างมั่นคงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ที่มีสื่อข้อมูลต่างๆ ถ้าโถมเข้ามาอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในโลกที่เกิดขึ้น เราจะอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี เราต้องมีรากเหง้า ต้นไม้ที่จะสามารถต้านรับลมที่พัดมาแรงๆ ได้โดยไม่ล้ม รากแก้วต้องหยั่งรากลึกลงไป ถ้าเป็นต้นหญ้าต้นอ้อ ลมพัดมาแรงที่เดียวก็ล้มเลยเพราะมีแค่รากฝอย ประเทศชาติจะอยู่ได้เราต้องมีราก รากเหง้า รากแก้ว รากฝังลึกลงไป ซึ่งสิ่งนี้ก็คือความเป็นไทย วัฒนธรรมไทย

เรื่องเศรษฐกิจ เรื่องสังคม เรื่องสิ่งแวดล้อม โดยส่วนมากแล้วมักจะเหมือนกันทั่วโลก แต่เรื่องวัฒนธรรม เอกลักษณ์ไทยของเรา ไม่มีใครแย่งชิงไปจากเราได้ เราจะเป็นคนไทยที่มีศักดิ์ศรีได้ เราต้องรู้ถึงที่มาที่ไปของความเป็นชาติไทย รู้จักประวัติศาสตร์ชาติไทย รู้จักของที่มีค่าของชาติไทย อันได้แก่ สถาบันพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาที่คำสอนฝังรากลึกอยู่ในวัฒนธรรมประเพณีไทยอย่างกลมกลืน และพระธรรมเป็นคำสอนที่มีค่าที่เป็นหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้คนไทยสามารถอยู่อย่างพอเพียงมาโดยตลอด และอยู่ร่วมกับคนต่างศาสนา ต่างชาติพันธุ์ต่างวัฒนธรรมได้อย่างสันติสุข

โดยสรุปแล้ว เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ได้ทุกเรื่อง OTOP แบบพอเพียงก็มี แบบไม่พอเพียงก็มี กลุ่มสังฆะออมทรัพย์ก็เช่นเดียวกัน แบบพอเพียงก็มี แบบไม่พอเพียงก็มี เราต้องวิเคราะห์ว่าการดำเนินการ และผลที่เกิดขึ้นสอดคล้องกับความพอเพียงหรือเปล่า วัดที่เหตุใช้ความรู้กับคุณธรรมในการตัดสินใจ และการดำเนินการหรือเปล่า ใช้ความรู้ทางหลักทางหลักว่าอย่างไรรอบคอบ รอบคอบหรือไม่ ควรคิดและการกระทำอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน ไม่เบียดเบียนกัน มีการช่วยเหลือแบ่งปันกันหรือไม่

วัดที่วิธีปฏิบัติ คือ ความพอเพียงโดยตรง ทำแบบพอประมาณกับทรัพยากร ทุน ศักยภาพ ภูมิสังคม หรือไม่ มีเหตุมีผลใหม่ มีภูมิคุ้มกันความเสี่ยงใหม่ และสุดท้ายวัดที่ผลว่ามีการจัดการให้เกิดความก้าวหน้าอย่างสมดุล และความสามารถที่จะพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงทั้ง 4 ด้านใหม่

เศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีใหม่ 3 ชั้น

ทฤษฎีใหม่มี 3 ชั้น ส่วนมากเวลาคนพูดถึงเศรษฐกิจพอเพียง มักจะนึกถึงทฤษฎีใหม่ ชั้นที่ 1 โดยเฉพาะด้านเกษตรเท่านั้น แต่แท้ที่จริงแล้วทฤษฎีใหม่ซึ่งเป็นตัวอย่งภาคปฏิบัติของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีอยู่ 3 ขั้นตอน คือ

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 เทียบได้กับเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน เป็นการจัดการทรัพยากรที่แต่ละคนมีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อแต่ละคนจะสามารถพึ่งตนเองได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน เวลาพูดถึงทฤษฎีใหม่ ส่วนมากมักจะคิดถึงตัวอย่างเกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ซึ่งเป็นตัวอย่างของการใช้ทฤษฎีใหม่ในภาคเกษตร ในชนบท เพราะเกษตรกรมีพื้นดิน เขามีน้ำ ทั้งน้ำฝน ทั้งน้ำบาดาล ทั้งน้ำบ่อ เขามีพืชพันธุ์ที่เขาปลูกในผืนดินของเขา เขามีสัตว์เลี้ยงต่าง ๆ จึงเป็นตัวอย่งในการจัดการทรัพยากรที่แต่ละคนมีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างยั่งยืน เพราะเป็นการจัดการอย่างสมดุลและพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง และนำความสุขมาให้ด้วย

ในกรณีคนอาศัยอยู่ในเมือง ก็มีงานวิจัยโดยคณะอาจารย์ที่ธรรมศาสตร์เรื่องการใช้ชีวิตพอเพียงของคนในเมือง โดยมีตัวอย่างวินมอเตอร์ไซด์ แม่ค้าขายผักในตลาด คนต่าง ๆ เหล่านี้สามารถใช้ชีวิตอย่างพอเพียงได้ ยกตัวอย่างเช่น แม่ค้าขายผักในตลาดในเมือง ก็สามารถดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงได้ โดยแม่ค้าแต่ละคนรักษาความสมดุลทางเศรษฐกิจ โดยพิจารณาว่าซื้อมาทำอะไร มีต้นทุนเท่าใด การตั้งราคาสินค้าก็ไม่ให้ต่างกันมากนักกับรายอื่น ๆ ในตลาดเดียวกัน ไม่สูงเกินไป และไม่ต่ำเกินไป ให้พอมีกำไรและเงินออมบ้างพอประมาณ บางส่วนเก็บไว้สำหรับซื้อผักพุงนี้ บางส่วนเก็บไว้ใช้เกลือแ่งปันสังคม ด้านสังคม แม่ค้าขายผักส่วนมาก ไม่ใช่ขายเฉพาะตัวเองคนเดียวก็มีเพื่อนขายผักด้วยกัน ไม่เบียดเบียนเอารัศเอาเปรียบแม่ค้าคนอื่น บางทีก็ปรึกษารื้อกัน บางคนไปซื้อผักจากที่หนึ่งมาถูก ซื้อมาแล้วก็แบ่งปันกันขาย เพราะว่าบางคนอาจจะไปได้ต้นหอมอีกที่หนึ่งมาถูกก็ได้ เขาก็มีกลุ่มของเขา

การรักษาสมดุลทางสิ่งแวดล้อม ก็โดยทำการค้าขายโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เลือกรื้อขายสินค้าที่สะอาด ปราศจากสารเคมีตกค้าง หมั่นรักษาความสะอาดของสินค้า ช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดบริเวณสถานที่ตั้งขาย ไม่ทิ้งขยะเกลื่อนกลาด ไม่ใช่ว่าผักเสียแล้วก็เด็ดทิ้ง โยนลงไปเลยบนถนนหนทาง มีการจัดการอย่างดี เก็บขยะอย่างดี เก็บไว้เพื่อเอาไปทำปุ๋ย ส่งให้กับเจ้าของสวนผักต่างๆ ในการรักษาสมดุลทางวัฒนธรรม แม่ค้าอาจรักษาวิถีชีวิตดั้งเดิม และรักษาสาธารณสมบัติในพื้นที่ที่ตนอยู่อาศัยมานานเอาไว้ อย่างนี้จึงกล่าวได้ว่า แม่ค้าขายผักก็พึ่งตนเอง

ได้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สมดุล 4 ด้าน ได้ด้วย เป็นการดำเนินชีวิตตามแนวทางทฤษฎีใหม่
ขั้นที่ 1

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 เทียบได้กับเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า เป็นการร่วมมือ
รวมกลุ่มกันของคนที่มีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้แล้วในระดับต่าง ๆ เพื่อร่วมมือกัน
ช่วยเหลือกันในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กลุ่ม/องค์กร สหกรณ์ต่าง ๆ ธนาคาร โคกระบือ กลุ่มสัจจะออม
ทรัพย์ กลุ่มผลิตแม่บ้านต่าง ๆ เป็นต้น ยกตัวอย่าง แม่ค้าในตลาดอาจจะหารี้อกับแม่ค้าคนอื่น ๆ
หาแหล่งสินค้าร่วมกัน รักษาความสะอาดของสถานที่ร่วมกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดความสามัคคี
ระหว่างกันมากขึ้น

การรวมกลุ่มกันต่าง ๆ จะทำให้เกิดความสามัคคีขึ้นในระดับท้องถิ่นที่ไม่ใช่เฉพาะ
ชนบทเท่านั้น ในตลาดก็สามัคคีกัน เวลารวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน ก็เกิดการเรียนรู้ที่จะทำงาน
กับผู้อื่น เรียนรู้ที่จะต้องอดทนต่อการกระทบกระทั่งกัน เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน เมื่อเราเรียนรู้ว่า
ใครเก่งอะไร ใครไม่เก่งอะไร ก็จะเกิดการแลกเปลี่ยน แบ่งปัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
ปันประสบการณ์ ปันสิ่งที่เราสามารถทำได้ดี แบ่งปันทั้งกำลังทรัพย์ กำลังกาย กำลังใจ ให้
กำลังใจก็เป็นการแบ่งปันความสามัคคีก็จะเกิดขึ้น นี่เป็นการสร้างชุมชน สร้างองค์กร สร้างกลุ่ม
ตามแนวทางทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 เพื่อสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้นในชุมชนในสังคม

ยกตัวอย่าง กองทุนสัจจะออมทรัพย์ที่ดีในแต่ละชุมชน ต้องมีกองทุนสวัสดิการ
แล้วไม่ใช่สวัสดิการเฉพาะสมาชิกของกองทุนเท่านั้น ต้องแบ่งส่วนหนึ่งช่วยเหลือคนในชุมชนที่
ยังยากจนขาดแคลนที่ยังไม่พอเพียง ยังพร่องอยู่ คนในแต่ละชุมชนจะรู้ว่าใครเป็นคนจนใน
ชุมชนของเขา ภาครัฐจากข้างนอกเข้าไปบอกไม่ได้ว่าต้องแบบนี้ถึงจะจน แต่ละภูมิภาค แต่ละ
ภูมิภาค สภาพความยากจนจะแตกต่างกัน เพราะฉะนั้นชุมชนที่พอเพียงก็วัดที่การมีกองทุน
สวัสดิการที่แบ่งส่วนหนึ่งมาดูแลคนยากคนจน คนด้อยโอกาสในสังคมนั้นด้วย ถึงจะบอกได้ว่า
ชุมชนนั้นได้สร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 เป็นความร่วมมือกันในระดับเครือข่ายหรือเป็นการขยายเครือข่าย
ความร่วมมือออกไปสู่ภาคส่วนอื่น ๆ เช่น เครือข่ายกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ เครือข่ายสันติอโศกหรือ
อย่างการสร้างเครือข่ายข้าว สำนักรักบ้านเกิดของดีแตก เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ อย่างที่จังหวัด
บุรีรัมย์ผลิตข้าวปลอดสารพิษ นำมาแลกเปลี่ยนสินค้ากับเครือข่ายยมนาที่จังหวัดนครศรีธรรมราช
หรือชุมชนอาจจะมีการแลกเปลี่ยน ทำงานร่วมมือกันกับองค์กรธุรกิจเอกชน บริษัทน้ำมัน บริษัท
ต่างๆ มูลนิธิ ภาครัฐ เป็นความร่วมมือกันระหว่างกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ตามแนวทางเศรษฐกิจ
พอเพียงแบบก้าวหน้าหรือทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3

ยกตัวอย่าง เชื้อนปลาสลิกชลสิทธิ์ก็เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า เพราะเชื้อนปลาสลิกฯ ทำให้น้ำไม่ท่วม กทม. นั่นคือ ด้านผล น้ำไม่ท่วม กทม. อุตสาหกรรมก็ใช้น้ำได้ ภาคเกษตรก็ใช้น้ำได้ เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้วย เกิดความสมดุลหลายๆ ภาคส่วน ด้านเหตุ คือ กระบวนการสร้างเชื้อนก็เป็นเศรษฐกิจพอเพียง กว่าจะสร้างเชื้อนนี้เสร็จก็ผ่านหลายรัฐบาล และใช้งบในการสร้างถูกมากเปรียบเทียบกับเชื้อนอื่นๆ เมื่อคำนวณเป็นค่าใช้จ่ายต่อหน่วยลูกบาศก์เมตรแล้ว และที่เกิดจากความร่วมมือของทุกภาคส่วน ผู้คนในพื้นที่ ๆ ถูกโยกย้ายไปก็ไม่กลับมาประท้วง มีหน่วยงานเข้าไปช่วยเหลือในการหาที่ดินใหม่ให้กับเขาอย่างยุติธรรม รัฐบาลรับช่วงต่อการก่อสร้างกันมาอย่างสามัคคีไม่ยกเลิกโครงการกลางคัน นักวิชาการด้านต่าง ๆ ก็มาช่วยกันให้เกิดความรอบคอบในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านป่าไม้ พันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ต่าง ๆ เชื้อนปลาสลิกชลสิทธิ์จึงถือเป็นตัวอย่างหนึ่งของเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า

ทฤษฎีใหม่ 3 ขั้น จึงเป็นแนวทางการพัฒนาประเทศอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งทั้งหมดต้องเริ่มต้นที่การพัฒนาคนให้สามารถใช้ชีวิตได้อย่างพอเพียง

หลักพอเพียงเป็นหลักการพัฒนาคน

หลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องการพัฒนาคน เป็นเรื่องการพัฒนามนุษย์ ซึ่งในวโรกาสที่ท่านโคฟี อันนัน เลขาธิการองค์การสหประชาชาติ ได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อม กราบบังคมทูลถวายรางวัลเกียรติยศ “รางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์” เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2549 เป็นครั้งแรกที่องค์การสหประชาชาติ (United nations : UN) ได้มีรางวัลนี้ขึ้นมา แล้วก็เป็นครั้งแรกที่ได้มีการมอบให้กับบุคคลในโลก ก็คือ ถวายแด่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็มี การกล่าวถึงเหตุผลทำไมถึงมอบรางวัลนี้ คำกล่าวนี้ ภาษาอังกฤษเขาเรียกว่า Citation ซึ่งมีอยู่ 3 ท่อน โดยท่อนกลางกล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า

“ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ได้ทรงมุ่งมั่นบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานัปการ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของปวงชนชาวไทยอยู่เป็นนิจศีล อย่างต่อเนื่อง ตลอดเวลา เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาชาวโลกจึงต่างกล่าวขานพระนามพระองค์ว่า ทรงเป็นพระมหากษัตริย์นักพัฒนา”

“ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท มีพระราชหฤทัยเปี่ยมล้นด้วยพระเมตตาต่อพสกนิกรผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาส โดยไม่ทรงแบ่งแยก สถานะ ศาสนา ชาติพันธุ์ หรือหมู่เหล่า ทรงสดับรับฟังปัญหาความทุกข์ยากของราษฎร และพระราชทานแนวทางการดำรงชีพ เพื่อให้ประชาชนของพระองค์สามารถพึ่งตนเองได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน”

เลขาธิการโคฟี อันนัน ได้ถอดความหมายของพระปฐมบรมราชโองการที่ว่า “เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” ออกมาว่า ทำให้คนไทยทุกคนหรือส่วนมากสามารถ

ดำรงชีวิตได้ สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีความสอดคล้องกับแนวคิดของการพัฒนาคน เพราะเน้นการพัฒนาความเป็นมนุษย์และความยั่งยืนของการพัฒนา ให้ความสำคัญต่อเรื่อง ความอยู่ดีมีสุขมากกว่าความมั่งคั่ง และเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ และการใช้คุณธรรมนำความรู้ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องการพัฒนาคน ไม่ใช่เรื่องการสร้างตึก ไม่ใช่เรื่องการพัฒนาถนน เพราะ คนที่เป็นผู้ที่สร้างสิ่งแวดล้อมของเขาให้เกิดความพอเพียงได้ด้วยการรักษาความสมดุลในชีวิตของ แต่ละบุคคล แต่ละชุมชน แต่ละองค์กร และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้

เศรษฐกิจพอเพียงนี้เป็นเรื่องการพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสุขภาพแข็งแรง มีความรู้และความคิดสร้างสรรค์ และสำคัญที่สุดมีการอนุเคราะห์แบ่งปันผู้อื่น มีศีลธรรมไม่ก่อ ความเดือดร้อน เบียดเบียน เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น และมีการฝึกฝนตนเองอย่างต่อเนื่องให้มีจิตเป็น สมานิติ ตั้งมั่นเป็นหนึ่งเพื่อดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ ประสิทธิภาพ และใช้สติปัญญาไปในทางที่ ถูกต้อง เมื่อแต่ละคนมีคุณภาพที่ดีก็เป็นการพัฒนาชุมชน สังคมให้ดีขึ้นไปด้วยเช่นกัน

การพัฒนาคนให้ดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เป็นการ ปลูกฝังคุณค่าของความเป็นคน การคิดให้ถูก พูดให้ถูก ปฏิบัติให้ถูก อย่างมีสติและใช้ปัญญาไป ในทางที่ถูกต้อง เพื่อเพิ่มทางเลือกและพัฒนาศักยภาพของแต่ละคนให้สามารถอยู่อย่างพออยู่ พอกิน อิ่มชูตัวเองและครอบครัวได้โดยไม่เบียดเบียนตัวเองและผู้อื่น และอยู่ร่วมกับผู้อื่นใน สังคมได้อย่างสงบสุข โดยมีส่วนร่วมในการสร้างสังคมพอเพียง และอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่าง สมดุลและยั่งยืน

การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา

ในการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคการศึกษานั้น จะต้องมุ่งพัฒนา ที่ตัวครูก่อนเป็นอันดับแรก เพราะครูถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้และ ปลูกฝังสิ่งต่าง ๆ ให้แก่เด็ก ดังนั้นจึงควรส่งเสริมครูให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจ พอเพียงอย่างถ่องแท้ก่อน เพราะเมื่อครูเข้าใจ ครูก็จะได้เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กได้ ครูจะสอน ให้เด็กรู้จักพอ ครูจะต้องรู้จักพอก่อน โดยอยู่อย่างพอเพียงและเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับเด็กโดยเฉพาะ อย่างยิ่ง ต้องมีสติในการเลือกรับข้อมูลต่าง ๆ ที่เข้ามา รู้จักเลือกรับและรู้จักต่อยอดองค์ความรู้ ที่มีอยู่ หมั่นศึกษา เพิ่มพูนความรู้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน ไม่ก้าวกระโดดในการเลือกรับข้อมูลนั้น ต้องรู้จักพิจารณาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน รู้จักแก้ไขปัญหามาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ประเมินความรู้ และสถานการณ์อยู่ตลอดเวลา จะได้รู้จัก และเตรียมพร้อมที่จะรับมือกับสภาพและผลจาก การเปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ ได้อย่างรอบคอบ และระมัดระวัง เป้าหมายสำคัญของการขับเคลื่อน

คือ การทำให้เด็กรู้จักความพอเพียง ปลูกฝัง อบรม บ่มเพาะให้เด็กมีความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม โดยสอดแทรกแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร สาระเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อสอนให้เด็กรู้จักการใช้ชีวิตได้อย่างสมดุลตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ รู้จักอยู่ร่วมกับผู้อื่น รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และแบ่งปัน มีจิตสำนึกรักษ์ต่อสิ่งแวดล้อม และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมค่านิยมความเป็นไทย ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ รู้ว่าตนเองเป็นองค์ประกอบหนึ่งในสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของโลก การกระทำของตนย่อมมีผลและเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมในโลกที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ด้วย ซึ่งการจะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวข้างต้น สำคัญคือครูจะต้องรู้จักบูรณาการการเรียนการสอนให้เด็กและเยาวชนเห็นถึงความเชื่อมโยงในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งความเป็นองค์รวมนี้อาจเกิดขึ้นได้ ครูต้องใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นปัจจัยในการขับเคลื่อน

นอกจากนี้ในการส่งเสริมให้นำหลักปรัชญาฯ ไปใช้ในสถานศึกษาต่าง ๆ นั้น อาจจะใช้วิธี “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” ตามหลักการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า สำคัญที่สุดครูต้องเข้าใจเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก่อน โดยเข้าใจว่าแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นแนวคิดที่สามารถเริ่มต้นและปลูกฝังได้ผ่านการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน เช่น กิจกรรมการรักษาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน การกำจัดขยะในโรงเรียน การสำรวจทรัพยากรของชุมชน ฯลฯ

ก่อนอื่น ครูต้องเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี โดยกลับมาพิจารณาและวิเคราะห์ดูว่าในตัวครูนั้นมีความไม่พอเพียงในด้านใดบ้าง เพราะการวิเคราะห์ปัญหาจะทำให้รู้และเข้าใจปัญหาที่เกิดจากความไม่พอเพียง รวมทั้งควรให้เด็กมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาคด้วย โดยการวิเคราะห์นี้ต้องดำเนินไปบนพื้นฐานของความรู้และคุณธรรม โดยเฉพาะคุณธรรมนั้น เป็นสิ่งที่ควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นในใจเด็กให้ได้ก่อน ผ่านกิจกรรมที่ครูเป็นผู้คิดขึ้นมา โดยครูในแต่ละโรงเรียนจะต้องมานั่งพิจารณาก่อนว่าจะเริ่มต้นปลูกฝังแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากจุดไหน ทุกคนควรร่วมกันคิด ร่วมกันทำ สามัคคีกัน กระบวนการหารือ

หลังจากที่ครูได้ค้นหากิจกรรมที่จะปลูกฝังแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ครูควรจะต้องตั้งเป้าหมายการสอนก่อนว่าครูจะสอนเด็กให้รู้จักพัฒนาตนเองได้อย่างไร โดยอาจเริ่มค้นสอนจากกิจกรรมเล็กๆ น้อยๆ ที่สามารถเริ่มต้นจากตัวเด็กแต่ละคนให้ได้ก่อน เช่น การเก็บขยะ การประหยัดพลังงาน ฯลฯ เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ถึงความเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยที่ตนเองมีต่อสิ่งแวดล้อมภายนอกในด้านต่าง ๆ 4 มิติ

ในส่วนของการเข้าถึงนั้น เมื่อครูเข้าใจแล้ว ครูต้องคิดหาวิธีที่จะเข้าถึงเด็ก พิจารณา ดูก่อนว่าจะสอดแทรกกิจกรรมการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เข้าไปในวิถีคิดและในวิชาการต่าง ๆ ได้อย่างไร ทั้งนี้อาจจัดกิจกรรมกลุ่มให้นักเรียนได้ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ รู้จักแบ่งหน้าที่กันตาม ความสามารถของเด็กในแต่ละช่วงชั้น เช่น ในกิจกรรมการเก็บขยะเพื่อรักษาความสะอาดของ โรงเรียนนั้น ครูอาจจัดกิจกรรมสำหรับเด็กในแต่ละช่วงชั้น คือ ช่วงชั้นที่ 1 สร้างกิจกรรมที่ สนับสนุนให้เด็กช่วยกันเก็บขยะ (ให้เด็กรู้หน้าที่ของตน ในระดับบุคคล) ช่วงชั้นที่ 2 สร้าง กิจกรรมที่สนับสนุนให้เด็กช่วยกันเก็บขยะและนับขยะ (ให้รู้จักการวิเคราะห์และรู้ถึง ความเชื่อมโยงของตนเองกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในโรงเรียน) / ช่วงชั้นที่ 3 สร้างกิจกรรมที่สอนให้ เด็กรู้จักเชื่อมโยงกับชุมชนภายนอกรอบๆ โรงเรียน เช่น สร้างกิจกรรมที่สอนให้เด็กรู้จักแบ่งแยกขยะ ร่วมมือกับชุมชนในการรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ โรงเรียนและชุมชนของเขาตั้งอยู่ด้วย

กิจกรรมทั้งหมดนี้สำคัญคือต้องเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดย สถานศึกษาควรตั้งเป้าให้เกิดการจัดการศึกษาตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง สอดแทรกเข้าไป ในกระบวนการเรียนรู้ สอนให้เด็กพึ่งตนเองให้ได้ก่อน จนสามารถเป็นที่พึ่งของคนอื่น ๆ ใน สังคมได้ต่อไป

แนวทางการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับต่าง ๆ

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคล/ครอบครัว

เริ่มต้นจากการเสริมสร้างคนให้มีการเรียนรู้ วิชาการและทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็น เพื่อให้ สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ พร้อมทั้งเสริมสร้างคุณธรรม จนมีความเข้าใจและ ตระหนักถึงคุณค่าของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม และอยู่ร่วมกับระบบนิเวศวิทยาอย่างสมดุล เพื่อจะได้มีความเกรงกลัวและละอายต่อการประพฤติผิดมิชอบ ไม่ตระหนี่ เป็นผู้ให้เกื้อกูล แบ่งปัน มีสติยังคิดพิจารณาอย่างรอบคอบ ก่อนที่จะตัดสินใจหรือกระทำการใดๆ จนกระทั่งเกิด เป็นภูมิคุ้มกันที่ดีในการดำรงชีวิต โดยสามารถคิดและกระทำบนพื้นฐานของความมีเหตุมีผล พอเหมาะ พอประมาณกับสถานภาพ บทบาทและหน้าที่ของแต่ละบุคคล ในแต่ละสถานการณ์แล้ว เพียรฝึกปฏิบัติเช่นนี้ จนตนสามารถทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเองได้ และเป็นที่พึ่งของผู้อื่น ได้ใน ที่สุด

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงระดับชุมชน

ชุมชนพอเพียง ประกอบด้วย บุคคล/ครอบครัวต่าง ๆ ที่มีความพอเพียงแล้ว คือ มี ความรู้และคุณธรรมเป็นกรอบในการดำเนินชีวิต จนสามารถพึ่งตนเองได้ บุคคลเหล่านี้มา รวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องเหมาะสมกับสถานภาพ ภูมิสังคมของแต่ละชุมชน โดย พยายามใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ผ่านการร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมคิด

ร่วมทำ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลหลายสถานภาพ ในสิ่งที่จะสร้างประโยชน์สุขของคนส่วนรวม และความก้าวหน้าของชุมชนอย่างมีเหตุผล โดยอาศัยสติ ปัญญา ความสามารถของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และบนพื้นฐานของความซื่อสัตย์สุจริต ออกค้ำยันต่อการกระทบกระทั่ง ขยันหมั่นเพียร และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือแบ่งปันกันระหว่างสมาชิกชุมชน จนนำไปสู่ความสามัคคีของคนในชุมชน

ซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีของชุมชน จนนำไปสู่การพัฒนาของชุมชนที่สมดุลและพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จนกระทั่งสามารถพัฒนาไปสู่เครือข่ายระหว่างชุมชนต่าง ๆ

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงระดับเกษตรกร ได้แก่ เกษตรทฤษฎีใหม่

ขั้นตอนที่ 1 เป็นแนวทางการจัดการพื้นที่เกษตรกรรมในระดับครอบครัวที่สอดคล้องสมดุลกับระบบนิเวศวิทยา เพื่อให้พออยู่ พอกิน สมควรแก่อัตภาพในระดับที่ประหยัด และเลี้ยงตนเอง/ครอบครัวได้

ขั้นตอนที่ 2 การรวมกลุ่มในรูปสหกรณ์ ร่วมมือกันในการผลิต จัดการตลาด และพัฒนาสวัสดิการของชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เป็นการสร้างความสามัคคีภายในท้องถิ่น และเตรียมความพร้อม ก่อนก้าวสู่โลกภายนอก

ขั้นตอนที่ 3 ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอกเพื่อจัดหาทุน วิชาการ ความรู้ เทคโนโลยี จากธุรกิจเอกชน เช่น ธนาคาร บริษัท ห้างร้าน เอกชน ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐ มูลนิธิต่าง ๆ มาช่วยในการลงทุนและพัฒนาคุณภาพชีวิต

โดยสรุปแนวพระราชดำริส่งเสริมเกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ และมีการรวมกลุ่มกัน และเชื่อมโยงเครือข่ายในด้านต่างๆ เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าไปอย่างสมดุลกับสภาพแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่นที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และเป็นขั้นตอน โดยประยุกต์ใช้ความรู้ ภูมิปัญญา และทรัพยากรด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างเหมาะสม บนพื้นฐานของคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร เอื้อเฟื้อแบ่งปัน และใช้สติปัญญาในการตัดสินใจและดำเนินชีวิต

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงระดับนักธุรกิจ

นักธุรกิจพอเพียง จะคำนึงถึงความมั่นคงและยั่งยืนของการดำเนินธุรกิจมากกว่า การแสวงหาผลประโยชน์ระยะสั้น ฉะนั้นจึงต้องมีความรอบรู้ในธุรกิจที่ตนดำเนินการอยู่ และมีการศึกษาข้อมูลข่าวสารอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้สามารถก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ มีความรอบคอบในการตัดสินใจในแต่ละครั้ง เพื่อป้องกันข้อบกพร่องเสียหายต่าง ๆ ไม่ให้เกิดขึ้น และต้องมีคุณธรรม คือ มีความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบอาชีพ ไม่ผลิตหรือค้าขายสินค้าที่ก่อโทษหรือสร้างปัญหาให้กับคนในสังคมและสิ่งแวดล้อม มีความขยันหมั่นเพียร อดทนในการพัฒนาธุรกิจไม่ให้เกิดความบกพร่อง และก้าวหน้าไปอย่างต่อเนื่อง โดยมีการพัฒนา

ประสิทธิภาพการผลิต การปรับปรุงสินค้าและคุณภาพให้ทันกับความต้องการของตลาดและการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและในขณะเดียวกันต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม และระบบนิเวศวิทยา ในทุกขั้นตอนของการดำเนินธุรกิจ โดยการรักษาสมดุลในการแบ่งปันผลประโยชน์ของธุรกิจในระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ อย่างสมเหตุสมผล ตั้งแต่ผู้บริโภค พนักงาน บริษัท คู่ค้า ผู้ถือหุ้น และสังคมวงกว้าง รวมถึงสิ่งแวดล้อม

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงระดับประเทศ

มีแผนการบริหารจัดการประเทศ ที่ส่งเสริมให้บุคคล/ชุมชนต่างๆ มีวิถีปฏิบัติ มีความร่วมมือ และการพัฒนาในสาขาต่าง ๆ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และดำเนินการตามแผนดังกล่าวอย่างรอบคอบ เป็นขั้นตอน เริ่มจากการวางรากฐานของประเทศให้มีความพอเพียง โดยส่งเสริมให้ประชาชนส่วนใหญ่สามารถอยู่อย่างพอมีพอกิน และพึ่งตนเองได้ด้วยมีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ และมีคุณธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต ขยันหมั่นเพียร เอื้อเฟื้อแบ่งปัน และใช้สติปัญญาในการตัดสินใจและดำเนินชีวิต พร้อมทั้งส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ จากหลากหลายภูมิสังคม หลากหลายอาชีพ หลากหลายความคิด ประสบการณ์ เพื่อสร้างความเข้าใจ และรู้ความเป็นจริงระหว่างกันของคนในประเทศ จนนำไปสู่ความสามัคคี และจิตสำนึกที่จะร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าไปอย่างสอดคล้องสมดุลกับสถานภาพความเป็นจริงของคนในประเทศอย่างเป็นขั้นเป็นตอนเป็นลำดับๆ ต่อไป

บทวิเคราะห์ของนักวิชาการเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง

คณะผู้วิจัยได้ประมวลงานเขียนของนักวิชาการที่แสดงทัศนะเสนอบทวิเคราะห์ และความคิดเห็นในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงในแง่มุมต่าง ๆ โดยเริ่มจากการทบทวนงานเขียนของ ศ.นพ. ประเวศ วะสี, ศ.ดร.อภิรัช พันธ์เสน, ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล และศ.เสน่ห์ จามริก โดยมีรายละเอียดดังนี้

ศ.นพ. ประเวศ วะสี

ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ตามความหมายของ ศ.นพ. ประเวศ วะสี เป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญแห่งชาติ หรือเป็นหนึ่งในระเบียบวาระริบค่านของชาติ อันประกอบด้วย 1) สร้างคุณค่าและจิตสำนึกใหม่ 2) สร้างเศรษฐกิจพอเพียง 3) ปฏิรูประบบเศรษฐกิจมหภาคและการเงิน 4) ปฏิรูประบบรัฐ ทั้งการเมืองและระบบราชการ 5) ปฏิรูปการศึกษา 6) ปฏิรูปสื่อ 7) ปฏิรูปกฎหมาย ที่เมื่อเชื่อมโยงกันแล้วจะทำให้ประเทศไทยมีฐานที่เข้มแข็งและเติบโตได้อย่างสมดุล

เศรษฐกิจพอเพียงมีลักษณะเป็นเศรษฐกิจสายกลาง หรือเศรษฐกิจแบบมัชฌิมาปฏิปทา ที่เชื่อมโยง/สัมพันธ์กับความเป็นครอบครัว ชุมชน วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เป็นเศรษฐกิจที่

บูรณาการเชื่อมโยงชีวิตจิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม และความเป็นประชาสังคม ดังนั้นจึงอาจเรียกชื่อปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้ในชื่ออื่น ๆ เช่น เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจคุณภาพ เศรษฐกิจบูรณาการหรือเศรษฐกิจศีลธรรม

เศรษฐกิจพอเพียง จึงมีความหมายถึงความพอเพียงอย่างน้อย 7 ประการ คือ

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
2. จิตใจพอเพียง รักเอื้ออาทรผู้อื่น
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง อนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมที่จะเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ

อาชีพ

4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง รวมตัวกันแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจนหรือปัญหาสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

5. ปัญญาพอเพียง เรียนรู้ร่วมกัน เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก

6. ตั้งอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง เพราะเศรษฐกิจที่สัมพันธ์ และเติบโตจากฐานทางวัฒนธรรม อันหมายถึงวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อม จึงจะเป็นเศรษฐกิจที่มั่นคง

7. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ผันผวนอย่างรวดเร็วจนกระทั่งมนุษย์ไม่สามารถรับได้

กล่าวได้ว่าปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของ ศ.นพ.ประเวศ วะสี นอกจากจะเป็นแนวคิดทางเศรษฐกิจที่มีคุณลักษณะเด่น คือ นอกจากความเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ หรือมีมิติมนุษย์ (Human Dimension) โดยอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในกระบวนการผลิตแล้ว ยังต้องครอบคลุมถึงแนวคิดด้านศีลธรรมและจิตใจไปพร้อมๆ กันด้วยแล้ว กิจกรรมทางเศรษฐกิจพอเพียงสามารถมีได้หลากหลาย เช่น

การทำเกษตรผสมผสาน ที่สามารถพึ่งพิงตนเองได้ รวมถึงน้ำซึ่งเป็นปัจจัยในการผลิต เป็นเกษตรที่ไม่ใช้สารเคมี จึงไม่ทำให้ธรรมชาติเสียสมดุล หัตถกรรมและศิลปกรรม ที่เป็นงานฝีมือของครอบครัว เป็นอาชีพที่ทำให้สมาชิกของครอบครัวสามารถอยู่ร่วมกันได้ เกิดความอบอุ่นในครอบครัว

อุตสาหกรรมชุมชน เช่น การแปรรูปผลิตผลทางการเกษตรโดยชุมชนที่สามารถเชื่อมโยงและส่งขายสู่ตลาดโลก

ธุรกิจบริษัทชุมชน ที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน และอาจเชื่อมโยงกับธุรกิจภายนอกเพื่อประโยชน์ของชุมชน

ศูนย์การแพทย์แผนไทย ที่สามารถช่วยให้ชุมชนประหยัดเงินรวมทั้งสร้างรายได้ให้กับชุมชน

กองทุนชุมชน เป็นกลไกทางการเงินที่ดำเนินการผ่านกระบวนการทางสังคมของชุมชน

เป็นที่น่าสังเกตว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของ ศ.นพ.ประเวศ วะสี นั้น แม้ว่าจะมีความหลากหลายประเภท และหลากหลายในระดับ แต่กิจกรรมทางเศรษฐกิจเหล่านั้น โดยมากแล้วจะเป็นกิจกรรมทางเกษตรถึงแม้จะเป็นกิจกรรมค้าขายก็จะเป็นการค้าขายแบบง่าย ๆ ซื่อมาขายไปเป็นหลัก และให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจวัฒนธรรม ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งของชุมชน เชื่อมโยงการกระจายรายได้ที่ดี เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ชาวบ้านปฏิบัติอยู่ เชื่อมโยงกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และคุณค่าอันดีงามของชุมชน

ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ตั้งอยู่บนห้ากระแสใหญ่ คือ

1. กระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตรัสเดือนสติคนไทย ให้มีความพอเพียง พร้อมทั้งพระราชทานเกษตรทฤษฎีใหม่ให้เป็นอย่างดี
2. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ที่เน้นส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและความเป็นประชาคม
3. รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ที่ต้องการปฏิรูปสังคมให้มีรากฐานที่แข็งแรง
4. พระพุทธศาสนาที่ยึดหลักมัชฌิมาปฏิปทา ความเอื้ออาทร ความสะอาด สงบ สว่าง
5. วิถีไทย แต่ดั้งเดิมที่เน้นการเอื้ออาทร การมีวิถีชีวิตร่วมกันหรือการเป็นวัฒนธรรมชุมชน

กล่าวโดยสรุป แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้รับความสนใจในฐานะมรรค วิธีที่จะช่วยให้ประเทศไทยพ้นจากวิกฤตที่เกิดจากเศรษฐกิจฟองสบู่ที่สร้างความเป็น “เศรษฐกิจเทียม” หรือ “เศรษฐกิจแบบแยกส่วน” ที่ค้ำอิงถึงแต่เงินแต่ละเลยมิติทางด้านจิตใจ ครอบครัวยุคใหม่ วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม และการเมือง จนนำไปสู่ความล่มสลายทางเศรษฐกิจ อันเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการสั่งสมของ 1) การเมืองการปกครองที่รวมศูนย์อำนาจ ประสิทธิภาพต่ำ คอร์รัปชันสูง 2) ระบบการศึกษาที่อ่อนแอทางสติปัญญา 3) สังคมอ่อนแอขาดความเป็นประชาสังคม ดังนั้น พลังของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงน่าจะอยู่ตรงที่การกระตุ้นให้คนเปลี่ยนวิธีคิด มาสร้างความเข้มแข็งให้กับฐานราก ให้มีความสำคัญกับสำนักสาธารณะที่จะรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม ความเป็นมิตรและเอื้ออาทรต่อมวลมนุษยและสรรพสิ่ง

ศ.ดร.อภิชัย พันธเสน

ในบทความเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงกับการวิเคราะห์ตามความหมายของนักเศรษฐศาสตร์” ศ.ดร.อภิชัย พันธเสน ได้สังเคราะห์ความเห็นของนักเศรษฐศาสตร์ที่มีต่อ

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยคำนึงถึงบริบททางเศรษฐกิจการเมืองและสังคม ณ ช่วงเวลาต่าง ๆ เพื่อที่จะสามารถแสดงให้เห็นและเข้าใจถึงพระราชดำรัสได้ถูกต้องยิ่งขึ้น

ศ.ดร.อภิชัย อธิบายว่า นักเศรษฐศาสตร์ต่างให้ความหมายแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกันออกเป็นสี่ความหมายด้วยกัน ประกอบด้วย

กลุ่มที่หนึ่ง อธิบายว่าปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่อยู่เหนือแนวคิดเศรษฐศาสตร์ เป็นภูมิปัญญาไทยเป็นทุนทางสังคมของประเทศ เนื่องมาจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมชุมชน และเป็นพื้นฐานระบบเศรษฐกิจของสังคมไทย ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่ของประเทศเป็นปรัชญาแนวคิดที่ประยุกต์นำศาสนามาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่จะลด “ความอยาก” ลงมาสู่ระดับที่สามารถพึ่งตนเองได้

ความแตกต่างระหว่างแนวคิดในวิชาเศรษฐศาสตร์ กับปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของนักเศรษฐศาสตร์กลุ่มนี้ มีประเด็นสำคัญอยู่ที่การให้ความหมายของ “ความต้องการของมนุษย์” เนื่องจากในทางวิชาเศรษฐศาสตร์นั้น นิยาม “ความต้องการ” ของมนุษย์ว่าเป็นสิ่งที่ไม่มีที่สิ้นสุด ต่างจากความต้องการในนิยามภายใต้กรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเน้นย้ำการลดความอยากของมนุษย์สู่ความพอดีหรือดุลยภาพ และดุลยภาพ ในที่นี้แตกต่างจากดุลยภาพ (Equilibrium) ในนิยามของวิชาเศรษฐศาสตร์

โดยสรุปนักเศรษฐศาสตร์กลุ่มนี้ จึงให้ความเห็นตรงกันว่า ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องแนวคิดที่อยู่เหนือแนวคิดของวิชาเศรษฐศาสตร์

กลุ่มที่สองเป็นกลุ่มที่มีความเห็นตรงกันว่าปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีส่วนประกอบที่สำคัญสามส่วนที่เกี่ยวข้องกันและจะขาดซึ่งส่วนใดส่วนหนึ่งมิได้ คือ ความพอดี ความเสี่ยงและการพึ่งตนเอง

ความพอดี ในทัศนะของนักเศรษฐศาสตร์กลุ่มนี้ จะมีลักษณะใกล้เคียงกับดุลยภาพในวิชาเศรษฐศาสตร์ แต่จะเป็นดุลยภาพที่เป็นพลวัต ปรับตัวอยู่ตลอดเวลาขึ้นอยู่กับสถานะและความเหมาะสมของแต่ละบุคคล

ส่วนเรื่องความเสี่ยงนั้น เกี่ยวข้องกับความพยายามในการลด/กระจายความเสี่ยง เพื่อให้เกิดความพอดีอย่างยั่งยืน ดังนั้น การสร้างความสามารถในการพึ่งตนเองให้ได้มากที่สุด คือ ความพยายามในการเพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมปัจจัยเสี่ยงที่ก่อให้เกิดความไม่แน่นอน และลดต้นทุนในการแลกเปลี่ยน (Transaction Cost) ไม่ให้สูงเกินไป

อาจกล่าวได้ว่า นักเศรษฐศาสตร์กลุ่มนี้จัดให้ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับเดียวกับวิชาเศรษฐศาสตร์ อันเป็นแนวคิดที่พยายามนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของปัจเจกชน ชุมชน สังคม และประเทศในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

กลุ่มที่สามเป็นกลุ่มนักเศรษฐศาสตร์ที่มีความเห็นว่าแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก เพราะเป็นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ภายใต้ข้อจำกัดของรายได้ (Budget Constraints) ภายใต้การบริหาร การกระจายความเสี่ยงอย่างสมดุลและมีการแลกเปลี่ยนอย่างมีประสิทธิภาพ (Efficiency)

นักเศรษฐศาสตร์กลุ่มนี้ ได้ให้ข้อสังเกตว่าการพึ่งพิงตนเองนั้น อาจทำให้สูญเสียโอกาสที่จะได้รับประสิทธิภาพที่เกิดจากการเน้นความชำนาญเฉพาะอย่าง การพึ่งตนเองในทัศนะของนักเศรษฐศาสตร์กลุ่มนี้ จึงหมายถึง ความสามารถในการควบคุมปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ เพื่อลดความเสี่ยงลงให้ได้มากที่สุดและเห็นว่า แม้จะมีการติดต่อกับภายนอกและต่างประเทศ หรือการใช้เทคโนโลยีจากต่างประเทศ หากสามารถควบคุมและรู้เท่ารู้ทัน ก็ยังถือว่าเป็นการพึ่งตนเองเพื่อให้เกิดความพอเพียง ประกอบกับการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เน้นการให้น้ำหนักแก่ความเสี่ยงด้านล่าง (Downside Risk) ที่จะช่วยให้กลุ่มที่มีอำนาจต่อรองต่ำสามารถเผชิญและรับแรงกระแทกจากการเปลี่ยนแปลงสถานะแวดล้อมได้ อันจะส่งให้ระบบเกิดเสถียรภาพ

กลุ่มที่สี่ เป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและการพัฒนาประเทศบนพื้นฐานความเป็นอยู่อันควร ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับประเทศ ตามศักยภาพของประเทศ

ในทัศนะของ ศ.ดร.อภิชาติ พันธเสน แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไม่อยู่เหนือพุทธเศรษฐศาสตร์หรืออีกนัยหนึ่งแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีสาระสำคัญที่เกี่ยวกับพุทธศาสตร์และพุทธศาสตร์นั้นมีสถานะภาพไม่แตกต่างจากแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์อื่น ๆ เช่น แนวคิดเศรษฐศาสตร์แบบมาร์กซ์ แบบมาร์แชลล์ หรือแบบเคนส์ หากแต่รากฐานวิถีคิดระหว่างพุทธศาสตร์นั้นแตกต่างจากเศรษฐศาสตร์กระแสหลักอื่น ๆ ในขณะที่แนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลักมีพื้นฐานวิถีคิดในส่วนที่มาจากความเชื่อวามมนุษย์มีเหตุผลและพยายามแสวงหาความพึงพอใจสูงสุด แต่พุทธศาสตร์เชื่อวามมนุษย์เกิดมาพร้อมกับอวิชชาหรือความไม่รู้ อันเป็นเหตุของความไร้เหตุผล “ปัญญา” ที่เกิดจากการศึกษาคิดและมีสมาธิจะทำให้ความไร้เหตุผลของมนุษย์ลดลง

ศ.ดร.อภิชาติ อธิบายว่า การที่แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เน้นย้ำถึงความพอประมาณและมีเหตุผลหรือการทำให้ดีที่สุดโดยมีการจัดการความเสี่ยงที่เหมาะสม (optimization through proper risk management) ทำให้สามารถประยุกต์ใช้ได้กับภาคเศรษฐกิจทุกสาขาของประเทศ เช่น ภาคการเงิน ภาคอสังหาริมทรัพย์ ภาคการค้า การลงทุน ฯลฯ ไม่จำกัดเฉพาะภาคการเกษตรหรือภาคชนบท เนื่องจากแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเน้นการยับยั้งหรือละความโลภ การไม่เบียดเบียนผู้อื่น การจะใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดผล รัฐจึงจำเป็นต้องสร้างกฎกติกา บทลงโทษ หรือมาตรการด้านภาษี และเครื่องมือทางการเงินที่รัฐมีอยู่เพื่อสร้างความพอเพียง จำกัดความโลภให้แก่ผู้ดำเนินการทาง

เศรษฐกิจ บนมาตรการที่เปิดเผยและไม่เปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้ดุลยพินิจในการตัดสินใจ อันเป็นสาเหตุของการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล

เมื่อพิจารณาบทความเรื่อง “เศรษฐกิจตามแนวพระราชดำริได้เบื้องพระยุคลบาท” ของ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล พบว่าบทวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาสังคมไทยของท่านมุ่งวิพากษ์ฐานรากของความผิดพลาดในระดับปัญญาเช่นเดียวกับ ศ.นพ.ประเวศ วะสี ศ.เสนห์ จามริก และนักวิชาการอื่น ๆ อีกหลายท่าน ซึ่งมีความเห็นพ้องว่าสังคมไทยพบวิกฤตทางปัญญาและวิกฤตเศรษฐกิจและสังคมเนื่องจาก “การพัฒนาที่ขาดปัญญา ขาดการสร้างกระบวนการเรียนรู้ เป็นการพัฒนาแบบแยกส่วนโดยไม่คำนึงถึงคน ทูตทางสังคมและต้นทุนทางทรัพยากรต่าง ๆ เช่น ภูมิปัญญา และวัฒนธรรม ดิน น้ำ ป่าไม้ ที่เป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ”

เศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล จึงเป็นปรัชญาที่ว่าด้วยการวางรากฐานอันมั่นคง ยั่งยืนของบุคคลและสังคมที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทยทั้งหลายโดยไม่จำกัดเฉพาะเกษตรกรเท่านั้น หากแต่ผู้ประกอบการสมาชิกรอื่น ๆ เช่น พ่อค้า ข้าราชการ และบริษัทต่าง ๆ สามารถนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ไปปรับประยุกต์ใช้ เพื่อสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืนให้แก่ฐานรากของตนเองได้ ยิ่งไปกว่านั้น ดร.สุเมธ ยังกล่าวถึง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะระบบเศรษฐกิจที่สามารถอุ่มชูตนเอง (Relative self-sufficiency) อยู่ได้ในระดับพื้นฐานโดยไม่เดือดร้อนได้ จึงจะสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้า และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นสูงต่อไปได้ ดร.สุเมธ อธิบายในบทความชิ้นนี้ว่าความสามารถในการอยู่ได้ในระดับพื้นฐานนั้นต้องยึดแนวทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) เป็นหลักในการดำรงชีวิต เพื่อสร้างความสามารถในการพึ่งตนเองอันประกอบไปด้วย 1) พึ่งตนเองทางจิตใจ มีจิตใจที่เข้มแข็งไม่ห่อเหี่ยวแม้จะประสบความล้มเหลว หรือความยากลำบาก 2) พึ่งตนเองทางสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในสังคม 3) พึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งทรัพยากรสังคมและทรัพยากรทางเศรษฐกิจ 4) พึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี วิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับภูมิประเทศ และสังคมไทย 5) พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น ซึ่งจะสามารถนำไปสู่การพัฒนาประเทศในระดับมหัพภาคต่อไปได้ด้วย ในการที่จะทำได้ผลดังกล่าวบุคคลต้องลด ละ ความฟุ้งเฟ้อ ประกอบอาชีพด้วยความสุจริต การแสวงหาผลประโยชน์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรมปฏิบัติตนในทางดีและไม่หยุดนิ่งที่จะใฝ่หาความรู้เพื่อหาหนทางให้ตนเองหลุดพ้นจากความทุกข์ยากที่เป็นอยู่ได้ ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล จึงเปรียบได้กับปรัชญาแนวคิดในการสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืนให้กับฐานรากของบุคคล โดยยึดหลักทางสายกลางเป็นหลักในการดำเนินชีวิต บนวิถีแห่งความใฝ่หาความรู้ เพื่อ

พัฒนาตนเองไปสู่การดำเนินชีวิตด้วยปัญญา บนฐานแห่งการเรียนรู้ อันจะนำพาสังคมและประเทศไทย ไปสู่การพัฒนาอย่างบูรณาการ โดยอาศัยฐานทรัพยากรท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของชุมชน บนพื้นฐานของสังคมแห่งการเรียนรู้และความพอเพียงต่อไป

ศ.เสนอห์ จามริก

ศ.เสนอห์ จามริก มีมุมมองคล้ายกับนักวิชาการท่านอื่นๆ ที่เห็นว่าวิกฤติเศรษฐกิจที่ไทย กำลังเผชิญอยู่นี้มีสาเหตุมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเจริญรอยตามแบบโลกภายนอกอย่าง เกร็งครัด ขาดการไตร่ตรอง ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับทุนทางสังคมของประเทศชาติที่มีอยู่ส่งผลให้ เศรษฐกิจไทยเป็นเศรษฐกิจที่จำต้องพึ่งพาพลังจากเศรษฐกิจภายนอกมาโดยตลอด

อีกทั้งประชาคมวิชาการปัญญาชนไทย ก็ตกอยู่ภายใต้สิ่งที่ ศ.เสนอห์ เรียกว่า “มนตร์ อำนาจครอบงำของกิเลสและอวิชชา” อันเป็นบ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมและบรรทัดฐานของการกำหนด นโยบายเศรษฐกิจแบบ “ไม่รู้จักพอ” เป็นระยะเวลายาวนานกว่าสี่ทศวรรษ แม้กระทั่งนโยบายและ มาตรการแก้ปัญหาวิกฤติ ก็ยังคงตั้งอยู่บนสมมติฐานดังกล่าวอยู่นั่นเอง

ในภาวะความอับจนทางปัญญาเช่นนี้ “เศรษฐกิจพอเพียง” จึงเสมือนสิ่งที่มาจุดประกาย ให้เกิดความตื่นตัว ร่วมมือ ร่วมใจคิดค้นแสวงหา และทำความเข้าใจทั้งในระดับความคิดและปฏิบัติ อย่างเป็นรูปธรรมที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงของสังคมไทย ส่วนในระดับความคิดนั้น “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นหลักการอันยั่งยืนของสังคมในความหมายที่เป็นอุดมการณ์และเกณฑ์ คุณค่าเช่นเดียวกับ อุดมการณ์ประชาธิปไตย เสรีนิยม สังคมนิยม ฯลฯ เป็นหลักการที่เป็นองค์รวม และเป็นสากลและเป็นอุดมการณ์คู่ขนาน เป็นปฏิสัมพันธ์กับอุดมการณ์ต่างๆ ดังกล่าว

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นแกนกลางของคุณค่าและจิตสำนึกใหม่ กระบวนทัศน์ใหม่ และวัฒนธรรมการเรียนรู้ใหม่บนพื้นฐานของหลักการสังคมอันเป็นรูปธรรมที่จำเป็นต่อ การปรับเปลี่ยนแนวคิดและทิศทางของการปฏิรูปพัฒนา

“เศรษฐกิจพอเพียง” ในทัศนะของ ศ.เสนอห์ จามริก จึงไม่ใช่แต่เพียง “ระเบียบวาระ แห่งชาติ” เท่านั้น หากแต่เป็น “ระเบียบวาระแห่งโลก” ที่จะเป็นกำแพงด้าน “วัฒนธรรมล่าเหยื่อ” ของพลังทุนนิยมและเทคโนโลยีภายใต้ “ระเบียบโลกใหม่” (New World Order) อีกด้วย

ในระดับหลักการหรืออุดมการณ์ “เศรษฐกิจพอเพียง” กระตุ้นให้เกิดการทบทวนหรือฟื้นฟู หลักทฤษฎีเศรษฐกิจและสังคมต่างๆ ขึ้นใหม่ ดังนี้

1. นิยามความหมาย “เศรษฐกิจ” ซึ่งโดยสาระมีความหมายเพื่อสนองความต้องการ ภายใต้อำนาจของทรัพยากร มิใช่เป็นเพียงแต่เรื่องของธุรกิจเพื่อแข่งขันช่วงชิงแสวงหากำไร สูงสุดเท่านั้น

2. รื้อฟื้น ทบทวน แยกแยะระหว่าง “การพัฒนา” ที่หมายถึง การยกฐานะของคนส่วนใหญ่หรือทั้งหมด กับ “การจำริญทางเศรษฐกิจ” ซึ่งมุ่งแต่เพียงการสร้างตัวเลขและอัตราการเจริญเติบโตโดยไม่คำนึงถึงการกระจายไปสู่คนส่วนใหญ่ของประเทศ
3. ทบทวนเรื่องคนและคุณค่าของคนที่พึงมี โอกาสเรียนรู้พัฒนาขีดความสามารถพึ่งตนเอง
4. ทบทวนทำความเข้าใจเรื่องกองทุน ที่ควรร่วมความไปถึง คน ธรรมชาติและระบบนิเวศที่เป็นทุนของชีวิตและสังคมด้วย
5. “ตลาดเสรี” ต้องถูกตีกรอบของสำนักแห่งธรรมะ
6. วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานการเคารพและยอมรับในคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และธรรมชาติ
7. “การบริโภคนิยม” พึงอยู่ในขอบข่ายของความจำเป็นและคุณประโยชน์ต่อชีวิตและความยั่งยืนของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
8. “วิธีการพัฒนาเศรษฐกิจ” ต้องเป็นไปบนความสมดุลเพื่อการพึ่งตนเองและพิทักษ์รักษาระบบชีวิตนิเวศ

ดังนั้นนัยสำคัญของ “เศรษฐกิจพอเพียง” คือ “การกลับฟื้นจิตวิญญาณมนุษย์สู่ชีวิตเศรษฐกิจที่แท้จริง อันประกอบไปด้วยมนุษย์กับธรรมชาติเป็นแก่นสาร” “เศรษฐกิจพอเพียง” ในความหมายกระบวนการพัฒนาของ ศ.เสนาห์ จามริก มีฐานอยู่ที่เกษตรกรรมพออยู่พอกิน พร้อมด้วยกระบวนการเรียนรู้ระดับสู่เกษตรยั่งยืน โดยมีไร่ในระดับครัวเรือน เป็นหน่วยพื้นฐานที่กระจายออกไปเป็นเครือข่ายกว้างขวางยิ่งขึ้นตามลำดับ และพัฒนาให้มีบทบาทรอบด้านมากขึ้น เป็นช่องทางส่งเสริมให้พัฒนาตนเองเป็นอิสระจากกลไกตลาดภายใต้อำนาจกำกับและควบคุมจากภายนอก

“เศรษฐกิจพอเพียง” จึงไม่ได้เป็นระบบที่แปลกแยกหรือสวนกระแสสังคมแห่งความจริง หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของความพยายามถ่วงดุลอำนาจตลาดปลดปล่อยทางจิตสำนึกและกระบวนการทัศน์ ฟื้นฟูวัฒนธรรมการเรียนรู้ เปลี่ยนแนวคิดและทิศทางการพัฒนา ไปสู่การพึ่งตนเองและพัฒนาตนเองของคนในชาติ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่ความยั่งยืน

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ชาวโลก ทั้งนักวิชาการและนักพัฒนากำลังปรึกษาหารือถกเถียงกัน เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่จะนำไปสู่ความยั่งยืน โดยจุดเด่นของหลักปรัชญาฯ ที่เพิ่มวิสัยทัศน์ มุมมองใหม่ ที่จำเป็นในการทำให้เกิด

วิธีการพัฒนามุ่งสู่ความยั่งยืนมี 4 ประการ คือ (จิรายู อิศรางกูร ณ อยุธยา และปรียานุช พิบูลสราวุธ, 2553 : 3-8)

1. การให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุลโดยเสนอแนวทางในการตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนา ที่สามารถนำมาใช้ได้ ทั้งในระดับบุคคล องค์กร หน่วยงาน ตลอดจนไปจนถึงรัฐบาล ตั้งแต่การใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างสมดุล ทั้งทรัพยากรทางกายภาพ ที่เป็นวัตถุ เงินทุน ระบบนิเวศวิทยาต่าง ๆ ไปจนถึงทรัพยากรทางสังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเป็นอยู่ ค่านิยม และการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุล ภายใต้สภาวะการเปลี่ยนแปลง (Dynamic balance) มากกว่า การที่จะมุ่งขยายการเจริญเติบโตให้มากขึ้น เพียงมิติเดียว ดังที่เคยดำเนินมาในอดีต

2. การให้ความสำคัญกับเป้าหมายของกิจกรรมพัฒนาที่มุ่งเน้น ประโยชน์ส่วนรวม เนื่องจากลักษณะการมองโลกอย่างเป็นองค์รวมของปรัชญาฯ จึงให้ความสำคัญกับความเชื่อมโยงสัมพันธ์ของมนุษย์กับสรรพสิ่ง (คนกับวัตถุ/คนกับคน/คนกับธรรมชาติ/และคนรุ่นต่าง ๆ ที่สืบทอดชนชาติต่อ ๆ กันมา) จากมุมมององค์รวมดังกล่าว ทำให้ปรัชญาฯ นี้มองว่า การกระทำของแต่ละบุคคล ในที่สุดแล้ว ย่อมส่งผลกระทบต่อผู้อื่นและสังคมส่วนรวมไม่ช้าก็เร็ว และไม่มากก็น้อย ฉะนั้น แต่ละคนจึงควรใส่ใจที่จะกำหนดเป้าหมายย่อยส่วนบุคคลในทิศทางที่สอดคล้องกับเป้าหมายที่เป็นประโยชน์ส่วนรวมและในขั้นปฏิบัติ แต่ละบุคคลควรดำเนินภารกิจของตนให้ดีที่สุด เพื่อบรรลุเป้าหมายนั้น ๆ ภายใต้บริบทและข้อจำกัดของแต่ละคน (Think global, act local.) เพื่อให้เกิดทั้งประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวมไปพร้อมๆ กัน

3. การให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ก้าวหน้าไปอย่างมั่นคง โดยเริ่มจากการพัฒนาฐานรากของสังคม (Foundation) คือ การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับครอบครัวให้เข้มแข็งพออยู่พอกิน สามารถพึ่งตนเองได้ระดับหนึ่งก่อน แล้วจึงเพิ่มระดับการพัฒนา อย่างเป็นขั้นเป็นตอน (step-by-step development) เช่น การพัฒนากลุ่มอาชีพ การจัดการระบบการออม และสวัสดิการชุมชนต่าง ๆ ไปจนถึงการพัฒนาในระดับเครือข่าย ที่ขยายสู่สังคมและประเทศชาติในที่สุด ซึ่งการพัฒนา อย่างเป็นขั้นเป็นตอน โดยเริ่มจากฐานรากนี้ จะทำให้ผลพวงที่เกิดจากการพัฒนาตกถึงแก่ประชาชน ส่วนใหญ่โดยตรง และเป็นแนวทางการพัฒนาที่ไม่เสี่ยงต่อการเกิดวิกฤต ล้มละลายทั้งระบบ อย่างที่เคยเกิดขึ้นหลาย ๆ ประเทศ

4. การให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ (Quality of people) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ให้มีคุณธรรมกำกับความรู้ ในการดำเนินชีวิต จึงจะสามารถทำให้เกิดวิธีการพัฒนาสู่ความยั่งยืนได้ เพราะคนที่มีคุณภาพจะสามารถใช้ สติ ปัญญา ในทางที่ถูกต้อง เป็นเหตุเป็นผลและใส่ใจเรียนรู้ คิดค้น ปรับปรุง วิธีการ แนวทางในการจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ให้เหมาะสม สมดุล และ

ป้องกัน แก้ไข ข้อบกพร่อง เพื่อให้เกิดผลดีขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งต่อตนเองและสังคมโดยรวมในขณะเดียวกัน ซึ่งในที่สุดก็จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน นั่นเอง

ความจำเป็นของหลักเศรษฐกิจพอเพียงภายหลังยุคฟองสบู่

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 ถึงปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้ประสบภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง เนื่องมาจากองค์ประกอบที่ซับซ้อนมากมายหลายประการที่รุมเร้า ทำให้เกิดความเสียหายอันใหญ่หลวงแก่สังคมไทย ซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้คนทั่วไปในประเทศ ยังผลให้เกิดนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจนขึ้นที่เห็นเป็นทางการก็เริ่มตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 (2504 – 2509) เป็นต้นมา และก็ยังคงมีนโยบายในการแก้ไขปัญหาความยากจนของรัฐบาลทุกชุดทุกสมัย เหตุใดความยากจนจึงไม่หมดไปจากประเทศไทยเสียที หรือว่าความยากจนเป็นปัญหาที่แก้ไม่ได้ ปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจที่ประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ส่งผลกระทบต่อทุกสังคมและชุมชน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐบาลและทุกคนในชาติต้องพิจารณาแก้ไขปัญหาทางสังคมร่วมกันอย่างจริงจัง ด้วยการเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น สร้างความเชื่อมั่นในการบริหารงาน สร้างเศรษฐกิจชุมชนให้สมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ โดยการส่งเสริมให้ผู้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมทุกๆ ส่วน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงปัญหาทุกข์ร้อนของพสกนิกรของพระองค์เป็นอันมาก พระองค์ทรงมิได้อยู่เฉยๆ ทรงคิดค้นหาวิธีการแก้ปัญหาความยากจนให้แก่ประชาชนของพระองค์ จะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงค้นคิดและพัฒนากลยุทธ์ขึ้นใช้สำหรับแก้ปัญหามากมายหลายประการ ภายใต้ปรัชญาการปกครองแผ่นดินของพระองค์ท่าน แนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ในเชิงปรัชญาที่พระองค์ได้พระราชทานเป็นพระบรมราโชวาทในโอกาสต่างๆ อย่างต่อเนื่องตลอดมา มีลักษณะเฉพาะของพระองค์เองซึ่งไม่เคยปรากฏในทฤษฎีของชาวตะวันตกมาก่อน พระองค์ท่านนำมาใช้แก้ปัญหาและประสบผลสำเร็จอย่างดียิ่ง เป้าหมายก็เพื่อพระราชทาน “ประโยชน์สุข” ให้แก่ราษฎรของพระองค์และเป็นที่ยอมรับกันมากขึ้น ปรัชญาที่ทรงสร้างสรรค์เพื่อการทรงงานของพระองค์เรียกว่า “การพัฒนาโดยวิธีการใหม่” อันนำไปสู่การสร้างกลยุทธ์ต่างๆ ในการปกครองและพัฒนาไปเป็นขั้นตอนจากพออยู่พอกิน อยู่ดีกินดี เน้นเศรษฐกิจพอเพียง นำไปสู่ความสำเร็จอย่างแท้จริง คือ การพัฒนาที่ยั่งยืน (สำนักราชเลขาธิการ, 2531 : 155)

หลังจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ 2540 ประเทศไทยได้บทเรียนที่มีผลมาจากการพัฒนาที่ไม่สมดุล และขาดเสถียรภาพ ขาดความใส่ใจในการพัฒนาคุณภาพคนในทุกๆ ระดับอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง จนสภาพวิกฤตส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนในวงกว้าง จากบทเรียน

ในครั้งนั้นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จึงได้กำหนดให้รัฐบาลต้องบริหารราชการแผ่นดิน ให้เป็นไปเพื่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศอย่างยั่งยืน โดยต้องส่งเสริมการดำเนินการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และคำนึงถึงประโยชน์ของประเทศชาติในภาพรวมเป็นสำคัญ (มาตรา 78 วรรค 1) รวมถึงรัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการดำเนินการตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (มาตรา 83)

ในปัจจุบัน หน่วยงานราชการ องค์กรภาคเอกชน ชุมชน สถานศึกษา ประชาชนทั่วไป ฯลฯ ได้เริ่มน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการปฏิบัติภารกิจดำเนินธุรกิจ พัฒนาอาชีพ และดำเนินชีวิตกันอย่างกว้างขวาง และไม่ใช่แต่เฉพาะชาวไทยเท่านั้น ที่ควรยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตหรือในการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติ ชาวโลกทุกคนก็สามารถใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อทำให้เกิดประโยชน์และความสุขในการดำเนินชีวิตได้เช่นเดียวกัน ดังคำกล่าวประกาศราชสดุดีของ นายโคฟี อันนัน อดีตเลขาธิการสหประชาชาติในครั้งที่ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล “ความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์” แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2549 ณ พระราชวังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ความตอนหนึ่งว่า

“...ด้วยพระปรีชาสามารถในการเป็นนักคิดของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทำให้นานาประเทศตื่นตัวในการปรับปรุงแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามแนวทางพระราชปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ที่ชี้ถึงแนวทางการพัฒนาที่เน้นความพอประมาณ การบริโภคด้วยสำนึกในคุณธรรม ความรับผิดชอบอย่างเป็นเหตุเป็นผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอที่จะต้านทาน และลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ซึ่งพระราชปรัชญานี้ เป็นคุณูปการยิ่งต่อการพัฒนาในยุคปัจจุบันที่ประสบกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จากกระแสโลกาภิวัตน์และด้วยพระราชปรัชญาดังกล่าวนี้สหประชาชาติจึงมุ่งเน้นเพียรพยายามที่จะส่งเสริมแนวทางการพัฒนาที่ให้ความสำคัญต่อคน และความอยู่ดีมีสุขของประชาชนอย่างยั่งยืนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา รางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์นี้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายมีปณิธานที่จะส่งเสริมประสพการณ์และแนวทางการปฏิบัติในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอันทรงคุณค่าอย่างหาที่สุดมิได้ของพระองค์ท่าน ช่วยจุดประกายแนวความคิดสู่นานาชาติในโอกาสนี้ข้าพระพุทธเจ้ามีความปลื้มปิติและภาคภูมิใจ ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ แต่ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท”

บทความนี้ จะกล่าวถึงคุณลักษณะเด่นของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการนำมาประยุกต์ใช้ เพื่อพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม ประเทศชาติให้เกิดผลอย่างยั่งยืน โดยเน้นที่การพัฒนาที่สมดุล การพัฒนาที่ก้าวหน้าไปอย่างมั่นคงโดยเริ่มจากฐานรากอย่างเป็นขั้นเป็นตอน การกำหนดเป้าหมายเพื่อประโยชน์ส่วนรวมและการพัฒนาคุณภาพคนให้มีคุณธรรมกำกับความรู้ในการดำเนินชีวิต

เพื่อให้สามารถอุ้มชูตัวเองได้อย่างเต็มภาคภูมิ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นหัวใจหลักของการใช้ชีวิตพอเพียงตามรอยพ่อ

ข้อดีของการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเกษตรกรรมพื้นฐาน

แนวคิดระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงสำหรับเกษตรกร (โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์) ตามแนวพระราชดำริ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการ “ทฤษฎีใหม่” 3 ชั้น คือ

ขั้นที่หนึ่ง มีความพอเพียง เลี้ยงตัวเองได้บนพื้นฐานของความประหยัด ขจัดการใช้จ่าย

ขั้นที่สอง รวมพลังกันในรูปกลุ่ม เพื่อทำการผลิต การตลาด การจัดการ รวมทั้งด้านสวัสดิการ การศึกษา การพัฒนาสังคม ฯลฯ

ขั้นที่สาม สร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพและขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้หลากหลาย โดยประสานความร่วมมือกับภาครัฐ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคราชการ ในด้านเงินกู้ การตลาด การผลิต การจัดการ และข่าวสารข้อมูล

นัยสำคัญของแนวคิดระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงมีองค์ประกอบหลักอยู่ 3 ประการ ได้แก่

ประการแรก เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดถือหลักการที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” โดยมุ่งเน้นการผลิตพืชผลให้เพียงพอกับความต้องการบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรกเมื่อเหลือพอจากการบริโภคแล้ว จึงคำนึงถึงการผลิตเพื่อการค้าเป็นอันดับรองลงมา ผลผลิตส่วนเกินที่ออกสู่ตลาดก็จะเป็นการค้าของเกษตรกร ในสภาพการณ์เช่นนี้เกษตรกรจะกลายเป็นผู้กำหนดหรือเป็นผู้กระทำต่อตลาด แทนที่ตลาดจะเป็นตัวกระทำหรือเป็นตัวกำหนดเกษตรกรดังเช่นที่เป็นอยู่ในขณะนี้ และหลักใหญ่สำคัญยิ่ง คือ การลดค่าใช้จ่าย โดยการสร้างสิ่งอุปโภคบริโภคที่ดินของตนเอง เช่น ข้าว น้ำ ปลา ไข่ ไม้ผล พืชผัก ฯลฯ

ประการที่สอง เศรษฐกิจแบบพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้าน ทั้งนี้กลุ่มชาวบ้านหรือองค์กรชาวบ้านจะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ให้หลากหลายครอบคลุมทั้งการเกษตรแบบผสมผสาน หัตถกรรม การแปรรูปอาหาร การทำธุรกิจค้าขาย และการท่องเที่ยวระดับชุมชน ฯลฯ เมื่อองค์กรชาวบ้านเหล่านี้ได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็ง และมีเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้นแล้ว เกษตรกรทั้งหมดในชุมชนก็จะได้รับการดูแลให้มีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งได้รับการแก้ไขปัญหาในทุก ๆ ด้าน เมื่อเป็นเช่นนี้ เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศก็จะสามารถเติบโตไปได้อย่างมีเสถียรภาพ ซึ่งหมายความว่าเศรษฐกิจสามารถขยายตัวไปพร้อม ๆ กับสถานการณ์ด้านการกระจายรายได้ที่ดีขึ้น

ประการที่สาม เศรษฐกิจแบบพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชนในการร่วมแรงร่วมใจเพื่อประกอบอาชีพต่าง ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจึงมิได้หมายถึงรายได้แต่เพียงมิติเดียว หากแต่ยังรวมถึงประโยชน์ในมิติอื่นๆ ด้วย ได้แก่ การสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน ความสามารถในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบนพื้นฐานของ ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของไทยให้คงอยู่ตลอดไป

กล่าวโดยสรุป คือ แนวคิดของระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงที่มีสาระสำคัญดังกล่าวข้างต้นนั้น น่าจะนำมาใช้เป็นแบบอย่างของการพัฒนาประเทศไทยในระยะต่อไป แม้ว่าวิกฤต เศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในขณะนี้ อาจจะเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ แต่ผลกระทบต่าง ๆ จะไม่ รุนแรงมากนักถ้าหากทุกภาคส่วนของสังคมมีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจโดยยึดหลักความพอดี กับศักยภาพของตนเอง บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง รวมทั้งมีความเอื้ออาทรต่อคนอื่น ๆ ในสังคม เป็นประการสำคัญ ถึงแม้ว่าข้อคิดทั้งหมดจะมุ่งเน้น ไปสู่กลุ่มเกษตรกร หรือผู้มีที่ดินทั้งหลาย แต่ก็ ไม่ได้หมายความว่าทุกคนจะต้องกลับไปสู่ภาคเกษตรกรรม ซึ่งเป็นไปไม่ได้ในสภาพความเป็นจริง สำหรับคนอยู่นอกภาคการเกษตรนั้น เศรษฐกิจพอเพียงก็จะต้องถูกนำมาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต เพราะเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญา เป็นแนวปฏิบัติตน ไม่ว่าจะอยู่ในกิจกรรมอาชีพใด ก็ต้องยึด วิถีชีวิตไทย อยู่แต่พอดี อย่าฟุ้งเฟ้ออย่างไร้ประโยชน์ อย่ายึดวัตถุเป็นที่ตั้ง ยึดเส้นทางสายกลาง อยู่กิน ตามฐานะ ใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิต จำริญเติบโตอย่างค่อยเป็นค่อยไป อย่าใช้หลักการลงทุน เชิงการพนัน ซึ่งตั้งอยู่บนความเสี่ยง กู้เงินมาลงทุนโดยหวังรวยอย่างรวดเร็ว แล้วก็ไปสู่ความล้มละลาย ในที่สุด ตั้งอยู่บนหลักของ “รู้ รัก สามัคคี” ใช้สติปัญญาปกป้องตนเองไม่ให้หลงกระแส โลกาภิวัตน์ โดยไม่รู้ถึงเหตุและผลตามสภาพแวดล้อมของไทย ให้รู้จักแยกแยะ สิ่งดี สิ่งเลว สิ่งที่เป็นประโยชน์ ตามสภาพความเป็นจริงของบ้านเมืองของเราเป็นที่ตั้ง ให้มีความรัก ความเมตตา ที่จะช่วยเหลือ สังคมให้รอดพ้นจากภัยพิบัติ และรวมพลังกันด้วยความสามัคคีเป็นหมู่เหล่า ขจัดข้อขัดแย้ง ไปสู่ ความประนีประนอม รักษาผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

เศรษฐกิจพอเพียง คือ การดำรงชีวิตในความพอดี มีชีวิตใหม่ คือ หวนกลับมาใช้วิถีชีวิตไทย จะทำให้ชาติบ้านเมืองและตัวเราหลุดพ้นจากความทุกข์ และมีความสุขในที่สุด

หลักพุทธธรรมกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง

พระพุทธศาสนากับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คำว่า “เศรษฐกิจ” มาจากคำสองคำรวมกันคือคำว่า เศรษฐ แปลว่า ดีเลิศ และว่า จิจ แปลว่า การประกอบการ เมื่อนำคำสองคำมารวมกันจึงได้ความว่า การประกอบกิจการงานเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่าย จ่าย แจก การบริโภค และการใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ให้ได้ผลดีเลิศ ส่วนคำว่าพอเพียงหมายถึง ความเหมาะสม หรือความพอดี เน้นการผลิตและการบริโภคแบบพออยู่พอกินเป็นหลัก ซึ่งไม่ได้เน้นกำไรสุทธิ หรือความร่ำรวย เป็นเป้าหมายสูงสุด และเมื่อรวมกันจึงได้ความว่า การผลิตจำหน่าย และบริโภคอย่างพอเหมาะพอดี นั่นเอง ระบบเศรษฐกิจพอเพียงเป็นระบบเศรษฐกิจที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันของเราทรงดำริ ขึ้นมา เพื่อแสวงหาทางออกจากวิกฤตเศรษฐกิจให้กับสังคมไทย ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ก็คือ “การที่พึ่งตนเองได้”

วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายหลักของเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ ความสงบสุขของผู้คนในสังคม ประชาชนมีกินมีใช้อย่างเพียงพอแก่ความต้องการ ที่สำคัญต้องไม่ทำตนและผู้อื่นเดือดร้อน เน้นให้คนในชุมชนพัฒนาขีดความสามารถในการผลิตและบริโภคอย่างพอเพียง ไปจนถึงขั้นการแปรรูปอุตสาหกรรมครัวเรือน สร้างอาชีพและเสริมทักษะทางวิชาการที่หลากหลาย ใช้ชุมชนดำรงอยู่ได้ด้วยการยึดหลักแห่งความถูกต้องดีงาม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นต้น

แนวทางการปฏิบัติตามระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง (กองอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ <http://www.cpc.rtaf.mi.th/index.php/2013-05-14-06-36-36>)

แนวคิดหลักของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การนำคำสอนทางพระพุทธศาสนามาเป็นแนวทางในการประสานกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชาวบ้านที่เป็นเกษตรกรอย่างชาวนา และเป็นรูปธรรมหลักจริยธรรมดังกล่าวคือ หลักการเดินสายกลาง หรือ มัชฌิมาปฏิปทา ในระดับโลกียธรรม การเดินสายกลาง คือธรรมที่เหมาะสมแก่ชาวบ้านทั่วไปได้แก่ ความเป็นรู้จักพอในการบริโภคใช้สอย ทรัพยากรธรรมชาติ และการใช้ชีวิตแบบไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ้งเฟ้อ ซึ่งมีลักษณะเป็นการเน้นการลด ละ เลิก อบายมุข ด้วยการประพฤติตามหลักเบญจศีล และ เบญจธรรม ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการเป็นวิถีพุทธ

แนวทางการปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีดังนี้

1. ประหยัด ลดละความฟุ้งเฟ้อ ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้านที่ไม่จำเป็น ดังพระราชดำรัสว่า “...ความเป็นอยู่ที่ต้องไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง...”

2. **ประกอบอาชีพด้วยความสุจริต** ดังพระราชดำรัสที่ว่า “...ความเจริญของคนทั้งหลายย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบและการหาเลี้ยงชีพชอบเป็นสำคัญ...”

3. **ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกัน** ในทางการค้าขายกันอย่างรุนแรงดังอดีต ดังพระราชดำรัสว่า “...ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึงความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรม ทั้งในเจตนาและการกระทำที่ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น...”

4. **ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก** ขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้จนถึงขั้นพอเพียง ดังพระราชดำรัสว่า “...การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้เพื่อตนเอง เพื่อที่จะให้ตัวเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้าที่มีความสุขพอมือพอกิน เป็นขั้นหนึ่งและขั้นต่อไปก็คือ ให้เกียรติว่ายืนได้ด้วยตนเอง...”

5. **ลดละสิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป** ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราโชวาทว่า “...พยายามไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตัวทำลายผู้อื่น พยายามลด พยายามละความชั่วที่ตนเองมีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอ พยายามรักษาและเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้นให้งอกงามสมบูรณ์ยิ่งขึ้น...”

หลักธรรมในเศรษฐกิจพอเพียง

ระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริและพระราชทานไว้ให้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศแก่คนไทยนั้น วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายหลักของเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ ความสงบสุขของผู้คนในสังคม ประชาชนมีกินมีใช้อย่างเพียงพอแก่ความต้องการ ที่สำคัญต้องไม่ทำตนและผู้อื่นเดือดร้อน หากวิเคราะห์โดยละเอียดก็จะพบว่า ทรงประยุกต์มาจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้นเอง จากพระราชดำรัสอธิบายขยายความหมายของระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงที่กล่าวมาข้างต้นนั้นทำให้เราพบว่ามีหลักธรรมต่อไปนี้ปรากฏเป็นรากฐานอยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง

หลักมัชฌิมาปฏิปทา (การปฏิบัติตนในทางสายกลาง)

มัชฌิมาปฏิปทาในทางพุทธศาสนาหมายถึงทางสายกลาง คือ การไม่ยึดถือสุดทางทั้ง 2 ได้แก่ อตตกิลมถานุโยค คือ การประกอบตนเองให้ลำบากเกินไป และกามสุขัลลิกานุโยค คือ การพัวพันในกามในความสบาย เป็นหลักคำสอนที่ปรากฏในพระธรรมเทศนาถ้อยคำแรกของพระพุทธเจ้าที่ทรงแสดงแก่ปัญจวัคคีย์ คือ รัมมจักกัปปวัตตนสูตร

พระพุทธเจ้าได้กล่าวหลักมัชฌิมาปฏิปทาอันเป็นข้อปฏิบัติสายกลางไว้ในรัมมจักกัปปวัตตนสูตรอันเป็นปฐมเทศนาที่ว่า

“คู่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ข้อปฏิบัติสายกลางที่ตถาคตได้ตรัสรู้แล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง ทำดวงตาให้เกิด ทำญาณให้เกิด ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพานนั้น เป็นไฉน

ข้อปฏิบัติสายกลางนั้น ได้แก่อริยมรรค มีองค์ 8 นี้แหละ คือ สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ 1 สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ 1 สัมมาวาจา เจรจาชอบ 1 สัมมกัมมันตะ การงานชอบ 1 สัมมาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ 1 สัมมาวายามะ ความพยายามชอบ 1 สัมมาสติ การระลึกชอบ 1 สัมมาสมาธิ ความตั้งใจมั่นชอบ 1”

หลักมัชฌิมาปฏิปทา นี้ นอกจากจะเป็นไปเพื่อการพ้นทุกข์แล้ว คุณค่าในเบื้องต้น ยังเป็นไปเพื่อการรู้จักการดำเนินชีวิตให้เกิดความพอดี เป็นแนวทางของการแก้ทุกข์ที่เรียกว่า “อริยมรรคมีองค์ 8” ดังนี้

1. **สัมมาทิฐิ** ความเห็นชอบ หมายถึง เห็นชอบตามคลองธรรม เช่น ทำดีมีผลดี ทำชั่วมีผลชั่ว มารดาบิดามีคุณความดี รู้จักบาป บุญ คุณ โทษ ประโยชน์และมีใช้ประโยชน์เป็นต้น

2. **สัมมาสังกัปปะ** ความดำริชอบ หมายถึง การใช้สมองความคิดพิจารณาแต่ในทางกุศลหรือความดีงาม ได้แก่ ดำริออกจากกามหรือจากความโลภ ดำริในอันไม่พยายาม ดำริในอันไม่เบียดเบียน

3. **สัมมาวาจา** เจรจาชอบ หมายถึง การพูดต้องสุภาพ พูดแต่ในสิ่งที่สร้างสรรค์ดีงาม อันเป็นวิสุจริต ได้แก่ เว้นจากพูดเท็จ เว้นจากพูดส่อเสียด เว้นจากพูดคำหยาบ เว้นจากพูดเพ้อเจ้อ

4. **สัมมกัมมันตะ** การงานชอบ หมายถึง การกระทำที่เว้นจากความประพฤติชั่วทางกาย 3 อย่าง ได้แก่ ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม

5. **สัมมาชีวะ** เลี้ยงชีพชอบ หมายถึง การทำมาหากินอย่างสุจริตชน ประกอบสัมมาชีพ เว้นจากเลี้ยงชีพโดยทางที่ผิด เช่น โกงเขา หลอกหลวง สอพลอ บีบบังคับขู่เข็ญ เป็นต้น หรือเว้นจากการประกอบอาชีพที่ผิด 5 อย่างคือ ค้าอาวุธ ค้ามนุษย์ ค้าเนื้อสัตว์ (เลี้ยงสัตว์ไว้เพื่อฆ่าแล้วขาย) ค้าของเมา ค้ายาพิษหรือค้ายาเสพติด

6. **สัมมาวายามะ** ความพยายามชอบ หมายถึง ความอุตสาหะพยายาม ประกอบความเพียร ในการกุศลกรรม มีเพียรระวังมิให้บาปอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพียรละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรทำกุศลธรรมให้เกิดขึ้น และเพียรรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้ตั้งมั่น

7. **สัมมาสติ** การระลึกชอบ หมายถึง การไม่ปล่อยให้เกิดความพลั้งเผลอ แต่ดำรงอยู่ด้วยความรู้ตัวอยู่เป็นปกติ ได้แก่ การฝึกปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน 4

8. **สัมมาสมาธิ** ความตั้งใจมั่นชอบ หมายถึงการฝึกจิตให้ตั้งมั่น สงบ สงัด จากกิเลส นิวรณ์อยู่เป็นปกติ ได้แก่ ฌาน 4

เศรษฐกิจแนวพุทธนี้มีลักษณะเป็นสายกลาง อาจจะเรียกว่าเศรษฐกิจสายกลาง หรือ เศรษฐกิจมัชฌิมาปฏิปทา เพราะวาระบบชีวิตของพุทธศาสนาที่เรียกว่ามรรคนั้น ก็มีชื่ออยู่แล้วว่า มัชฌิมาปฏิปทา องค์ของมรรคนั้นแต่ละข้อเป็นสัมมา เช่น สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ การที่เป็น สัมมานั้นก็คือ โดยถูกต้อง โดยถูกต้องก็คือทำให้เกิดความพอดี ความเป็นมัชฌิมาหรือสายกลางนั้น ก็คือความพอดีนั่นเอง เมื่อมีสัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบ ซึ่งเป็นพฤติกรรมทางเศรษฐกิจที่ถูกต้อง ก็นับได้ว่าพระพุทธศาสนามีหลักเศรษฐกิจมัชฌิมาปฏิปทา

อิตตา หิ อิตตะโน นาโถ โภ หิ นาโถ ปะโร สียา
อิตตะนา หิ สุทันทะนะ นาถัง ละภะติ ทูลละกัง.
คนแลเป็นที่พึ่งของตน คนอื่นใครเล่าจะเป็นที่พึ่งให้ได้
แท้จริง ผู้มีตนฝึกฝนดีแล้วย่อมได้ที่พึ่งที่ได้โดยยาก.

หลักอิตตา หิ อิตตะโน นาโถ เป็นหลักธรรมคำสอนให้บุคคลพึ่งตนเอง ซึ่งแนวทางของ ระบบเศรษฐกิจพอเพียงก็ได้มุ่งเน้นให้พึ่งตนเองในการทำมาหาเลี้ยงชีพ ในการสร้างฐานะ และ การเก็บรักษาทรัพย์ที่หามาได้เพื่อใช้จ่ายใช้สอยในยามจำเป็น นอกจากนี้เป็นที่พึ่งแห่งตนแล้วจะต้องเป็นที่พึ่งของบุคคลอื่นด้วย นอกจากนี้ในระดับบุคคลแล้ว ยังมุ่งเน้นให้การพัฒนาประเทศชาติให้พึ่งตนเอง ในลักษณะ “เศรษฐกิจพอเพียง” นั่นคือการพัฒนาที่ไม่อิงเศรษฐกิจโลกจนเกินไป ดังพระราชดำรัส ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ตรัสไว้เมื่อ 4 ธันวาคม 2517 ที่ว่า

“...คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มี สิ่งทันสมัยใหม่ แต่เราอยู่พอมีพอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยพออยู่พอกิน มีความสงบ และทำงานตั้งจิตอธิษฐานตั้งปณิธานในทางนี้ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพออยู่พอกิน ไม่ใช่จะรุ่งเรืองอย่างยอด แต่ที่มีความพออยู่พอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ถ้าเรารักษาความพออยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวดได้...”

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ได้กล่าวหลักการพึ่งตนเองตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ 5 ประการ คือ

1. พึ่งตนเองทางจิตใจ คือ มีจิตใจเข้มแข็ง มีจิตสำนึกว่าตนนั้นสามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้น จึงควรที่จะสร้างพลังผลักดันให้มีภาวะจิตใจอีกheimต่อชีวิตด้วยความสุจริต แม้อาจจะไม่ ประสบผลสำเร็จบ้างก็ตาม มิพึงควรท้อแท้ ให้พยายามต่อไป ดังพระราชดำรัสที่ว่า “บุคคลต้องมี รากฐานทางจิตใจที่ดี คือ ความหนักแน่นมั่นคงในสุจริตธรรม และความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้ จนสำเร็จ ทั้งต้องมีกุศโลบาย หรือวิธีการอันแยบยลในการปฏิบัติงานประกอบพร้อมกันด้วย จึงจะ สัมฤทธิ์ผลที่แน่นอน และบังเกิดประโยชน์อันยั่งยืนแก่ตนเองและแผ่นดิน”

2. พึ่งตนเองทางสังคม คือ การเสริมสร้างให้แต่ละชุมชนในท้องถิ่นได้ร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นำความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอดและเผยแพร่ให้ได้รับประโยชน์ซึ่งกันและกัน ดังพระบรมราโชวาทที่ว่า “เพื่อให้งานรุดหน้าไปพร้อมเพรียงกัน ไม่ลดหล่น จึงขอให้ทุกคนพยายามที่จะทำงานในหน้าที่อย่างเต็มที่ และให้มีการประชุมสัมพันธ์กันให้ดี เพื่อให้งานทั้งหมดเป็นงานที่เกื้อหนุนสนับสนุนกัน”

3. พึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ คือ การส่งเสริมให้มีการนำเอาศักยภาพของผู้คนในท้องถิ่นสามารถเสาะแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติ หรือวัสดุในท้องถิ่นที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาประเทศได้อย่างดียิ่ง

4. พึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี คือ การส่งเสริมให้มีการศึกษา ทดลองทดสอบเพื่อให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและสังคมไทย และสิ่งสำคัญสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับพระราชดำรัสที่ว่า “จุดประสงค์ของศูนย์การศึกษาฯ คือ เป็นสถานที่สำหรับค้นคว้าวิจัยในท้องถิ่น เพราะว่าแต่ละท้องถิ่น สภาพฝนฟ้าอากาศ และประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ กันก็มีลักษณะแตกต่างกันมากเหมือนเดิม”

5. พึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ คือ สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น กล่าวคือ แม้ไม่มีเงินก็ยังมีข้าว ปลา ผัก ผลไม้ ในท้องถิ่นของตนเอง เพื่อยังชีพ และสามารถนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในระดับมหภาคต่อไปได้ด้วย

การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ขั้นแรก ต้องยึดหลัก “พึ่งตนเอง” คือ พยายามพึ่งตนเองให้ได้ก่อน ในแต่ละครอบครัวมีการบริหารจัดการอย่างพอดี ประหยัดไม่ฟุ่มเฟือย สมาชิกในครอบครัวแต่ละคนต้องรู้จักตนเอง เช่น ข้อมูล รายรับ-รายจ่าย ในครอบครัวของตนเอง สามารถรักษาระดับการใช้จ่ายของตน ไม่ให้เป็นหนี้ และรู้จักดึงศักยภาพในตัวเองในเรื่องของปัจจัยสี่ให้ได้ในระดับหนึ่ง

การพัฒนาตนเองให้สามารถ “อยู่ได้อย่างพอเพียง” คือ ดำเนินชีวิตโดยยึดหลักทางสายกลาง ให้อยู่ได้อย่างสมดุล คือ มีความสุขที่แท้ ไม่ให้รู้สึกขาดแคลนจนต้องเบียดเบียนตนเอง หรือดำเนินชีวิตอย่างเกินพอดี จนต้องเบียดเบียนผู้อื่นหรือเบียดเบียนสิ่งแวดล้อม

หลักสันโดษ

หลักสันโดษนี้มุ่งให้บุคคลพึงพอใจในสิ่งของหรือทรัพย์สินที่ตนเองได้มาและใช้จ่ายในสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ ให้บุคคลรู้จักประมาณ ได้แก่ การประหยัดและรู้จักออม ไม่ฟุ่มเฟือย พึ่งเพื่อมีความเป็นอยู่อย่างสงบเรียบง่าย และโปร่งใส ไม่ทะเลาะเบาะแว้งต่อสู้และเบียดเบียนบุคคลอื่น ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

ในคัมภีร์ มังคลทีปนี ได้ให้ความหมายของคำว่า สันโดษ ไว้ 3 นัยคือ ยินดีพอใจตามที่ได้, ยินดีพอใจตามกำลัง และยินดีพอใจตามสมควร

1. ยินดีพอใจตามที่ได้ (ยถาลภสสันโดษ) หรือมีความพอใจ ตนเพียรพยายามแสวงหาสิ่งใด แล้วได้สิ่งนั้นมาโดยถูกต้องชอบธรรม ไม่เบียดเบียนทำร้ายคนและคนอื่น จะน้อยหรือมาก จะดีจะเลว จะหยาบหรือประณีต ก็ยินดีพอใจในสิ่งนั้น ไม่ทุกข์ไม่เดือดร้อนไม่กระวนกระวาย วุ่นวายสับสน พอใจไม่โลภไม่อยากได้ของคนอื่น ไม่คิดประทุษร้ายริษยาเบียดเบียนคนอื่น ความยินดีพอใจในของตน ไม่คิดอยากได้ของคนอื่น ไม่เบียดเบียนคนอื่นเป็นหลักความสัมพันธ์ดีงามทางสังคม เป็นหลักสันติภาพสงบสุขของสังคม

2. ยินดีพอใจตามกำลัง (ยถาลภสสันโดษ) หรือมีความพอดี พอดีกับการบริโภคใช้สอยแห่งตน ตามกำลังอรรถภาพร่างกาย ไม่ยินดีต้องการเกินความพอดีกับการบริโภคใช้สอยแห่งตนและเกินกำลังอรรถภาพร่างกาย เพราะสุขภาพร่างกายกำลังของคนไม่เหมือนกัน คนตัวเล็กตัวใหญ่คนอ้วนคนผอมคนสูงต่ำคนดำคนขาวไม่เหมือนกัน คนมีลักษณะต่างกัน ความชอบรสนิยมไม่เหมือนกัน ในการบริโภคใช้สอย ก็ควรให้พอดีกับลักษณะรูปพรรณสัณฐานของตน บางคนเสพบริโภคเนื้อหรือคัมน์น้ำอัดลมได้ในขณะที่บางคนเสพดื่มบริโภคไม่ได้ เสพบริโภคเข้าไปแล้วมีอาการไม่ดีไม่สบาย ผิดแสดงต่อโรคต่อสุขภาพร่างกาย ได้มาแล้วก็ไม่ฝืนใช้เสพบริโภค ไปซื้อหรือได้เสื้อผ้ากางเกงมาสวมใส่แล้วฟิตหรือหลวมเกินไปไม่เหมาะสมพอดีกับตัวเองหรือตนเองก็ไม่ชอบใจ ไม่คิดเก็บเอาไว้ไม่เสียดายหวงแหน เพราะเก็บเอาไว้ก็ไม่มีความประโยชน์มีแต่จะเสียหาย ควรเสียดสละบริจาคให้แก่คนอื่น หรือนำไปแลกเปลี่ยนกับคนอื่น สิ่งที่ไม่เหมาะสมพอดีกับรูปร่างลักษณะสุขภาพอนามัยรสนิยม ถือเป็นของส่วนเกิน เกินความจำเป็นต้องการ นำไปให้บริจาคสงเคราะห์ช่วยเหลือคนอื่น เป็นหลักสำคัญอย่างหนึ่งของความเอื้ออาทรห่วงใยยึดเหนี่ยวน้ำใจซึ่งกันและกันในสังคม

3. ยินดีพอใจตามสมควร (ยถาสารูปสันโดษ) หรือมีความพอเหมาะ เหมาะสมมีเหตุผลตามภาวะ เพศ วัย ฐานะ ตำแหน่ง บทบาท หน้าที่ทางสังคม ความรู้ ความสามารถ ความถนัดของตนเอง เด็กก็ควรรู้จักประมาณในการเสพบริโภคใช้สอยแบบเด็ก วัยเด็กอยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนแสวงหาความรู้ หาเงินช่วยเหลือตนเองพึ่งตนเองยังไม่ได้ ควรรู้จักบริโภคใช้ในสิ่งที่เหมาะสมกับตัวเองไม่ควรเสพบริโภคใช้สิ่งฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น เพื่อแบ่งเบาภาระไม่สร้างปัญหาให้แก่พ่อแม่ครอบครัว เพื่อครอบครัวจะได้ประหยัดมีเงินเก็บออมเอาไว้ในการพัฒนาสร้างสรรค์สิ่งอื่น เพื่อการเป็นอยู่ที่ดีมั่นคงยั่งยืนของครอบครัว เป็นการป้องกันแก้ไขปัญหาความยากจนที่จะเกิดขึ้น คนที่สร้างปัญหาความเดือดร้อนให้กับตนเองและสังคม ก็คือคนที่ทำอะไรลงไปโดยไม่รู้ไม่คำนึงถึงภาวะ ฐานะ ตำแหน่ง บทบาท หน้าที่ และศักยภาพของตนเอง ดังปรากฏในสังคมทั้งหลาย คนนั้นเด็กฝากขาดความรู้ความสามารถความเหมาะสมไม่ควรได้รับการแต่งตั้ง คนนั้นไม่เหมาะสมกับ

ตำแหน่งนี้ คนนี้เหมาะสมกับตำแหน่งนั้น ดังนั้น เด็ก ผู้ใหญ่ ฆราวาส พระภิกษุ คนจนหรือคนรวย ก็ควรรู้จักประมาณพอดีเหมาะสมกับสภาวะของตนเอง ความสมควรเหมาะสมมีเหตุผลตามสภาวะ ถือได้ว่าเป็นหลักความสมดุลเอกภาพในสังคม (ที่หมึกาย อภฺฐกถา, 2538 : สุมงคลวิลาสินี อภฺฐกถา เล่มที่ 1, ข้อที่ 215, หน้าที่ 184)

กล่าวได้ว่า หลักสัน โดษ ก็คือหลักความพอใจ พอดี และพอเหมาะ เพื่อความสัมพันธ์ สมดุลเอกภาพสันติภาพสงบสุขของชีวิตทางสังคม เป็นการรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตนเอง รู้ว่าควร หรือไม่ควรที่จะกระทำ รู้ว่าผลดีและผลเสียจะเกิดขึ้นตามมาอย่างไร ในการดำเนินชีวิตเสพบริ โภค ใช้สอยสิ่งทั้งหลาย ควรพิจารณาหาเหตุผลคุณค่าความหมายความพอดีเหมาะสมประโยชน์ของมัน อะไรคือคุณค่าความหมายประโยชน์จริงแท้ของมัน จะเสพบริ โภคใช้สอยเพื่ออะไร เพื่อสนองกิเลส ตัณหาความอยากความโก้หรูหรารสนิยมค่านิยมตามกระแสของสังคม เพื่อคุณค่าความหมาย ประโยชน์สูงสุดของการบริโภคใช้สอย เพื่อกำจัดป้องกันความทุกข์เวทนาความหิวกระหายของ ร่างกาย เพื่อความอยู่รอดปลอดภัยเป็นไปได้อย่างมีชีวิต อาหารมีคุณค่าความหมายประโยชน์แท้เพื่อหล่อเลี้ยงร่างกายให้เจริญเติบโตเข้มแข็งแรงมีสุขภาพพลานามัยกำลังกายกำลังจิตดี ช่วยเกื้อหนุน ชีวิตดำรงอยู่ได้ให้ทำสิ่งต่างๆ เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มคุณค่าความหมายประโยชน์จริงๆ ของมันก็คือเพื่อปกปิดร่างกายป้องกันทุกขเวทนาอันเกิดจากลมแดด รดยนต์คุณค่าความหมายประโยชน์แท้ก็เพื่ออำนวยความสะดวกขับขีไปสู่จุดหมาย โทรศัพท์ (มือถือ) คุณค่าความหมายประโยชน์แท้ของมันก็คือ เพื่อติดต่อสื่อสาร นาฬิกามีคุณค่าความหมายประโยชน์จริงๆ ก็เพื่อใช้ดูเวลา มิใช่เสพบริ โภคใช้สอย เพื่อสนองความอยากกิเลสตัณหาความเท่โก้หรูหรามีหน้ามีตาสนิยมสนุกสนานเพลิดเพลินลุ่มหลง มัวเมา การเสพบริ โภคใช้สอยสิ่งทั้งหลายตามกิเลสตัณหาตามกระแสของสังคมมากเกินไปควบคุม ไม่ได้ ก่อให้เกิดโทษภัยอันตรายไม่เกิดประโยชน์คุณค่าความหมายความสมดุลเอกภาพของชีวิต และสังคม มีแต่จะทำลายระบบความสมดุลเอกภาพของชีวิตสังคมและเศรษฐกิจ สร้างปัญหาความทุกข์ยากลำบากให้กับชีวิตสังคมเศรษฐกิจ ขัดขวางความเจริญรุ่งเรืองพัฒนาตนสังคมประเทศ

หลักสัปปริสธรรม 7

หลักสัปปริสธรรม 7 คือ ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ หรือคุณสมบัติ ของคนดี นั่นเอง ประกอบด้วย

1. ชัมมัญญตา – ความรู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่ง ธรรมดา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล
2. อัถถัญญตา – ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือรู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์

3. **อัตตัญญา** – ความรู้จักตน คือ รู้ว่าเรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้ เท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติให้เหมาะสมและรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป

4. **มัตตัญญา** – ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี เช่น ภิกษุรู้จักประมาณในการรับและบริโภคปัจจัยสี่ คฤหัสถ์รู้จักประมาณในการใช้จ่ายโภคทรัพย์ เป็นต้น

5. **กาลัญญา** – ความรู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่ควรหรือจะต้องใช้ในการประกอบกิจ ทำหน้าที่การงาน เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา เป็นต้น

6. **ปริสฺสัญญา** – ความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กริยาที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้นๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหาจะต้องทำกริยาอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้ เป็นต้น

7. **บุคคัลลัญญา หรือ บุคคัลปโรปรัญญา** – ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอักษาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิงหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้น ๆ ด้วยดี เป็นต้น

ทิวฐฐัมมิกัตถะ

เป็นข้อปฏิบัติสำคัญที่ทำให้เกิดผล คือ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ทำให้มีทรัพย์สินเงินทองพึ่งตนเองได้ เรียกว่าธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ปัจจุบัน บางทีเรียกว่า “หัวใจเศรษฐกิจ” โดยมีคำย่อคือ “อุ” “อา” “กะ” “สะ” ดังนี้คือ

1. **อุ** ภูฐานะสัมปทา (อุ) หมายถึง การถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร รู้จักใช้ปัญญาไตร่ตรองพิจารณาหาวิธีการที่แยบคายในการทำงาน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักดำเนินการด้านเศรษฐกิจ ทำการงานประกอบอาชีพให้ได้ผลดี

2. **อา** อรักขสัมปทา (อา) หมายถึง การถึงพร้อมด้วยการรักษา สามารถปกป้องคุ้มครองรักษาทรัพย์สินที่หามาได้ ไม่ให้สูญหายพินาศไปด้วยภัยต่างๆ

3. **กะ** กัลยาณมิตรตทา (กะ) หมายถึง การรู้จักคบคนดีหรือมีกัลยาณมิตร ซึ่งจะเป็นองค์ประกอบสำคัญ ที่ช่วยให้เจริญก้าวหน้าในวงการอาชีพนั้นๆ ทำให้รู้เห็นช่องทางและโอกาสต่างๆ ในการงาน ทันทต่อเหตุการณ์ ตลอดจนรู้จักปฏิบัติต่อทรัพย์ของตนอย่างถูกต้อง ไม่ถูกมิตรชั่วชักจูงไปในทางอบายมุข ซึ่งจะทำให้ทรัพย์สินไม่เพิ่มพูนหรือมีแต่จะหดหายไป

4. **สะ** สมชีวิตา (สะ) หมายถึง ความเป็นอยู่พอดี หรือความเป็นอยู่สมควร คือเลี้ยงชีพแต่พอดีไม่ให้ฟุ่มเฟือย ไม่ให้ฝืดเคือง ให้รายได้เหนือรายจ่าย มีเหลือเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น

โภคาวิภาค 4

เป็นวิธีการจัดสรรทรัพย์ในการใช้จ่าย โดยจัดสรรทรัพย์ออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้คือ

1. แบ่ง 1 ส่วน เพื่อใช้บริโภคลีงตนเองให้เป็นสุข เลี้ยงดูครอบครัว และคนที่อยู่ในความรับผิดชอบให้เป็นสุข และใช้ทำความดี บำเพ็ญประโยชน์แก่สาธารณะ เป็นต้น
2. แบ่ง 2 ส่วน เพื่อจัดสรรไว้สำหรับลงทุนประกอบกิจการงานต่างๆ
3. แบ่ง ๑ ส่วน เพื่อเก็บไว้ใช้ในยามจำเป็น เช่น เมื่อเกิดอุบัติเหตุ เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย เป็นต้น

โภคาทียะ 5

คือ เมื่อมีทรัพย์สิน ควรนำมาใช้ประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ประกอบด้วย

1. ใช้จ่ายทรัพย์นั้นเลี้ยงตนเอง เลี้ยงดูครอบครัว มารดาบิดา ให้เป็นสุข
2. ใช้ทรัพย์นั้นบำรุงเลี้ยงมิตรสหาย ผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุข
3. ใช้ป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ
4. ทำพละ คือ การสละบำรุงสงเคราะห์ 5 อย่าง ได้แก่ อติพละ (ใช้ต้อนรับแขก), ญาติพละ (ใช้สงเคราะห์ญาติ), ราชพละ (ใช้บำรุงราชการด้วยการเสวยภาษีอากร), เทวตาพละ (บำรุงเทวดา), ปุพพเปตพละ (ทำบุญอุทิศให้แก่บุพการี)
5. ใช้เพื่อบำรุงสมณพราหมณ์

กามโภคีสูข 4 (สุขของภคหัตถ์ 4)

คือ คนครองเรือนควรจะมีความสุข 4 ประการ ซึ่งคนครองเรือนควรพยายามให้เข้าถึงให้ได้ คือ

1. อตฺตีสูข - สุขเกิดจากการมีทรัพย์ เป็นหลักประกันของชีวิต โดยเฉพาะความอุ่นใจ ปลอบปลื้มภูมิใจว่าเรามีทรัพย์ที่หามาได้ด้วยกำลังของตนเอง
2. โภคีสูข - สุขเกิดจากการบริโภครทรัพย์ หรือใช้จ่ายทรัพย์ คือ รู้จักใช้จ่ายทรัพย์นั้นให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตของตน เลี้ยงดูบุคคลอื่น และทำประโยชน์สุขต่อผู้อื่นและสังคม เป็นต้น
3. อนนฺตีสูข - สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้ ไม่ต้องทุกข์ใจ เป็นกังวลใจเพราะมีหนี้สินติดค้างใคร
4. อนวัชชสูข - สุขเกิดจากความประพฤติที่ไม่มีโทษ คือ มีกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ที่สุจริต ที่ใครจะว่ากล่าวติเตียนไม่ได้ มีความบริสุทธิ์ และมีความมั่นใจในการดำเนินชีวิตของตน

สรุป

กล่าวโดยสรุปแล้ว เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ หลักเศรษฐศาสตร์ตามแนวพุทธ ที่มุ่งให้มนุษย์จำกัด หรือความอยาก หรือความต้องการของตนเอง แทนการกระตุ้นค้นหาหรือความอยาก เพื่อให้เกิดการบริโภคมากขึ้น (บริโภคนิยม) เนื่องจากพระพุทธศาสนาเห็นว่าความต้องการของมนุษย์นั้นไม่มีขีดจำกัด แต่ขณะเดียวกันทรัพยากรมีขีดจำกัด หากมีการใช้เกินความจำเป็น ทรัพยากรเหล่านั้นก็จะหมดสิ้นไปในที่สุด การปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงจึงต้องหันมาแก้ไขที่ตนเองก่อน จำกัดความอยาก ความต้องการ ให้รู้จักพอดี ไม่บริโภคเกินความพอดี หรือตกเป็นทาสของวัตถุ

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่ถูกหล่อหลอม มาจากความเป็นจริงแห่งธรรมชาติที่มนุษย์ทุกคนต้องศึกษาให้เข้าใจ และต้องนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เพื่อที่จะได้เข้าใจถึงความเป็นจริงของธรรมชาติ ความเป็นจริงของชีวิต ว่าสิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ สิ่งใดควรยึดถือเป็นที่ยึด สิ่งใดไม่ควรยึดถือเป็นที่ยึด เมื่อได้ศึกษาจนเข้าใจ และนำไปปฏิบัติจนเกิดผลแล้ว จนพบความเป็นจริงแห่งชีวิตว่าสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตคืออะไร เมื่อนั้นก็จะได้เข้าใจในหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างดี เพราะหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นนโยบายที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นจริงของชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนานั้นเอง

ความสอดคล้องของหลักเศรษฐกิจพอเพียงกับหลักธรรมในพุทธศาสนา

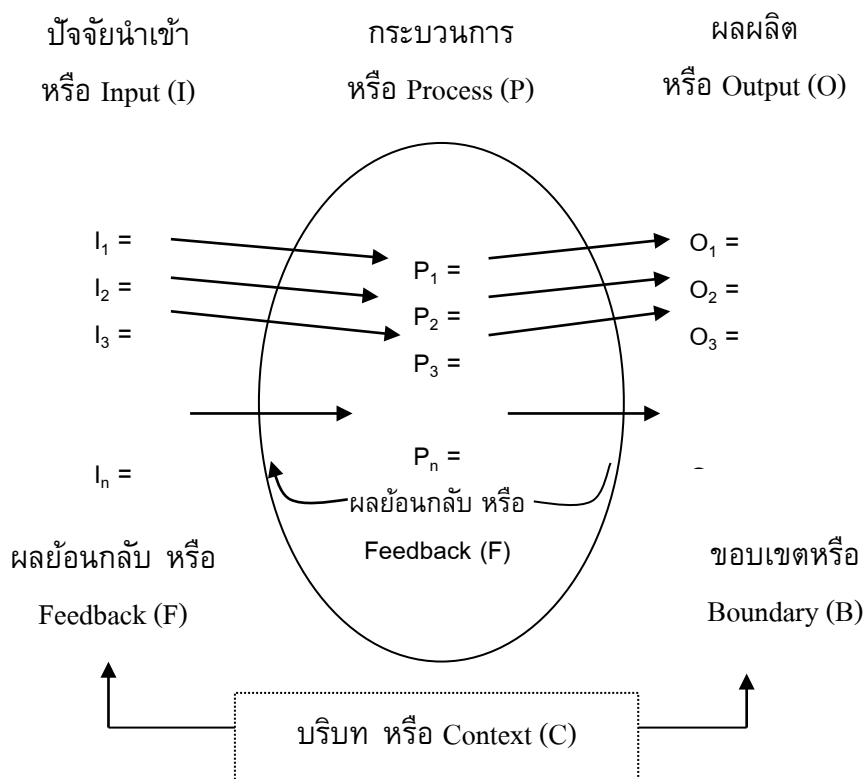
1. เน้นความเป็นเศรษฐกิจแบบองค์รวม กล่าวคือ เป็นระบบการพัฒนาชีวิตของปัจเจกบุคคลควบคู่กันไปกับการพัฒนาสังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อม โดยมีจริยธรรมคือความเมตตา ความเกื้อกูลสงเคราะห์ ความสามัคคี ความไม่เห็นแก่ตัว ดังหลักของระบบเศรษฐกิจพอเพียงที่กล่าวไว้ว่า มนุษย์อยู่ดี ชุมชนอยู่ดี ธรรมชาติยั่งยืน
2. เป็นระบบเศรษฐกิจแบบมัชฌิมาที่มีสัมมาอาชีวะเป็นหัวใจสำคัญ ซึ่งสามารถโยงไปสู่การที่พระพุทธศาสนามีทำที่ปฏิเสธความสุดโต่ง 2 ด้าน คือ การหมกมุ่นในกามสุขอย่างเดียว และการทรมานตนเองในรูปแบบต่างๆ
3. เป็นระบบเศรษฐกิจที่มุ่งพัฒนาทั้งคนและทั้งกระบวนการทางเศรษฐกิจ ซึ่งถ้าคนไทยปฏิบัติตามระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงก็จะส่งผลให้เกิดภาวะ “เศรษฐกิจกึ่งอภิมาน ธรรมกึ่งอภิมาน คนก็มีความสุข”
4. เป็นระบบเศรษฐกิจที่ไม่เบียดเบียนใครให้เดือดร้อน ไม่มุ่งทำลายทรัพยากรธรรมชาติ จนกลายเป็นการทำร้ายธรรมชาติ
5. เป็นระบบเศรษฐกิจที่ฝึกให้มนุษย์ตระหนักรู้ถึงศักยภาพในด้านการสามารถพึ่งตนเองได้ของมนุษย์

การทำความเข้าใจหลักเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้กรอบความคิดเชิงระบบ

ทฤษฎีระบบ (Systems Theory)

เจลีเยว บุรีภักดี (2545 : 33-37) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีระบบ (Systems Theory) ไว้ว่าแต่ละสิ่งที่มีอยู่ในเอกภพ (The Universe) ไม่ว่าสิ่งเล็กหรือสิ่งใหญ่เพียงใด ล้วนเป็นหนึ่งหน่วยระบบมีคุณสมบัติของความเป็นระบบ คือ เป็นหน่วยทำงาน มีผลผลิต มีกระบวนการทำงาน มีปัจจัยเข้ามีขอบเขตเฉพาะหน่วยนั้น เป็นส่วนย่อยของอภีระบบ ประกอบด้วยอนุระบบ ผลผลิตรวมของหน่วยระบบเกิดจากการทำงานประสานกันของอนุระบบในสังกัด ผลผลิตนี้เมื่อเกิดขึ้นจากหน่วยระบบหนึ่งแล้วจะเลื่อนไหลไปเป็นปัจจัยนำเข้าไปให้แก่หน่วยระบบอื่นที่อยู่ถัดไป และแต่ละสิ่งในเอกภพมีความเป็นระบบในมิติต่าง ๆ กันในเวลาเดียวกัน เขียนเป็นรูปแบบโครงสร้างทางความคิด (Conceptual Framework) ของหนึ่งหน่วยระบบ (A System Unit) ได้ดังนี้

ภาพที่ 2.1 โครงสร้างทางความคิดที่แสดงคุณสมบัติของหนึ่งหน่วยระบบ

(เจลีเยว บุรีภักดี, 2545 : 33-37)

อธิบายคุณสมบัติแต่ละประการของหน่วยระบบได้ดังนี้

1. เป็นหน่วยงาน (Being a Working Unit) ในที่นี้หมายความว่า หน่วยนี้มีได้อยู่นิ่ง แต่เป็นหน่วยงานบางอย่างตามลักษณะงานที่หน่วยระบบนั้นถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้ทำงาน
2. มีขอบเขต (Having Boundary) ในที่นี้หมายความว่า มีเส้นเขตแดนล้อมรอบเนื้อที่ของหน่วยนี้ ซึ่งแบ่งแยกออกจากหน่วยอื่น ทำให้หน่วยอื่น ๆ เหล่านั้นมีสภาพเป็นบริบทของหน่วยนี้
3. มีผลผลิต (Having Product) ในที่นี้หมายความว่า หน่วยระบบนี้ให้ผลผลิตบางอย่างอันเป็นผลมาจากการทำงานของหน่วยระบบ ผลผลิตดังกล่าวอาจเลื่อนไหลไปเป็นปัจจัยนำเข้าของหน่วยระบบอื่นที่เป็นบริบทของหน่วยระบบนี้ต่อไป
4. มีกระบวนการทำงาน (Having Process) ในที่นี้หมายความว่า หน่วยระบบนี้มีกระบวนการทำงานเป็นแบบแผนชัดเจนและคงที่ให้เวลาหนึ่ง สามารถสังเกตและประเมินได้ กระบวนการทำงาน คือ การที่ปัจจัยนำเข้าต่าง ๆ มาทำปฏิกิริยากัน เกิดเป็นผลผลิตของหน่วยระบบ กระบวนการอาจมีหลายขั้นตอน แต่ละขั้นตอนมีลักษณะเป็นหน่วยระบบในตัวเอง
5. มีปัจจัยนำเข้า (Having Input) ในที่นี้หมายความว่า หน่วยนี้ได้รับเอาบางสิ่งบางอย่างเข้ามาในหน่วยระบบ มีกระบวนการและแปลงรูปเป็นผลผลิต ปัจจัยนำเข้าเหล่านี้ได้มาจากผลผลิตของหน่วยระบบอื่น ๆ ซึ่งเป็นบริบทของหน่วยนี้ หน่วยระบบที่เป็นสิ่งมีชีวิตสามารถคัดเลือกปัจจัยนำเข้าได้ หน่วยระบบที่ไม่มีชีวิตไม่สามารถคัดเลือกปัจจัยนำเข้าด้วยตัวเอง กิจกรรมการคัดเลือกปัจจัยนำเข้าหรือการปรับกระบวนการภายใน เรียกว่า เป็นการส่งผลย้อนกลับภายใน (Internal Feedback)
6. มีบริบท (Having Context) ในที่นี้หมายความว่า มีหน่วยระบบอื่นๆ จำนวนหนึ่งที่อยู่นอกเส้นเขตแดนของหน่วยนี้ ซึ่งให้ปัจจัยนำเข้าและรับเอาผลผลิตของหน่วยนี้ หน่วยระบบอื่นๆ เหล่านี้รวมแล้วเรียกว่าบริบทของหน่วยนี้ การที่ผลผลิตถูกส่งผ่านบริบทแล้วมีผลกระทบไปถึงปัจจัยนำเข้าขั้นต่อไปเรียกว่า เป็นการส่งผลย้อนกลับภายนอก (External Feedback)
7. มีผลย้อนกลับ (Having Feedback) ในที่นี้หมายความว่า การที่ผลผลิตตามขั้นตอนต่าง ๆ จากการทำงานของหน่วยระบบถูกส่งให้มีผลกระทบไปถึงขั้นก่อนหน้านั้น
8. ประกอบขึ้นจากหน่วยย่อยระบบ จำนวนหนึ่ง (Being Composed of a Number of Subsystem Units) ในที่นี้หมายความว่า หน่วยระบบนี้เมื่อนำมาวิเคราะห์แยกแยะหาส่วนประกอบจะพบว่าประกอบด้วยหน่วยย่อยๆ จำนวนหนึ่ง ได้แก่ ปัจจัยนำเข้าแต่ละรายการ กระบวนการ และผลผลิตแต่ละรายการ ล้วนมีคุณสมบัติเป็นหน่วยระบบในตัวเองทั้งสิ้น
9. เป็นหน่วยย่อยระบบหนึ่งของหน่วยอภิระบบหนึ่ง (Being a Subsystem Unit of a Suprasystem Unit) ในที่นี้หมายความว่า หน่วยระบบนี้เป็นส่วนย่อยของหน่วยอภิระบบอื่นหน่วย

หนึ่งซึ่งขนาดใหญ่กว่า และประกอบด้วยหน่วยย่อยอื่น ๆ อีกจำนวนหนึ่ง ทำงานประสานกัน เพื่อผลิตผลของแต่ละหน่วยย่อยรวมกันส่งผลให้เป็นผลรวมของหน่วยย่อย

10. มีจุดเริ่มต้นและสิ้นสุดบนมิติเวลา (Having Starting Point and Ending Point on Time Dimension) ในที่นี้หมายความว่า หน่วยระบบนี้เกิดขึ้น ณ เวลาหนึ่งเวลาใดแล้วดำเนินไป ระยะเวลาหนึ่ง จึงสิ้นสุดความเป็นหน่วยระบบ

11. มีที่มาที่อยู่และที่ไป (Having Past Condition, Present Condition, and Future Condition) ในที่นี้หมายความว่า หน่วยระบบแต่ละหน่วยย่อมก่อกำเนิดมาจากเหตุการณ์ใด เหตุการณ์หนึ่งก่อนหน้าและมาปรากฏดังในสภาพปัจจุบัน แล้วก็จะถึงเวลาในอนาคตที่เป็นผู้ สภาพอื่น ซึ่งล้วนมาจากการกระทำของเหตุปัจจัยที่เป็นธรรมชาติ หรือเป็นการกระทำของมนุษย์ หรือทั้งสองประการผสมกัน

ประเด็นย่อย ๆ ทั้งหลายเหล่านี้ในทฤษฎีระบบ นอกจากสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการแจกแจงองค์ประกอบเชิงโครงสร้าง (Construct) และความเชื่อมโยงภายในของ“หลักเศรษฐกิจพอเพียง” แล้วยังเป็นหลักคิดที่ช่วยในการตัดสินใจกำหนด “ความพอดี” หรือ “ความพอเพียง” ในแต่ละประเด็นย่อย ๆ เมื่อหยิบยกกรณีบุคคลหรือครัวเรือนในเป้าหมายมาเป็นหน่วยระบบที่ต้องการหาเกณฑ์ความพอเพียงสำหรับกรณีนั้น ๆ

ตัวอย่างเช่น ถ้าครัวเรือนมีที่นา 3 ไร่ ซึ่งถ้าทำนาโดยไม่ใช้ปุ๋ยเคมีมากนักจะได้ข้าวประมาณ 2 เกวียน นับเป็นความพอดีเมื่อเทียบกับการรักษาสภาพของดินให้คงอยู่ได้ ไม่ถูกทำลายจนเกินไป แต่ถ้าคาดหวังเกินความพอดี เช่น ต้องการได้ผลผลิตข้าวมากกว่า 2 เกวียน ก็ต้องเพิ่มปุ๋ยเคมี ซึ่งในที่สุดจะมีผลสืบเนื่องทำให้ดินเสียหายในระยะยาว ทั้งนี้เป็นไปตามหลักการว่าด้วย “หน่วยระบบสืบเนื่อง” ของทฤษฎีระบบ

การวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยจึงได้นำเอาทฤษฎีระบบมาใช้เป็นเครื่องมือในการแจกแจงประเด็นย่อย ๆ ของหลักเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้เพราะกรอบความคิดเชิงระบบเป็นกรอบความคิดที่คนทุกคนได้สัมผัสในชีวิตจริงอยู่ตลอดเวลา เป็นแนวความคิดที่สะท้อนความเป็นไปของทุกสิ่งทุกอย่างรอบตัวบุคคลนั้น และแม้ภายในตัวบุคคลนั้นเองก็มีความเป็นระบบ ซึ่งบุคคลรับรู้และเข้าใจประเด็นนี้ได้โดยง่าย

ทฤษฎีความเชื่อมโยงระหว่างความเข้าใจ (Cognition) กับความรู้สึกนิยมชื่นชอบ (Affection) และการปฏิบัติตามความเข้าใจ (Action)

สาระสำคัญของทฤษฎีนี้ คือ เชื่อว่าการปฏิบัติตามหลักการใดหลักการหนึ่งอย่างมีความหมายและอย่างเต็มใจ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลผู้ที่ปฏิบัตินั้น ได้มีความเข้าใจที่แจ่มแจ้งจนถึงรายละเอียดขององค์ประกอบเชิงโครงสร้างของสิ่งที่จะต้องปฏิบัติตามในครั้งนั้น และจะต้องมีความนิยมชื่นชอบในสิ่งดังกล่าวนั้นด้วย แนวคิดที่นิยมนำมาอธิบายการเรียนรู้แบบนี้คณะผู้วิจัยขออ้างถึง 2 แนวคิด คือ

1. ทฤษฎีสร้างความรู้ใหม่โดยผู้เรียนเอง (Constructivism) (สุมาลี พงศ์ติยะไพบูลย์, 2555 : 22-28) การเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีนี้เชื่อว่าการเรียนรู้มีพื้นฐานทางจิตวิทยา ปรัชญา และมนุษยวิทยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากจิตวิทยาด้านปัญญา เป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงการได้มาซึ่งความรู้และนำความรู้นั้นมาเป็นของตนได้ ผู้เรียนไม่ได้รับเอาข้อมูล และเก็บข้อมูลความรู้นั้นมาเป็นของตนทันที แต่จะแปลความหมาย ของข้อมูลความรู้เหล่านั้น โดยประสบการณ์ของตนและเสริมขยาย และทดสอบการแปลความหมายของตนด้วย ซึ่งสัมพันธ์กับทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญา ของพือาเจีย การเรียนรู้เกิดจากการค้นพบและประสบการณ์ ทฤษฎีนี้เกิดจากความคิดที่ว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากการที่แต่ละบุคคลได้สร้างความรู้ขึ้นและทำให้สำเร็จ โดยผ่านกระบวนการของความสมดุล ซึ่งกลไกของความสมดุลเป็นการปรับตัวของตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมเพื่อให้อยู่ในสภาพสมดุล ประกอบด้วยกระบวนการ 2 อย่าง คือ

1. การซึมซาบหรือดูดซึม (Assimilation) เป็นกระบวนการที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและซึมซาบหรือดูดซึมเอาประสบการณ์ใหม่ เข้าสู่ประสบการณ์เดิม ที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกัน โดยสมองจะปรับเอาประสบการณ์ใหม่เข้ากับความคิด ความรู้ในโครงสร้างที่เกิดจากการเรียนรู้เดิมที่มีอยู่

2. การปรับโครงสร้างทางปัญญา (Accommodation) เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องมาจากกระบวนการซึมซาบหรือดูดซึม คือ เมื่อได้ซึมซาบ หรือดูดซึม เอาประสบการณ์ใหม่ เข้าไปในโครงสร้างเดิมแล้ว ก็จะทำการปรับประสบการณ์ใหม่ ให้เข้ากับโครงสร้างของความรู้เดิมที่มีอยู่ในสมองก่อนแล้ว แต่ถ้าไม่เข้ากันได้ก็จะทำการสร้างโครงสร้างใหม่ขึ้นมาเพื่อรับประสบการณ์ ใหม่ นั้น

ทฤษฎีการสร้างความรู้ใหม่โดยผู้เรียนเอง ผู้เรียนจะปะทะสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม การเรียนรู้ของแต่ละบุคคล จะมีระดับแตกต่างกันไป เรียกได้ว่าสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลมากขึ้นเป็นลำดับ และผู้เรียน จะควบคุมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทฤษฎีสร้างความรู้ใหม่ โดยผู้เรียนเองมีหลักการว่า การเรียนรู้ คือ การแก้ปัญหา ซึ่งขึ้นอยู่กับ การค้นพบ ของแต่ละบุคคล และผู้เรียน

จะมีแรงจูงใจจากภายใน ผู้เรียนจะเป็นผู้กระตือรือร้น มีการควบคุมตนเองและเป็นผู้ที่มีการตอบสนองด้วยจุดมุ่งหมาย ของการสอนจะมีการยืดหยุ่น โดยยึดหลักว่าไม่มีวิธีการสอนใดที่ดีที่สุด ดังนั้น เป้าหมายของการออกแบบการสอนก็ควรจะต้องพิจารณาเกี่ยวกับการสร้างความคิดหรือปัญญาให้เป็นเครื่องมือสำหรับนำเอาสิ่งแวดลอมของการเรียนที่มีประโยชน์มาช่วยให้เกิดการสร้างความรู้ให้แก่ผู้เรียน การนำเอาทฤษฎีการเรียนรู้การสร้างความรู้ใหม่โดยผู้เรียนเองมาใช้ จะต้องคำนึงถึงเครื่องมืออุปกรณ์การสอนด้วย เพราะทฤษฎีนี้เหมาะสำหรับเครื่องมืออุปกรณ์ที่ผู้เรียนสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือหาความรู้ด้วยตนเอง เช่น คอมพิวเตอร์ ดังนั้นเครื่องมือทั้งHardware และ Software จะต้องเหมาะสมเพื่อสนับสนุนทฤษฎีนี้ แนวคิดของทฤษฎีนี้ได้แก่

1. ผู้เรียนจะมีการปะทะสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม บุคคล เหตุการณ์ และสิ่งอื่นๆ และผู้เรียนจะปรับตนเองโดยการดูซึม สร้างโครงสร้างทางปัญญาใหม่ และการบวนการของความสมดุลเพื่อรับสิ่งแวดล้อมหรือความจริงใหม่เข้าสู่ความคิดของตนเองได้
2. ในการนำเสนอหรืออธิบายความจริงที่ผู้เรียนสร้างขึ้นนั้น ผู้เรียนจะสร้างรูปแบบหรือตัวแทนของสิ่งของ ปรัชญาการณ และเหตุการณ์ขึ้น ในสมองของผู้เรียนเอง ซึ่งอาจแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ผู้เรียนอาจมีผู้ให้คำปรึกษา (Mentor) เช่น ครูผู้สอนหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยให้ได้สร้างความหมายต่อความจริงหรือความรู้ที่ผู้เรียนได้รับเอาไว้ แต่อย่างไรก็ตามความหมายเหล่านั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้

2. ผู้เรียนจะควบคุมการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-regulated Learning)

การออกแบบการสอนตามทฤษฎีการสร้างความรู้ใหม่โดยผู้เรียนเอง

1. ผู้สอนต้องให้บริบทการเรียนรู้ที่มีความหมาย เพื่อสนับสนุนแรงจูงใจภายในของผู้เรียนและการควบคุมการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน

2. สร้างรูปแบบการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ จากสิ่งที่รู้แล้วไปสู่สิ่งที่ไม่รู้ รูปแบบนี้จะคล้ายกับทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมายของออสซูเบล คือให้เรียนรู้จากสิ่งที่มีประสบการณ์มาก่อนไปสู่สิ่งที่เป็นเรื่องใหม่

3. ให้เกิดความสมดุลระหว่างการเรียนรู้แบบอนุমান (Deductive) และอุปมาน (Inductive) คือ เรียนจากเรื่องทั่วไปไปสู่เรื่อง เฉพาะเจาะจง และเรียนจากเรื่องเฉพาะหรือตัวอย่างต่างๆ ไปสู่หลักการ ให้มีอย่างสมดุลไม่มากน้อยกว่ากัน เพื่อให้รู้วิธีการเรียน ในการแก้ปัญหาทั้ง 2 แนวทาง

4. เน้นประโยชน์ของความผิดพลาด แต่ทั้งนี้การผิดพลาดนั้นจะเกิดประโยชน์ก็ต่อเมื่อเข้าประสงค์ของกิจกรรมนั้นชัดเจน เพื่อผู้เรียนจะได้หาวิธีแก้ไขข้อผิดพลาด ไปสู่เป้าประสงค์นั้นได้ถูกต้อง

5. ให้ผู้เรียนคาดการณ์ล่วงหน้า และรักษาไว้ซึ่งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามโอกาสอำนวย เนื่องจากทฤษฎีการเรียนรู้ไม่ได้มีการกำหนดแนวทางความคิดอย่างแน่นอนตายตัว ดังนั้นผู้เรียนอาจแสวงประสบการณ์การเรียนรู้ได้ตามสภาพแวดล้อมหรือเหตุการณ์ที่อำนวยให้ หลักการนี้เหมาะสมสำหรับการออกแบบการสอนที่ให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านคอมพิวเตอร์

สรุปได้ว่า ทฤษฎีการเรียนรู้แบบสร้างความรู้ใหม่โดยผู้เรียนเองนี้จะไม่เน้นการให้เนื้อหาที่ผู้เรียนจะต้องเรียนแต่เน้นที่ตัวผู้เรียน และประสบการณ์ของผู้เรียน อธิบายได้ว่า Constructivism ก็คือการที่ผู้เรียนไม่รับเอา หรือเก็บเอาไว้ แต่เฉพาะข้อมูลที่ได้รับต้องแปลความของข้อมูลเหล่านั้น โดยประสบการณ์ของตนเองก่อน

ทฤษฎีเกี่ยวกับการเห็นคุณค่า (Valuing)

การที่เราเลือกนิยามความหมายของตนเองและแสดงตนเองต่อบุคคลหรือสังคมว่าเรา เป็นใครนั้นเป็นกระบวนการของการเลือกใช้และแสดงออกซึ่งจะทำให้รู้ว่าเราเหมือนหรือแตกต่างจากคนอื่นหรือกลุ่มอื่นอย่างไร โดยผ่านระบบของการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) ซึ่งเป็นสิ่งที่ประกอบกันทั้งด้านอารมณ์ความรู้สึกภายในตัวเราและกระบวนการของโลกภายนอกที่เราเกี่ยวพัน เพราะมนุษย์เลือกใช้ความหมายหรือเปลี่ยนแปลงความหมายที่เกี่ยวกับตนเองทั้งในกระบวนการที่เขาสัมพันธ์กับโลกและในส่วนของตัวตนที่มันซ้อนทับกันอยู่ ดังนั้นจึงมีการจัดแบ่งประเภทของอัตลักษณ์เป็น 2 ระดับ คือ ระดับอัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Personal Identity) และระดับอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) เช่น การที่สังคมกำหนดบทบาทหน้าที่และตำแหน่งทางสังคมให้กับเรา บทบาทความเป็นลูก ความเป็นเพื่อน หรือตำแหน่งในที่ทำงาน ระบบคุณค่าที่ติดตัวเรามาตั้งแต่เกิด ทำให้เราเรียนรู้และเลือกที่จะนิยามตนเองให้เหมาะสมในสังคม และมีการเลื่อนไหลปรับเปลี่ยนไปตามบริบท เช่น เมื่ออยู่ในครอบครัวก็จะมีบทบาทเป็นลูก เป็นพี่น้อง บางครั้งบทบาทและตำแหน่งอาจซ้อนทับกัน เช่น เราเป็นนักศึกษาในขณะที่เป็นสมาชิกของกลุ่มเพื่อนในชั้นเรียน เป็นต้น สัญลักษณ์ที่เราเลือกหยิบมาใช้ในการนิยามตนเองทั้งต่อสังคมและต่อตัวเองนั้นเกิดขึ้นได้โดยผ่านระบบการสร้างภาพแทนความจริง (Representation) เพราะการแสดงออกซึ่งความสัมพันธ์ต่าง ๆ จะกระทำโดยผ่านระบบสัญลักษณ์มีหลายรูปแบบ เช่น บุคคลเลือกแต่งกายเพื่อแสดงความเป็นสมาชิกของสถาบัน หรือแต่ละสถานศึกษามีการเลือกใช้สี สัญลักษณ์ หรือเครื่องแบบที่แตกต่างกันออกไป ก็เพื่อแสดงความเป็นตัวตนให้กับบุคคลรับรู้ แต่อย่างไรก็ตาม การที่เรามองตัวเราและพยายามเลือกนิยามความหมายเพื่อแสดงความเป็นตัวตนของแต่ละบุคคลกับสิ่งที่คนอื่นมองเห็นในตัวเราว่าอย่างไรนั้นมันอาจไม่สอดคล้องเสมอไป

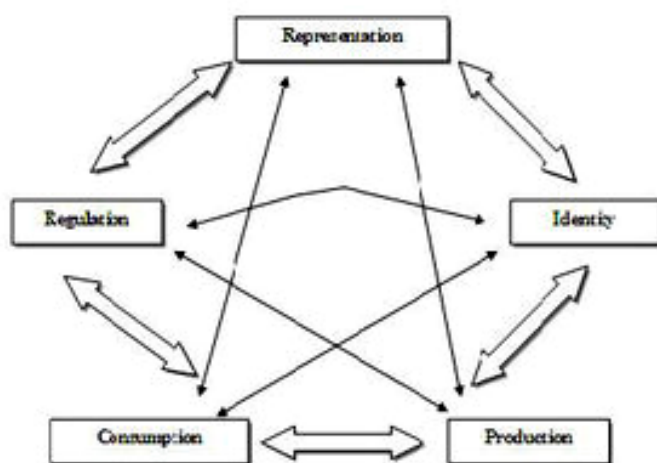
อัตลักษณ์เกิดขึ้นจากการปฏิสังสรรค์ที่ระหว่างบุคคลในสังคมและภายในตัวบุคคลเอง ในแต่ละบุคคลอาจมีอัตลักษณ์ที่หลากหลาย แต่จะมีการเลือกเอาเพียงอัตลักษณ์ใดอัตลักษณ์หนึ่งที่ตนยอมรับเพื่อนำมาใช้ภายใต้เงื่อนไขของบริบทในช่วงเวลาและพื้นที่ และอัตลักษณ์นี้อาจถูกกำหนดได้ทั้ง

จากบุคคลเป็นผู้กำหนดตนเองหรือถูกกำหนดตำแหน่งแห่งที่ของบุคคลโดยสังคมก็ได้ การกำหนดอัตลักษณ์นี้เกิดขึ้นบนกระบวนการคิดเกี่ยวกับระบบของความแตกต่าง ระบบของความหลากหลาย และการตั้งคำถามว่าอัตลักษณ์ที่จะสร้างขึ้นนั้นมีความเชื่อมโยงกับสังคมอย่างไร

ดังนั้นอัตลักษณ์กับสังคมจึงเป็นเรื่องที่แยกกันไม่ออก เนื่องจากการนิยามความเป็นตัวตนของอัตลักษณ์นั้นต้องการอ้างอิงกับสังคม แม้จะเป็นในระดับตัวบุคคลก็ยังคงมีการนิยามตนเองว่ามีตำแหน่งแห่งที่ หรือมีบทบาทอย่างไรในสังคมที่บุคคลอาศัยอยู่

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2550) กล่าวว่า อัตลักษณ์นั้นไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นลอย ๆ ตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่เกิดจากการสร้างของวัฒนธรรมในช่วงเวลาหนึ่ง และวัฒนธรรมก็เป็นสิ่งก่อสร้างทางสังคม (Social construct) นอกจากนี้วัฒนธรรมก็ไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่งหรือตายตัว หากแต่มีรูปแบบเป็นวงจรที่เรียกว่า “วงจรแห่งวัฒนธรรม” (Circuit of Culture) ดังนั้นอัตลักษณ์ทั้งหลายจึงมีกระบวนการถูกผลิต (Produced) ให้เกิดขึ้นสามารถถูกบริโภค (Consumed) และถูกควบคุมจัดการ (Regulated) อยู่ในวัฒนธรรมเหล่านั้น และทั้งนี้ยังมีการสร้างความหมายต่าง ๆ (Creating meanings) ผ่านทางระบบต่าง ๆ ของการสร้างภาพตัวแทน (Symbolic systems of representation) ที่เกี่ยวกับตำแหน่งแห่งที่ต่าง ๆ ทางอัตลักษณ์อันหลากหลายที่เราเลือกใช้ หรือนำเอามาสร้างเป็นอัตลักษณ์ของเรา

ภาพที่ 2.2 วงจรแห่งวัฒนธรรม (Circuit of Culture)

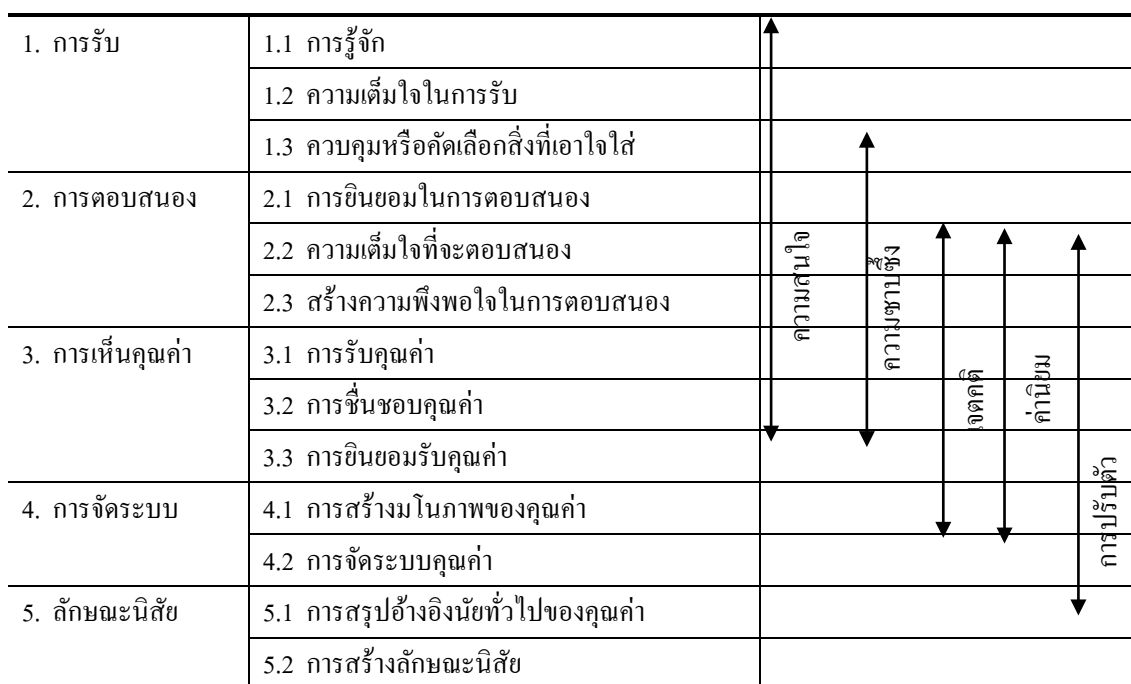
(ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2550)

ของตน ความรู้สึกระดับนี้เป็นความรู้สึกที่สั่งสมมาตั้งแต่ขั้นแรกจนเกิดการเลือกสรรยึดติด เป็นของตนเป็นวิถีแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเห็นคุณค่า

ในการประเมินผู้เรียนนั้น การประเมินด้านจิตพิสัยเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ผู้ประเมินต้องทำ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีด้านจิตพิสัยโดยสรุปดังนี้ (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2543, สำเร้ง บุญเรืองรัตน์, 2542, ณีฎฐกรรณ์ หลาวทอง, 2546)

แนวคิดของแควธวอลและคณะ ได้ลำดับภาพของความรู้สึกโดยเริ่มจากความสนใจ (Interest) มาเป็นอันดับแรกตามมาด้วยความซาบซึ้ง (Appreciation) เจตคติ (Attitude) ค่านิยม (Value) และการปรับตัว (Adjustment) แต่เมื่อพิจารณาลำดับความรู้สึกเป็นขั้นๆ จะเริ่มจากการรับรู้ (Receiving) การตอบสนอง (Responding) การเห็นคุณค่า (Valuing) การจัดระบบ (Organization) และการสร้าง ลักษณะนิสัยตามค่านิยม (Characterization) ดังภาพ

ภาพที่ 2.3 แนวคิดการจัดจำแนกระดับความรู้สึกตามแนวแควธวอลและคณะ

การจำแนกจุดประสงค์ทางการศึกษาด้านความรู้สึกของแควธวอลและคณะสรุป ความหมายที่สำคัญได้ดังนี้

1. การรับรู้ (Receiving) เป็นขั้นแรกของความรู้สึก ถือเป็นกำรสัมผัสเบื้องต้นเพียงได้รู้ ได้เห็น จะเรียกว่าเป็นขั้นกำรจดจำสิ่งที่ได้รับกำรสัมผัสจากประสพสัมผัสของเราก้ได้ แบ่งได้เป็น 3 ขั้น คือ

1.1 การรู้จัก (Awareness) เป็นเพียงการสังเกตเห็นปรากฏการณ์นั้นโดยปราศจากความสนใจ เช่น รู้จักสี รูปแบบ การจัดอันดับ เป็นต้น

1.2 ความเต็มใจในการรับ (Willingness to receive) เป็นขั้นเต็มใจหรือพอใจที่จะรับรู้ มีความอ่อนอ่อนต่อสิ่งที่พบเห็น แต่เป็นเพียงการบังคบใจเท่านั้น เช่น ฟังผู้อื่นพูดด้วยความเต็มใจ อดทนที่จะทำอะไรให้สำเร็จ อดทนที่จะฟังอะไรให้จบ ยอมรับความแตกต่างของเชื้อชาติและวัฒนธรรม

1.3 ควบคุมหรือคัดเลือกความเอาใจใส่ (Controlled or selected Attention) เป็นความรู้สึกที่จะบอกได้ว่า อะไรควรเอาใจใส่ อะไรไม่ควรเอาใจใส่ เช่น ความรู้สึกที่ว่าชอบสิ่งนี้ อยากได้สิ่งนั้น จึงมองในลักษณะควบคุมหรือเลือกมากขึ้น คำพูดที่ว่าข้าพเจ้ามีความตั้งใจที่จะทำกิจกรรมนี้ เรื่องนี้ทำให้ข้าพเจ้าอยากรู้หรืออยากเห็นมาก ฯลฯ

2. การตอบสนอง (Responding) เมื่อเลือกพอใจสิ่งใดสิ่งหนึ่งเรียบร้อยแล้วก็จะถึงความรู้สึกขั้นนี้ ขั้นนี้เป็นขั้นที่มีจิตใจจดจ่อ นั่นคือการเกิดความรู้สึก ชื่นชอบกิจกรรมหนึ่งมากกว่ากิจกรรมอื่นๆ ความรู้สึกด้านนี้แบ่งได้ 3 ขั้น คือ

2.1 การยินยอมในการตอบสนอง (Acquiescence in Responding) เป็นความรู้สึกขั้นเชื่อฟังหรือยินยอมที่จะทำ แต่อาจจะยังไม่พอใจเท่าไรนัก เช่น ความตั้งใจที่จะบังคับตนเองให้ร่วมกิจกรรมกับคนอื่น การทำการบ้านให้เสร็จ เชื่อฟังกฎเกณฑ์ที่กำหนด ความตั้งใจที่จะทำตามระเบียบ เป็นต้น

2.2 ความเต็มใจที่จะตอบสนอง (Willingness to Response) เป็นขั้นร่วมกิจกรรมด้วยความตั้งใจ ความร่วมมือ ทำตามความต้องการหรือด้วยความสมัครใจ เช่น มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ร่วมมือในกิจกรรมของกลุ่มซึ่งเป็นสมาชิกแสดงความสนใจในการเข้าร่วมโครงการ มีความสนใจในงานใดงานหนึ่งโดยอ่าน รวบรวมทดลองหรือค้นคว้าตอบข้อสงสัย เป็นต้น

2.3 ความพึงพอใจในการตอบสนอง (Satisfaction in Response) ความรู้สึกในขั้นนี้จึงลึกลงไปอีก เป็นการยินยอมแบบเต็มใจ และพึงพอใจจนเกิดความสนุกสนานและเพลิดเพลิน ตัวอย่างเช่น ร้องรำทำเพลงร่วมกับคนอื่นด้วยความสนุกสนานพอใจ สนุกกับบทละคร วิทยุ โทรทัศน์ สนุกกับการสนทนาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง สนุกกับการเล่นเกมตัวเลข ฯลฯ การแสดงความสนุกสนานพอใจนั้น บางคนอาจจะแสดงออกมาให้เห็นได้อย่างเปิดเผย แต่บางคนอาจจะไม่แสดงให้เห็นเปิดเผยก็ได้ การประเมินด้านความพึงพอใจจึงต้องอาศัยความรอบคอบ

3. การเห็นคุณค่า (Valuing) ในขั้นนี้เป็นความรู้สึกเห็นคุณค่าของสิ่งของปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมซึ่งตนเองได้รับและซึมซับมาตั้งแต่ต้น ความรู้สึกอันนี้อาจยอมรับหรือไม่ยอมรับคุณค่า

ก็ได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาคคุณค่า พฤติกรรมระดับนี้ค่อนข้างจะคงเส้นคงวาในการแสดงความรู้สึกและรับรู้คุณค่าสิ่งต่างๆ เจตคติเป็นความรู้สึกระดับนี้ แบ่งความรู้สึกออกเป็น 3 ชั้น คือ

3.1 การรับรู้คุณค่า (Acceptance of Value) ระดับนี้มุ่งหมายบรรยายคุณค่าของปรากฏการณ์ พฤติกรรม วัตถุสิ่งของ ฯลฯ ในระดับความเชื่อ ซึ่งอาจให้ความหมายว่าเป็นการยอมรับทางอารมณ์ต่อข้อเสนอหรือคำสอนที่เขามีพื้นฐานอย่างเพียงพอ ตัวอย่างเช่น การแสดงความปรารถนาอย่างต่อเนื่องในการพัฒนาความสามารถในการพูด และการเขียนอย่างมีประสิทธิภาพ ยอมรับว่าในชีวิตมนุษย์ควรมีการนับถืออะไรบางอย่าง รู้สึกว่าการมีเพื่อนเป็นสิ่งจำเป็นในชีวิต เป็นต้น

3.2 การชื่นชอบคุณค่า (Preference for Value) เป็นการเพิ่มความรู้สึกเอาใจใส่ในคุณค่าหรือค่านิยมนั้นเพิ่มขึ้นอีก เรียกว่าเป็นขั้นต้องการคุณค่าระดับนี้ ตัวอย่างเช่น แสดงความรับผิดชอบในการทำให้คนในกลุ่มที่พูดน้อยหันมาร่วมวงสนทนาด้วย แสดงความกล้าหาญในการตรวจสอบประเด็นต่าง ๆ ที่ยังเป็นปัญหา พร้อมทั้งแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหานั้น ๆ แสดงบทบาทที่กระตือรือร้นในกิจกรรมโดยหาความรู้ใหม่ๆ เป็นต้น

3.3 การยินยอมรับ (Commitment) หมายถึง ความเชื่อศรัทธาด้วยอารมณ์แน่นอน ผู้ที่มีความรู้สึกระดับนี้จะแสดงพฤติกรรมยึดมั่นอย่างเห็นได้ชัด ตัวอย่างเช่น ความซื่อสัตย์ต่อกลุ่มที่เป็นสมาชิก การยอมรับบทบาททางศาสนาในชีวิตส่วนตัวและครอบครัว มีความจงรักภักดีต่ออุดมการณ์ของสังคมนิยธรรม มีศรัทธาในเรื่องอำนาจของความเป็นเหตุผล ยอมอุทิศตัวให้กับความคิดและอุดมการณ์ต่าง ๆ เป็นต้น ความรู้สึกระดับนี้เป็นความรู้สึกพอใจจนกระทั่งยินยอมตกลงเป็นคำมั่นสัญญา

4. การจัดระบบคุณค่า (Organization) ขึ้นความรู้สึกที่แล้มาแล้ว มนุษย์ย่อมเห็นคุณค่าหรือค่านิยมมากมายที่ผ่านเข้ามาในประสบการณ์ของชีวิต แต่ความรู้สึกของมนุษย์จะนิยมชมชอบเฉพาะกลุ่มค่านิยมใดค่านิยมหนึ่งเท่านั้น การจัดระบบในระดับนี้จึงเป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งอาจจะให้อยู่ในกลุ่มก้อนหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายๆ กัน หรืออาจจัดตามความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน หรืออาจจัดเอาตัวที่เด่นมากหรือกระจายมากที่สุดก็ได้มาตัวหนึ่ง ระบบดังกล่าวจะสร้างขึ้นจากค่านิยมส่วนย่อยๆ นำมาประสานสัมพันธ์กัน การเปลี่ยนแปลงค่านิยมในระยะเป็นผู้ใหญ่จะยากกว่าในระยะเป็นเด็ก เพราะความยึดติดสิ่งที่คิดว่าดีคงพิจารณามานานแล้ว ความรู้สึกระดับนี้แบ่งออกได้เป็น 2 อย่างคือ

4.1 การสร้างมโนภาพของคุณค่า (Conceptualization of a Value) คุณค่าหรือค่านิยมมีอยู่หลายรูปแบบ ความรู้สึกของคนอาจนำค่านิยมที่มีลักษณะเดียวกันอยู่ด้วยกัน หรือเกี่ยวข้องกันเป็นกลุ่มเป็นพวก อันเป็นผลจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้สึกมาแล้วมาเรียกชื่อใหม่กลายเป็นมโนภาพของคุณค่าใหม่ ซึ่งอาจจะเป็นนามธรรมทางภาษาหรือเป็นรูปสัญลักษณ์ก็ได้ ตัวอย่างเช่น การพยายามบ่งชี้ลักษณะของศิลปวัตถุที่เขาชื่นชอบ การค้นหาและวิเคราะห์ถึงข้อตกลงเบื้องต้นที่เป็น

เครื่องบอกถึงคุณธรรม การตัดสินใจในฐานะที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมเพื่ออนุรักษ์มนุษย์และแหล่งทรัพยากร เป็นต้น

4.2 การจัดระบบคุณค่าของค่านิยม (Organization of a Value System) ในความรู้สึก ระดับนี้เป็นการจัดค่านิยมที่สลับซับซ้อนให้อยู่ในระบบเดียวกันพวกเดียวกัน เพื่อให้เกิดความสมดุล บางประการทางความรู้สึก ตัวอย่างเช่น พัฒนาการควบคุมความก้าวร้าวในรูปแบบที่ยอมรับกันทางวัฒนธรรม การยอมรับความจริงในด้านการปรับอารมณ์กับข้อจำกัดของความถนัด ความสามารถ ความสนใจ และเงื่อนไขทางด้านกายภาพของเขาเอง การตั้งใจเลือกนโยบายทางสังคมกับประโยชน์ที่บางกลุ่มได้รับ เราจะเห็นว่าบางคนฟังเพื่อที่เพราะเขาเห็นว่าคุณลักษณะทั้งหลายเหล่านี้ มีลักษณะพวกเดียวกันกับความฟังเพื่อเป็นสิ่งที่เขาชื่นชอบ เขาก็ยึดติดและจัดระบบให้อยู่ในใจของเขา บางคนชื่นชอบกับค่านิยม คุณถูกเหยียดหยาม เบียดเบียน ทารุณ เอาเปรียบ ก็นำมาจัดระบบให้อยู่ในกลุ่มเดียวกัน คนผู้นี้ก็จะเป็นคนลักษณะก้าวร้าวไป

5. การสร้างลักษณะนิสัยตามค่านิยม (Characterization) เป็นขั้นสั่งสมความรู้สึก เป็นรูปเป็นแบบมาจนกระทั่งจึงถือเป็นลักษณะนิสัย เป็นแนวความเชื่อถือศรัทธา แนวปรัชญาชีวิต มีลักษณะส่วนตัวที่เป็นเอกลักษณ์ของเขา คือรู้ว่าเขาคือใคร มีอุดมคติ มีแนววิถีเป็นดำเนินชีวิต เป็นเป้าหมายปลายทางชีวิต เรียกว่าเป็นความรู้สึกที่ตกตะกอนแล้ว กลายเป็นบุคลิกภาพที่ไว้ได้ ระดับนี้แบ่งความรู้สึกออกเป็น 2 ชั้น

5.1 การสรุปอภัยทั่วไปของคุณค่าหรือค่านิยม (Generalized Set) ระดับนี้หมายถึงความรู้สึกซึ่งให้ความสอดคล้องภายในกับระบบของเจตคติและค่านิยม ณ เวลาใดเวลาหนึ่ง เป็นความรู้สึกตอบสนองต่อปรากฏการณ์ที่เกิดจากการเลือกสรรระดับสูงจากกลุ่มของเจตคติและค่านิยม ตามธรรมดาคนมีเจตคติและค่านิยมอย่างมากมายที่คัดเลือกไว้และยึดถือประพฤติปฏิบัติที่เห็นว่าดีงาม เมื่อเกิดเหตุการณ์หรือปัญหาใดๆ ขึ้น เขาจะเอาความรู้สึกที่ยึดถือไปแก้ปัญหาในสถานการณ์ใหม่ได้ ตัวอย่างเช่น มีนิสัยแก้ปัญหามีระบบ ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์เพื่อหาคำตอบ มีความเชื่อมั่นตนเองที่จะเอาชนะได้ เป็นต้น

5.2 การสร้างลักษณะนิสัย (Characterization) เป็นระดับความรู้สึกขั้นสุดท้ายที่ผสมผสานสรุปรวมความรู้สึกที่ยึดเป็นอุดมการณ์ ปรัชญาชีวิต ตัวอย่างเช่น การพัฒนาความมีสติ การพัฒนาปรัชญาชีวิต การพัฒนาความเป็นระเบียบส่วนตัว การดำรงชีวิตด้วยคุณธรรม การยึดอุดมการณ์ประชาธิปไตย ฯลฯ บุคลิกลักษณะทั้งหลายเหล่านี้จะเกิดขึ้นในระดับนี้

กล่าวได้ว่าความรู้สึกนั้นเป็นความต่อเนื่อง (Psychological continuum) ไม่ได้รู้สึกเป็นตอนๆ แต่มีทิศทางและมีความเข้มข้นแตกต่างกันแต่ละขั้นของความรู้สึกจึงเกี่ยวข้องเชื่อมโยง

ต่อเนื่องกันละเอียดอ่อนมาก ระดับความรู้สึกจะเริ่มด้วยความเข้มข้นน้อยไปสู่ความเข้มข้นมากจนยึดติดเป็นลักษณะนิสัยของคนในที่สุด สรุปแนวคิดนี้ ดังภาพที่ 2.4

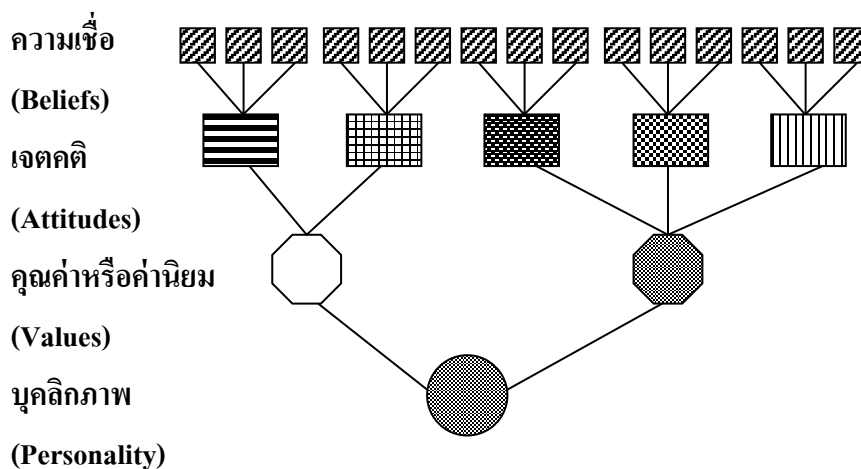
ภาพที่ 2.4 สรุปความเข้มข้นความรู้สึกของมนุษย์

แนวความคิดของไอแซกส์

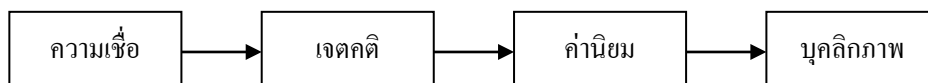
ไอแซกส์ ได้เสนอขั้นของความรู้สึกของมนุษย์เป็นรูปแบบต้นไม้ (Tree model) ดังภาพประกอบ

ภาพที่ 2.5 แนวคิดการจัดจำแนกความรู้สึกตามลำดับของไอแซกส์

จากภาพจะเห็นว่าความเชื่อเปรียบเสมือนใบไม้ ส่วนที่แตกกิ่งก้านเล็กๆ ถัดจากใบไปเปรียบได้กับระดับเจตคติ ส่วนที่เป็นกิ่งก้านใหญ่มั่นคงกว่าเปรียบได้กับระดับคุณค่าหรือค่านิยม (Value) ส่วนลำต้นที่แข็งแรงพร้อมทั้ง โคนและรากที่ให้ต้นไม้ยืนอยู่ได้เปรียบเสมือนบุคลิกภาพ นั่นก็คือความรู้สึกของคนเราจะเริ่มจากความเชื่อ ซึ่งเกิดจากการรับรู้เรารู้มาก่อนว่าอะไรเป็นอะไร อาจจะเชื่อในแง่ดีหรือไม่ดีก็ได้ เมื่อยึดติดความเชื่อแล้วก็จะเกิดเป็นเจตคติ จากเจตคติหลายๆ อย่างมารวมกันเป็นพลังให้เกิดเป็นค่านิยมต่อไป เมื่อผสมผสานค่านิยมเป็นของตนเองแล้ว รวมตัวกันแข็งแรงเกิดเป็นบุคลิกภาพหรือลักษณะนิสัยของตนเอง ความรู้สึกระดับนี้เปลี่ยนแปลงได้ยาก จะแสดงความเป็นตัวของตัวเอง จึงได้เปรียบเทียบกับรากโคนของต้นไม้ สรุปดังภาพประกอบ 2.6

ภาพที่ 2.6 สรุปแนวคิดการจัดจำแนกความรู้สึกของไอแซกส์

แนวคิดของฮานนีย์และไมเคิลลิส

ฮานนีย์ และไมเคิลลิส ได้สร้างกรอบงานของจุดประสงค์ของการสอน มีจุดประสงค์ใหญ่ 3 ด้าน คล้ายของบลูมแต่อธิบายรายละเอียดแตกต่างกันไป ด้านที่เกี่ยวข้องด้านความรู้สึกเป็นด้านที่ 2 ให้ชื่อว่า เจตคติและค่านิยม (Attitude and values) และแบ่งระดับของความรู้สึกไว้ดังนี้

1. ความตั้งใจ (Attending) ขั้นนี้เป็นขั้นแรกและเป็นฐานข้อมูลของทุกอย่าง เป็นขั้นการเก็บความรู้สึกจากการสังเกตและรวบรวมข้อมูล
2. การตอบสนอง (Responding) เป็นขั้นความรู้สึกอยากร่วมกิจกรรมตอบสนองการกระทำทั้งหลายของกลุ่ม สนใจในการทำงานร่วมกับกลุ่ม
3. การยินยอม (Complying) เป็นขั้นความรู้สึกขั้นยอมเชื่อฟังกฎเกณฑ์ระเบียบที่กำหนด ยินยอมทำตามระเบียบกฎเกณฑ์ที่มีอยู่ ทำงานกลุ่ม ได้ครบถ้วนสมบูรณ์
4. การยอมรับ (Accepting) เป็นขั้นความรู้สึกมองเห็นคุณค่าของสิ่งต่างๆ นำมาประพฤติปฏิบัติเป็นพฤติกรรมหรือความคิดของตนเองอย่างมีความคงเส้นคงวาและสามารถให้เหตุผลว่าการกระทำใดดีหรือเหมาะสมกว่ากัน
5. ความชื่นชอบ (Preferring) เป็นขั้นความรู้สึกที่แสดงหรือสาธิตให้ทราบว่า ชื่นชอบสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากกว่าอีกสิ่งหนึ่งอย่างคงเส้นคงวา และสามารถเชื่อมโยงค่านิยมกับการเลือกกระทำ ฯลฯ จะเรียกว่าเป็นขั้นอาสาที่ได้ในระดับนี้ เพราะจิตใจศรัทธาพร้อมที่จะทำอยู่แล้ว
6. การบูรณาการรวมหน่วย (Integrating) เป็นขั้นของการหล่อหลอมความรู้สึกซึ่งคงเส้นคงวามาแล้ว ให้เป็นเจตคติและคุณธรรมประจำใจของตนเอง จนบังเกิดเป็นคุณลักษณะเฉพาะของบุคคล สามารถวิเคราะห์ วิจารณ์ หรือให้ความคิดเห็นตามแนวความคิดเห็นที่เป็นของตนเอง ยึดถือได้

กล่าวโดยสรุปความรู้สึกเป็นลักษณะการแสดงออกต่อเนื่องทางจิตวิทยา (Psychological continuum) นั่นคือแปรเปลี่ยนไปทางลบหรือทางบวก ขณะเดียวกันความเข้มข้นที่แตกต่างกันตามความรู้สึกในสภาวะที่ความรู้สึกเข้มข้นแตกต่างกัน และถ้ามีเป้าของความรู้สึกเปลี่ยนแปลงไป ก็จะมีการกำหนดชื่อหรือลักษณะของความรู้สึก ณ จุดนั้นๆ แตกต่างกันด้วย ส่วนใหญ่แล้วจะกำหนดว่าความรู้สึกเริ่มต้นที่สุดเป็นความเชื่อ ถัดไปเป็นความสนใจต่อไปสู่เจตคติ แล้วถึงค่านิยม ลงท้ายจะ

เป็นบุคลิกภาพ การพัฒนาความรู้สึกรวมถึงมุมมองแนวโน้มของการเกิดแต่ละคุณลักษณะดังกล่าวให้ดีขึ้น เริ่มต้นความเชื่อที่ดีแล้วจะลงเอยที่บุคลิกภาพที่ดีด้วย

เมื่อพิจารณาเรื่องหลักเศรษฐกิจพอเพียง จะเห็นได้ว่าสามารถคิดอนุมานตามทฤษฎีดังกล่าวได้ว่า ถ้าจะให้บุคคลปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีความหมาย บุคคลจะต้องได้รับความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งชัดเจน และมีศรัทธา นิยมชมชอบในหลักเศรษฐกิจพอเพียงเสียก่อน แต่ในปัจจุบันน่าจะเป็นไปได้ที่ว่าคนส่วนใหญ่มีศรัทธาและนิยมชมชอบในหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพราะเป็นหลักการที่ได้รับพระราชทานมาจากองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอันเป็นที่เคารพเทิดทูนของคนไทยทั้งชาติ แต่ด้วยเหตุที่ยังไม่มีความเข้าใจแจ่มแจ้งในรายละเอียด จึงไม่สามารถปฏิบัติตามได้อย่างจริงจังและอย่างมีความหมาย

จากข้ออนุมานดังกล่าว การวิจัยครั้งนี้จึงต้องแสวงหาวิธีการที่จะแจกแจงหลักเศรษฐกิจพอเพียงให้สามารถเข้าใจได้โดยสะดวกแก่ผู้ที่จะนำไปปฏิบัติ

ความหมายและความสำคัญของสื่ออิเล็กทรอนิกส์

ความหมายของสื่ออิเล็กทรอนิกส์นั้น มีผู้ได้ให้คำนิยามและใช้อ้างอิงในงานวิจัยต่าง ๆ ไว้อย่างมากมาย ดังนี้

คอร์เนเลีย เวกเกน (Cornelia Weggen อ้างถึงใน น้ำฝน พิทักษาไพศาล, 2548 : 27) กล่าวว่า สื่ออิเล็กทรอนิกส์หมายถึง การส่งเนื้อหาต่าง ๆ ผ่านระบบการสื่อสารโดยอาศัยอุปกรณ์ไฟฟ้าในการถ่ายทอด

แอสริสตา โนว์เลด ซิสเต็ม (Asrista Knowledge Systems อ้างถึงใน น้ำฝน พิทักษาไพศาล, 2548 : 27) กล่าวว่า สื่ออิเล็กทรอนิกส์ คือ การใช้พลังงานของเครือข่าย เพื่อส่งมอบเนื้อหา และก่อให้เกิดการใช้งานได้ในทุกที่ทุกเวลา

Thailand Securities Institute (TSI) (อ้างถึงใน น้ำฝน พิทักษาไพศาล, 2548 : 27) กล่าวว่า สื่ออิเล็กทรอนิกส์อาจจะมีการใช้งานผ่านประจุกกระแสไฟฟ้า โดยเป็นได้ทั้ง offline และ online ทั้งนี้ทั้งหมดก็เพื่อก่อให้เกิดความสะดวกแก่ผู้ใช้งานในยุคปัจจุบันให้มากที่สุด

น้ำทิพย์ วิชาวิน (อ้างถึงใน สุริพร บุญรักษา, 2551 : 29) ได้กล่าวไว้ว่า e-Learning มาจากคำว่า Electronic Learning หรือ Learning เป็นการทำงานในลักษณะใช้การเรียนรู้บนพื้นฐานเทคโนโลยี (Technology-based Training) เป็นกระบวนการเรียนรู้ผ่านอินเทอร์เน็ตเสมือนการเรียนในห้องเรียน แต่เป็นการส่งเนื้อหาผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต เช่น คอมพิวเตอร์ เครือข่ายอินเทอร์เน็ต เอ็กซ์ทราเน็ต สัญญาณโทรทัศน์ หรือสัญญาณดาวเทียม รวมทั้งมีการติดต่อระหว่างผู้เรียนและผู้สอนที่เน้นการมี

ปฏิสัมพันธ์และช่วยให้ผู้เรียนเลือกเวลาเรียนที่สะดวก ประหยัดค่าใช้จ่ายทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างการทำงาน

ยงยศ โกยกุล (อ้างถึงใน สุริพร บุญรักษา, 2551 : 29) กล่าวว่า e-Learning นั้นจะครอบคลุมลักษณะการเรียนรู้ในหลายรูปแบบ เช่น WBT/WBL CBT ห้องเรียนเสมือน (Virtual Classroom) รวมทั้งการเรียนผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต/อินทราเน็ต การถ่ายทอดผ่านดาวเทียม และซีดีรอม อย่างไรก็ตามคำจำกัดความของ e-Learning อาจถูกกำหนดให้แตกต่างกันไปตามแต่ละองค์กร สถาบันการศึกษา และกลุ่มของผู้ใช้ นอกจากนั้นยังอาจปรับเปลี่ยนไปได้ในอนาคต

โปรดปราน พิตรสาทร และคณะ (อ้างถึงใน สุริพร บุญรักษา, 2551 : 30) กล่าวว่า e-Learning คือการเรียนรู้โดยอาศัยอินเทอร์เน็ต ซึ่งประกอบด้วยการทำสื่อการเรียนการสอนในรูปแบบต่าง ๆ การบริหารประสบการณ์การเรียนรู้กลุ่มผู้เรียน ผู้สร้างบทเรียน ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญทั้งหลาย e-Learning สามารถทำให้การเรียนรู้เป็นไปได้เร็วขึ้นในขณะที่ค่าใช้จ่ายถูกลง รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้ใฝ่เรียนให้สามารถเลือกเรียนได้มากขึ้น

ดวงรัตน์ ศรีวงษ์กุล (อ้างถึงใน สุริพร บุญรักษา, 2551 : 30) กล่าวว่า e-Learning หรือ Online Learning คือระบบการเรียนการสอนที่สื่อสารผ่านทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เช่น การสอนบนเว็บ การสอนออนไลน์ การประชุมทางไกลผ่านเว็บ การเรียนทางไกลจากวีดิทัศน์ตามอัธยาศัย (Video-on Demand) ที่ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เทคโนโลยีของเว็บ กิจกรรมการเรียนที่ติดต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนและ/หรือกับผู้สอน โดยการเชื่อมโยงต่อกับระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เช่นทาง e-mail ทาง Web Board และทาง Online Chat เป็นต้น

จากแนวคิดสำคัญดังกล่าวสรุปได้ดังนี้ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หมายถึง การส่งเนื้อหาต่าง ๆ ผ่านระบบการสื่อสารโดยอาศัยอุปกรณ์ไฟฟ้าในการถ่ายทอดและเป็นการทำงานในลักษณะใช้การเรียนรู้บนพื้นฐานเทคโนโลยี(Technology-based Training) เป็นกระบวนการเรียนรู้ผ่านอินเทอร์เน็ต

รูปแบบการนำเสนอเนื้อหา

e-Learning มีรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาได้หลายแบบ ดังนี้ (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, 2550 : 3-5)

1. การนำเสนอเนื้อหาโดยใช้ตัวอักษร ข้อความ ภาพประกอบ เป็นหลัก ตัวอย่างโปรแกรมในการผลิต เช่น Acrobat Professional Macromedia Dreamweaver PowerPoint โดยจะเป็นไฟล์ PDF html และ ppt ที่ใช้บนเว็บ

2. การนำเสนอเนื้อหาโดยใช้สื่อประสม (Multimedia) ประกอบด้วย ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เสียง เป็นหลัก ตัวอย่างโปรแกรมที่ใช้ในการผลิต ได้แก่ Macromedia Flash SWiSHMax และโปรแกรมเรียกดูเนื้อหา คือ โปรแกรม Macromedia Flash Player เป็นต้น

ประเภทของสื่ออิเล็กทรอนิกส์

จากการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้มีนักการศึกษาได้กล่าวถึงการแบ่งประเภทของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ดังนี้

ไชยยศ เรืองสุวรรณ (2546 : 32) ได้แบ่งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ไว้ 9 ประเภท คือ

1. บทเรียนคอมพิวเตอร์บนเว็บ เป็นสื่อที่พัฒนาด้วยโปรแกรมประเภท Authoring เช่น Toolbook, Director และ Authorware นำมาใช้บนเว็บโดยผ่านกระบวนการบีบอัดหรือการกระจายให้เป็นแฟ้มขนาดเล็กหลายแฟ้ม ด้วยโปรแกรมเฉพาะที่แต่ละบริษัทพัฒนาขึ้น เพื่อให้ใช้งานบนเว็บได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ต้องรอการส่งแฟ้มเป็นเวลานานและทำให้สะดวกต่อการส่งข้อมูลออนไลน์ที่เรียกใช้งานบนเว็บแล้วแสดงผลได้ทันทีเหมือนเรียกจากแผ่นซีดี

2. สไลด์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นสื่อที่พัฒนาด้วยโปรแกรมบนวินโดวส์ และให้เรียกดูผ่านเว็บหรือแปลงเป็นแฟ้มที่ดูได้บนเว็บ นิยมใช้โปรแกรม Microsoft PowerPoint ในการพัฒนาสื่อลักษณะนี้

3. หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เป็นสื่อที่มีรูปเล่มและองค์ประกอบของเล่มหนังสือครบถ้วน เป็นสื่อที่นิยมจัดทำให้อยู่ในรูปของแฟ้มในสกุล pdf และใช้โปรแกรม Acrobat Reader ของ Adobe ในการอ่าน

4. แผ่นใสอิเล็กทรอนิกส์ เป็นการจัดทำสื่อที่อยู่ในรูปแผ่นใส หรือเอกสารประกอบการสอนอื่นๆ ให้เป็นแฟ้มที่อยู่ในสกุล pdf โดยการสแกนหรือการเปลี่ยนแปลงรูปแบบแฟ้มเอกสาร

5. เอกสารคำสอนอิเล็กทรอนิกส์ (Lecture Note) อาจจัดทำให้อยู่ในรูปเอกสารในสกุล doc หรือ pdf หรือ html และเรียกดูด้วยโปรแกรมที่ใช้เรียกดูแฟ้มสกุลนั้นๆ

6. เทปเสียงคำสอนดิจิทัล จัดทำโดยใช้เทคโนโลยี RealAudio เพื่อให้เรียกฟังเสียงในลักษณะรับฟังได้ในทันทีไม่ต้องเสียเวลาในการรอการถ่ายโอนแฟ้มนาน

7. วิดีโอเทปดิจิทัล จัดทำโดยใช้เทคโนโลยี Real Video เพื่อให้เรียกภาพวิดีโอในลักษณะรับชมได้ทันที ไม่ต้องเสียเวลาในการรอการถ่ายโอนแฟ้มนาน

8. เอกสารไฮเปอร์เท็กซ์และไฮเปอร์มีเดีย เป็นสื่อที่จัดทำโดยใช้ภาษา HTML หรือโปรแกรมช่วยสร้างเว็บเพจ ทั้งที่จัดทำเองและผู้อื่นจัดทำ แล้วเชื่อมโยงไปยังแหล่งนั้นแหล่งรวมโฮมเพจรายวิชาในเว็บแหล่งหนึ่งที่รวบรวมโฮมเพจรายวิชาจากที่ต่างๆ ทั่วโลก คือ World Lecture Hall มีเว็บไซต์ชื่อ <http://www.utexas.edu/world/lecture/>

9. วารสารและนิตยสารอิเล็กทรอนิกส์ เป็นสื่อที่มีองค์กรจัดทำและเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต มีทั้งที่ต้องสมัครเป็นสมาชิก และให้บริการเป็นสาธารณะ

มะลิวัลย์ จันทนการ (2550 : 36) ได้แบ่งประเภทของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ไว้ 7 ประเภท ดังนี้

1. แผ่นซีดี เป็นแผ่นบันทึกเสียงที่ใช้เก็บข้อมูลได้มาก การบันทึกข้อมูลต้องใช้แสงเลเซอร์นิยมใช้บันทึกเพลงซึ่งมีคุณภาพที่ชัดเจนกว่าเทปบันทึกเสียง

2. ซีดีรอม เป็นแผ่นพลาสติกเคลือบด้วยอลูมิเนียมและแลกเกอร์มีความแข็งและเบา ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 4.75 นิ้ว หรือ 12 เซนติเมตร (ปัจจุบันมีแผ่นขนาดเล็กลง) สามารถบันทึกได้ทั้งตัวอักษร ภาพ เสียง และภาพเคลื่อนไหว สามารถบรรจุข้อมูลได้จากหนังสือประมาณ 250,000 หน้า ใช้อ่านเพียงอย่างเดียวโดยใช้ร่วมกับเครื่องอ่านซีดีรอม

3. แผ่นวีดีทัศน์ เป็นแผ่นพลาสติกบาง ๆ เคลือบด้วยอลูมิเนียม บันทึกข้อมูลที่เป็นตัวอักษรภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว และเสียง ซึ่งเป็นสัญญาณภาพและเสียงในรูปแบบดิจิทัล จึงมีคุณภาพของภาพและเสียงคมชัดกว่าเทปวีดีทัศน์

4. แผ่นดีวีดี หรือแผ่นดิจิทัลอเนกประสงค์ เป็นแผ่นพลาสติกมีขนาดเท่าแผ่นซีดี สามารถบันทึกข้อมูลได้ทั้ง 2 ด้าน จึงมีขนาดความจุในการจัดเก็บข้อมูลสูงกว่าแผ่นซีดีทั่วไป ดีวีดีจะจัดเก็บข้อมูลภาพและเสียงในรูปแบบดิจิทัล จะต้องใช้ร่วมกับเครื่องอ่านแผ่นดีวีดี

5. บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน CAI เป็นการนำเอาคอมพิวเตอร์มาใช้เป็นสื่อในการสอน โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป มีการโต้ตอบกันระหว่างผู้เรียนกับโปรแกรม ในแต่ละบทจะมีตัวอักษรภาพกราฟิก ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว และมีเสียงประกอบ

6. หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ หรือที่เรียกว่า E-Book เป็นการบันทึกข้อมูลหนังสือในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ และสืบค้นข้อมูลจากคอมพิวเตอร์

7. สื่อการเรียนการสอนบนเครือข่าย ปัจจุบันสถาบันการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางการเรียนรู้ที่เรียกว่า E-Learning ซึ่งเกิดขึ้นทั่วโลก ในต่างประเทศกระแสการเรียนรู้บนอินเทอร์เน็ตได้รับความนิยมสูงมาก โดยผู้เรียนสามารถลงทะเบียนโอนหน่วยกิต และได้รับปริญญาบัตรจากการเรียนบนอินเทอร์เน็ต การเรียนบนอินเทอร์เน็ตเป็นการเรียนที่สามารถเข้าไปศึกษาหาความรู้ได้ตลอดเวลา ซึ่งมีการพัฒนาหลายรูปแบบ ได้แก่ บทเรียนบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

ปิยะพงษ์ ไสยโสภณ (2546 : 16) ได้เสนอรูปแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในขนาดที่สอดคล้องกับระบบอินเทอร์เน็ต 4 รูปแบบดังนี้

1. E – Learning (Electronics – Learning)
2. E – Book (Electronics – Book)
3. E – Library Centre (Electronics – Library Centre)
4. E – Teacher (Electronics – Teacher)

1. E-Learning หมายถึง การเรียนรู้โดยผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ เครื่องช่วยสัญญาณผ่านดาวเทียม เครื่องช่วยคอมพิวเตอร์ผ่านอินเทอร์เน็ต ซึ่งผู้เรียนสามารถศึกษา ค้นคว้า หาความรู้ได้ด้วยตนเอง ตามเนื้อหาที่ต้องการและสนใจ เช่น หลักสูตรการเรียนการสอนวิชาสามัญ และวิชาชีพ ความรู้ทั่วไปทั้งทางด้านสารคดี และ บันเทิงคดี กิจกรรมการเรียนการสอนที่หน่วยงานทางการศึกษาที่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ หรือสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ได้จัดกิจกรรมผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ โครงการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของกรมสามัญศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และมหาวิทยาลัยรามคำแหง หรือ โครงการการเรียนการสอนแบบปฏิสัมพันธ์ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

2. E-Book หมายถึง การเก็บเนื้อหาความรู้ต่าง ๆ อาทิเช่น เนื้อหาทางวิชาการ สารคดี และบันเทิงคดี ในรูปแบบข้อความอิเล็กทรอนิกส์ อยู่บนเว็บเพจ โดยผู้เรียนสามารถเปิดศึกษาจากคอมพิวเตอร์ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต หรือบันทึกลงบนแผ่นซีดีรอม ซึ่งเปิดศึกษาโดยใช้เครื่องเล่นซีดีรอมหรือเครื่องคอมพิวเตอร์ ปัจจุบันนี้หนังสือประเภทต่างๆ ได้มีการผลิตบันทึกเนื้อหาลงบนแผ่นซีดี ง่ายต่อการจัดเก็บรักษาและสะดวกต่อการพกพาที่จะนำไปศึกษานอกสถานที่

3. E-Library Centre หมายถึง ห้องสมุดกลางอิเล็กทรอนิกส์ที่จัดเก็บเฉพาะเอกสารสิ่งพิมพ์ในรูปแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์เท่านั้น เช่น เทปคาสเซต ม้วนวีดีโอ แผ่นซีดี โดยให้ผู้ที่เป็สมาชิกห้องสมุด หรือผู้สนใจสามารถศึกษาสาระเนื้อหาทั้งวิชาการ สารคดีและบันเทิงคดี โดยนำมาเปิดศึกษาจากเครื่องเล่นซีดีรอมหรือ เครื่องคอมพิวเตอร์ รวมทั้งศึกษาจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ขณะนี้ยังไม่มีสถานที่เฉพาะส่วนมากจะจัดอยู่ในบางมุมของห้องสมุดมหาวิทยาลัย

4. E-TEACHER หมายถึง การใช้ Web-based Course ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เป็นสื่อดำเนินการจัดกระบวนการเรียนการสอนพร้อมทั้งประเมินผลการเรียนรู้ได้ทันที โดยเริ่มจากการศึกษาหาความรู้ในเนื้อหาที่อยู่บนเว็บไซต์ การถาม-ตอบ ทางระบบกระดานถาม-ตอบอิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งทำแบบทดสอบพร้อมแสดงผลประเมินผลของเนื้อหาทันทีเมื่อทำแบบทดสอบเสร็จตามเวลาที่กำหนด ซึ่งขณะนี้ มหาวิทยาลัยรามคำแหงได้จัดโครงการการเรียนการสอนแบบปฏิสัมพันธ์ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ชุดภาษาอังกฤษเพื่อพัฒนาอาชีพ โดยครูผู้สอนเป็นโปรแกรมบทเรียนทางอินเทอร์เน็ต รวมทั้งการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ประเภทอื่น ๆ ที่ใช้บันทึกเนื้อหา และวิธีการเรียนการสอน เช่น เทปคาสเซต เทปวีดีโอ และแผ่นซีดีรอม เช่น โปรแกรมการเรียนการสอนในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์จากเทปวีดีโอ หรือแผ่นซีดีรอม โปรแกรมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของ Follow me เป็นต้น

จากการศึกษาประเภทของสื่ออิเล็กทรอนิกส์สรุปได้ว่า สื่ออิเล็กทรอนิกส์มีลักษณะที่เป็นเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ หนังสืออิเล็กทรอนิกส์วารสารและนิตยสารอิเล็กทรอนิกส์หรือเอกสาร

ไฮเปอร์เท็กซ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์มีลักษณะที่เป็นบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน ได้แก่ บทเรียนคอมพิวเตอร์บนเว็บ บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) ไฮเปอร์มีเดีย สื่ออิเล็กทรอนิกส์มีลักษณะที่เป็นวีดิทัศน์ ได้แก่ แผ่นวีดิ เป็นต้น สื่ออิเล็กทรอนิกส์มีลักษณะที่เป็นเสียง ได้แก่ แผ่นซีดี หรือ แผ่นดีวีดีที่มีเนื้อหาเป็นเสียงซึ่งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ผู้วิจัยใช้ในการทดลองนั้นเป็นบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) ไฮเปอร์มีเดีย

ข้อดีและข้อจำกัดของ “สื่ออิเล็กทรอนิกส์”

ข้อดีของ E-Learning (online)

1. E-Learning ช่วยในการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นเพื่อการถ่ายทอดเนื้อหาผ่านทางมัลติมีเดียสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีกว่าการเรียนจากสื่อข้อความเพียงอย่างเดียว หรือจากการสอน โดยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในเวลาที่เร็วกว่า

2. E-Learning ช่วยทำให้ผู้สอนสามารถตรวจสอบความก้าวหน้าพฤติกรรมการณ์การเรียนของผู้เรียนได้อย่างละเอียดและตลอดเวลา โดยมีการจัดระบบการจัดการรายวิชา

3. E-Learning ช่วยให้ผู้เรียนสามารถควบคุมการเรียนของผู้เรียนได้เนื่องจากการนำเอาเทคโนโลยี Hypermedia มาประยุกต์ใช้ ซึ่งมีลักษณะเชื่อมโยงข้อมูลเกี่ยวเนื่องกันเข้าไว้ด้วยกันในลักษณะที่ไม่เป็นเชิงเส้น (Non-Linear) ดังนั้นผู้เรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลก่อนหลังก็ได้โดยไม่ต้องเรียงลำดับ และเกิดความสะดวกในการเข้าถึงของผู้เรียนอีกด้วย

4. E-Learning ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามจังหวะของตน (Self-Paced Learning) ผู้เรียนสามารถควบคุมการเรียนรู้อัตโนมัติในด้านของลำดับการเรียนรู้ได้ (Sequence) ตามพื้นฐานความรู้ ความถนัดและความสนใจของตน

5. E-Learning ช่วยทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับครูผู้สอน และกับเพื่อน ๆ ได้ เนื่องจากเครื่องมือที่เอื้อต่อการโต้ตอบที่หลากหลาย เช่น Chat Room Web Board E-mail เป็นต้น

6. E-Learning ช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ รวมทั้งเนื้อหาที่ทันสมัยและตอบสนองเรื่องราวต่าง ๆ ในปัจจุบันได้อย่างทันที

7. E-Learning ทำให้สามารถลดต้นทุนในการจัดการศึกษานั้น ๆ ได้

ข้อจำกัดของ E-Learning (online)

1. การออกแบบบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนนั้นยังมีน้อย เมื่อเทียบกับการออกแบบโปรแกรมเพื่อใช้ในวงการอื่น ๆ ทำให้บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนมีจำนวนและขอบเขตจำกัดที่จะนำมาใช้เรียนในวิชาต่างๆ

2. การที่จะให้ผู้สอนเป็นผู้ออกแบบโปรแกรมบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเองนั้น นับว่าเป็นงานที่ต้องอาศัยเวลา สติปัญญาและความสามารถเป็นอย่างยิ่ง ทำให้เป็นการเพิ่มภาระของผู้สอนให้มีมากยิ่งขึ้น

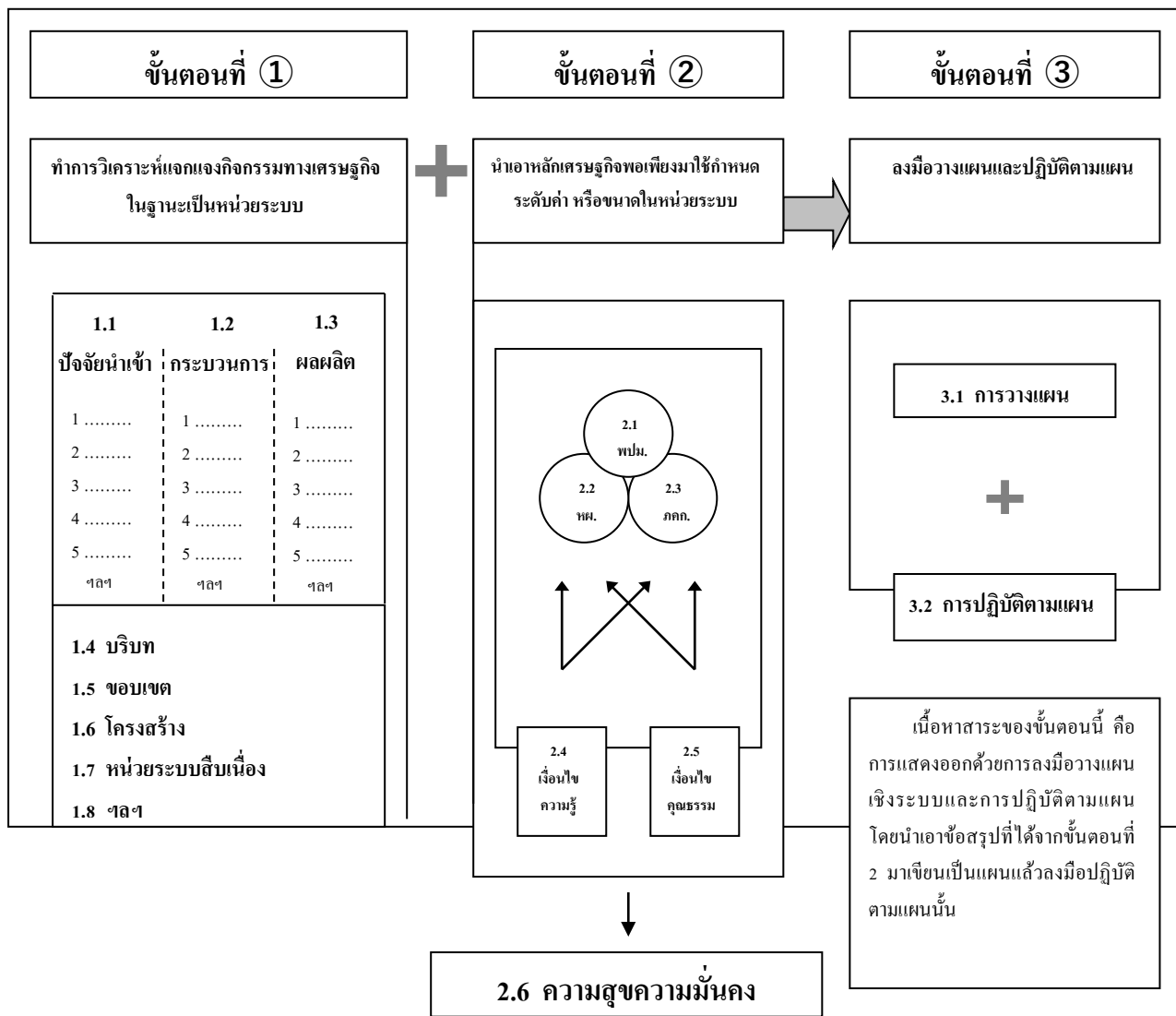
3. ไม่สามารถช่วยในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนได้

4. ผู้เรียนบางคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ อาจจะไม่ชอบโปรแกรมที่เรียงตามขั้นตอน ทำให้เป็นอุปสรรคในการเรียนรู้ได้แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ตามเทคโนโลยีการสื่อสารในปัจจุบัน

จากแนวคิดสำคัญดังกล่าวสรุปได้ดังนี้ E-Learning ช่วยในการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นและสามารถลดต้นทุนในการจัดการศึกษา คณะผู้วิจัยจึงใช้ “สื่ออิเล็กทรอนิกส์” มาเป็นสื่อหลักในการนำเสนอแก่กลุ่มเป้าหมายเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และเห็นคุณค่า จนนำไปสู่การปฏิบัติงานเป็นอัตลักษณ์ของตนเอง

โครงการวิจัยและพัฒนานี้มุ่งที่จะสร้างนวัตกรรมชิ้นสำคัญ คือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สำหรับใช้ในการเรียนรู้วิธีดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ นวัตกรรมสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นนี้เป็นการผสมผสานแนวคิด ทฤษฎีทั้งหมดดังกล่าวมาสร้างกรอบแนวคิด ดังปรากฏอยู่ใน Model เรื่อง “วิธีนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบไปปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวัน” ดังแสดงในแผนภาพข้างล่างนี้

ภาพที่ 2.7 กรอบแนวคิด เรื่อง ขั้นตอนการปฏิบัติในการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบไปปฏิบัติใช้ในครัวเรือน

ความหมายของอักษรย่อและเครื่องหมาย : ป.ม. = ความพอประมาณ, หพ. = ความมีเหตุผล, ภคก. = ความมีภูมิคุ้มกัน, เครื่องหมายบวก (+) = รวมกัน, ลูกศร (→) = นำไปสู่

คำอธิบายประกอบแผนภาพ

กรอบแนวคิดนี้เป็นแผนภาพทางความคิดที่มุ่งชี้แนะให้เห็นว่าการที่ครัวเรือนใดจะนำ “หลักเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ” ไปปฏิบัติใช้ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สำหรับแต่ละกิจกรรม ควรต้องกระทำการเป็น 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 ทำการวิเคราะห์แจกแจงกิจกรรมทางเศรษฐกิจในฐานะเป็นหน่วยระบบ ทั้งนี้เพื่อจะได้ทราบว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจอันนั้นมีปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต บริบท ขอบเขต โครงสร้าง และหน่วยระบบสืบเนื่องเป็นอย่างไร

ขั้นตอนที่ 2 นำเอาหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้กำหนดระดับค่า หรือขนาดในหน่วยระบบ คือ ทำการกำหนดระดับค่าหรือขนาดสำหรับแต่ละประเด็นที่ได้ทำการวิเคราะห์แจกแจงไว้แล้ว ของหน่วยระบบกิจกรรมนั้น เช่น กำหนดว่าผลผลิตควรเป็นเท่าใด กระบวนการควรทำมากน้อยเท่าไร ปัจจัยนำเข้าควรใช้มากน้อยเท่าใด ตลอดจนบริบท ขอบเขต โครงสร้าง และหน่วยระบบสืบเนื่อง ควรจะเล็กหรือใหญ่เพียงใด จึงจะเป็นการเหมาะสม ทั้งนี้โดยอาศัยการกะประมาณอย่างพอดีตามหลักที่เรียกว่า “ความพอประมาณ” ไม่ใช่ปล่อยให้ไปไปตามความปรารถนา หรือความโลภฝ่ายเดียว

ขั้นตอนที่ 3 ลงมือวางแผนและปฏิบัติตามแผน คือ ทำการวางแผนการดำเนินงาน สำหรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจอันนั้นตามที่ได้อวิเคราะห์แจกแจงและกำหนดระดับค่า หรือขนาดที่พอเหมาะไว้แล้วในขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 และเมื่อทำการวางแผนเสร็จแล้วจึงลงมือปฏิบัติตามแผนจนครบถ้วนตามที่ได้อวางแผนไว้

เมื่อได้ดำเนินการครบตาม 3 ขั้นตอนดังกล่าว ถือว่าเป็นการได้ปฏิบัติใช้ “หลักเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ” สำหรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจอันนั้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง

วินัย สุปิยะ (2544 : บทคัดย่อ) ศึกษาเกี่ยวกับการดำเนิน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเศรษฐกิจแบบพอเพียงเฉลิมพระเกียรติ ของกรมพัฒนาชุมชนในจังหวัดน่าน ผลจากการวิจัยพบว่า ทัศนคติทั้งของเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนและประธานกลุ่มกิจกรรมที่มีต่อโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเศรษฐกิจแบบพอเพียงเฉลิมพระเกียรติ ส่วนมากมีทัศนคติที่ดี ความคาดหวังทั้งของเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนและประธานกลุ่มกิจกรรม ที่มีต่อโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเศรษฐกิจแบบพอเพียงเฉลิมพระเกียรติ จะประสบผลสำเร็จในระดับมาก เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน

มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าประธานกลุ่มกิจกรรม ผู้ให้ข้อมูลทั้งสองกลุ่มมีความคาดหวังว่าการดำเนินงานจะประสบผลสำเร็จมากในทุกกิจกรรม

ศศิพร ปาณิกบุตร (2544 : บทคัดย่อ) ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลจากโทรทัศน์ และเข้าใจเกี่ยวกับ “ทฤษฎีใหม่” ว่าจะต้องแบ่งที่ดินออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ปลูกข้าว ปลูกผลไม้และเป็นที่อยู่อาศัย พร้อมเลี้ยงสัตว์ และปลูกพืชสวนครัว การทำตามทฤษฎีใหม่จะทำให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ ทฤษฎีใหม่เป็นการเกษตรที่ใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลัก ทฤษฎีใหม่จะสำเร็จขึ้นอยู่กับเกษตรกรเอง ซึ่งจากการวิจัยพบว่า เกษตรกรที่ดำเนินชีวิตในรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ ได้รับข่าวสารและมีความรู้ความเข้าใจมากกว่าผู้ไม่ได้ผู้ดำเนินชีวิตในรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่

สุรางค์ลักษณ์ โรจน์พานิช (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับสถานสงเคราะห์ : กรณีศึกษา : สถานสงเคราะห์เด็กและเยาวชนบ้านเบธานี อำเภอลำปาง จังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนั้นสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้กับทุกเพศ ทุกวัย และระดับการศึกษา แต่พบว่า มีข้อจำกัดอยู่บ้างในส่วนของการจัดวิธีการในการนำไปใช้ เช่น กิจกรรมหรือโครงการบางอย่างไม่ใช่ทุกคนจะเข้าร่วมได้เหมือนกัน หากยึดกิจกรรมหรือโครงการเป็นตัวชี้วัด การนำแนวคิดนี้ไปประยุกต์ใช้ก็ควรคำนึงถึงอุปสรรคด้านเวลาและความเหมาะสมของช่วงวัยด้วย การทดลองปฏิบัติครั้งนี้เริ่มจากการชี้แนะโดยผู้บริหารสถานสงเคราะห์ได้นำแนวคิดนี้ไปประยุกต์ให้เหมาะสมกับกิจกรรมในองค์กร และเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นภายในองค์กร เป็นการสอน สร้างนิสัย ปลูกฝังค่านิยมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการจัดสรรทรัพยากรมากกว่าการระดมทรัพยากร ซึ่งนับว่าเป็นแนวทางในการพึ่งตนเอง รู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์

พระมหาประทีป พรหมสิทธิ์ (2545 : บทคัดย่อ) การศึกษาวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ในความหมายที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงพระราชทาน หมายถึง ความพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมากและไม่เบียดเบียนผู้อื่นหรือกล่าวอย่างย่อ ๆ ว่า คือความประมาณ และมีความมีเหตุผลคือ ซื่อตรงและไม่เบียดเบียนผู้อื่น เศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นความพอประมาณ เน้นความสมควร ซึ่งมีรากฐานแนวความคิดมาจากพระพุทธศาสนาในหัวข้อที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทาหรือรู้จักกันทั่วไปว่า “ทางสายกลาง” ส่วนเป้าหมายการผลิตและการบริโภคในพระพุทธศาสนา ต้องการที่จะทำให้ระบบทั้ง

ระบบดำเนินไปในลักษณะที่ยั่งยืน โดยที่มนุษย์สามารถลดความทุกข์ และเข้าถึงความสุขในระดับชั้นต่าง ๆ เป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่นิพพาน ซึ่งเข้าถึงได้ด้วยปัญญา

เทพวณิ วิจิตร (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การปลูกฝังค่านิยมตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้กระบวนการตามแนวคิดของบลูมและแรทส์ ผลการวิจัยค่านิยมตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียรและความรอบคอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2547 โรงเรียนสาธิตบางนา จังหวัดสมุทรปราการ โดยใช้กระบวนการตามแนวคิดการพัฒนาด้านจิตพิสัยของบลูม และการกระทำค่านิยมของแรทส์ ประกอบด้วยขั้นตอนการจัดกิจกรรม 6 ขั้นตอน ดังนี้ การทำความรู้จักค่านิยม การเลือกค่านิยม การเห็นคุณค่าและความสำคัญ การสร้างแนวปฏิบัติตนที่ก่อให้เกิดค่านิยม การปฏิบัติตนตามแนวทางที่ก่อให้เกิดค่านิยม และการปรับพฤติกรรมเพื่อพัฒนาลักษณะนิสัย พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ความเข้าใจของนักเรียนตามเนื้อหาสาระค่านิยม ค่าเฉลี่ยของคะแนนเจตคติ ค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการปฏิบัติของนักเรียนที่ต้องการปลูกฝังทั้ง 4 ด้าน ภายหลังเข้าร่วมกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยของคะแนนสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่งผลให้นักเรียนมีความพอ ประมาท มีเหตุผล และมีระบบภูมิคุ้มกันที่ดี ซึ่งหมายถึงนักเรียนเกิดความพอเพียงในตนเอง เมื่อนักเรียน มีค่านิยมเหล่านี้ย่อมสามารถดำเนินชีวิตตามวิถีแห่งความพอเพียง ตลอดจนผลของการทำกิจกรรมปลูกฝังค่านิยมร่วมกันได้ส่งเสริมให้มีการพัฒนาทักษะในด้านต่างๆ เช่น การสื่อสาร การกล้าแสดงออก ความกระตือรือร้น และความสุขในการทำงาน

วิลาสินี บุญเรือง (2549 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง กลยุทธ์การสื่อสารในโครงการพัฒนาเยาวชนตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงของธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) มีจุดมุ่งหมายที่จะปลูกฝังวิถีชีวิตอย่างมีสติ รอบคอบ และเพิ่มคุณค่าด้านคุณธรรมจริยธรรม ไปพร้อมๆ กับการให้ความรู้แก่เยาวชน โดยมุ่งศึกษาเฉพาะ โรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ โรงเรียนต้นแบบในภูมิภาค คือ โรงเรียนจุฬารัตนราชวิทยาลัย จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งโครงการที่ธนาคารเข้าไปมีส่วนร่วม คือ โครงการสุดยอดคนประหยัด ในโครงการค่ายเศรษฐกิจพอเพียง “เดินตามรอยพ่ออย่างพอเพียง” และโรงเรียนต้นแบบในกรุงเทพและปริมณฑล คือ โรงเรียนโยธินบูรณะ กรุงเทพฯ ซึ่งโครงการที่ธนาคารเข้าไปมีส่วนร่วม คือ โครงการสมุดบันทึกการออม ในโครงการเสริมสร้างวินัยเยาวชน พบว่า กลยุทธ์การสื่อสารที่ใช้ในการดำเนินงานมี 4 ลักษณะ ดังนี้ การสื่อสารเพื่อให้ความรู้เรื่องแนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียงและองค์ความรู้ที่ธนาคารมีความรู้ความชำนาญ เช่น การบริหารจัดการการเงิน รายรับ-รายจ่าย การลงทุน การออม การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ เพื่อให้ครูและเยาวชนสามารถนำไปปฏิบัติตามในเรื่องการบริหารจัดการการเงินอย่างพอเพียง การใช้สื่อในการสื่อสาร ทั้งสื่อบุคคล สื่อเฉพาะกิจ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งประสิทธิผลของการสื่อสารจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับทางเลือกใช้สื่อที่เหมาะสม

กลยุทธ์สุดท้าย คือ การสร้างเครือข่าย ทั้งเครือข่ายภายในธนาคาร เช่น พนักงานร่วมเป็นวิทยากรอาสาสมัคร เครือข่ายภายนอกธนาคาร เช่น ร่วมมือกับองค์กรอื่นที่ทำโครงการเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงอยู่แล้ว ในด้านการมีส่วนร่วมของครูและเยาวชนที่ร่วมโครงการนั้น ได้มีการนำองค์ความรู้ที่วิทยากรบรรยายไปบูรณาการใน โครงการงานให้สอดคล้องกับความต้องการและปัญหาของชุมชน โดยมีธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) เป็นหน่วยงานสนับสนุน

กฤษฎ อุตตะมะเวทิน (2552 : บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชุมพร การวิจัยครั้งนี้ศึกษาวิสาหกิจชุมชน 2 กลุ่ม ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนบ้านบางสน อำเภอปะทิว (กลุ่มอนุรักษ์ข้าวเหลืองปะทิว 123) และวิสาหกิจชุมชนบ้านทอนอม อำเภอทุ่งตะโก (กลุ่มสมุนไพรพื้นบ้านปลอดสารพิษ) จังหวัดชุมพร ซึ่งจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน และได้รับการยอมรับว่าเป็นต้นแบบในการดำเนินงานเศรษฐกิจพอเพียง จากการศึกษาพบว่า ชุมชนไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงในทัศนคติ แนวคิดหรือการปฏิบัติ การดำเนินงานไม่แตกต่างไปจากเมื่อครั้งยังไม่จดทะเบียน ลักษณะของเศรษฐกิจพอเพียงของทั้งสองชุมชนมีความสอดคล้องกัน คือ สร้างความเข้มแข็งด้วยการผลิตโดยเน้นการใช้ทุนทางสังคมที่ชุมชนมีอยู่ เพื่อให้ได้ผลผลิตเพียงพอในครัวเรือนและชุมชนก่อน ผลผลิตที่เกินไปจากความต้องการบริโภคในชุมชน จะนำมารวมกันเพื่อจัดสรรออกไปภายนอกผ่านระบบตลาด ด้วยเหตุนี้ภาครัฐจึงให้ความสำคัญกับการผลิตเพื่อขยายตัวในระบบตลาด เพื่อให้มีรายได้มากขึ้น จึงพยายามแนะนำให้เกิดการรวมกลุ่มและจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน รองรับนโยบายส่งเสริมการกักตุนเงินลงทุนในการดำเนินงาน แต่ทั้งสองชุมชนมีความคิดแตกต่างกันที่วิสาหกิจชุมชนบ้านบางสน สามารถขยายกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนได้หลากหลายและมีการเชื่อมโยงกับระบบตลาดมากกว่า เมื่อจดทะเบียนแล้วทำให้ได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐอย่างต่อเนื่อง มีเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนสินค้า ความรู้ ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีการผลิต ส่วนวิสาหกิจชุมชนบ้านทอนอนมีนโยบายไม่ขอรับความช่วยเหลือทางการเงินที่ก่อให้เกิดหนี้สิน มุ่งสร้างแกนนำที่เข้มแข็งและความสามัคคี แต่ผลดีที่ได้รับทางอ้อม คือ โครงการบ้านต้นแบบได้รับความสนใจ มีผู้มาเยี่ยมชมและเรียนรู้อยู่เสมอ ทำให้กลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามการดำเนินงานของทั้งสองชุมชนมีการพึ่งพาตนเองและความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นอยู่ก่อนแล้ว โดยไม่ต้องอาศัยข้อกำหนดตามพระราชบัญญัติวิสาหกิจชุมชน 2548

พลัง สิทธิถาวร (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ภูมิทัศน์ท้องถิ่นกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดน่าน การศึกษาเรื่ององค์ประกอบทางภูมิทัศน์ ได้แก่ ลักษณะทางภูมิทัศน์ พืชพรรณ น้ำ สัตว์ในพื้นที่ สิ่งก่อสร้าง วัสดุ พื้นที่ว่าง ระบบการสัญจรและผลกระทบทางสังคมที่มีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ความพอเพียงของบุคคลและครอบครัวของหมู่บ้าน 3 แห่ง ได้แก่ หมู่บ้าน

ปางสา หมู่บ้านต้นฮ่าง และหมู่บ้านคอนมุล อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ซึ่งแต่ละหมู่บ้านมีลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างกัน เช่น พื้นที่ราบ พื้นที่ลาดชัน พื้นที่ใช้ประโยชน์ในครัวเรือน พืชท้องถิ่น เป็นต้น จากการศึกษาพบว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นส่วนหนึ่งในภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นสิ่งที่คิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการด้านปัจจัย 4 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค และแก้ปัญหาการดำเนินชีวิตเช่นเดียวกัน ดังนั้น องค์ประกอบทางภูมิทัศน์ที่ตอบสนองต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น ก็คือ องค์ประกอบทางภูมิทัศน์ที่ตอบสนองต่อแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเช่นกัน จากการศึกษาพบว่า หมู่บ้านมีความพอเพียงในปัจจัยพื้นฐานเรื่องอาหารและเครื่องนุ่งห่ม แต่ปัจจัยเรื่องเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคยังไม่พอเพียงต่อความต้องการในหมู่บ้าน พบเพียงหมู่บ้านคอนมุลที่มีการผลิตและจัดการปัจจัยพื้นฐานได้เพียงพอสำหรับคนในหมู่บ้าน โดยมีการทำนา ปลูกพืชไร่ พืชสวน พืชสวนครัวให้ ความสำคัญกับการใช้น้ำเพื่ออุปโภคบริโภค มีการเลี้ยงสัตว์ ในครัวเรือน การสืบทอดวิธีการทอผ้า ใช้วัสดุท้องถิ่นในการก่อสร้างบ้าน มีการรวมกลุ่มกันในการใช้ภูมิปัญญาจากพืชสมุนไพรรักษาโรค สามารถเพิ่มผลผลิตในครัวเรือนเพื่อสร้างรายได้ มีความแข็งแรงและภูมิใจในวัฒนธรรมของชาวไทยลื้อ หมู่บ้านคอนมุลจึงเป็นแบบอย่างในการพัฒนาหมู่บ้านอื่นๆ

สหทยา พลบัลพี (2548 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การวิจัยนี้ได้เลือกชุมชนที่ดำเนินการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 3 ชุมชน ในพื้นที่ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือกำหนดชื่อเป็นชุมชนพอเพียง 1, 2 และ 3 โดยเน้นการศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย ความพอประมาณกับศักยภาพตนเอง สภาพแวดล้อม และความไม่โลภเกินไปจนเบียดเบียนผู้อื่น ความมีเหตุผล ได้แก่ การไม่ประมาท การรู้ถึงสาเหตุพิจารณาค้นหาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกระทำและความมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ครอบคลุมถึงการพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ สังคม การคำนึงถึงผลระยะยาว การรู้เท่าทันและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง พบว่าชุมชน 3 แห่งมีความคล้ายคลึงกัน ในลักษณะความเป็นชุมชนเกษตรกรรมพึ่งตนเอง มีทัศนคติและค่านิยมที่ดีต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แต่แตกต่างกันที่พื้นที่ตั้งและสภาพปัญหาของชุมชน ในด้านการเรียนรู้ของชุมชนมี 2 ระดับ คือ ระดับบุคคล และระดับกลุ่ม/ชุมชนผ่านการทำกิจกรรมและปฏิสัมพันธ์ ซึ่งคุณลักษณะของคนในชุมชนดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ต้องมีความรู้และคุณธรรมที่จะเชื่อมโยงไปสู่แนวทางการพัฒนาคนให้มีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีการเรียนรู้ของชุมชน 4 ด้าน คือ ความพอเพียงด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และจิตใจ อาจเริ่มต้นที่ความพอเพียงด้านจิตใจเป็นลำดับแรก สานต่อด้วยความสามัคคีและเอื้ออาทรในสังคม และดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างมั่นคง แล้วจึงพัฒนากิจกรรมด้านเศรษฐกิจ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างสมดุลและยั่งยืน

วิษพาห์ ชีวะสาธน์ (2549 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทขององค์กรธุรกิจในการส่งเสริมการประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนา : กรณีศึกษาความร่วมมือระหว่างชุมชนสะพลีกับชุมพรคานานารีสอร์ท บทบาทของชุมพรคานานารีสอร์ทในการส่งเสริมการพัฒนาชุมชนประกอบด้วย การแสดงความรับผิดชอบขององค์กรธุรกิจต่อสังคม ชุมชน สิ่งแวดล้อม พนักงาน ลูกค้า และนักท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนและองค์กรธุรกิจมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีต่างๆ ให้กับชุมชนผ่านศูนย์กิจกรรมธรรมชาติเฟลิน ซึ่งเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่ก่อตั้งขึ้นภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และอยู่ในพื้นที่ของชุมพรคานานารีสอร์ท ส่งเสริมให้ชาวบ้านนำศักยภาพและภูมิปัญญาดั้งเดิมมาใช้ในการทำเกษตรแบบผสมผสานและปลอดภัยเคมี จัดตั้งวิสาหกิจชุมชน จัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อให้ผู้เข้าพักได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้าน ผลการพัฒนาที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวสะพลีและชุมพรคานานารีสอร์ท ทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ชาวบ้านเกิดความภาคภูมิใจ มีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายเพื่อการผลิตด้านเกษตรกรรม การเรียนรู้ที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน มีจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อมและอยู่ร่วมกับธรรมชาติ ส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เช่นเดียวกับรีสอร์ต สามารถลดต้นทุนในการดำเนินงาน สภาพแวดล้อมของรีสอร์ต มีความสมบูรณ์พร้อมต้อนรับนักท่องเที่ยวสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับในสังคม แม้ว่าในระยะแรกจะมีปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากทั้ง 2 ฝ่าย เช่น ขาดความเข้าใจและการยอมรับแนวความคิดในการร่วมพัฒนา ขาดความรู้ในสิทธิและหน้าที่ของประชาชนที่มีต่อชุมชน การยึดติดกับความเชื่อเดิมๆ เป็นต้น ในการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาชุมชนจึงต้องใช้เวลาและความอดทนมากพอสมควร

ศิริกุล คำรงมณี (2546 : บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงกับวิถีชีวิตแบบพุทธ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิตในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ไม่ใช่ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ที่มุ่งเฉพาะกำไรสูงสุดหรือประโยชน์สูงสุด แนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงอาจไม่ใช่ระบบเศรษฐกิจที่ดีที่สุด ที่จะสามารถนำไปหั่นในสังคมนั้นๆ ประสพกับความอยู่ดีมีสุขได้อย่างสมบูรณ์ที่สุด แต่เศรษฐกิจพอเพียงสามารถอุ้มชูให้เศรษฐกิจฟื้นตัวได้ นำไปสู่การแก้ปัญหาและป้องกันปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมก่อนที่จะเกิด ด้วยการให้ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง เช่น ภาคราชการใช้วิถีชีวิตแบบไทยที่มีเป้าหมายเน้นความพออยู่พอกิน ความพอประมาณ ความสมดุลและทางสายกลาง สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิต ภาคอุตสาหกรรมมีการผนวกแนวคิดการคืนประโยชน์ให้แก่สังคมและสิ่งแวดล้อม ภาคราชการระหว่างประเทศประกอบด้วยความพอประมาณ และมีเหตุผล ภาคราชการควรมีผู้ดำเนินการที่มีคุณภาพ ขยัน ซื่อสัตย์ อดทน เน้นการใช้ปัจจัยการผลิตในประเทศให้เกิดประโยชน์สูงสุด ตลอดจนเศรษฐกิจพอเพียงสามารถเสริมส่วนที่เป็นข้อด้อย

ของเศรษฐกิจระบบทุนนิยม ทั้งด้านการกระจายรายได้ ความมั่นคงในอาหาร ปัญหาการผูกขาด และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

ฟิรการ์ บัญเพลิง (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาตัวบ่งชี้รวมความสำเร็จในการดำเนินงานของโรงเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยตัวบ่งชี้ความสำเร็จในการดำเนินงานของโรงเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้โครงการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ปีการศึกษา 2550 จำนวน 119 โรงเรียน พบว่า ตัวบ่งชี้ความสำเร็จจำนวน 82 ตัวบ่งชี้ครอบคลุมองค์ประกอบหลัก 7 ด้าน ตัวบ่งชี้สำคัญที่บ่งบอกถึงความสำเร็จในการดำเนินงานและมีค่าน้ำหนักความสำคัญมากที่สุด ดังนี้

- ด้านงานวิชาการ คือ การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการตรวจสอบ ติดตาม และประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษา
- ด้านงบประมาณ คือ ความสามารถในการบริหารพัสดุและสินทรัพย์ให้เป็นไปตามกฎหมายของผู้บริหาร
- ด้านงานบุคคล คือ ความสม่ำเสมอในการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของบุคลากร
- ด้านงานบริหารทั่วไป คือ การบำรุง ดูแล อาคารสถานที่ให้พร้อมใช้งานอยู่เสมอ
- ด้านการจัดการเรียนการสอน คือ การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการวัดและประเมินผลของครู
- ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน คือ การมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการวางแผนการจัดกิจกรรม / ชุมนุม / ชมรมของสถานศึกษา
- ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน คือ ความสามารถในการสร้างรายได้หรืออาชีพด้วยตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ซึ่งค่าเฉลี่ยเลขคณิตของตัวแปรที่ใช้ในการพัฒนาความสำเร็จทุกด้านมีค่าใกล้เคียงกันมาก แสดงว่าองค์ประกอบทุกด้านมีความสำคัญใกล้เคียงกัน จึงมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้เป็นแบบในการพัฒนาการดำเนินงานของโรงเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้ครอบคลุมทุกด้านต่อไป ทั้งนี้จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทำการขับเคลื่อนไปพร้อมกัน และสามารถนำตัวบ่งชี้ในแต่ละองค์ประกอบไปใช้ในการพัฒนา กำกับ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

ดวงพร ศรีชัย (2550 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การศึกษาการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันของนักเรียนเตรียมทหาร จากการศึกษาณักเรียนเตรียมทหารที่กำลัง

ศึกษาอยู่ในโรงเรียนเตรียมทหาร ปีการศึกษา 2550 พบว่า มีการนำความรู้เรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติอย่างมากในการดำเนินชีวิตประจำวัน เรียงตามลำดับดังนี้

- ด้านวัฒนธรรม ในประเด็นแสดงความภาคภูมิใจในวีรกรรมของบรรพบุรุษของชาติ เมื่อมีโอกาส ซึ่งสอดคล้องกับโครงการวีรบุรุษในดวงใจวีรชนคนต้นแบบการปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด และได้รับการปลูกฝังในการให้ความสำคัญกับสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

- ด้านสังคม ในประเด็นไม่ลักขโมยหรือหยิบของผู้อื่น ไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต เป็นการนำคุณธรรมของศาสนามาเป็นกรอบในการดำเนินชีวิตตามสายกลางแสดงความประพฤติดี ทำตนเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ

- ด้านสิ่งแวดล้อม ในประเด็นดูแลและรักษาสาธารณสมบัติของโรงเรียน ชุมชนและการใช้พลังงานอย่างคุ้มค่าแสดงถึงความตระหนักและปฏิบัติได้จริงในการรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อมนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

- ด้านเศรษฐกิจ ในประเด็นการเลือกใช้สิ่งของโดยคำนึงถึงประโยชน์และความจำเป็นมากกว่าความอยากได้ ไม่ใช่จ่ายหรือใช้สิ่งของเกินฐานะ

นอกจากนี้ ระดับการปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนเตรียมทหารในชั้นปีต่างๆ ไม่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นถึงการเรียนการสอนในเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบรรลุวัตถุประสงค์เพราะนักเรียนสามารถนำไปประยุกต์และปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างน่าพอใจ

พิมพ์ิกา จันทไทย (2550 : บทคัดย่อ) การพัฒนาตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอนในระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา พบว่า ตัวบ่งชี้จำนวน 28 ตัวบ่งชี้ครอบคลุมองค์ประกอบ 7 ด้าน ได้แก่ ด้านสภาวะสุขภาพ สภาวะทางจิตใจ การปฏิบัติงานวิชาชีพครู สภาวะทางเศรษฐกิจ สภาวะทางสังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านสื่อและเทคโนโลยี ซึ่งสอดคล้องกับแนวปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดย 7 องค์ประกอบนี้ เป็นตัวบ่งชี้สำคัญของโมเดลตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตของครู ด้านการปฏิบัติงานวิชาชีพครู มีค่าน้ำหนักสูงสุด รองลงมาคือ ด้านสภาวะจิตใจ ด้านสื่อและเทคโนโลยี ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สภาวะทางสังคม สภาวะสุขภาพ และสภาวะทางเศรษฐกิจ ตามลำดับ ทั้งนี้ คุณภาพชีวิตของครูที่สอนในระดับประถมศึกษาและมัศึกษามีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง และไม่มี ความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.5 ในขณะที่คุณภาพชีวิตของครูในแต่ละภูมิภาคมีความแตกต่างกัน พบว่า ครูในภาคใต้และภาคเหนือมีคุณภาพชีวิตสูงกว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างมีนัยสำคัญ

ที่ระดับ 0.5 คุณภาพชีวิตของครูนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับสถานะทางเศรษฐกิจอย่างเดียว อาจมีสาเหตุมาจากบริบทของสภาพแวดล้อมของแต่ละภูมิภาคที่ครูอาศัยอยู่ หรืออาจขึ้นอยู่กับความสุขของครูเป็นสำคัญ จึงควรมีการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของครูอย่างต่อเนื่อง เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคมต่อไป

จิตาภรณ์ ทองช่อม (2551 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การปฏิรูปหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิตที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การวิจัยเพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสทางเลือก เน้นการศึกษาสภาพการจัดการหลักสูตรและการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์บัณฑิตที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง พุทธเศรษฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์มนุษยนิยม และเศรษฐกิจชุมชน มีแนวทางในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การผลิต และการบริโภค แต่พอประมาณ โดยเน้นทางสายกลางซึ่งเป็นหลักของพระพุทธศาสนา เป็นจุดร่วมของทุกแนวคิด แต่มีความแตกต่างกัน คือ เศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจชุมชนเน้นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามอัตภาพ หรือตามความสามารถที่มีอยู่ ส่วนพุทธเศรษฐศาสตร์และเศรษฐศาสตร์มนุษยนิยมเน้นการตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐาน แนวคิดทั้ง 4 ด้าน มีความครอบคลุมองค์ประกอบของความพอเพียง 3 ประการ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี และมีเงื่อนไขของความพอเพียง 2 ประการ คือ ความรู้และคุณธรรม โดยมีความมุ่งหมายเดียวกัน คือ นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ส่วนการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาสอนในหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิตส่วนใหญ่เปิดสอนเป็นวิชาเลือกในหมวดการศึกษาทั่วไป ซึ่งมีความคิดเห็นว่าวิชาเศรษฐศาสตร์มีความสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากมีการคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรให้เหมาะสม และคุ้มค่า จากข้อมูลสภาพจัดการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ควรมีการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นสาระสำคัญในการปฏิรูปหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิตที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยหลักการและแนวคิดในการปฏิรูป นโยบายในการปฏิรูป ได้แก่ นโยบายระดับประเทศ ระดับองค์กรที่เกี่ยวข้องและระดับสถาบันการศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ ปรัชญา เป้าหมาย วัตถุประสงค์ของหลักสูตร โครงสร้างของหลักสูตรและรายวิชา กระบวนการจัดการเรียนการสอน แนวทางสุดท้ายคือ การจัดการศึกษาในระดับสถาบันการศึกษา ส่วนการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ดำรงชีวิตในสภาพปัจจุบันมี 4 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และจิตใจ ซึ่งจะต้องมีความสมดุลในการพัฒนาทั้ง 4 ด้านพร้อมๆ กัน

สมศรี จินะวงษ์ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์กระบวนการการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ชุมชนที่ใช้แนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านสุขใจ จังหวัดกาฬสินธุ์ และชุมชนพอเพียงจังหวัดมหาสารคาม เป็นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐศาสตร์ทั้งในด้านการผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยนและการจัดสรร โดยมีความรู้จักพอ การไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม

เป็นพื้นฐาน ด้านการผลิตเป็นไปเพื่อสนองความต้องการในการบริโภคของครัวเรือนเป็นลำดับแรก และเพื่อการค้าในลำดับถัดไป ด้านการบริโภคเป็นไปเพื่อสนองความต้องการในการดำรงชีวิต และเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้านการแลกเปลี่ยนเป็นไปในระดับชุมชน ระดับประเทศ และระดับโลก โดยอาศัยเครือข่ายและกระบวนการกลุ่ม ด้านการจัดสรรหรือการแบ่งปันเป็นไปทั้งในระดับชุมชนและระดับรัฐ กระบวนการเรียนรู้ในชุมชน 2 แห่งนี้ มีองค์ประกอบการเรียนรู้ที่คล้ายคลึงกัน ประกอบด้วยปัจจัยภายใน ภายนอก และสภาพแวดล้อม แต่แตกต่างกันบนพื้นฐานศักยภาพของแต่ละชุมชน โดยชุมชนบ้านสุขใจใช้ศรัทธาที่มีต่อพระสงฆ์ เป็นเครื่องหนุนนำการเรียนรู้ นำคำสอนทางศาสนามาสอดแทรกในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ส่วนชุมชนพอเพียงใช้ความศรัทธาในตนเองและกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน เป็นเครื่องหนุนนำการเรียนรู้ โดยมีกระบวนการกลุ่มที่เกิดจากการร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ของชุมชน กระบวนการเรียนรู้ใน 2 ชุมชนนี้เป็นสิ่งที่สะท้อนชีวิตจริงของชาวบ้าน ส่งผลกระทบกับวิถีชีวิตของชาวบ้านโดยตรง ชาวบ้านยอมรับและเปลี่ยนวิถีคิดใหม่ โดยให้ความสำคัญกับธรรมชาติและการพึ่งตนเองมากขึ้น วิธีการผลิตเพื่อการค้าแบบเดิมทำให้เดือดร้อนเมื่อเปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อบริโภคภายในครัวเรือนเป็นหลัก แล้วนำส่วนที่เหลือไปขายให้แก่สหกรณ์หรือกลุ่มที่ชุมชนจัดตั้งขึ้น ทำให้ชีวิตเป็นสุขขึ้น และสามารถพึ่งตนเองได้ นอกจากนี้ กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นหลังจากชุมชนใช้แนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียงสามารถกระจายรายได้ที่เกิดขึ้นในชุมชนดีกว่าเดิมด้วย

สุชีรา วิบูลย์สุข (2551 : บทคัดย่อ) ศึกษาเกี่ยวกับ บทบาทของภาคีหุ้นส่วนในการส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา : พหุกรณีศึกษา บทบาทและยุทธวิธีการดำเนินงานของภาคีหุ้นส่วน ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหาร โรงเรียน ครู ผู้ปกครอง นักเรียน และสมาชิกในชุมชน ตามกรอบแนวคิดในการส่งเสริมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาด้วยมาตรการ “เพียงพอเพื่อพอเพียง” มีดังนี้ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เกษาดิสดานการณ์ บูรณาการศูนย์ประสานงาน ผวนกกับทุกภาระงานอาชีวะ และประเมินทุกระยะอย่างครบวงจร พบว่า ภาคีที่มีบทบาทสำคัญคือ ผู้บริหาร เป็นผู้นำและให้การสนับสนุน ยุทธวิธีที่ใช้คือ การอบรมบุคลากรและมีการต่อยอดองค์ความรู้ในรูปแบบโครงการ เกษตรทฤษฎีใหม่และโครงการออมเงิน ภาคีที่มีบทบาทรองลงมาคือ ครู เป็นกำลังสำคัญในการสอนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการประยุกต์ใช้ ยุทธวิธีที่ใช้คือ การบูรณาการและสอดแทรกแนวคิดที่สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน และบทบาทของนักเรียน เป็นผู้ได้รับการส่งเสริมจากครู ด้วยวิธีการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบต่างๆ แล้ว นำความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตในวิถีชีวิตของครอบครัวและชุมชน และสามารถถ่ายทอดความรู้ต่อไป ยุทธวิธีที่ใช้คือ การให้ความร่วมมือในโครงการและกิจกรรมต่างๆ โดยผลการดำเนินงานของภาคีหุ้นส่วนในด้านการบริหาร

จัดการสถานศึกษาของผู้บริหาร พบว่า มีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหาร ผลก็คือสถานศึกษาแห่งหนึ่งมีการเพิ่มรายรับให้บุคลากร การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ในขณะที่สถานศึกษาอีกแห่งหนึ่งเน้นการกระจายงานเป็นระบบ มุ่งให้ผู้เรียนมีจรรยาบรรณวิชาชีพ ซึ่งทั้ง 2 แห่งได้ปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ในด้านการจัดการเรียนการสอนพบว่า มีการสอดแทรกหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรมและจริยธรรม ในด้านคุณภาพชีวิตของผู้เรียน พบว่า สามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ เกิดการประหยัด รู้จักการใช้จ่ายอย่างมีเหตุผลและเกิดประโยชน์สูงสุด ส่วนผลการประเมินความสำเร็จของการส่งเสริมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยประยุกต์ใช้แผนที่ผลลัพท์นั้น เน้นติดตามพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคลหรือกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องที่จะเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งใช้ระยะเวลาานกว่าจะเห็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปตามเกณฑ์บ่งชี้ความก้าวหน้าในระดับที่สูงขึ้น ผลการวิจัยทั้ง 2 โรงเรียนมีการดำเนินงานที่ชัดเจนตามเกณฑ์บ่งชี้ความก้าวหน้าในระดับต้นเท่านั้น เพราะระยะเวลาในการศึกษายังไม่ยาวนานพอที่จะเห็นการเปลี่ยนแปลงที่มีความลึกซึ้งและยั่งยืนได้

ปริญญา ชนะวาทิ (2551 : บทคัดย่อ) การศึกษาการบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาในภาคเหนือ แนวทางการบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาในภาคเหนือ มีวิธีการดังนี้ การเตรียมการสอน เทคนิควิธีสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการใช้สื่ออุปกรณ์ พบว่า ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในเรื่องแนวทางการศึกษาให้มีการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ แผนจัดการเรียนรู้ กระบวนการเรียนการสอนให้เป็นระบบ ครูผู้สอนต้องเป็นแบบอย่างที่ดี นักเรียนควรได้รับการเรียนรู้เกี่ยวกับความหมาย การปฏิบัติตนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาที่ต้องการศึกษาตามความถนัดในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อความสอดคล้องกัน มีการจัดกิจกรรมทัศนศิลป์ที่มีความหลากหลายครอบคลุมกิจกรรมการเรียนการสอนอื่นๆ สร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนควรประยุกต์ใช้สื่อที่ผลิตจากวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น นักเรียนจะได้ศึกษาหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้จริงในชุมชน โดยสร้างสรรค์ผลงานศิลปะอย่างเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นและการอนุรักษ์สืบทอด ครูผู้สอนควรวัดและประเมินผลจากคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ทั้งภาคศิลปะปฏิบัติ ทฤษฎี ความรู้ ทักษะ เจตคติ โดยสามารถนำวิธีการหลายรูปแบบ ได้แก่ การทดสอบ การสัมภาษณ์ การสังเกตพฤติกรรมการทำงาน การวิจารณ์งาน การประยุกต์ใช้วัสดุอุปกรณ์ หรือวัดผลในส่วนคุณธรรมอื่นๆ ที่สำคัญเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ตลอดจนครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความต้องการให้โรงเรียนสนับสนุน

ช่วยเหลือในด้านวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือในการสร้างสรรค์งาน งบประมาณ การจัดอบรมบุคลากร และมีแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนการสอน

วารางคนาง ชูแก้ว (2551 : บทคัดย่อ) การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของค่านิยมและพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษา ผลการวิจัยนักเรียนมัธยมศึกษาในโรงเรียนต้นแบบการจัดการกระบวนการเรียนการสอนและการบริหาร จัดการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และโรงเรียนนำร่องทดลองตัวอย่างชุดหน่วยการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 67 แห่ง พบว่า นักเรียนมีค่านิยมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับสูง มีค่านิยมการเห็นคุณค่าและภูมิใจในความเป็นไทยสูงสุด นักเรียนเพศหญิงมีระดับค่านิยมและพฤติกรรมสูงกว่านักเรียนชาย และนักเรียนที่เป็นทั้ง โรงเรียนต้นแบบและนำร่อง มีระดับค่านิยมและพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสูงกว่านักเรียนใน โรงเรียนต้นแบบและนักเรียนใน โรงเรียนนำร่อง ส่วนผลการวิเคราะห์ โมเดลเชิงสาเหตุของค่านิยมและพฤติกรรมกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่า มีความสอดคล้องกัน โดยตัวแปรใน โมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของค่านิยมและพฤติกรรมได้ สรุปภาพรวมพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาเป็นผลมาจากปัจจัยลักษณะส่วนบุคคลที่เหมาะสม ประกอบด้วยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดี ได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่ดีจากครอบครัว มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในลักษณะมุ่งอนาคต นอกจากนี้สภาพแวดล้อมทางโรงเรียน เช่น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู การจัดบรรยากาศภายในโรงเรียนที่เหมาะสม จะทำให้นักเรียนมีค่านิยมที่ดีและพฤติกรรมที่เหมาะสมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สุทธาทิพย์ พิศลลาด (2551 : บทคัดย่อ) การศึกษาความเข้าใจและการปฏิบัติของครูในโรงเรียนแกนนำตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยประเด็นที่ 1 ความเข้าใจของครูเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในด้านความหมายหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ครูมีความเข้าใจในเรื่องความพอประมาณ ความมีเหตุผล และเงื่อนไขคุณธรรมอยู่ในระดับปานกลาง มีระดับความเข้าใจในด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีสูงกว่าด้านอื่นๆ โดยพิจารณาจากความตระหนักและการใช้สิ่งของอย่างรู้คุณค่า ด้านการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ครูมีความเข้าใจในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงทางด้านจิตใจ สังคม เศรษฐกิจ เทคโนโลยี และด้านการดำเนินชีวิต อยู่ในระดับสูง ประเด็นที่ 2 การปฏิบัติของครูเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในด้านแรกครูได้รับความรู้ในระดับดี ได้รับการปลูกจิตสำนึกและสร้างความตระหนักด้วยวิธีหลากหลาย ในด้านการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้ เป็นผลจากการจัดการเรียนการสอน อาจเป็นเพราะไม่มีความรู้ มีภาระงานมาก จึงไม่มีเวลาในการจัดทำสารสนเทศและรายงานผลการจัดการเรียนรู้ อย่างแท้จริง ผลจากการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน อาจเป็นเพราะภาระงานและข้อจำกัดของเวลา ทำให้

การปฏิบัติหน้าที่แนะแนว จัดระบบดูแลผู้เรียนและการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาความสามารถของผู้เรียนไม่เพียงพอต่อการดำเนินกิจกรรม ได้อย่างเต็มที่ ส่วนผลจากการดำเนินชีวิตอยู่ในระดับพอใช้ อาจเป็นเพราะภาระงานมากและภาระหน้าที่แตกต่างกัน ในด้านการขยายผลเพื่อเผยแพร่หลักปรัชญาอยู่ในระดับพอใช้ อาจเป็นเพราะการถ่ายทอดความรู้ การขยายผลกิจกรรม การสร้างชิ้นงาน และการส่งเสริมให้ชุมชนเป็นผู้นำ อยู่ที่ขณะทำงานกลุ่มหนึ่ง ไม่ได้เกิดจากการปฏิบัติของครูทุกคน ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม และปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนมากขึ้น

เทวิล ศรีสองเมือง (2551 : บทคัดย่อ) การพัฒนารูปแบบเครือข่ายการจัดการเรียนการสอนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยประเด็นแรก เรื่ององค์ประกอบของเครือข่ายการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ดังนี้ ด้านโครงสร้างของเครือข่าย วัตถุประสงค์ บทบาทหน้าที่ของสมาชิก กิจกรรมของเครือข่าย ผลลัพธ์ที่เกิดจากเครือข่าย และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ประเด็นที่ 2 บทบาทหน้าที่ของแต่ละองค์ประกอบ รวมทั้งความสัมพันธ์เกี่ยวข้องระหว่างองค์ประกอบของเครือข่ายในการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย การกำหนดกรอบการประสานงานและความร่วมมือของสมาชิกเครือข่าย กำหนดเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของเครือข่าย การกิจหรืองานที่สมาชิกในเครือข่ายร่วมกันทำ แนวทางการดำเนินกิจกรรม ผลลัพธ์ที่ต้องการให้เกิดขึ้น และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเครือข่าย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจ ให้การส่งเสริมสนับสนุนการทำงานของเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอ มีการประสานงานและสื่อสารกันในเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น ประเด็นที่ 3 ผลการพัฒนารูปแบบเครือข่ายการจัดการเรียนการสอน พบว่า รูปแบบเครือข่ายที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมในระดับมาก มีลักษณะของเครือข่ายแบบกระจาย หากมีการดำเนินงานในระยะหนึ่งจะสามารถขยายตัวออกเป็นเครือข่ายกระจายเชิงซ้อน การนำรูปแบบไปใช้ต้องปรับปรุงองค์ประกอบต่างๆ ให้มีความเหมาะสมกับท้องถิ่นนั้นๆ และการพัฒนาจากกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดอาจสนองความต้องการที่แตกต่างกันในแต่ละภูมิภาค ดังนั้น การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาสู่สังคมในรูปแบบเครือข่ายส่งผลให้ครู บุคลากรนักเรียน มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ชัดเจน บูรณาการการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรและมาตรฐานการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้ชุมชนดำเนินชีวิตบนทางสายกลาง มีความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี บนเงื่อนไขของความรอบรู้และคุณธรรม

ธนียา เขาคำ (2551 : บทคัดย่อ) การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยภาพรวม พบว่า โมเดลมี

ความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยได้รับอิทธิพลทาง ตรงและทางอ้อมจากปัจจัยการสร้าง เครื่องมือเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ลักษณะของผู้บริหาร นโยบายการบริหาร ความสามารถในการ จัดการเรียนการสอนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู แรงจูงใจของครูในการปฏิบัติงาน การบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การได้รับการสนับสนุนจาก โรงเรียน การนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงของผู้บริหารและของครู สรุปได้ว่าการสร้าง เศรษฐกิจพอเพียงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่สถานศึกษาควรพิจารณา ทั้งการประสานงาน การแลกเปลี่ยน เรียนรู้ รวมทั้งความสัมพันธ์ที่ดีของสมาชิกเครือข่าย นอกจากนี้ ลักษณะของผู้บริหาร ไม่ว่าจะเป็นการยอมรับ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของผู้บริหาร ความเป็นผู้นำ การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีนโยบายการบริหาร ที่เหมาะสม และเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย จะส่งผลให้สถานศึกษา ประสบความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงมากยิ่งขึ้น

วิไลลักษณ์ ชาตวิเชียร (2551 : บทคัดย่อ) การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนบนเว็บวิชา วิทยาศาสตร์ด้วยการเรียนรู้แบบโครงงานเพื่อสร้างค่านิยมด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีตามปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จากการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนวิชาวิทยาศาสตร์ มีความคิดเห็นว่า เครื่องมือที่เหมาะสมมากที่สุดในการแลกเปลี่ยนความรู้ คือ กระดานสนทนา วิธีการ ที่เหมาะสมที่สุดในการส่งงาน คือ การใช้ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งเป็นความคิดเห็นที่ตรงกับนักเรียน ในขณะที่ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่า เครื่องมือที่เหมาะสมที่สุดในการแลกเปลี่ยนความรู้ คือ ห้องสนทนา กระดานสนทนา ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ วิธีการที่เหมาะสมที่สุดในการส่งงาน คือ เว็บบล็อก ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการเรียนการสอนแบบโครงงานบนเว็บเพื่อสร้างค่านิยม ด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี มีคะแนนค่านิยมหลังการเรียนสูงกว่าก่อนการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ .05 โดยมีการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน 3 ขั้นตอน สำคัญ คือ ขั้นที่ 1 เตรียมการเรียน การสอน ประกอบด้วย การปฐมนิเทศ การวัดค่านิยม การอธิบายวัตถุประสงค์ของบทเรียน ขั้นที่ 2 กิจกรรมการเรียนการสอน ประกอบด้วย การกระตุ้นหรือสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนเกิดความสนใจ เกี่ยวกับบทเรียนและเนื้อหาที่จะเรียน การทบทวนความรู้เดิมแก่นักเรียนเกี่ยวกับเนื้อหาบทเรียน การนำเสนอบทเรียน การให้ความรู้เกี่ยวกับค่านิยม การเตรียมวางแผนเข้าสู่โครงงาน การชี้แนวทาง การเรียนรู้ การสร้างศรัทธาเกี่ยวกับค่านิยม การวางแผนทำโครงงานบนเว็บ การส่งเสริมการปฏิบัติตาม ค่านิยมด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี การดำเนินงาน โครงงาน การให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียน การสรุปและอภิปรายผล โครงงาน การให้ผลย้อนกลับ การเขียนรายงานขั้นที่ 3 ประเมินผลประกอบด้วย การ ทดสอบความรู้ การวัดค่านิยมและการประเมินผล โครงงานของผู้เรียน สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึง ค่านิยมด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง

ครุฑเทพ เพียรจัด (2551 : บทคัดย่อ) การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนบนเว็บวิชาภาษาไทยด้วยวิธีการเรียนรู้ร่วมกันและการเรียนรู้ด้วยกรณีศึกษา เพื่อสร้างค่านิยมด้านการมีเหตุผลตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ครูส่วนมากได้น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าสู่การจัดการเรียนการสอน โดยสอดคล้องอยู่ในหลักสูตรและสาระการเรียนรู้ในห้องเรียน ซึ่งรูปแบบการเรียนแบบร่วมกันนั้นเป็นพื้นฐานความคิดของการเรียนที่ใช้กิจกรรมตามธรรมชาติของสังคม ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันทั้งครูผู้สอนกับนักเรียนและนักเรียนกับนักเรียน ทำให้เกิดความกระตือรือร้นการประมวลผลข้อมูลอย่างลึกซึ้ง การคิดวิเคราะห์ห้อย่างเป็นเหตุผลครอบคลุมหัวใจสำคัญของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความมีภูมิคุ้มกันที่ดี และเงื่อนไขความรู้และคุณธรรม ในทุกครั้งก่อนที่จะลงมือปฏิบัติสิ่งต่างๆ และสอดคล้องกับหลักที่จะนำไปปฏิบัติในชีวิตจริง ส่วนการนำกรณีศึกษามาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ควรนำเสนอปัญหาที่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาที่นักเรียนกำลังเรียนรู้ เน้นไปที่การวินิจฉัยปัญหาจากประสบการณ์ของนักเรียนอย่างมีเหตุผลตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนบนเว็บแบบฝึกปฏิบัติ จึงช่วยให้นักเรียนมีพัฒนาการและทักษะในการคิดวิเคราะห์ที่ตัดสินใจที่จะให้เหตุผลต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางแก้ปัญหาได้ เมื่อนำมาผนวกกับการนำเสนอกรณีศึกษาในลักษณะสื่อมัลติมีเดียรูปแบบวีดิโอผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต จึงมีความสัมพันธ์กับการเรียนการสอนแบบร่วมกัน ที่สามารถเชื่อมโยงความรู้ทั้งจากกรณีศึกษาและความรู้ในเนื้อหาบทเรียน เกิดกระบวนการกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ที่ช่วยให้นักเรียนได้รับความรู้ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น มีการทำกิจกรรมที่นักเรียนจะต้องพบจริงๆ ในชีวิตประจำวัน จึงส่งผลต่อการสร้างค่านิยมความมีเหตุผลตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งด้านเป้าหมายการจัดการเรียนการสอน สภาพแวดล้อมและสิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน ครูผู้สอน วิธี การจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน และการวัดประเมินผล

กิตติศักดิ์ อุ่นเสรี (2551 : บทคัดย่อ) นโยบายทางเลือกในการกระตุ้นเศรษฐกิจตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกรณีศึกษาการปล่อยสินเชื่อบัตรเครดิตของธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด (มหาชน) สาขานนทบุรีเหนือ (เอ.ไอ.เซ็นเตอร์) บัตรเครดิตเป็นตราสารทางการเงินชนิดหนึ่งที่ทำให้ผู้บริโภคมีความสะดวกสบายในการพกพา มีความปลอดภัยมากกว่าการถือเงินสด เป็นสิ่งจูงใจที่ทำให้การบริโภคเปลี่ยนแปลง โดยบริโภคสินค้าเพิ่มขึ้นจากระดับเดิมแม้รายได้จะไม่ได้เปลี่ยนแปลงทำให้ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยมากขึ้น และส่งผลกระทบต่อตัวผู้บริโภค สถาบันการเงิน และภาวะเศรษฐกิจของประเทศทั้งด้านบวกและลบจากการศึกษาความสัมพันธ์ของการปล่อยสินเชื่อบัตรเครดิตและพฤติกรรมที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า สถานะการเงินส่วนบุคคลโดยเฉลี่ยไม่มีความพอเพียงตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากมีสัดส่วนของรายได้ร่วมกับเงินออม

น้อยกว่ารายจ่ายและเงินกู้ ในขณะที่มีความรู้และภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจที่ดี ดังนั้น การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ. ศ. 2550 – 2554) ควรมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่ใช่วัตถุนิยมมากเกินไป ควบคู่กับการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่อยู่บนหลักการแห่งความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดี บนพื้นฐานของความรู้และคุณธรรม จะทำให้สังคมเกิดดุลยภาพ ประชาชนในสังคมมีคุณภาพและคุณธรรม นำพาประเทศชาติสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

ขรรยงค์ ณ บางช้าง (2551 : บทคัดย่อ) ผลการใช้วิธีการเอ็มทีในการเสริมสร้างพฤติกรรม การประหยัดตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 4-6 การพัฒนาพฤติกรรมแบบวิธีการเอ็มที (MT Method) เป็นการนำส่วนดีของการควบคุมภายนอกและการควบคุมภายใน มาใช้ในการพัฒนาคนให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ จากนั้นจึงสร้างพันธะสัญญาระหว่างผู้รับการพัฒนาพฤติกรรมและผู้พัฒนาพฤติกรรม ในรูปแบบของผลงานหรือตารางกำหนดกิจกรรม เมื่อมีการปรับปรุงพฤติกรรมที่ดีขึ้น ผลของความดีจะเป็นแรงเสริมให้ผู้รับการปรับพฤติกรรม เกิดแรง จูงใจ ทำให้พฤติกรรมการประหยัดของนักเรียนสูงขึ้น เพราะถ้านักเรียนไม่สามารถที่จะควบคุมตนเองจากสิ่งแวดล้อมภายนอกให้ปฏิบัติกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประหยัดได้แล้ว พฤติกรรม การประหยัดก็จะไม่ดีขึ้น ส่วนผลการเปรียบเทียบพัฒนาการของพฤติกรรมการประหยัดทั้ง 4 ด้าน มีความแตกต่างกัน โดยมีพัฒนาการทางด้านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติสูงสุด รองลงมาคือ การใช้เงิน การใช้สิ่งของเครื่องใช้ และการใช้เวลา ตามลำดับ เมื่อจำแนกนักเรียนตามระดับชั้นพบว่า มีพฤติกรรม การประหยัดใกล้เคียงกันทั้ง 4 ด้าน เนื่องจากมีอายุใกล้เคียงกัน ส่งผลให้วุฒิภาวะในการตระหนักถึง ความสำคัญในเรื่องต่างๆ ไม่แตกต่างกัน กล่าวได้ว่าพัฒนาการทางด้านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติสูง เนื่องจากการซึมซับการโฆษณาของสื่อต่างๆ เกี่ยวกับการประหยัดทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น มีพฤติกรรมเป็นรูปธรรมที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อตัวนักเรียนเอง ในขณะที่พัฒนาการทางด้านการใช้เวลาต่ำที่สุด เนื่องจากยังอยู่ในวัยที่ไม่ต้องรับผิดชอบเรื่องเวลามากนัก มีพฤติกรรมเป็นนามธรรม ส่งผลให้นักเรียนไม่ให้ความสำคัญและไม่ได้รับการปลูกฝังในเรื่องการใช้เวลาเท่าที่ควร ผลการวิจัยนี้สร้างความมั่นใจให้กับผู้บริหาร โรงเรียนได้ว่า นักเรียนที่ได้รับการเสริม สร้างพฤติกรรม การประหยัดด้วยวิธีการเอ็มทีแล้วจะมีพฤติกรรมการประหยัดที่ดีขึ้น

ชนัดดา ภูหงษ์ทอง (2551 : บทคัดย่อ) ความสัมพันธ์ระหว่างการดำรงชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับความสุขเชิงอัตวิสัยในเกษตรกร การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการดำรงชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับความสุขเชิงอัตวิสัย หมายถึง การที่บุคคลประเมินชีวิตในภาพรวมของตนเองตามมาตรฐานของตน ประกอบด้วย ความพึงพอใจในชีวิต ความรู้สึกทางบวก และ ความรู้สึกทางลบ ในกลุ่มอาชีพเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น พบว่า การดำรงชีพตามหลักปรัชญาของ

เศรษฐกิจพอเพียงมีสหสัมพันธ์ทางบวกกับความสุขเชิงอัตวิสัย กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในชุมชน ตัวอย่างในด้านเศรษฐกิจพอเพียง มีคะแนนความสุขเชิงอัตวิสัยสูงกว่าในกลุ่มเกษตรกรทั่วไป กลุ่มเกษตรกรทั้งหมด กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในชุมชนต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียง และกลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในชุมชนทั่วไป การดำรงชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขนาดของที่ดินในการทำเกษตร รายได้ของครัวเรือน และจำนวนสมาชิกในครอบครัว สามารถร่วมกันทำนายความสุขเชิงอัตวิสัยได้ โดยการดำรงชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถทำนายความสุขเชิงอัตวิสัยได้สูงสุด ดังนั้นกลุ่มอาชีพเกษตรกรควรได้รับการส่งเสริมและการเรียนรู้เรื่องการยึดหลักปรัชญาดำรงชีพของเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้น รวมไปถึงระดับบุคคล ชุมชน องค์กร สถาบันอื่นๆ ในสังคม ควรได้รับการสนับสนุนในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างยิ่ง

ศรีวิมล สุรสันติวารการ (2551 : บทคัดย่อ) การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนบนเว็บไซต์ศึกษาค้นคว้าด้วยวิธีสตอรีไลน์ เพื่อสร้างค่านิยมด้านความพอประมาณตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 การนำเสนอรูปแบบการเรียนการสอนบนเว็บไซต์ศึกษาค้นคว้าด้วยวิธีสตอรีไลน์ เพื่อสร้างค่านิยมด้านความพอประมาณตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ประกอบด้วยองค์ประกอบที่ 1 รูปแบบการเรียนการสอน ได้แก่ เป้าหมายของการเรียนการสอน ชนิดของการเรียนการสอน เนื้อหา บทบาทผู้เรียน บทบาทผู้สอน วิธีการปฏิสัมพันธ์บนเว็บ เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และเครือข่าย ปัจจัยสนับสนุนการเรียนการสอน และการประเมินผล องค์ประกอบที่ 2 ขั้นตอนการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการออกแบบโดยการสังเคราะห์หลักการ แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรวม 7 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นปฐมนิเทศผู้เรียน ขั้นวัดค่านิยมด้านความพอประมาณตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก่อนการเรียน ขั้นทบทวนความรู้เดิมที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาบทเรียน ขั้นนำเสนอบทเรียนตามเส้นทางการดำเนินเรื่องตามองค์ประกอบของสตอรีไลน์ เช่น ฉากและตัวละคร การดำเนินชีวิตของตัวละครหรือวิถีชีวิต มีเหตุการณ์ สำคัญเกิดขึ้น หรือมีปัญหาที่ต้องแก้ไข ขั้นให้คำแนะนำ วิเคราะห์ผลงาน และแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้ ขั้นการสรุปนำไปใช้ และขั้นประเมินผลเพื่อวัดค่านิยมความพอประมาณหลังเรียน องค์ประกอบที่ 3 กิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในห้องเรียนและบนเว็บ จากการที่นักเรียนมีค่านิยมด้านพอประมาณหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 แสดงว่ารูปแบบการเรียนการสอนดังกล่าวสามารถสร้างค่านิยมด้านความพอประมาณตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ เพราะมีการเชื่อมโยงความรู้เก่าและใหม่เข้าด้วยกัน มีการตั้งคำถามหลักของครูผู้สอนที่จะนำไปสู่การปฏิบัติกิจกรรมอย่างหลากหลาย มีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีการนำเสนอเนื้อหา และการให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ใหม่ สามารถการวัดค่านิยมในหลายด้าน เช่นแบบวัดเจตคติในการปฏิบัติตน แบบวัดมโนทัศน์ แบบสำรวจพฤติกรรม และแบบบันทึกการเรียนรู้อุบัติจากเว็บจึง

เป็นการสร้างโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเลือกศึกษาส่วนที่ตนเองต้องการ และส่งเสริมให้มีการปฏิบัติตามค่านิยมด้านความพอประมาณสูงขึ้น

เรวณี ชัยเขวารัตน์ (2551 : บทคัดย่อ) ผลของโปรแกรมส่งเสริมความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน ตามหลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เน้นความเข้าใจวัฒนธรรมการบริโภคแบบพอเพียงที่มีต่อผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 จากผลการวิจัยนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านห้วยยาง ชุมชนชัยพร จังหวัดอุดรธานี ที่เข้าร่วมโปรแกรมส่งเสริมความรู้ มีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสูงขึ้น แสดงว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง และปฏิบัติตามแนวทางการบริโภคแบบพอเพียง ซึ่งก่อนเข้าร่วมโปรแกรมยังมีนักเรียนที่ยืมเงินจากเพื่อนหรือพี่น้องมาใช้เมื่อใช้เงินค่าขนมของตนเองที่ได้รับหมดแล้ว แต่หลังเข้าร่วมโปรแกรมนักเรียนจะบริโภคหรือใช้จ่ายในงบประมาณที่มี ตลอดจนซ่อมแซมหรือคัดแปลงสิ่งของเพื่อให้ใช้ต่อไปได้ บริโภคหรือใช้ในสิ่งของที่ผลิตได้ในชุมชนเป็นหลัก นักเรียนสามารถบอกเหตุผลหรือความจำเป็นที่นักเรียนต้องบริโภคหรือใช้จ่ายได้โดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและครอบครัว ทำให้มีเงินออมมากขึ้น ได้รับการปลูกฝังในการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายและปลูกผักสวนครัวไว้บริโภคในครัวเรือนเพิ่มขึ้น ในส่วนขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ตามหลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เน้นความเข้าใจวัฒนธรรมการบริโภคแบบพอเพียงนั้น ประกอบด้วยขั้นกระตุ้น เป็นขั้นที่ผู้สอนกระตุ้นและให้ประสบการณ์ก่อนการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ขั้นเตรียมพร้อม เป็นขั้นที่นักเรียนทำการศึกษาชุมชนและเลือกกิจกรรมที่จะรับใช้สังคม โดยใช้ชุมชนเป็นสถานที่ให้ความรู้และประสบการณ์ตรงแก่นักเรียน ขั้นทดลองทำ เป็นขั้นที่นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมร่วมกับกลุ่มอาชีพในชุมชน ขั้นสะท้อนผล เป็นขั้นที่นักเรียนวิเคราะห์ผลการดำเนินกิจกรรมและนำเสนอผลจากการรับใช้สังคม ดังนั้น ครูสามารถนำโปรแกรมดังกล่าวไปใช้ในกิจกรรมเสริมหลักสูตร บูรณาการจัดการจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ทำให้นักเรียนมีโอกาสช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ส่งเสริมทักษะในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมและปฏิบัติตามแนวทางการบริโภคแบบพอเพียงได้อย่างเหมาะสม

ทัศนีย์ รอดโถม (2551 : บทคัดย่อ) แนวทางการพัฒนาโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพโดยบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากผลการวิจัยผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าแนวทางการพัฒนาโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพมี 7 ด้าน ได้แก่ ด้านการนำองค์กรและการบริหาร การจัดทรัพยากรและพัฒนาทรัพยากรบุคคล การจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำเนินงานโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ การส่งเสริมสุขภาพสำหรับบุคลากร โรงพยาบาล การส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้รับบริการและครอบครัวที่มารับบริการในโรงพยาบาล การส่งเสริมสุขภาพในชุมชน และด้านผลลัพธ์

ของกระบวนการส่งเสริมสุขภาพ โดยจำแนกตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในองค์ประกอบเรื่องความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีระบบภูมิคุ้มกันที่ดี และเงื่อนไขพื้นฐาน 2 ประการ คือ ความรู้และคุณธรรม นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับพฤติกรรมและสภาวะสุขภาพของเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ และชุมชนด้วย ส่วนอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การดำเนินงาน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประสบความสำเร็จหรือไม่ นั้น อาจมีสาเหตุมาจากปัญหาด้านการบริหารงบประมาณ การบริหารจัดการ/ การบริหารโครงการให้ประสบความสำเร็จ การสร้างเครือข่าย การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดข่าวสาร รวมทั้งการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้านความรู้และทักษะ การป้องกัน และส่งเสริมสุขภาพสำหรับบุคคล และด้านคุณธรรมต่อการมีพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพสำหรับบุคคลและผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นแนวทางสำหรับนำไปใช้สร้างแนวทางปฏิบัติ กำหนดหรืออ้างอิงเพื่อสร้างเกณฑ์มาตรฐานการพัฒนาโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ โดยบูรณาการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นแนวทางใหม่ที่จะทำให้เกิดวัฒนธรรมการดำรงชีวิตไปพร้อมกับการสร้างเสริมสุขภาพที่มีคุณภาพอย่างมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

ศุภกร ประทุมถิ่น (2551 : บทคัดย่อ) การศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบยั่งยืนตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบยั่งยืนตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงที่สำคัญ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านที่ 1 ชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหรือตั้งอยู่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ต้องมีความเข้าใจในสถานภาพความสามารถด้านต่างๆ ของตนเอง ทั้งด้านงบประมาณ สภาพแวดล้อม รวมถึงความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว และความพร้อมที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีการวางแผนอย่างค่อยเป็นค่อยไป ตามขีดความสามารถของตนเองและนำเสนออย่างถูกต้อง ไม่เกินจริงตามวาระและโอกาสที่เหมาะสม มีจิตสำนึกรักวัฒนธรรมของตน สร้างความเข้มแข็งภายในชุมชนที่สำคัญมีคุณธรรมในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ด้านที่ 2 หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ที่มีส่วนช่วยในการพัฒนาและส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ต้องเข้าใจในด้านความพร้อมและความต้องการของชุมชนในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ส่งเสริมและประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวตามความยินยอมของท้องถิ่น ส่งเสริมด้านความรู้โดยการจัดอบรมแนะนำการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยไม่เข้าไปแทรกแซง และไม่มองการท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจจนเกินไป ส่งเสริมด้านอาชีพให้กับคนในชุมชนเป็นอันดับแรก ด้านที่ 3 นักท่องเที่ยวควรตระหนักถึงคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวที่ไปเยือน โดยปฏิบัติตามข้อตกลงของแหล่งท่องเที่ยว เคารพต่อชุมชนที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่าง ไม่ดูหมิ่นหรือมองวัฒนธรรมที่ต่างจากตนเองเป็นเรื่องดลก สร้างจิตสำนึกในการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนทางวัฒนธรรม และร่วมกันอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ ดังนั้น หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจึงมี

ความสอดคล้องกันทั้งในด้านการประเมินศักยภาพ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกัน สร้างกระบวนการเรียนรู้ และมีคุณธรรม จึงเป็นการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ศรินยา สนิท (2551 : บทคัดย่อ) ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มีต่อความรู้ ทักษะคิด และการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันของทหารกองประจำการในกรุงเทพมหานคร การพัฒนากิจกรรมที่มีความเหมาะสมในการเรียนรู้ของทหารกองประจำการเกิดขึ้นจากการบูรณาการตามหลักการการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน การเรียนรู้จากประสบการณ์และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งทหารกองประจำการสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะคิด และการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ได้เป็นอย่างดีหลังจากได้เข้าร่วมการจัดกิจกรรม โดยนำไปปฏิบัติทั้งในหน่วยงานที่ตนเองปฏิบัติหน้าที่อยู่ ทั้งในด้านการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม การรักษาสาธารณสุขสมบัติ การเอื้อเฟื้อแบ่งปัน การวางแผนการใช้จ่ายเงิน และการทำบัญชีรายรับรายจ่ายมากขึ้น ซึ่งขั้นตอนการเรียนรู้จากประสบการณ์ 4 ขั้นตอน คือ การเรียนรู้ การสังเกตและการไตร่ตรอง การพิจารณาลงความเห็นและสร้างแนวคิด ขั้นตอนสุดท้ายคือการตรวจสอบและการบูรณาการให้เข้ากับหลักการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาผู้ใหญ่ให้เกิดการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านการแสดงบทบาทสมมติ การประชุมกลุ่ม วิเคราะห์ข้ออภิปราย และการนำเสนอ จึงเป็นการเรียนรู้ที่เหมาะสม เนื่องจากกลุ่มทหารถือว่าเป็นกลุ่มผู้ใหญ่ ซึ่งผู้ใหญ่คือผู้ที่มีประสบการณ์ชีวิตสูง การได้ทบทวนประสบการณ์เดิมของตนเองและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ในเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่ผ่านมาของแต่ละบุคคล ย่อมทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้นึกทบทวนการใช้ชีวิตของตนเอง ก่อให้เกิดมุมมองที่หลากหลายขึ้น ดังนั้นกิจกรรมการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันที่สร้างขึ้น จะต้องสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน และเป็นกิจกรรมที่นำไปปฏิบัติได้จริง

ยุทธนา สมลา (2549 : บทคัดย่อ) การบริหารจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาหมู่บ้านบุญไทร อำเภอลำลูกเกด จังหวัดนครราชสีมา ชุมชนบ้านบุญไทรมีการรวมกลุ่มสมาชิกเปิดเป็นที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์ เพื่อเป็นกิจกรรมสร้างรายได้เสริมแก่ชุมชน โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางการดำเนินงาน เพื่อให้การบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชนมีความสมดุลและอยู่บนพื้นฐานการพึ่งพาตนเองอย่างแท้จริง ผลการใช้หลักความพอประมาณทำให้มีการวางแผนการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ทั้งส่วนที่เป็นที่พัก การให้บริการ และกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์ต่อชุมชน ผลการใช้หลักความมีเหตุมีผลทำให้วางแผนการดำเนินงานได้สอดคล้องกับเหตุและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ทั้งด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรม โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผลการใช้หลักภูมิคุ้มกันทำให้สมาชิกที่ทำโฮมสเตย์

ลดความเสี่ยงทางการเงิน โดยมีสหกรณ์ออมทรัพย์ของชุมชนเป็นแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ ช่วยป้องกันผลกระทบต่อวัฒนธรรม ประเพณี และสิ่งแวดล้อมด้วยการกำหนดกฎระเบียบและจิตสำนึกที่ดีต่อสังคม ในด้านเงื่อนไขความรู้ส่งผลให้เกิดการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์เข้ากับศาสตร์อื่นๆ ในการสร้างผลิตภัณฑ์ส่งเสริมรายได้ และเกิดแหล่งเรียนรู้ทางเกษตรกรรม กิจกรรมท่องเที่ยวที่เหมาะสมคือการจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น และการดำเนินชีวิตของบ้านบุไทร ด้านเงื่อนไขคุณธรรมส่งผลให้การดำเนินงานมีความโปร่งใส การกระจายรายได้ที่เป็นธรรม มุ่งไปที่ผลประโยชน์โดยรวมของชุมชน เกิดความสามัคคีขึ้นในกลุ่มสมาชิก กล่าวได้ว่าปัจจัยแห่งความสำเร็จที่ทำให้การพัฒนาชุมชนมีความเข้มแข็ง เกิดจากภาวะผู้นำของประธานกลุ่มสมาชิกและความมีส่วนร่วมของสมาชิก แต่ปัญหาที่พบคือ ชุมชนยังใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ไม่เต็มความสามารถ ทั้งด้านบุคลากร สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ตลอดจนการวางแผนการใช้แหล่งน้ำในระยะยาว ดังนั้น การบริหารจัดการ โสมสแต่ย์ที่ดี ควรเป็นการพัฒนาที่ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

พัชรินทร์ รุจิรานุกูล (2551 : บทคัดย่อ) การศึกษาการปลูกฝังคุณธรรมนำความรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่นักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรภายในโรงเรียนมีความเข้าใจความหมายของคุณธรรมนำความรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหลากหลายแนวคิด ถ้าไม่มีความชัดเจนในทิศทางเดียวกัน การปลูกฝังคุณธรรมนำความรู้ให้แก่นักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจะไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ส่วนแนวทางการปลูกฝังคุณธรรมนำความรู้มีดังนี้ ด้านการบริหารจัดการโรงเรียน ควรบริหารจัดการอย่างเป็นกระบวนการ มีการวางแผนนโยบายอย่างชัดเจนเป็นระบบ ดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและจริงจัง กำหนดนิยามความหมายของการพัฒนาคุณธรรมในบริบทของนักเรียนให้ชัดเจน สร้างตัวชี้วัดความสำเร็จ สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง สร้างเครือข่ายและแนวร่วมในการพัฒนาคุณธรรม มีการจัดกิจกรรม โครงการที่หลากหลายและเหมาะสมตามบริบทของโรงเรียน สร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน โดยสร้างแผนพัฒนาบทบาทของผู้ปกครองและชุมชน มีการจัดระบบการติดตามประเมินผล ด้านการพัฒนาบุคลากร ควรมีการสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นกับบุคลากร พัฒนาบุคลากรให้มีองค์ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และนำระบบการประเมินวิทยฐานะมาใช้เพื่อพัฒนาบุคลากร ด้านการจัดการเรียนการสอน ควรมีการสอนที่ปลูกฝังคุณธรรมในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เน้นการปลูกฝังให้เกิดทุกที่ทุกเวลา มีการศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ภายนอกโรงเรียน จัดการสอนให้เกิดความตระหนัก เน้นย้ำให้ทำบ่อยๆ เป็นประจำ สร้างคุณธรรมหลักเป็นคุณธรรมร่วม สนับสนุนให้เกิดการประสานงานและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน จะช่วยให้การพัฒนา นักเรียนด้านคุณธรรมนำความรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนควรมี

ความหลากหลาย เน้นให้นักเรียนเป็นแกนนำหลัก และพัฒนานักเรียนในทุกมิติ คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม มีการจัดทำโครงการที่เน้นหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในส่วนด้านอื่นๆ ได้แก่ การเป็นแบบอย่างที่ดีของครู ผู้นำ ชุมชน สื่อและคนในสังคม มีการปลูกฝังคุณธรรมนำความรู้ตั้งแต่ในระดับปฐมวัย มีการผลิตบัณฑิตด้านครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ให้มีความรู้ทางด้านการวิจัยและพัฒนา โดยการสนับสนุนจากกระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เกศรา นูรพาเดชะ (2549 : บทคัดย่อ) การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนตาม โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบด้านการพัฒนาในพื้นที่ ผู้นำชุมชน และเกษตรกรที่เข้ารับการอบรมในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนใน โครงการเศรษฐกิจพอเพียงที่ดำเนินการในพื้นที่จังหวัดนครนายก พบว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมได้ผ่านกระบวนการการทำประชาคม และมีความสามารถในการเข้าถึงสื่อท้องถิ่นอย่างทั่วถึง ได้แก่ หอกระจายข่าว เสียงตามสาย และ สื่อบุคคล ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำทางความคิดในท้องถิ่นเป้าหมาย สาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรให้ความสนใจโครงการเนื่องมาจากแรงจูงใจคือ การได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินเมื่อผ่านการอบรมจากศูนย์เรียนรู้ ส่งผลให้สมาชิกเห็นตัวอย่างความสำเร็จ จึงเริ่มเปลี่ยนทัศนคติมาเป็นการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง เลี้ยงตัวเองได้ มีการรวมกลุ่มฝึกกำลังกันเพื่อร่วมระดมสมองหาทางแก้ไขปัญหาในชุมชน และสร้างความเข้มแข็งในอำนาจการต่อรอง เชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับเครือข่าย และองค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้องอย่างบูรณาการ ซึ่งสื่อมวลชนใน โครงการมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้แจ้งข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ส่งเสริมโครงการรณรงค์ต่างๆ สร้างความเข้าใจร่วมกัน และกระตุ้นให้เกิดบรรยากาศแห่งการพัฒนา อย่างไรก็ดีภาครัฐ หน่วยงานในชุมชน และสื่อมวลชนต้องเข้ามามีบทบาทในการปลูกฝังและเผยแพร่แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้มากขึ้น

ปวีร์ โมราราชฤทธิ์ (2550 : บทคัดย่อ) การขยายกรอบการถกเถียงเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง : การศึกษาวิเคราะห์ถึงข้อดีและข้อจำกัดของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะแนวคิดทางเลือกการพัฒนาในประเทศไทย โดยศึกษาในเรื่องการพิจารณาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้มิติทางเลือกการพัฒนาที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จุดแข็ง จุดอ่อน ข้อจำกัดของแนวคิดทางทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติของเศรษฐกิจพอเพียง ในประเด็นเรื่องความเท่าเทียมกันมากกว่าการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชนในระดับรากหญ้า พบว่า มีการกำหนดเป้าหมายที่มุ่งสู่ความพอเพียง แต่ยังไม่ชัดเจนในการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ดังนั้น การที่แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอาศัยเพียงหลักการพึ่งพาตนเองสามารถทำได้เพียงสร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มคนบางกลุ่มและบางชุมชน ในการผลิตวัตถุดิบหรืออาหารที่จำเป็นสำหรับตนเองเท่านั้น ผู้วิจัยเห็นว่า ยังไม่สามารถเรียกแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นทางเลือกการพัฒนาได้ เพราะแนวคิดดังกล่าวไม่ได้

ตั้งคำถามกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การกระจายอำนาจ หรือการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบัน หากยังคงเน้นการรักษาโครงสร้างทางอำนาจในสังคมไทยไว้เช่นเดิม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาชุดการเรียนรู้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง วิธีดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจเชิงระบบสำหรับครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐาน รูปแบบที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา สำหรับขั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินการวิจัยมีดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมายของการวิจัย
2. แผนแบบการวิจัย
3. การพัฒนาชุดการเรียนรู้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล

กลุ่มเป้าหมายของการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายการวิจัยคือกลุ่มบุคคลที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับการเกษตร โดยเฉพาะอาชีพเป็นที่พื้นฐานของการยังชีพเบื้องต้น การเกษตร หรือการเกษตรกรรม (Agriculture) หมายถึง การเพาะปลูกพืชต่างๆ รวมทั้งการเลี้ยงสัตว์และการประมง ผู้ที่ทำการเกษตรนั้น เรียกว่า เกษตรกร ส่วนคำว่า กสิกร นั้นหมายถึงผู้ที่ทำการกสิกรรม คือผู้ที่ปลูกพืชเพียงอย่างเดียว เช่น ชาวไร่ ชาวนา ชาวสวน การเกษตรจึงเป็นการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติ แรงงาน และทุน โดยอาศัยความรู้ และประสบการณ์ เพื่อให้ได้มาซึ่งผลผลิตจากทั้งพืชและสัตว์ ซึ่งเรานิยมเรียกว่าผลผลิตทางการเกษตร ตามคำนิยามนี้

ในการวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยใช้กลุ่มเป้าหมายที่อาสาสมัครเป็น “กลุ่มประชากรจำเพาะ” (Specific Population) หรือกลุ่มประชากรเป้าหมาย (Target Population) สำหรับการทดลอง และการให้ treatment ได้กระทำกับกลุ่มประชากรนี้โดยตรง กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วยเกษตรกรระดับพื้นฐานอาชีพการทำนา การทำนาเกลือ การปลูกมะนาว การปลูกชมพู การทำน้ำตาลโตนด และการเลี้ยงโคเนื้อ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้แบ่งตามแผนแบบการวิจัยและพัฒนาตามขั้นตอนได้ดังนี้ คือ ขั้นแรกเป็นการพัฒนาชุดการเรียนรู้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์เรื่องวิธีการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบสำหรับครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐาน ขั้นตอนที่ 2 เป็นการหา

ประสิทธิภาพชุดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรในจังหวัดเพชรบุรีและ
 ประจวบคีรีขันธ์ ที่ประกอบอาชีพทำนาข้าว ทำนาเกลือ ปลูกชมพู่ ปลูกมะนาว ผลิตน้ำตาลโตนด
 และเลี้ยงโคเนื้อ จำนวน 100 ครอบครัว ขั้นตอนที่ 3 เป็นการนำชุดการเรียนรู้ที่ปรับปรุงแล้วไป
 ทดลองสอนกับกลุ่มเกษตรกรทั้ง 6 กลุ่ม เป็นชาวนา 5 ครอบครัว และอีก 5 กลุ่ม กลุ่มละ 3
 ครอบครัว จำนวนทั้งสิ้น 20 ครอบครัว ที่อาสาสมัครเข้าร่วมการเรียนรู้และปรับวิถีชีวิตตาม
 แผนการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตลอดโครงการวิจัยเป็นเวลา 2 ปี

แผนแบบการวิจัย

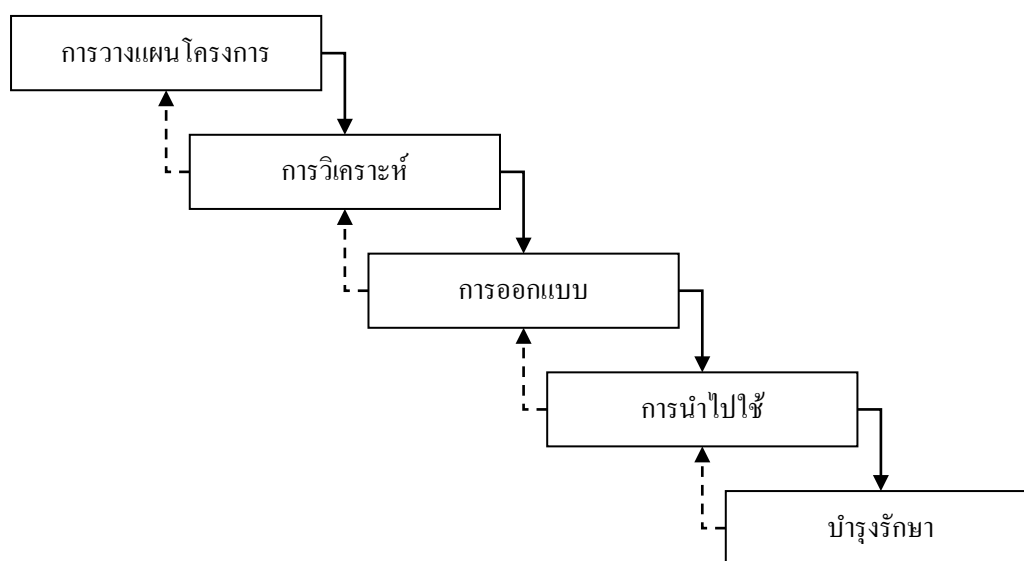
การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยพัฒนาควบคู่กับการทดลอง คณะผู้วิจัยได้พัฒนาสื่อชุดการ
 เรียนรู้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง วิถีดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจเชิงระบบสำหรับครัวเรือน
 เกษตรกรรมแบบพื้นฐาน แล้วนำไปทดลองนำเสนอแก่เกษตรกรระดับพื้นฐานที่มีลักษณะใกล้เคียง
 กับกลุ่มเป้าหมาย แล้วนำมาปรับปรุงเพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบการรู้คิด (Cognition) และสะดวก
 ต่อการนำเสนอมากที่สุดสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเกษตรกรระดับพื้นฐาน

เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยและแก้ไขปัญหา หรือสนองความต้องการที่กล่าว
 แล้ว และโดยอิงอาศัยเทคนิควิธีวิจัยและพัฒนา การวิจัยครั้งนี้จึงได้วางกรอบแนวคิดเกี่ยวกับ
 ขั้นตอนของการพัฒนาสื่อไว้ตามหลักการทางวิชาการ

การพัฒนาชุดการเรียนรู้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์

ตัวแบบการพัฒนาสื่ออิเล็กทรอนิกส์ตัวแบบน้ำตก (Waterfall Model) ถูกนำมาใช้เป็นครั้งแรก
 ตั้งแต่ปี 1970 มีขั้นตอนการส่งผลจากขั้นตอนเริ่มต้นสู่ขั้นตอนที่อยู่ถัด ๆ ไปคล้ายการไหลของ
 น้ำตกที่เป็นขั้น ๆ นอกจากนี้แต่ละขั้นตอนยังสามารถย้อนกลับไปขั้นตอนก่อนหน้าได้ ถ้า
 พบว่ามีความผิดพลาดหรือไม่สมบูรณ์ โดยที่ไม่ต้องกลับไปเริ่มต้นใหม่ทั้งหมด จึงถือได้ว่าเป็นตัวแบบที่
 นิยมใช้ในการพัฒนาสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในการนี้ โอภาส เอี่ยมสิริวงศ์ (2548) เสนอว่ามี 5 ขั้นตอนดังนี้

ภาพที่ 3.1 แสดงขั้นตอนการพัฒนาชุดการเรียนรู้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ด้วยตัวแบบน้ำตก

(โอภาส เอี่ยมสิริวงศ์, 2548)

มีคำอธิบายในแต่ละขั้นตอน ดังนี้

1. การสร้างสื่ออิเล็กทรอนิกส์ใหม่ ผู้วิจัยต้องพิจารณาว่าจะต้องดำเนินการต่อไปอย่างไรเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสื่ออิเล็กทรอนิกส์ใหม่นั้น จุดเริ่มต้นมักเกิดจากผู้ใช้ เมื่อผู้ใช้มีความต้องการปรับปรุงระบบงาน จึงถือเป็นจุดเริ่มต้นในบทบาทของผู้วิจัยแล้วว่าจะต้องศึกษาขอบเขตของปัญหาหรือความต้องการของผู้ใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งในที่นี้คือเกษตรกรกลุ่มอาชีพชาวนา อาชีพชาวนาเกลือ อาชีพชาวไร่มะนาว อาชีพชาวนสวนชมพู อาชีพผู้เลี้ยงวัวและอาชีพการทำน้ำตาลโตนด และจะดำเนินการแก้ไขปัญหาหรือสร้างสื่ออิเล็กทรอนิกส์อย่างไร มีความเป็นไปได้หรือไม่ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ใหม่ที่จะพัฒนาขึ้นมานั้นมีความคุ้มค่าในด้านทรัพยากรและเวลาหรือไม่ โดยได้ผลการวางแผนโครงการดังนี้

1) ภาษาที่ใช้ต้องเหมาะสมสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา ดังนั้นภาษาที่ใช้ต้องเป็นภาษาที่สามารถเข้าใจได้ง่าย และควรหลีกเลี่ยงศัพท์ทางวิชาการ

2) เนื้อหาต้องมีความสอดคล้องกับการดำเนินวิถีชีวิตตามปกติของกลุ่มตัวอย่าง

3) ตัวอย่างและสื่อประกอบต้องสอดคล้องกับสภาพจริงของกลุ่มตัวอย่าง

4) สื่อที่ผลิตต้องสะดวกต่อการใช้งานของทั้งกลุ่มเป้าหมายและผู้ใช้งานทั่วไป

2. การวิเคราะห์ (Analysis) การวิเคราะห์จะต้องมีคำตอบให้ได้ว่าใครเป็นผู้ใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และมีอะไรบ้างที่สื่ออิเล็กทรอนิกส์ต้องทำ ในระยะนี้ผู้วิจัยจะต้องศึกษากระบวนการและขั้นตอนระบบงานปัจจุบันเพื่อนำมาพัฒนาแนวความคิดสำหรับสื่ออิเล็กทรอนิกส์ใหม่ โดย

จะต้องศึกษาและทำความเข้าใจในความต้องการต่างๆที่ได้รวบรวมมา นำมาวิเคราะห์เพื่อที่จะประเมินว่าควรมีอะไรบ้างที่ต้องดำเนินการในสื่ออิเล็กทรอนิกส์ใหม่ โดยผู้วิเคราะห์อาจรวบรวมความต้องการต่างๆ ได้จากการสังเกตการทำงานของผู้ใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ การใช้เทคนิคสัมภาษณ์ หรือการจัดทำแบบสอบถาม การอ่านเอกสารเกี่ยวกับการปฏิบัติงานในปัจจุบันด้วยเหตุนี้เองการกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับความต้องการของผู้ใช้จึงมีความสำคัญมาก โดยได้ผลการวิเคราะห์ ดังนี้

1) ด้านเนื้อหา ผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหา โดยยึดมโนทัศน์หลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วย 3 ห่วง(การพอประมาณ การมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกัน) 2 เงื่อนไข(ความรู้และคุณธรรม) พร้อมกับมีตัวอย่างประกอบของแต่ละมโนทัศน์

2) ด้านการนำเสนอ เนื่องจากบริบทของการลงพื้นที่ที่มีความหลากหลายของแต่ละกลุ่มอาชีพ คณะผู้วิจัยจึงกำหนดรูปแบบการนำเสนอที่เหมาะสมกับการนำเสนอในที่แจ้ง(เนื่องจากไม่สามารถจัดห้องบรรยายอย่างเป็นทางการได้) ไว้ 2 รูปแบบ คือ

2.1) การนำเสนอด้วยรูปแบบของวิดีโอทัศน์สำเร็จรูป

2.2) การนำเสนอด้วยรูปแบบของ PowerPoint พร้อมการบรรยาย

3) ด้านเวลา เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ที่ต้องการะในการประกอบอาชีพอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นจึงกำหนดระยะเวลาในการนำเสนอไว้ไม่เกิน 20 นาที

3. การออกแบบ (Design) การออกแบบเป็นการพิจารณาว่า สื่ออิเล็กทรอนิกส์จะดำเนินการไปได้อย่างไร นอกจากนี้การออกแบบจะเกี่ยวข้องกับการออกแบบทางสถาปัตยกรรมสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องกับอุปกรณ์ฮาร์ดแวร์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงรายละเอียดสารสนเทศที่นำเสนอในสื่อ เช่นรูปภาพ เสียงบรรยาย วิดีโอคลิป รวมถึงไฟล์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาเศรษฐกิจพอเพียงและวิถีชีวิตของเกษตรกรในแต่ละกลุ่มอาชีพ

4. การนำไปใช้ (Implementation) ในระยะการนำไปใช้จะทำให้สื่ออิเล็กทรอนิกส์เกิดผลขึ้นมาด้วยการสร้างและทดสอบสื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยวัตถุประสงค์หลักของกิจกรรมในระยะนี้ไม่ใช่เพียงแต่ความน่าเชื่อถือของสื่ออิเล็กทรอนิกส์หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต้องสามารถทำงานได้ดีเพียงเท่านั้น แต่ต้องมั่นใจว่าผู้ใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ต้องได้รับการฝึกอบรมหรือสร้างความเข้าใจเบื้องต้นเพื่อใช้งานสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และความคาดหวังในผู้ใช้ที่มีต่อสื่ออิเล็กทรอนิกส์ใหม่ที่สร้างขึ้น โดยจะส่งผลมาสู่การยอมรับสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่สร้างขึ้น โดยสามารถรวบรวมข้อมูลการยอมรับได้จากการสังเกตการสัมภาษณ์หรือการใช้แบบสอบถามวัดการยอมรับก็ได้ โดยผลการประเมินระดับความพึงพอใจปรากฏดังตารางที่ 3.1 และตารางที่ 3.2

5. การบำรุงรักษา (Maintenance) ในขั้นตอนนี้คณะผู้วิจัยได้ทำการจัดทำสำเนาสื่ออิเล็กทรอนิกส์ลงในแผ่นซีดีและในฮาร์ดดิสก์ เพื่อสำรองไว้ใช้ในกรณีที่แผ่นต้นฉบับเกิดการชำรุดเสียหาย

ตารางที่ 3.1 ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยในขั้นตอนการพัฒนาสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง วิถีดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจเชิงระบบสำหรับครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐาน

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
1. นักศึกษา	30	22.06
2. อาชีพชาวนา	30	22.06
3. อาชีพชาวนาเกลือ	30	22.06
4. อาชีพชาวไร่มะนาว	14	10.29
5. อาชีพชาวสวนชมพู	12	8.90
6. อาชีพผู้เลี้ยงวัว	10	7.35
7. อาชีพการทำน้ำตาลโตนด	10	7.35
	136	100

จากตารางที่ 3.1 คณะผู้วิจัยนำสื่ออิเล็กทรอนิกส์ไปทดลองใช้ในระยะเริ่มต้นเพื่อหาค่าความน่าเชื่อถือของสื่อในด้านต่างๆ จากกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด 7 กลุ่ม คือ กลุ่มนักศึกษา และกลุ่มเกษตรกรอาชีพชาวนา อาชีพชาวนาเกลือ อาชีพชาวไร่มะนาว อาชีพชาวสวนชมพู อาชีพผู้เลี้ยงวัว และอาชีพการทำน้ำตาลโตนด

ผลการประเมินความพึงพอใจในการนำสื่ออิเล็กทรอนิกส์ไปใช้กับกลุ่มต่างๆ ในตารางที่ 3.1 ได้ผลการประเมินแสดงได้ในตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 สรุปผลการประเมินความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่องวิถีดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจเชิงระบบสำหรับครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐาน

ข้อที่	ประเด็น	\bar{X}	S.D.	ลำดับ
1.	ภาษาที่ใช้ในสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ชัดเจน เข้าใจง่าย	4.15	0.98	5
2.	เนื้อหาของสื่อมีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง	4.78	0.53	2
3.	ตัวอย่างประกอบเนื้อหามีความชัดเจน	4.53	0.45	3
4.	สื่อสามารถใช้งานได้ง่าย	4.28	0.47	4
5.	ความรู้ที่ได้รับสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง	4.88	0.52	1
	เฉลี่ย	4.52	0.59	

จากตารางที่ 3.2 ผลการนำสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง วิถีดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจเชิงระบบสำหรับครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐาน ไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อหาคุณภาพด้านต่างๆ พบว่า สื่อที่นำมาใช้ได้รับการประเมินความพึงพอใจในระดับสูง ด้านที่มีความพึงพอใจสูงคือ ความรู้ที่ได้จากสื่อ สามารถนำไปใช้ประยุกต์ได้จริง รองลงมาคือ เนื้อหาของสื่อมีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง จากข้อมูลในตารางนี้แสดงให้เห็นว่าสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล 2 กลุ่ม คือ 1) ข้อมูลเกี่ยวกับคุณสมบัติของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ 2) ข้อมูลที่เกิดจากการนำสื่ออิเล็กทรอนิกส์ไปใช้กับกลุ่มประชากรเป้าหมาย รายละเอียดของข้อมูลทั้ง 2 กลุ่ม มีดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับคุณสมบัติของสื่ออิเล็กทรอนิกส์

การเก็บข้อมูลในกลุ่มนี้เป็นการเก็บหลังการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่คณะผู้วิจัยพัฒนาขึ้น เพื่อประเมินการยอมรับเทคโนโลยี โดยให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบก่อนเรียนจากเทคโนโลยีสื่อประสมสอนการถ่ายภาพเบื้องต้น กรณีศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี โดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ในห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ของศูนย์ภาษาและเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือเครื่องคอมพิวเตอร์ส่วนตัวที่สามารถเชื่อมต่อกับระบบอินเทอร์เน็ตได้ในการเรียน ขั้นตอนในการเรียนรู้จากสื่อ มีขั้นตอนย่อยดังนี้

1.1 ให้กลุ่มตัวอย่างเรียนจากเทคโนโลยีสื่อประสมสอนการถ่ายภาพเบื้องต้น วิทยาลัยการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี โดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ในห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ของ ศูนย์ภาษาและเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือเครื่องคอมพิวเตอร์ส่วนตัวที่สามารถเชื่อมต่อกับระบบ อินเทอร์เน็ตได้ในการเรียน

1.2 แจกระยะเวลาในการเรียนรู้และการทำแบบทดสอบท้ายบทเรียนแก่กลุ่ม ตัวอย่าง โดยกำหนดให้ผู้เรียนต้องทำแบบทดสอบหลังเรียนภายใน 1 สัปดาห์นับตั้งแต่เริ่มเรียนหรือ เมื่อผู้เรียนพร้อมภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ ซึ่งแบบทดสอบถูกบรรจุอยู่ในเทคโนโลยีสื่อประสมสอน การถ่ายภาพเบื้องต้น วิทยาลัยการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

1.3 ให้ผู้เรียนตอบแบบประเมินการยอมรับการใช้เทคโนโลยีสื่อประสมสอนการ ถ่ายภาพเบื้องต้น วิทยาลัยการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี โดยผู้วิจัยติดตามเก็บข้อมูลด้วยตนเองหลังจาก ครบกำหนดระยะเวลาสอบหลังเรียนแล้ว โดยกำหนดเกณฑ์ในการประเมินระดับการยอมรับ เทคโนโลยีสื่อประสมสอนการถ่ายภาพเบื้องต้น วิทยาลัยการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ดังนี้

ค่าเฉลี่ย		ระดับการยอมรับเทคโนโลยี
4.50 - 5.00	หมายถึง	ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด
3.50 - 4.49	หมายถึง	ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก
2.50 - 3.49	หมายถึง	ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง
1.50 - 2.49	หมายถึง	ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย

2. ข้อมูลที่เกิดจากการนำสื่ออิเล็กทรอนิกส์ไปใช้กับกลุ่มประชากรเป้าหมาย คณะผู้วิจัยวัดจากตัวแปรความรู้ในกลุ่มต่างๆ เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ

2.1 ผลการนำความรู้ เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปวางแผนการทำงานใน อาชีพของตนเอง จำแนกตาม อาชีพ และองค์ประกอบของมโนทัศน์เศรษฐกิจพอเพียง

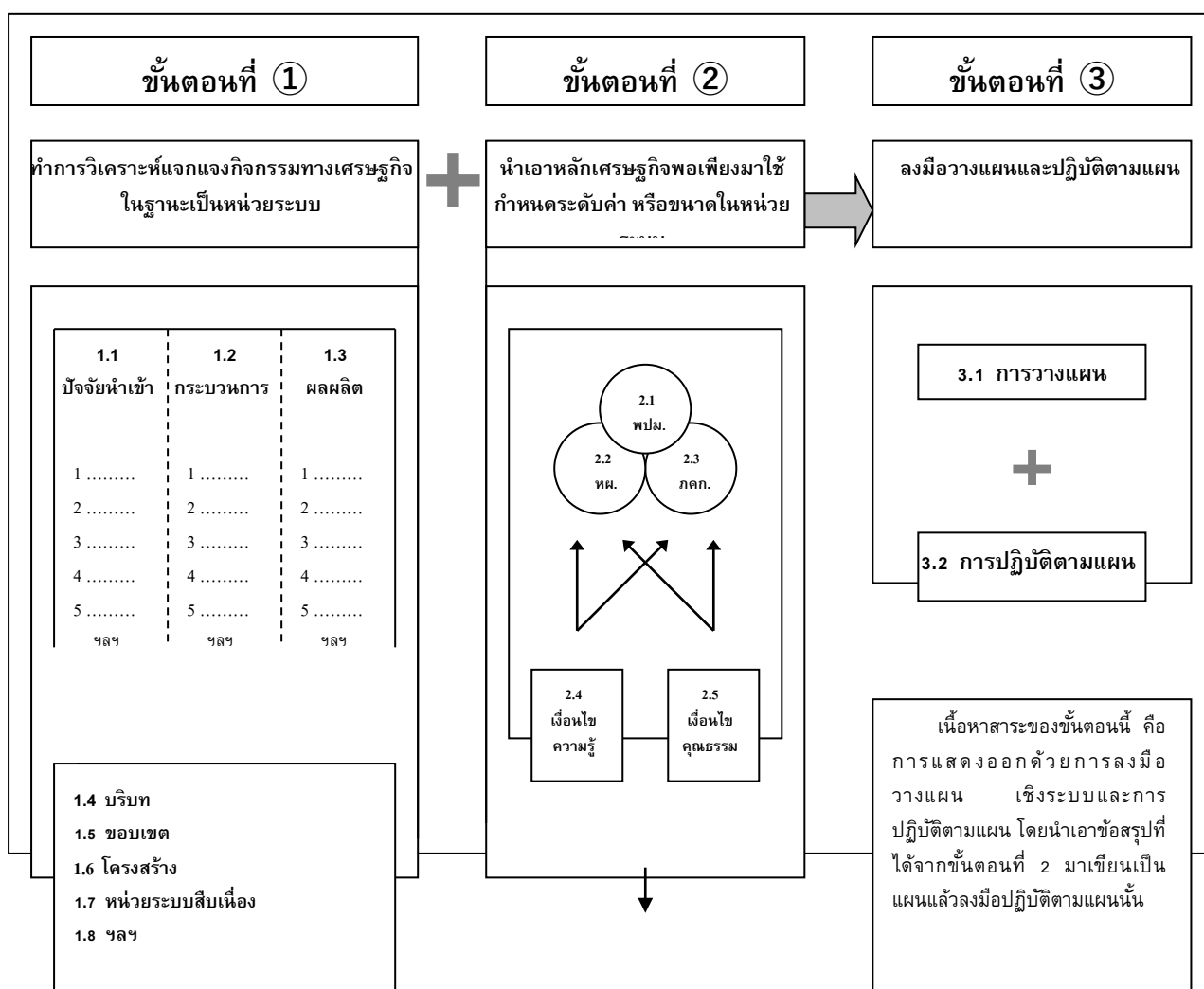
2.2 รายได้ของผู้ผลิตและรายจ่ายโดยเฉลี่ยของเกษตรกรหลังจากนำวิถีคิดแบบ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปวางแผนการทำงานในอาชีพของตนเองจำแนกตามอาชีพ

2.3 ข้อค้นพบจากการสะท้อนความคิดเห็นของเกษตรกรหลังจากนำวิถีคิดแบบ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปวางแผนการทำงานในอาชีพของตนเองที่จำแนกตามอาชีพ

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ร้อยละ สถิติทดสอบที
2. ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา วิเคราะห์ความสัมพันธ์ และการจัดกลุ่มข้อมูล

แผนภาพ 1 : กรอบแนวคิด เรื่อง ขั้นตอนการปฏิบัติในการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ ไปปฏิบัติใช้ในครัวเรือน

1.7 หน่วยระบบสืบเนื่อง

1.8 ฯลฯ

2.6 ความสุขความมั่นคง

ความหมายของอักษรย่อและเครื่องหมาย : พปม. = ความพอประมาณ , หผ. = ความมีเหตุผล ,
 ภาคก. = ความมีภูมิคุ้มกัน , เครื่องหมายบวก (+) = รวมกับ , ลูกศร (→) =
 นำไปสู่

แหล่งที่มา : ศาสตราจารย์ ดร.เจลิยว บุรีภักดี

คำอธิบายประกอบแผนภาพ

กรอบแนวคิดนี้เป็นแผนภาพทางความคิดที่มุ่งชี้แนะให้เห็นว่าการที่ครัวเรือนใดจะนำ
 “หลักเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ” ไปปฏิบัติใช้ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สำหรับแต่ละ
 กิจกรรม ควรต้องกระทำการเป็น 3 ขั้นตอน คือ

บทที่ 4

ผลของการวิจัย

การวิจัยและพัฒนาชุดการเรียนรู้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์เรื่องวิธีการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบสำหรับครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐานที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการมาตลอดระยะเวลาประมาณ 3 ปี ตั้งแต่เดือนมกราคม 2552 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2555 คณะผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัยดังรายละเอียด ดังนี้

1. ผลการพัฒนาชุดการเรียนรู้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์เรื่องวิธีการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบสำหรับครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐาน
2. ผลการทดลองใช้สื่อในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์เรื่องวิธีการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบสำหรับครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐาน กรณีศึกษากับกลุ่มเกษตรกรอาชีพ การทำนาข้าว การทำนาเกลือ การทำน้ำตาลโตนด การเลี้ยงโคเนื้อ การปลูกมะนาว และการปลูกชมพู

ผลการพัฒนาชุดการเรียนรู้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์

ชุดการเรียนรู้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์เรื่อง วิธีการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบสำหรับครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐานที่คณะผู้วิจัยพัฒนาขึ้นในการวิจัยครั้งนี้เป็นสื่อที่อยู่ในรูปสื่อผสม ประกอบด้วยภาพเคลื่อนไหว ภาพนิ่ง เสียงบรรยาย เก็บไว้ในวีดิโอทัศน์สำเร็จรูป และสามารถนำเสนอด้วยคอมพิวเตอร์ทั่วไป (สามารถขอคู่มือตัวจริงได้จากคณะผู้วิจัย)

ผลการทดลองใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์เรื่องวิธีการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบสำหรับครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐาน กรณีศึกษากับกลุ่มเกษตรกร

ผลการทดลองใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์เรื่อง วิธีการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบสำหรับครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐาน กรณีศึกษากับกลุ่มเกษตรกร มีผลต่อการคิดเชิงระบบในด้านการดำเนินวิถีชีวิตแบบพอเพียงของกลุ่มเกษตรกรระดับพื้นฐานในแต่ละอาชีพดังนี้

ตารางที่ 4.1 ผลการนำความรู้ เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปวางแผนการทำงานในอาชีพของตนเอง จำแนกตามอาชีพ และองค์ประกอบของมโนทัศน์เศรษฐกิจพอเพียง

อาชีพ	องค์ประกอบด้าน 3 ห่วง			องค์ประกอบด้าน 2 เงื่อนไข	
	ด้านพอประมาณ	ด้านเหตุผล	ด้านภูมิคุ้มกัน	ความรู้	คุณธรรม
1.ทำนาพื้นที่เฉลี่ย 10 ไร่	รู้จักใช้จ่ายให้พอประมาณ ยึดยึดหัวหน้าครอบครัวเป็นหลัก	ต้องมีเหตุผลในการที่จะลงมือทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง	ดูแลคนในครอบครัวและหมู่บ้าน ให้ปลอดภัยจากสิ่งแวดล้อม	สามารถนำความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ในวิถีประจำวัน	ยึดมั่นใน การทำความดี
2.ทำไร่พื้นที่เฉลี่ย 5 ไร่	ใช้จ่ายอย่างประหยัด	ใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็นไม่ฟุ่มเฟือย	การเงินในชีวิตประจำวัน และหาความรู้อยู่เสมอ	มีการเรียนรู้ด้วยตนเอง และมีการอบรมให้ความรู้และชี้แนวทางที่ถูกต้อง	ประกอบอาชีพที่สุจริต อดทน ขยัน ใช้สติในการแก้ไขปัญหา
3.การเลี้ยงสัตว์ วัวเนื้อพื้นที่เฉลี่ย 1 ไร่	ใช้จ่ายอย่างประหยัด	ใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็นไม่ฟุ่มเฟือย	การเงินในชีวิตประจำวัน และหาความรู้อยู่เสมอ	มีการเรียนรู้ด้วยตนเอง และมีการอบรมให้ความรู้และชี้แนวทางที่ถูกต้อง	ประกอบอาชีพที่สุจริต อดทน ขยัน ใช้สติในการแก้ไขปัญหา
4.ทำนาพื้นที่เฉลี่ย	การนำวัสดุมาใช้ให้เกิดประโยชน์	ความจำเป็นความสำคัญ และเป็นประโยชน์มากที่สุดมีการวางแผนมีการ	มีการวางแผน มีการยอมรับในสิ่งที่ จะ	การนำความรู้ มาใช้กับอาชีพ ของตนเอง	การประหยัด อดออมมี การ

10 ไร่	สูงสุด	ใช้เงินอย่างเป็นระบบ	เกิดขึ้นใน อนาคต	ประกอบ อาชีพที่ สุจริต และมี การใช้ สติปัญญาใน การแก้ไข ปัญหา
--------	--------	----------------------	---------------------	---

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

อาชีพ	องค์ประกอบด้าน 3 ห่วง			องค์ประกอบด้าน 2 เงื่อนไข	
	ด้าน พอประมาณ	ด้านเหตุผล	ด้านภูมิคุ้มกัน	ความรู้	คุณธรรม
5.ทำสวน พื้นที่เฉลี่ย 10 ไร่	การ พอมิพอกิน ไม่ฟุ่มเฟือย	การตัดสินใจอย่าง มีเหตุมีผล	การเตรียมตัวให้ พร้อมรับ ผลกระทบและ การเปลี่ยนแปลง ด้านต่างๆ	มีการวางแผน อย่างรอบคอบ	ความขยัน ขันแข็ง ความ อดทนมีการ ซื่อสัตย์สุจริต มีความ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
6.ทำสวน มีพื้นที่เฉลี่ย 3 ไร่	การประหยัด ความสมดุลใน การทำรายรับ รายจ่ายของ ครอบครัว	การตัดสินใจใน การซื้อของ มี เหตุในการซื้อมี ความจำเป็น	การเตรียมความ พร้อมใน สถานการณ์ ต่างๆ	หาความรู้จาก สื่อต่างๆ	พากเพียร ความอดทน การมีคุณธรรม ในตนเอง
7.ทำไร่ มี พื้นที่เฉลี่ย 2 ไร่	การลงมือทำ เองโดนที่ไม่ ใช้ลูกจ้าง	การทำงานประมาณ ในแต่ละครั้ง	การเลือกวิธีการ เก็บเกี่ยว ผลผลิตใน แต่ละปี	การใช้ปุ๋ย ชีวภาพแทน ปุ๋ยเคมี	ประกอบอาชีพ ที่สุจริต อดออม และประหยัด
8.ทำนา มี พื้นที่เฉลี่ย 2 ไร่	การลงมือทำ เองโดนที่ไม่ ใช้ลูกจ้าง	การทำ งประมาณใน แต่ละครั้ง	การเลือกวิธีการ เก็บเกี่ยว ผลผลิตใน	การใช้ปุ๋ย ชีวภาพแทน ปุ๋ยเคมี	ประกอบอาชีพ ที่สุจริต อดออม และประหยัด

			แต่ละปี		
9.ทำสวนมีพื้นที่เฉลี่ย 5ไร่	มีการลดพื้นที่ในการปลูกพืชชนิดอื่นๆผสม	มีรายได้อื่นเสริม นอกจากรายได้จากอาชีพหลัก เพียงอย่างเดียว	เพื่อป้องกันการขาดทุน และป้องกันปัญหาเกี่ยวกับพืชเศรษฐกิจ	การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในอาชีพ	ประกอบอาชีพที่สุจริต อดทน ประหยัด

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

อาชีพ	องค์ประกอบด้าน 3 ห่วง			องค์ประกอบด้าน 2 เงื่อนไข	
	ด้านพอประมาณ	ด้านเหตุผล	ด้านภูมิคุ้มกัน	ความรู้	คุณธรรม
10.ทำนา มีพื้นที่เฉลี่ย 4ไร่	การใช้จ่ายอย่างประหยัด การเก็บออมเงินไว้ใช้ในยามฉุกเฉิน การเอื้อเพื่อเผื่อแผ่และ การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง	การใช้จ่ายอย่างมีเหตุผลโดยการทำบัญชีรายรับรายจ่าย การไม่คดโกงผู้อื่นและไม่ทำให้อื่นเดือดร้อน	มีการนำสินค้ามาแปรรูปเพื่อเพิ่มรายได้ และลดค่าใช้จ่าย	การนำความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	มีความซื่อสัตย์ สุจริตมีความขยันหมั่นเพียร
11.ทำนา มีพื้นที่เฉลี่ย 10 ไร่	มีการทำรายรับรายจ่ายในครัวเรือนมีการประหยัดเงินมีเงินออม	การนำเอาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ประโยชน์สูงสุด	มีการแก้ไขปัญหาด້วยสติ และมีการวางแผนอย่างมีระบบ	การใช้หลักทางสายกลาง คือ ความพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันในตนเอง	پاکเพียร อดทน การมีคุณธรรมในตนเอง
12.ทำสวนมีพื้นที่เฉลี่ย 3ไร่	การพออยู่พอกิน	การตัดสินใจให้สมเหตุผล	การเตรียมความพร้อมในสถานการณ์ต่างๆ	มีความซื่อสัตย์ สุจริต และมีความอดทน	ความขยันขันแข็ง อดทนมีความซื่อสัตย์สุจริตมี

13.ทำไร่ มีพื้นที่เฉลี่ย 2ไร่	การทำบัญชีรายรับรายจ่าย	การตัดสินใจในการซื้อที่มีความจำเป็น	มีการทำบัญชีรายรับรายจ่าย	การนำความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	มีความเอื้อเพื่อเพื่อแม่ มีการเอื้อเพื่อเพื่อแม่มีความอดทน
-------------------------------	-------------------------	-------------------------------------	---------------------------	--	--

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

อาชีพ	องค์ประกอบด้าน 3 ห่วง			องค์ประกอบด้าน 2 เงื่อนไข	
	ด้านพอประมาณ	ด้านเหตุผล	ด้านภูมิคุ้มกัน	ความรู้	คุณธรรม
14.ทำสวน มีพื้นที่ 3ไร่	ความประหยัด ความสมดุล ในการทำรายรับรายจ่าย	การตัดสินใจในเรื่องต่างๆมีเหตุผลในการซื้อของที่จำเป็น	การเตรียมความพร้อมรับทุกสถานการณ์	การหาความรู้จากแหล่งต่างๆ	ความภาคเพียร อดทน การมีคุณธรรม
15.การเลี้ยงสัตว์มีพื้นที่เฉลี่ย 1 ไร่	การวางแผนการใช้จ่ายในครอบครัว	การวางแผนในการวางแผนขั้นตอนที่สำคัญ	การเก็บออมเงิน	การปรับปรุงชีวิตให้มีความเป็นอยู่ที่พอเพียง	การมีน้ำใจ การรู้จักแบ่งปันกัน การรู้จักให้มากกว่าเป็นผู้รับ
16.การทำนา พื้นที่เฉลี่ย 2 ไร่	การประหยัด ความสมดุล ในการใช้จ่าย	การตัดสินใจในเรื่องต่างๆ มีเหตุผลในการซื้อของที่จำเป็น	การเตรียมความพร้อมรับ ทุกสถานการณ์	ความขยันขันแข็ง ความอดทนมีการซื้อปัจจัยสุจริต มีความเอื้อเพื่อเพื่อแม่	การหาความรู้จากแหล่งต่างๆ
16.การทำนา พื้นที่	การกินอยู่และการประกอบ	ตั้งรับต่อการเปลี่ยนแปลง	ประกอบอาชีพที่สุจริต อดออม	มีการหาความรู้ตลอดเวลา	ประกอบอาชีพที่สุจริต อดทน

เฉลี่ย 5 ไร่	อาชีพการมี เหตุผลในการ ตัดสินใจ	ทุกเรื่อง	และประหยัด	ความรอบคอบ	ประหยัด
17.การทำ สวนพื้นที่ เฉลี่ย 4 ไร่	การใช้จ่ายใน ชีวิตประจำวัน	การตัดสินใจอย่าง มีเหตุผล	การอดออมเก็บ เงินไว้ใช้ในยาม ฉุกเฉิน	ความรู้ที่นำไปใช้ ในชีวิตประจำวัน	พากเพียร ความ อดทน การมี คุณธรรมใน ตนเอง

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

อาชีพ	องค์ประกอบด้าน 3 หัวง			องค์ประกอบด้าน 2 เงื่อนไข	
	ด้าน พอประมาณ	ด้านเหตุผล	ด้านภูมิคุ้มกัน	ความรู้	คุณธรรม
18.ทำนา พื้นที่เฉลี่ย 10 ไร่	ประกอบอาชีพ ที่สุจริต การใช้ ทรัพยากรที่ คุ้มค่า การ เตือนสติตนเอง	การคิดที่รอบคอบ การตัดสินใจใน การแก้ไขปัญหา	ทำให้รู้เท่าทัน คนอื่น การรู้จัก ป้องกันปัญหา รับมือกับปัญหา ต่างๆ	การนำหลัก เหตุผลไปใช้เพื่อ รับมือเกี่ยวกับ การเปลี่ยนแปลง	การรู้จัก พึ่งตนเองและ รู้จักช่วยเหลือ ผู้อื่น
19.การ เลี้ยงสัตว์ พื้นที่เฉลี่ย 1.5 ไร่	การใช้จ่ายใน ครอบครัว การ ออมเงิน	การคิดไตร่ตรอง ก่อนทำทุกครั้งที่ สร้างความสมดุล ในการใช้จ่าย	การออมเงินไว้ ใช้ในยาม ฉุกเฉิน	การนำความรู้ที่ ได้มาัดแปลงใช้ ในชีวิตประจำวัน	การช่วยเหลือ แบ่งปันกันด้วย ความเต็มใจ
20.ทำนา พื้นที่เฉลี่ย 8 ไร่	การลดต้นทุนใน การผลิต การ ปลูกพืชแบบ ผสมผสาน	การตัดสินใจก่อน จะมีรายจ่าย	การเก็บออม เงินทุนสำรอง ไว้ใช้ในยาม ฉุกเฉิน	การทำพืช หมุนเวียนจะได้ มีรายได้ตลอด ทั้งปี	การช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน และการมี ผลผลิตที่มี คุณภาพ
21.ทำไร่ พื้นที่เฉลี่ย 10 ไร่	การใช้จ่ายอย่าง ประหยัดและ บริโภคอย่าง พอประมาณ	การตัดสินใจว่า จะทำอะไร ก่อนหลัง	การเตรียมตัว รับผลกระทบ ในสิ่งที่อาจ เกิดขึ้น	มีความรู้เกี่ยวกับ เกษตรรอบด้าน	ความอดทน พากเพียร ขยัน ทำงานและมี ความซื่อสัตย์

22.การ เลี้ยงสัตว์ พื้นที่เฉลี่ย 1ไร่	การเกษตรแบบ เรียบง่าย ตาม แบบวิถีของ คนไทย	การผลิตที่ ปลอดภัยจาก สารพิษ ลดต้นทุน	การรู้จัก พึ่งตนเองไม่พึ่ง ปัจจัยภายนอก	มีการจัดทำบัญชี รายรับรายจ่าย	สุจริต มีคุณธรรม จริยธรรม ดำรงชีวิตอย่าง พอเพียง
--	---	---	---	----------------------------------	--

ตารางที่ 4.2 รายได้ของผู้ผลิตและรายจ่ายโดยเฉลี่ยของเกษตรกรหลังจากนำวิถีคิดแบบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปวางแผนการทำงานในอาชีพของตนเองจำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	รายการ	รายรับ	รายจ่าย	หมายเหตุ
1.ทำนา พื้นที่เฉลี่ย 10 ไร่	เงินรายได้จากการทำนา	25,300		
	ค่าปุ๋ย		280	
	ค่าเช่าบ้าน		2,500	
	ค่าอาหาร		593	
	รับจ้างตัดหญ้า	500		
	ซื้อปุ๋ย		580	
	ค่าจ้างลูกน้อง		1,500	
	พี่ชายให้เงิน	250		
	เก็บเงินขายพริก	150		
	เงินค่าดอกที่เพื่อนยืม	4,500		
	ซื้อเมล็ดพืช		259	
	ค่าจ้างเก็บพริก		185	
	ข้าวสาร		200	
	รับจ้างเกี่ยวหญ้า	500		
	ค่าอาหารวัว		280	
	ค่าประปา		452	
	ค่าบัวรดน้ำ		99	
	พี่ยืมเงิน		1,000	
	ค่าปุ๋ย		200	
	ค่าเมล็ดพืช		159	
กู้เงิน		1,500		

ชื่อของ		500
รับจ้างทาสีบ้าน	1,000	
ชื่อของ		1,100
ถอดเงินจากธนาคาร	1,000	
ฝากเงิน		1,000
รวม	34,200	11,501
คงเหลือ	22,698	

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

อาชีพ	รายการ	รายรับ	รายจ่าย	หมายเหตุ
2. การเลี้ยงสัตว์ วัวเนื้อ พื้นที่เฉลี่ย 1 ไร่	เงินเดือนคนชรา	500		
	ลูกสาวให้เงินมา	5,000		
	เงินจากการขายเสื้อ	200		
	ค่าอาหารสัตว์		1,200	
	เงินเดือนคนชรา	500		
	เงินจากการขายผ้า	1,500		
	ลูกสาวให้	5,000		
	ค่าอาหารวัว		1,200	
	ค่าของใช้		1,200	
	ฝากธนาคาร			9,100
	เงินคนชรา	500		
	เงินขายผ้า	700		
	ค่าใช้จ่ายส่วนตัว			300
	ลูกสาวให้	5,000		
	ค่าจ้างเลี้ยงวัว			2,000
	ค่าอาหารวัว			1,200
	รวม	18,900		16,100
คงเหลือ	2800			
3. ทำนา พื้นที่เฉลี่ย 10 ไร่	ค่านิคมยาข้าว		300	
	ค่าปุ๋ย		5,000	
	ทำงาน	1,000		
	ขายข้าว	25,000		

	ค่าอาหาร		500
	ซื้ออาหารวัว		400
	ขายวัว	30,000	
	ค่าอาหาร		800
	ค่าของใช้ภายในบ้าน		300
	ขายข้าว	40,000	
	ค่าของใช้		100

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

อาชีพ	รายการ	รายรับ	รายจ่าย	หมายเหตุ
	ค่าอาหารสุนัข		200	
	ค่าขนมลูก		400	
	ค่าน้ำค่าไฟ		1,000	
	รวม	96,000	9,000	
	คงเหลือ	87,000		
4.ทำสวน พื้นที่ เฉลี่ย 10 ไร่	ค่าพันธุ์พืช		4,000	
	ค่าปุ๋ย		2,500	
	ขายมะพร้าวอ่อน	2,500		
	ซื้อวัตถุดิบ		1,500	
	ขายไม้กวาด			
	ทางมะพร้าว	2,000		
	รับจ้างเสริม	10,000		
	ค่าอุปกรณ์ทำสวน		5,000	
	ค่าพันธุ์ปลา		2,000	
	ค่าอาหารปลา		1,000	
	ขายปลา	4,500		
	ค่าต้นกล้วย		800	
	ขายกล้วย	2,000		
	ขายใบกล้วย	2,500		
	ค่าอาหาร		3,500	
	ค่าเทอมลูก		3,000	
	รวม	23,500	23,300	
	คงเหลือ	200		
5.ทำสวน	ขายผลผลิต	150,000		

มีพื้นที่เฉลี่ย 3 ไร่	ขายงานฝีมือ	15,000	
	ลูกให้เงิน	1,400	
	รายได้จากการเลี้ยงโชค	300	
	รายได้จากแหล่งอื่นๆ	80,000	
	ค่าอาหาร		1,200
	ค่าเสื้อผ้า		200
	ค่ายารักษาโรค		500

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

อาชีพ	รายการ	รายรับ	รายจ่าย	หมายเหตุ
	ค่าเช่าที่		24,000	
	ค่าน้ำมันรถ		5,000	
	ค่าโทรศัพท์		300	
	ค่าของใช้		380	
	ให้เงินลูก		850	
	ค่าปุ๋ย		35,000	
	ค่าซ่อมแซม		5,000	
	ค่าสินค้าต่างๆ		400	
	ค่าแรงงาน		6,300	
	ค่าไฟ ค่าน้ำ		1,000	
	รวม	246,700	85,130	
	คงเหลือ	161,570		
6.การเลี้ยงสัตว์	ขายปลา	37,000		
ปลา พื้นที่เฉลี่ย 1 ไร่	วิดน้ำออกจากบ่อ		300	
	ค่าแรงคนงาน		900	
	ค่าพลาสติก		200	
	ค่าอาหารปลา		400	
	ค่ากากน้ำตาล		200	
	ค่าน้ำมัน		500	
	ค่าข้าว		200	
	ค่าอุปกรณ์		100	
	ค่าแรงคนงาน		200	
	กับข้าว		400	
	ค่าน้ำมันรถ			

ค่าเช่าปลา	500
ค่าของใช้	300
ค่าน้ำมันเครื่อง	2,000
ไปเที่ยวกับครอบครัว	3,000
ค่าโทรศัพท์	

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

อาชีพ	รายการ	รายรับ	รายจ่าย	หมายเหตุ
	ให้เงินพ่อแม่		3,000	
	ค่าน้ำค่าไฟ		1,100	
	เพื่อนคืนเงิน	5,000		
	ค่าคนงาน		3,400	
	ค่าของใช้		300	
	ค่าอุปกรณ์		500	
	ค่าน้ำมัน		300	
	ค่าอาหาร		500	
	ค่าเช่าปลา		700	
	ค่าข้าว			
	ค่าของใช้		1,000	
	ค่าไปเที่ยวกับครอบครัว		2,000	
	จัดงานวันเกิด			
	ขายของ		3,000	
	ให้แม่		300	
	กินเลี้ยง	10,000		
	ค่าเช่าปลา		500	
	ค่าน้ำมัน		300	
	ค่าของใช้		500	
	รวม	52,000	28,500	
	คงเหลือ	23,500		
7.ทำไร่ มีพื้นที่ เฉลี่ย 2 ไร่	ค่าน้ำค่าไฟ		500	
	ค่าน้ำมัน		600	

ค่าปุ๋ย		2,000
ค่ากับข้าว		1,000
ค่าของใช้		600
รับจ้างทั่วไป	6,000	
รวม	6,000	4,700
คงเหลือ	1,300	

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

อาชีพ	รายการ	รายรับ	รายจ่าย	หมายเหตุ
8.การทำสวนพื้นที่ เฉลี่ย 4 ไร่	อาหาร		3,500	
	ของใช้		700	
	เสื้อผ้า		350	
	ให้ลูก		1,000	
	ค่าโทรศัพท์		500	
	ค่าน้ำมัน		1,000	
	ใช้หนี้		15,000	
	ค่าอาหาร		2,700	
	ค่าของใช้		800	
	ให้ลูก		1,800	
	ค่าโทรศัพท์		650	
	ค่าน้ำมัน		1,000	
	ใช้หนี้		12,000	
	ค่าเบ็ดเตล็ด			7,000
	เก็บผัก	24,000		
เก็บผัก	16,000			
รวม	50,000		48,000	
คงเหลือ	2,000			
9.ทำนา พื้นที่เฉลี่ย 8 ไร่	ขายข้าว	50,000		
	ซื้อข้าวปลูก		20,000	
	จ้างไถนา		18,000	
	ค่าหว่านข้าว		2,500	
	ค่ายาคุมหน้าดิน		3,200	

ค่าเช่าแม่แรง	2,000
ตู้เงิน	30,000
จ้างฉีดยา	1,000
ค่าน้ำมัน	3,000
ค่าน้ำย	8,000
จ้างใส่ปุ๋ย	1,200
จ้างฉีดยา	1,200
จ้างใส่ปุ๋ย	1,300

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

อาชีพ	รายการ	รายรับ	รายจ่าย	หมายเหตุ
	จ้างใส่ปุ๋ย		1,300	
	ค่ายา อาหารเสริม		3,500	
	จ้างฉีดยา		2,000	
	ค่าเกี่ยวข้าว		6,000	
	ค่าเงินข้าวไปขาย		2,000	
	ขายข้าว	250,000		
	ชำระหนี้		30,000	
	รวม	300,000	253,800	
	คงเหลือ	223,800		
10.การทำนา พื้นที่เฉลี่ย 4 ไร่	พันธุ์ข้าว		3,000	
	ค่าน้ำย		5,600	
	ค่ายา		2,500	
	ค่าไฟ		1,200	
	ค่ารถเกี่ยว		2,500	
	ค่ารถเข็น		500	
	ขายข้าวได้	49,050		
	ค่าไถ่ที่		6,000	
	รวม	49,050	21,300	
	คงเหลือ	27,750		
11.ทำไร่ มีพื้นที่ เฉลี่ย 2 ไร่	ค่าแรงคนงาน		800	
	ค่าการปลูก		1,850	
	ประกันชีวิต		500	
	ตัดสับปรด	18,960		

อาหาร	300
เบ็ดเตล็ด	3,000
ฝากเงินยูเนียน	300
ค่าปุ๋ย	2,120
ค่ารถประจำทาง	200
ฝากเงินยูเนียน	700
น้ำมัน	300
ค่ารถประจำทาง	300

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

อาชีพ	รายการ	รายรับ	รายจ่าย	หมายเหตุ
	ค่าอาหาร		700	
	เบ็ดเตล็ด		1,400	
	ค่ายาคุมหญ้า		3,000	
	ตัดสับประรด	20,358		
	ค่าจ้างแรงงาน		1,860	
	ค่าปุ๋ย		9,900	
	ยาค่าหญ้า		7,500	
	ประกันชีวิต		500	
	ค่าแรงงาน		1,100	
	ค่าปุ๋ย		1,750	
	ค่าข่าหญ้า		21,300	
	ค่าปุ๋ย		4,800	
	ค่าข่าหญ้า		7,250	
	ค่าปุ๋ย		3,150	
	ตัดสับประรด	17,625		
	ค่าประกัน		500	
	ฝากเงินยูเนียน		500	
	ค่ารถประจำทาง		700	
	รวม	56,943	76,280	
	คงเหลือ	-19,337		

ตารางที่ 4.3 ข้อค้นพบจากการสะท้อนความคิดเห็นของเกษตรกรหลังจากนำวิธีคิดแบบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปวางแผนการทำงานในอาชีพของตนเองที่จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	ผลการสะท้อนความคิดเห็นหลังจากการนำไปใช้
1. ทำนา พื้นที่เฉลี่ย 10 ไร่	1. มีการตัดสินใจอย่างรอบคอบ ใช้ความประหยัดคอคอมไม่ฟุ่มเฟือยมีความซื่อสัตย์สุจริต สร้างอาชีพเสริม ใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหา 2. ชาวบ้านรู้จักกินรู้จักใช้ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย พอมีพอกิน รู้จักประมาณตนและใช้จ่ายอย่างถูกวิธี
2. ทำไร่พื้นที่เฉลี่ย 5 ไร่	ส่วนใหญ่การดำเนินชีวิตอยู่ในรูปแบบของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่แล้ว อาจจะไม่ถึง 100% แต่ส่วนใหญ่เกษตรกรจะปลูกผักสวนครัวเพื่อเป็นการประหยัดงบประมาณรายรับและรายจ่ายของครอบครัว
3. การเลี้ยงสัตว์ วัวเนื้อ พื้นที่เฉลี่ย 1 ไร่	สามารถนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และสร้างอาชีพที่สุจริตแม้ว่าจะอยู่ในสถานะที่ขาดแคลนคนในครอบครัวรู้จักการประหยัดคอคอมลดการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย
5. ทำสวน พื้นที่เฉลี่ย 10 ไร่	ชาวบ้านได้นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน และนำสิ่งของเหลือใช้มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
6. ทำสวน มีพื้นที่เฉลี่ย 3 ไร่	ทำให้ชาวบ้านเกิดความซื่อสัตย์สุจริต การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สร้างความอดทน ขยันหมั่นเพียรและความพอประมาณ สามารถใช้จ่ายเงินอย่างประหยัด การเก็บออมเงินไว้ใช้ในยามฉุกเฉิน
7. ทำไร่ มีพื้นที่เฉลี่ย 2 ไร่	ทำให้ชาวบ้านเกิดความพอเพียง พอประมาณ และยังสร้างนิสัยในการทำบัญชี รายรับรายจ่าย

8.ทำนา มีพื้นที่เฉลี่ย 2 ไร่	การพัฒนาที่สมดุลยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง
9.ทำสวนมีพื้นที่เฉลี่ย 5 ไร่	ทำให้เกิดการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก มีการทำงานอย่างรอบคอบ สร้างความสมดุล ความมั่นคง ความยั่งยืน
10.ทำนา มีพื้นที่เฉลี่ย 4 ไร่	การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง และมีรายรับมากกว่ารายจ่าย ทำให้ครอบครัวมีเงินเหลือใช้และมีเงินออม
11.ทำนา มีพื้นที่เฉลี่ย 10 ไร่	ส่วนมากชาวบ้านรู้จักเศรษฐกิจพอเพียง และทำให้เกิดรายได้ในส่วนต่างๆ มีการหาอาชีพเสริมเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

อาชีพ	ผลการสะท้อนความคิดหลังจากการนำไปใช้
12.ทำสวน มีพื้นที่เฉลี่ย 3 ไร่	มีการประกอบอาชีพที่สุจริต มีการประหยัดคอออม มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันสร้างความสมดุล ความยั่งยืน และความมั่นคง
13.ทำไร่ มีพื้นที่เฉลี่ย 2 ไร่	ชาวบ้านขาดความรู้จากการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง
14.ทำไร่ พื้นที่เฉลี่ย 10 ไร่	เศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญมากต่อครอบครัวและชาวบ้าน
15.ทำนา พื้นที่เฉลี่ย 8 ไร่	เกษตรกรมีความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงพอประมาณ 90% ซึ่งอยู่ในขั้นที่ดีพอสมควร ที่เหลือเป็นเพราะสภาพแวดล้อมไม่อำนวย
16.การเลี้ยงสัตว์ พื้นที่เฉลี่ย 1.5 ไร่	เศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญมากต่อครอบครัวและชาวบ้านได้นำเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ประโยชน์ในการกินอยู่และในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์
17.ทำนา พื้นที่เฉลี่ย 10 ไร่	ชาวบ้านมีความเข้าใจในหลักเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้นและสามารถนำเอาความรู้ที่ได้จากการสอนนี้ไปใช้ในการประกอบอาชีพจริง
18.การทำสวนพื้นที่เฉลี่ย 4 ไร่	ทำให้รู้จักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้นและทำบุคคลพัฒนาตนเองได้ดีและเราสามารถนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้
19.การทำสวนพื้นที่เฉลี่ย 3 ไร่	ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ครอบคลุมไปยังทุกอาชีพและนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

- 20.ทำนา พื้นที่เฉลี่ย 10 ไร่ แนวคิดของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การดำรงชีวิตของเกษตรกรพื้นฐาน
- 21.การเลี้ยงสัตว์มีพื้นที่เฉลี่ย 1 ไร่ การทำการเกษตรเน้นการเรียบง่าย ตามแบบวิถีของคนไทย ยึดหลักเกษตรธรรมชาติ ประสานกับการดำรงชีวิตแนวพุทธศาสนา เพื่อที่จะได้อยู่ดีมีสุข
- 22.ทำไร่ มีพื้นที่เฉลี่ย 2 ไร่ มีการปรับใช้เข้ากับอาชีพเกษตรกรบางส่วนและได้ทำตามปรัชญา เพราะอยากที่จะมีชีวิตแบบยั่งยืน
-

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การวิจัยและพัฒนาชุดการเรียนรู้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์เรื่องวิธีการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบสำหรับครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐาน คณะผู้วิจัยใช้แผนแบบการวิจัยแบบการวิจัยพัฒนาควบคู่กับการทดลอง ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้คือ

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. ชุดการเรียนรู้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์เรื่องวิธีการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบสำหรับครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐานที่เหมาะสมสำหรับเกษตรกรแบบพื้นฐาน ควรเป็นสื่อประสมมีทั้งรูปภาพ และเนื้อหาต้องมีความสอดคล้องกับการดำเนินวิถีชีวิตสภาพจริงตามปกติของกลุ่มตัวอย่าง สะดวกต่อการใช้งานของทั้งกลุ่มเป้าหมายและผู้ใช้งานทั่วไป ด้านการนำเสนอควรอยู่ในรูปแบบวีดิทัศน์สำเร็จรูป หรือนำเสนอด้วยรูปแบบของพาวเวอร์พอยน์ท์พร้อมการบรรยาย ระยะเวลาในการนำเสนอไม่เกิน 20 นาที เพราะเกษตรกรเหล่านี้ต้องทำงานอยู่ในพื้นที่ตลอดวัน

2. กลุ่มเกษตรกรที่อาสาสมัครเข้าร่วมการเรียนรู้และพร้อมที่วางแผนเพื่อเปลี่ยนการดำเนินชีวิตแบบวิถีพอเพียงแต่ละครอบครัวมีความรู้ชัดเจนมากขึ้นเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากการฝึกทำบัญชีรับจ่ายของครอบครัว ทำให้ทุกครอบครัวมีรายจ่ายในเรื่องที่ไม่จำเป็นน้อยลง มีการหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อเพิ่มผลผลิตในอาชีพของตน แต่เนื่องจากรูปแบบการลงทุนการผลิตในอาชีพการเกษตรเปลี่ยนแปลงไปตามตลาดทุนนิยมและมีการใช้เทคโนโลยีแทนแรงงานคนและสัตว์ ทำให้การลดต้นทุนในส่วนนี้ไม่สามารถทำได้ ส่วนในมิติด้านดำรงวิถีชีวิตแบบพอประมาณและคุณธรรมในอาชีพนั้นเป็นวิสัยอันปกติของกลุ่มเกษตรกรพื้นฐานเหล่านี้อยู่แล้ว

อภิปรายผล

ในการวิจัยครั้งนี้ เกษตรกรพื้นฐานมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นวิถีชีวิตแบบพอเพียงในแต่ละด้าน คณะผู้วิจัยขอสรุปและอภิปรายผลไปในคราวเดียวกันในประเด็นหลักๆ ดังนี้คือ

1. ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับกลุ่มครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐาน

1.1 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนำหลักคิดด้านพอประมาณ ด้านเหตุผล ด้านภูมิคุ้มกัน ด้านเงื่อนไขคุณธรรมและเงื่อนไขความรู้ มาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน คือ รู้จักใช้จ่ายให้พอประมาณมีการสะท้อนคิดซึ่งกันและกันในเรื่องการใช้จ่ายของครอบครัวในแต่ละเดือน ทำให้สามารถลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นได้อย่างเป็นรูปธรรม และไม่มีความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในครอบครัว ขณะเดียวกันตลอดระยะเวลาที่เข้าร่วม โครงการวิจัย เกษตรกรกลุ่มนี้เข้าร่วม โครงการอบรม ฝึกฝนในการเปลี่ยนแปลงวิธีการทำเกษตรจากการใช้สารเคมีมาเป็นเกษตรอินทรีย์โดยความสมัครใจ เรียนรู้ ความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของปรากฏการณ์ต่างๆ ในระบบ ความสามารถเหล่านี้เกิดจากการคิดที่สอดคล้องกับ โมเดลที่เรียกว่า DUPE Model (D= Define the nature of the Problem U=Understand the nature of problem P= Plan your solution, Select appropriate strategies E= Evaluate your plan for its suitability and success) ในการคิดเชิงเหตุผลเชิงระบบนี้ทำให้การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมค่อนข้างคงทน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ทราเวอร์ส และคณะ (Travers, John F., 2000 : 311-320) และสมาชิกในแต่ละครอบครัวยังสามารถให้ข้อคิดกับครอบครัวอื่นๆ ในหมู่บ้านเดียวกัน และหมู่บ้านใกล้เคียง โดยพูดคุยแลกเปลี่ยนวิธีการประกอบอาชีพของตนเองและชักชวนให้เพื่อนบ้านดูตัวอย่างจากตนเองได้ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเช่นนี้เป็นไปตามกรอบแนวคิดความพอเพียงทางสังคมชนบทไทย ของ สำนอง สืบสาน และคณะ (2543) ที่ศึกษาในเรื่อง ความพอเพียงทางสังคมชนบทไทย : กรณีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมถึงสอดคล้องกับการศึกษาของ สมคิด พรหมจ้อย และคณะ (2543) ที่ศึกษาในเรื่อง สภาพแวดล้อมและเทคโนโลยีที่พอเพียงสำหรับสังคมชนบทไทย กรณีหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ งานวิจัยของ ชลิตา บัณฑิตวงศ์ และอนุสรณ์ อุณโน (2546) ในเรื่อง พลวัตเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคใต้ตอนบนฝั่งตะวันออก ในหลักการนี้ชุมชนมีลักษณะพึ่งพิงตนเองสูง การเข้ามาของระบบทุนและเทคโนโลยีไม่เพียงแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการและลักษณะภายนอกที่ปรากฏให้เห็นเท่านั้น หากแต่ยังมีผลเปลี่ยนแปลงของระบบวิถีคิดและโลกทัศน์ของชุมชนในบางด้านด้วย เกษตรกร โดยส่วนใหญ่จึงยอมรับเอาระบบการศึกษาสมัยใหม่และจำต้องยอมรับระบบการเปลี่ยนแปลงแรงงานหรือผลผลิตโดยปริยาย แต่ในที่สุดจากการตระหนักรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ และการเทิดทูน การจงรักภักดีของเกษตรกรที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นต้นแบบในแนวคิดของวิถีชีวิตแบบพอเพียง ยังสามารถเหนี่ยวรั้งให้เกษตรกรเหล่านี้คงดำเนินชีวิตตามหลักการของพระองค์ท่านได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่า การยึดมั่นในการดำรงวิถีชีวิตแบบพอเพียงของประชาชนคนไทยน่าจะมาจากความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์

1.2 อัตราการลดรายจ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็นของครอบครัว ตลอดระยะเวลา 2 ปีที่เกษตรกรกลุ่มนี้เข้าร่วม โครงการวิจัย รายจ่ายที่ไม่จำเป็น เช่น ค่าเคเบิลทีวี โทรศัพท์ ค่ายาขจัดวัชพืช การ

ชื่อของเยี่ยมญาติ คำปุ๋ยเคมี เหล่านี้ เป็นต้น มีอัตราลดลงโดยเฉลี่ยครอบครัวละมากกว่าร้อยละ 30 การลดรายจ่ายของเกษตรกรกลุ่มนี้ คณะผู้วิจัยมีความเชื่อว่าการทำบัญชีครัวเรือน และการสะท้อนคิดระหว่างสมาชิกของครัวเรือนในการใช้จ่ายในเรื่องต่างๆ การสร้างกระบวนการเรียนรู้เช่นนี้ เป็นการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ชีวิต โดยคณะผู้วิจัยและกลุ่มเกษตรกรในโครงการเป็นนักปฏิบัติโดยเรียนรู้และประเมินประสบการณ์เศรษฐกิจพอเพียงไปในเวลาเดียวกัน ผลการวิจัยในครั้งนี้สอดคล้องกับการวิจัยเพื่อสร้างกระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงแบบ TALR (อภิชัย พันธเสน และคณะ, 2550 : 199-200) ที่มีเป้าหมายเพื่อปลูกจิตสำนึกวิพากษ์ เพื่อให้ผู้ที่เข้าร่วม โครงการวิจัยได้ตระหนักถึงข้อจำกัดและผลกระทบต่างๆ อันเกิดจากการพึ่งพิงและการรู้ไม่เท่าทันเศรษฐกิจทุนนิยม การวิจัยเช่นนี้เป็นการมุ่งให้ผู้เข้าร่วมวิจัยเรียนรู้ด้วยแนวทางของสหวิทยาการเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีความหมายมากกว่าคำว่า “เศรษฐกิจ” อันเป็นแนวคิดที่ครอบคลุมหลายมิติของชีวิต ดังนั้นการที่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยได้ร่วมคิด ร่วมทดลอง และสะท้อนคิดซึ่งกันและกัน จะทำให้เกิดวิธีคิดที่วิพากษ์และสร้างสรรค์เป็นการสร้างพลังอำนาจให้แก่ตนเอง และเปลี่ยนแปลงตนเอง พึ่งตนเองได้ในที่สุด

1.3 ความพึงพอใจของคุณภาพชีวิตที่เปลี่ยนไปตลอดระยะเวลาที่เข้าร่วมโครงการเกษตรกรร้อยละ 100 มีความสุขในการเข้าร่วมโครงการและภาคภูมิใจในอาชีพของตนเอง ถึงแม้ว่าจะเหน็ดเหนื่อย จากการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ข้อสังเกตว่า วิธีการดำเนินชีวิตของเกษตรกรพื้นฐานเป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีการสร้างระบบเศรษฐกิจฐานทางวัฒนธรรมโดยใช้กระบวนการประชาธิปไตยในการจัดการทรัพยากรชุมชน มีผู้นำชุมชนที่เป็นที่ยอมรับที่เข้มแข็ง สามารถหาความร่วมมือจากส่วนต่างๆ ได้ ครอบครัวของเกษตรกรในชุมชนมีความโอบอ้อมอารี และอุปถัมภ์ซึ่งกันและกันเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว การปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้าน ความสัมพันธ์ในชุมชนเป็นความสัมพันธ์ที่มีความเกื้อหนุนอุ้มชูกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรสุดา เจริญรัต (2546) ในเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ซึ่งพบว่า ความพึงพอใจของคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในระบบการผลิตแบบยังชีพนี้ คนไม่จำเป็นต้องมีความรู้ที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับระบบการตลาดหรือระบบราคา สายใยเกาะเกี่ยวระหว่างครัวเรือนในชุมชนที่มีวิธีการผลิตเพื่อยังชีพ มีรากฐานมั่นคงเพราะทุกคนตระหนักว่าหากขาดความร่วมมือร่วมใจในการทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนแล้ว แต่ละครัวเรือนไม่สามารถอยู่ได้ตามลำพัง ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้ข้อสรุปว่า วิถีชีวิตแบบพอเพียงของเกษตรกรขั้นพื้นฐานของประเทศไทย ยังคงเป็นสังคมที่มีลักษณะเอื้อประโยชน์ให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบ ช่วยเหลือกันในยามประสบปัญหาต่างๆ ตามระบบคุณธรรมและความเท่าเทียมกัน มีโลกทัศน์และความเชื่อของสังคมประเพณีที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติ เน้นการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติ สร้างความนับถือต่างๆ ขึ้นมา เพื่อเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการควบคุมและสนับสนุนให้สังคมปฏิบัติตามบรรทัดฐานของกลุ่ม ให้ความ

เคารพอย่างสูงกับบรรพบุรุษ ชุมชนจึงมีการสร้างระเบียบกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ เช่น เหมืองฝาย อันเป็นตัวอย่างของการจัดสรรน้ำ รูปแบบชุมชนเช่นนี้จึงทำให้สมาชิกมีความรู้สึกปลอดภัย มีความสุขในการอยู่ร่วมกัน

2. การเกิดองค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง

การวิจัยเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงที่ผ่านมา เป็นการวิจัยที่กระทำโดยนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาและสถาบันวิจัยต่าง ๆ เพื่อค้นหาข้อสรุปบางอย่างที่นักวิจัยต้องการรู้ กล่าวได้ว่าการวิจัยโดยชุมชน (Popular Research) เพื่อการพัฒนาตนเอง หรือการศึกษาที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหานั้นมีอยู่อย่างจำกัด คณะผู้วิจัยมีความเห็นว่างานวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง น่าจะเป็นงานวิจัยที่นักวิจัยจากองค์กรและภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรประชาชนร่วมมือกัน เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนค้นหาคำตอบต่อโจทย์การพัฒนาด้วยตนเอง และเพื่อกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านวิถีคิด วิถีการผลิตและวิถีชีวิตของชุมชน การวิจัยเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงสังคม (“Transformative Action Learning Research”) หรือ TALR ให้ความสำคัญต่อการสร้างความรู้ ควบคู่กับการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการโดยประชาชน ด้วยเป้าหมายการเสริมพลังวัฒนธรรมชุมชน ด้วยกระบวนการวางแผนปฏิบัติการอย่างเป็นขั้นตอน อาจจะสรุปได้ว่าการปลูกจิตสำนึกเกี่ยวกับวิถีชีวิตแบบพอเพียงน่าจะเกิดได้จากปรากฏการณ์ต่อไปนี้คือ

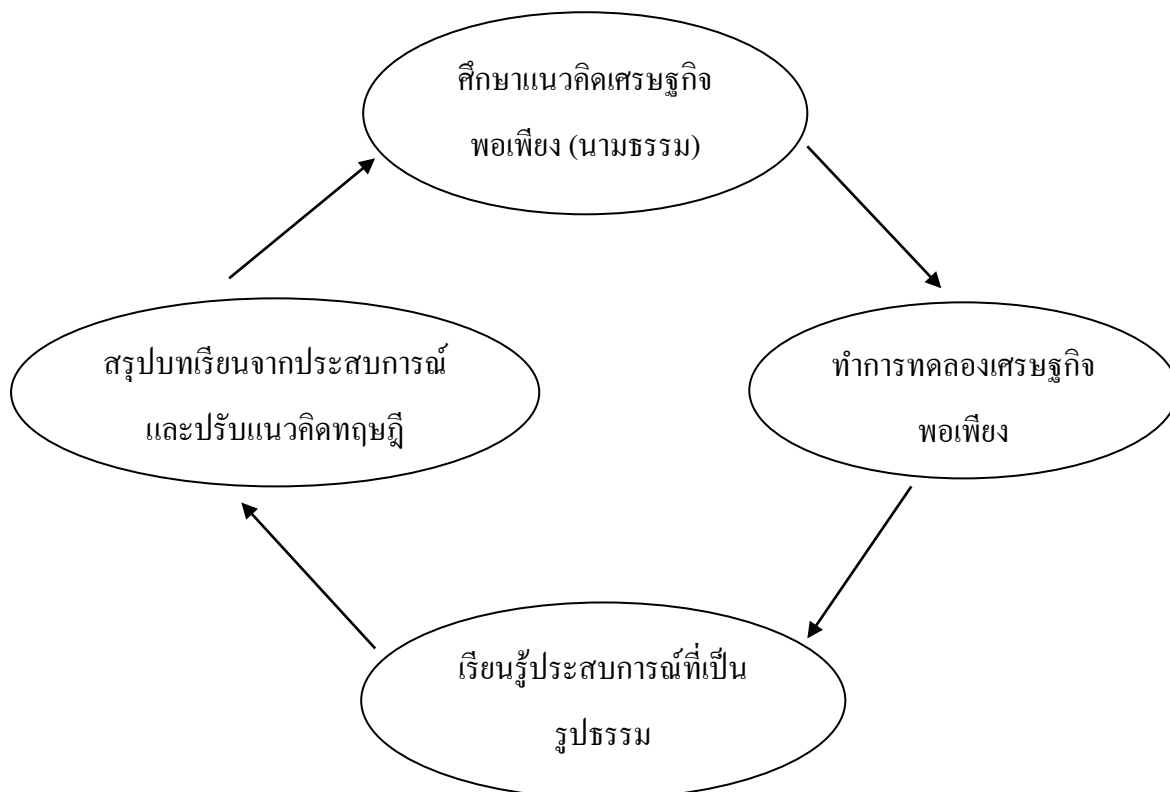
2.1 ชาวชุมชน คือ นักวิจัยเช่นเดียวกันกับทีมงาน วิจัยอาชีพที่จะต้องร่วมกระบวนการเรียนรู้และการสร้างสำนึกการเปลี่ยนแปลงสังคม

2.2 การวิจัยโดยชุมชนมีพลังกระตุ้นให้ชาวชุมชนตื่นตัวและมีความเชื่อมั่นในศักยภาพและความสามารถของตนเองในการดำรงชีวิต

2.3 การวิจัยตอบสนองและสอดคล้องกับความต้องการความนึกคิด ความใฝ่ฝัน ความเชื่อและวัฒนธรรมชุมชน

การเรียนรู้ของกลุ่มครัวเรือนเกษตรกรแบบพื้นฐานในงานวิจัยครั้งนี้เกิดจากการได้ลงมือปฏิบัติ นำเสนอได้ดังแผนภาพ 5.1

แผนภาพที่ 5.1 วัฏจักรของการเรียนรู้ท่ามกลางประสบการณ์

ความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สรุปได้ว่า 1) ด้านความรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของกลุ่มครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐานส่วนใหญ่ เข้าใจว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประทานให้กับประชาชนเพื่อให้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้อยู่ในความพอดีดำเนินชีวิตในทางสายกลาง รู้จักประมาณตนในการใช้ชีวิต ประหยัด มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขและแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจให้อยู่อย่างมั่นคงตามยุคสมัยมากที่สุด 2) ด้านเจตคติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐานส่วนใหญ่มีเจตคติเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตให้รู้จักพอในสิ่งที่ตนมีและคิดทุกสิ่งด้วยความพอดีไม่มากเกินไปไม่น้อยเกินไป การรู้จักใช้เหตุผลในการคิดตัดสินใจ คิดอย่างรอบคอบ ไม่ใช่อารมณ์ในการแก้ปัญหา และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ซึมซับอยู่ในชีวิตประจำวันในทุก ๆ เรื่อง 3) ด้านการปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐานส่วนใหญ่ปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในเรื่องของการวางแผนการใช้จ่ายเงินโดย

ใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็น วางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ ในด้านการใช้สอยนั้นใช้ในเรื่องความพอดี ประหยัด มีประโยชน์ และทั้งหมดต้องเหมาะสมและสอดคล้องกับตนเอง

3. ประสบการณ์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐาน พบว่า 1) กลุ่มครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐานส่วนใหญ่มีความรู้มาบ้างจากสื่อต่างๆ และเมื่อได้ดูจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ของคณะผู้วิจัยแล้ว ได้เกิดความรู้ที่ชัดเจนมากขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องสามห่วงสองเงื่อนไข (คือ ห่วงด้านพอประมาณ ห่วงด้านเหตุผล และห่วงด้านภูมิคุ้มกัน เงื่อนไขด้านความรู้และเงื่อนไขด้านคุณธรรม) 2) กลุ่มครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐานส่วนใหญ่มีความรอบคอบในการวางแผนการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับตนเอง ตรงกับการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจเรื่องหลักการมีเหตุผลมากที่สุด 3) กลุ่มครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐานส่วนใหญ่คิดว่าวิถีชีวิตของตนเองควรยึดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากที่สุด 4) กลุ่มครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐานส่วนใหญ่คิดว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปใช้ในทุุกกิจกรรมของการดำเนินชีวิต 5) กลุ่มครัวเรือนเกษตรกรรมแบบพื้นฐานส่วนใหญ่คิดว่าต้องการเพิ่มพูนองค์ความรู้ ประสบการณ์ หรือทักษะในด้านการวางแผนการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง ทั้งนี้เพื่อความสุขอย่างแท้จริง และเป็นการพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้วางนโยบาย

1. สนับสนุนการสร้างสมรรถนะของชุมชนพร้อมกับการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น
2. สนับสนุนการสร้างเครือข่ายกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน
3. สนับสนุนการสร้างสถาบันการวางแผนระดับชุมชนเพื่อเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติงานของศูนย์การเรียนรู้

1. ให้ความสำคัญสูงสุดเกี่ยวกับเรื่องความพอเพียง การพึ่งตนเองและความยั่งยืนทางนิเวศ
2. เข้าร่วมกับชุมชนในการวางแผนและการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์
3. สร้างเครือข่ายการประสานงานหลายระดับ เพื่อส่งเสริมและขยายความคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่ภาคปฏิบัติ

ข้อเสนอแนะสำหรับนักวิจัย

1. สร้างโครงการฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักศึกษาและผู้ปฏิบัติงานของศูนย์การเรียนรู้ระดับชุมชน

2. สร้างเครื่องมือ แบบจำลองในการนำเสนอการบริหารจัดการและการวางแผน
สำหรับการพัฒนาชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียง

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- เกริก ท่วมกลาง และจินตนา ท่วมกลาง. (2545). **คู่มือการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้สู่ครูมืออาชีพที่เน้นกระบวนการยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ**. ม.ป.ท. : ม.ป.พ.
- กฤษมันต์ วัฒนานรงค์. (2547). เทคโนโลยีกับการบริการ. **วารสารพัฒนาเทคนิคศึกษา:16(9)** หน้า 30-35.
- เกษม วัฒนชัย. (2548). **“การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในเครือข่ายการศึกษา”**. ม.ป.ท.
- คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). **ประมวลคำในพระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ตั้งแต่พุทธศักราช 2593-2549 ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. โครงการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์.
- จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา และปรียานุช พิบูลสรารุช. (2553). **ตามรอยพ่อ ชีวิตพอเพียง สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง จำกัด.
- ชัยรินทร์ ชัยวิสิทธิ์. (2542). **การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเสริมค่านิยม ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้นักเรียนและชุมชนด้วยโครงการอาชีพ**. ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยและสถิติการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ณัฐกรณ์ หลาวทอง. (2546). **การประเมินผลการเรียนรู้แนวใหม่ สุวิมล ว่องวานิช (บรรณาธิการ)**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทองสุข รวยสูงเนิน. (2543). **คู่มือปฏิบัติการสร้างแผนการสอนที่เน้นกระบวนการ**. สุรินทร์ : เสมารธรรม.
- ทิพย์มณฑา สดชื่น. (2544). **การพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์**. บัณฑิตวิทยาลัย สาขาเทคโนโลยีการสื่อสารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- นิกร นวโชติรส. 2550. **การพัฒนาทักษะหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เรื่องการบวก ลบ คูณ ของนักเรียนชั้น ป. 5**. [Online]. available : www.arri.chula.ac.th/Academic/karu_abstract/52-53%20ab/14_.pdf.

- บุญธรรม บัวทอง. (2543). **Teaching Approach and Teaching Plan.** (ซี.ดี.). สุรินทร์ :
ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏสุรินทร์.
- ประธินพร แพทย์รังสี. (2544). **การประเมินโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองแบบพอเพียง
ตามแนวพระราชดำริในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ศึกษาเฉพาะกรณีเกษตรกรใน
อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี.** รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขา นโยบาย
สาธารณะ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ปิ่นธนา สงวนบุญญพงศ์. (2542). **การพัฒนาและหาประสิทธิภาพหนังสืออิเล็กทรอนิกส์แบบสื่อ
ประสมเรื่องสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการประชาสัมพันธ์.** [Online]. available:
www.dnp.go.th/researchandthesis/total_ebdm/ebdm%2003.DOC.
- ณัฐกรณ์ หลาวทอง. (2546). **การประเมินผลการเรียนรู้แนวใหม่ สุวิมล ว่องวานิช (บรรณาธิการ).**
กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐวุฒิ กิจรุ่งเรือง วัชรินทร์ เสถียรยานนท์ และวัชนีย์ เซาว์ดำรง. (2545). **ผู้เรียนเป็นสำคัญและ
การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ของครูมืออาชีพ.** กรุงเทพมหานคร : สถาพรบุ๊คส์.
- พระมหาประทีป พรหมสิทธิ์. (2545). **การศึกษาวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง. ปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.**
- ไพฑูรย์ ศรีฟ้า. (2551). **E-book หนังสือพูดได้. พิมพ์ครั้งที่ 2.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทฐานการ
พิมพ์ จำกัด.
- มนต์ชัย เทียนทอง. (2547). **ก้าวไกล. วารสารพัฒนาเทคนิคศึกษา. 16(9) หน้า 65-68.**
- ยีน ภู่อวรรณ. (2531). **การใช้ไมโครคอมพิวเตอร์ช่วยในการเรียนการสอน.** กรุงเทพมหานคร :
ไมโครคอมพิวเตอร์.
- รุจิรี ภู่อวรรณ. (2545). **การเขียนแผนการเรียนรู้.** กรุงเทพมหานคร : บุ๊คฟอยล์ แอล ที เพรส.
- ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ. (2543). **การวัดด้านจิตพิสัย.** กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาสน์.
- วัฒนาพร ระงับทุกข์. (2542). **แผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง.** กรุงเทพมหานคร :
อักษรภาพพัฒนา.
- วินัย สุปียะ. (2544). **การดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเศรษฐกิจแบบพอเพียงเฉลิมพระ
เกียรติ ของกรมพัฒนาชุมชนในจังหวัดน่าน. ภาควิชาส่งเสริมการเกษตรส่งเสริม
การเกษตร คณะธุรกิจ การเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้.**
- วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์. (2545). **พัฒนาการเรียนการสอน. มหาสารคาม : ภาควิชาหลักสูตรและ
การสอน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.**
- วีระ ไทยพาณิชย์. (2527). **บทบาทและปัญหาการใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน.** กรุงเทพมหานคร.

- ศศิพร ปาณิกบุตร. (2544). **ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่**. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุมาลี พงศ์ติยะไพบุลย์. (2545). **รูปแบบการเรียนรู้ตามแนวพระราชดำริ : ระยะที่ 1 การสร้างรูปแบบการเรียนรู้ “ฉลาดรู้”**. เอกสารอัดสำเนา. เพชรบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.
- สุรางค์ลักษณ์ โรจน์พานิช. (2545). **การประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับสถานสงเคราะห์ : กรณีศึกษา : สถานสงเคราะห์เด็กและเยาวชนบ้านเบธานี อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ลำเรียง บุญเรืองรัตน์. (2542). **การวัดจิตพิสัยของมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมศักดิ์ ลาดี. (2543). **การศึกษาการดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานกาประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมเกียรติ จันทร์หล้า. (2544). **บทบาทของชุมชนในการจัดการโครงการเศรษฐกิจพอเพียงขององค์การบริหารส่วนตำบลฝายกวาง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา**. รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมศรี จินะวงษ์. (2544). **การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ในชุมชนที่ได้แนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง**. ภาควิชาสารัตถศึกษา สาขาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสาวลักษณ์ ญาณสมบัติ. (2545). **ประโยชน์ของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์**. [Online]. available : www.stks.or.th/elearning/index.php.
- อภิชัย พันธเสน. (2549). **สังเคราะห์องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- อำรุง จันทวานิช และไพบุลย์ แจ่มพงษ์. (2542). **การศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพ. วิชาการ, 2(9),44.**
- Bruner, Jerome S. (1964). "Some Theorems on instruction Illustrated with Reference to Mathematics." In *Theories of Learning and Instruction*. Ernet R. Hilgard (ed). Chicago, Illinois : The National Society for the Study of Education.

- Merritt, R.L. (1983). Achievement with and without computer assisted instruction in the middle school. **Dissertation Abstracts international**. Volume 50 number 2 : 355-A.
- Olden, R.E. (1982). An assessment of the effectiveness of the effectiveness of computer assisted instruction on altering teacher behavior and the achievement and attitudes of ninth grade pre-algebra mathematics students. **Dissertation Abstracts International**. Volume 50 number 2 : 355-A.
<http://cptd.chandra.ac.th/selfstud/cai/Good.HTM>.

ประวัตินักวิจัย

ชื่อหัวหน้าโครงการ หน่วยงานสังกัด ที่อยู่ หมายเลขโทรศัพท์ โทรสาร และ E-mail

ดร.สุมาลี พงศ์ติยะไพบูลย์

ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

เลขที่ 38/14 ตำบลนาข่วง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี 76000

โทรศัพท์ 08-4080-0720, 032-493-297 โทรสาร 032-493-297

E-mail : spongtiyapaiboon@yahoo.com

นักวิจัยร่วม

ศ.ดร.เจลิยว บุรีภักดี

อาจารย์ประจำหลักสูตรยุทธศาสตร์การพัฒนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

นางสาวฐิติรัตน์ คล่องดี

ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

เลขที่ 38/14 ตำบลนาข่วง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี 76000

นางสาวสิริลักษณ์ เกิดหนู

ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

เลขที่ 38/14 ตำบลนาข่วง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี 76000

นางสาววิชญา มณีชัย

ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

เลขที่ 38/14 ตำบลนาข่วง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี 76000

นายบัณฑิตพงษ์ ศรีอำนาจ

พนักงานมหาวิทยาลัย สถาบันวิจัยและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

เลขที่ 38/14 ตำบลนาข่วง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี 76000